

ಅಧ್ಯಾಯ-೧೪

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮುಂಬಯಿ ಕನಾಟಕದ ಉದ್ದೇಶಿಗಳಂತೆ ಕಲೆ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಕನಾಟಕದ ಮೊದಲ ಪ್ರಬಲ ಅರಸು ಮನೆತನವಾದ ಬಾದಾಮಿ ಭಾಳುಕ್ಯರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾಲಕಾಲದ ರಾಜ ಮನೆತನಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುಮಣಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದೆ. ವಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲಾಂಧಿ ಅರಸು ಮನೆತನದವರು ದ್ವಿನಿ ಶೈಲಿ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಚಿಕ್ಕಕಲೆಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಹಿಂದೂಸ್ಕಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಘಟ್ಟಮನ್ನು ಇವರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಐಹೋಕೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಭಾರತೀಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯ ತೊಟ್ಟಲು ಎಂದೇ ಪ್ರಮ್ಹಾತವಾಗಿದೆ.

ಶೀಲಾವತಿ ಒರೆದ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯ; ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಯಿತ್ರಿ, ವಿಜ್ಞಾತಾ; ಕವಿ ರವಿಕೇರ್ಣ, ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ರನ್ನ, ನಾಗವರ್ಮರು, ಏರಿಶೈವ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರಂತೆ ಆವಾಚಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಫು.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ, ಶರೂರ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ, ನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂದಗಲ್ಲ ಹಣಮಂತರಾಯರು, ಜನಪದ ವಿಧ್ಯಾಂಸರಾದ ಬಿ.ಎಸ್. ಗಢ್ರಿಮರ, ಮಥುರಚೇನ್ನ ಮತ್ತು ಸಿಂಬಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ, ನಾಟಕ ರಚನಕಾರ ಶ್ರೀರಂಗ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕ, ಶಾಸನ ತಜ್ಞರಾದ ಜಿ.ಎಸ್. ಗಾಯಿ, ಎಂ.ಹಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಮತ್ತು ಸಾಂತ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿ ಸಿ.ಸು. ಸಂಗಮೇಶ, ನೇತ್ರಬ್ರಹ್ಮದ್ವ ಮೋದಿ, ಕನಾಟಕ ಗಾಂಧಿ ಎಂದೇನಿಸಿದ ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪ, ಉಪರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯಾದ ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡಿಗ ಬಿ.ಡಿ. ಜತ್ತಿ; ಚಲನಚಿತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯತ್ರಿ ಅಮಿರ್ ಜಾನ್ ಕನಾಟಕ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಗರಿಯನ್ನು ದಾಟ ರಾಷ್ಟ್ರಮಣಿದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮ್ಹಾತವಾದವರು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಮುಂದೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಮೋಡಲಾಗಿದೆ.

ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು

ಖಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರ.ಶ. ಉಳಿಳಿರಲ್ಲಿ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ರವಿಕೀರ್ತಿಯೇ ಬರೆದಿರಬಹುದಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸನ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಇದು ವರಡನೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ದಿಗ್ರಿಜಯ ಕುರಿತ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಥಮ ಬಾಗಿಗೆಂಬಂತೆ ಈ ಕಾಳಿದಾಸ ಹಾಗೂ ಭಾರವಿಯವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಕವಿಗಳ ಕಾಲಮಿತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾಂಶರ ಗಮನವನ್ನು ಈ ಶಾಸನ ಸೇಳಿದಿದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರುವ ಕಾವ್ಯತ್ವ ಕತೆ ಸಹ ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. 'ಮೇಲ್ಮೈ ಬ್ರಹ್ಮದ ಕವನವಾದ ಈ ಶಾಸನವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅರ್ಮಾಫ್ರವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಪಿ.ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಶಾಸನ ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗೆ ಕಾಳಿದಾಸನ ರಥ್ಯವಂಶ ಹಾಗೂ ಭಾರವಿಯ ಕರ್ತಾಭಾರ್ಯನೀಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಅಳವಾಗಿತ್ತೆಂದು ವಿದ್ಯಾಂಶರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ ರವಿಕೀರ್ತಿ ಬೇರೆಯ ಕಾವ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದನೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯಿದು. ಕಾವ್ಯವಲ್ಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗಿರುವ ಪುಲಿಕೀಶಿ ವಲ್ಲಭನ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಗೋವಿಂದ ಪ್ರೇಗಳು ಖಹೊಳೆ ಶಾಸನದ ರವಿಕೀರ್ತಿಯೇ ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಉಂಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುಗಿರ್ ಅವರು ಭಾಷಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಪದ್ಯ ಆರನೇ ಶತಮಾನದಮ್ಮೆ ಹಳೆಯದಲ್ಲಿವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನ ಇದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕಷ್ಟ ಅರಭಟ್ಟನ ಶ್ರಿಪದಿ ಶಾಸನವೆಂದು ಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಏಳನೇ ಶತಮಾನದ ಈ ಶಾಸನವು 'ಕಷ್ಟ ಅರಭಟ್ಟನ್ ಶಿಷ್ಟಜನ ಪ್ರಯನ್' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಸಾಲುಗಳು ದ್ವಿಪದಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ 'ಸಾಧುಗೆ ಸಾದು ಮಾಧುರ್ಯಂಗೆ ಮಾಧುರ್ಯಂ' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಇನ್ನೊರಡು ಪದ್ಯಗಳು ಶ್ರಿಪದಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇವರಡೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚಿತವಾಗಿರುವ ಪದ್ಯವಿದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದರ್ಭಿಸುವ ಕಲಬುಗಿರ್ ಅವರು ಶಾಸನ ಬರೆದ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಬರೆಯಿಸಿದ ಜನರ ಗುಣ ಪಕ್ಷವಾತ್ಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃತ್ತಿಗೊಂಡಿರುವಂತಹ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಷ್ಟ ಅರಭಟ್ಟನ ಶಾಸನದ ಬಳಿಯೇ 'ಪ್ರತ್ಯೇಮಣಿ ನಾಗಕಂ' ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲಿನ ಪದ್ಯವೊಂದಿದ್ದು ಅದು ಪಿರಿಯಕ್ಕಿರಬಹುದೆಂದು ಕಲಬುಗಿರ್ ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಾದಾಮಿ ಭಾಳುಕ್ಕರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿಕಾರರ ಹೆಸರು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲತ ಮಹಾಕಾಂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಂಗಳೇಶನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶಾಸನ, ಕವಿಯಿತ್ತಿ, ವಿಜ್ಞಿಕಳ ನೇರೊರು ಹಾಗೂ ಕೋಚ್ಚ ತಾಮ್ರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲದೆ ಶಿರೂರು, ಇಳಕಲ್ಲು, ವಿಜಾಪುರ, ಜಮನಾಕ, ಬಾಕಾಳ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಹದಿನ್ಯೇಕ್ಕಣ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪಟ್ಟಿದ ಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಸುಮಾರು ೨೪೪ ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ, ನಾಟ್ಯ ವಿಶಾರದ ಹಾಗೂ ನಟಸೇವೆ ಎಂದೆಲ್ಲ ಪರ್ವತವಾಗಿರುವ ಅಚಲನ್ ಎಂಬಾತನೇ ಈ ಶಾಸನದ ಕರ್ತ್ವ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈತ ತಾನು ಭರತನ ನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆಂದೇನೇ ಎಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಿಂದಗಿ ತಾಲೂಕನೆ

ಕಲಕೇರಿಯ ಗಳಿಗೆ ಶಾಸನವನ್ನು ರಾಮದೇವ ಎಂಬಾತ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕಂಡ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಒಳಗೊಡಿದ ಏ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಮಂಕಣ ಗ್ರಾಮದ ಗಳಿಂದ ರ ಶಾಸನವನ್ನು ವಾಮನ ಎಂಬಾತ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕಂಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಿಂದಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕಲಕೇರಿಯ ಗಳಿಗೆ ರ ಶಾಸನ. ರಚಿಸಿದ ದೇವ ಎಂಬಾತ. ತನ್ನನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸರಸ್ವತಿ ಎಂದು ಕರೆದು ಕೊಂಡಿರುವ ಈತನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪಂತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಐವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಇಂಗಳೈಶ್ವರದ ಗಳಿಗೆ ಶಾಸನದ ರಚನಕಾರ ಗೌಪಿರಾಜನಾಗಿದ್ದು ಕವಿಯ ಸ್ವವಿಷಯಗಳಲ್ಲದೆ ದೇವಾಲಯವೊಂದರ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಹೂಡಿದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ವಿಜಾಪುರ, ಬೆಳ್ಳಳಿಳಿ, ಪಂಚಲಿಂಗಾಲ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ರನ್ನ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ತಿ.ನಂ.ಶೀ.೧ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕವಿಯ ಹೆಸರು, ಸ್ಥಳ, ಕಾಲ, ಕೃತಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಲ್ಲದರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಚಚೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿ ಕವಿಯಿಂದರೆ ನಾಗಚಂದ್ರ, ಅಥವಾ ಅಭಿನವ ಪಂಪ. ಈತನ ಕಾವ್ಯದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲವೆ ಈತನ ಹೆಸರು ಕಂಡು ಬರುವ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ವಿಜಾಪುರ, ಬಾಬಾನಗರ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗಳಿಂದ, ಅಂಥರ ಕಣ್ಣಾರ್ಥ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೋರೆಯುತ್ತವೆ. ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಈತ ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಕೊಪ್ಪಗ್ರಾಮದ ಗಂಭೀರ ವೈಜಣಾಥ, ಸಿಂದಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ದೇವರ ನಾವಲಿಗಿಯ ಗಳಿಂದ ರೇಜಣ್ಣ ಭಟ್ಟ, ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಸಿರೂರಿನ ಗಳಿಂದ ಹಬ್ಬಣಿನಾಯಕ, ಮಾಡಿಗ ಹಾಳಿನ ಗಳಿಂದ ಬಿಜ್ಜಿನಾಯಕ, ಇಂಗಳೈಶ್ವರದ ಗಳಿಂದ ಹೋರಿಯ ನೀಲಯ್ಯ, ಸಾಲೀಟಿಗಿಯ ಗಳಿಂದ ಬೆದಗಿನ ಸೋಮೆನಾಥ ಪಂಡಿತ ಮುಂತಾದ ಶಾಸನ ಕವಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ವಿಜಾಪುರ, ಕಡ್ಡಿವಾಡ, ಮಂಟೂರು, ಕೊಣ್ಣಾರ್ಥ, ಮನಗೂಲಿ, ಯರಗಲ್ಲ, ಹಿರೇಬೇವನೂರು, ಮುತ್ತಗಳಿಂದ ದೋರೆಯುವ ಶಾಸನಗಳೂ ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗಳ ಹೆಸರು ದೋರೆಯವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯರಾದವರು ರನ್ನ, ನಾಗಚಂದ್ರ, ಹಾಗೂ ಅಗ್ನಿ. ರತ್ನತ್ರಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕೆವಿ ರನ್ನ ಮುದ್ವೋಳಿನಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಇಂದಿನ ಮುಧೋಳದಲ್ಲಿ ಜೈನಮತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಂಂಬರಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿದನು. ಈತನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಸ ಭೀಮ ವಿಜಯ ಅಥವಾ ಗದಾಯುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಅಜಿತ ಪುರಾಣಗಳು ದೋರೆತಿವೆ. ಈತನ ಪರಶುರಾಮ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಚಕ್ರೇಶ್ವರ ಚರಿತೆಯೇ ಗದಾಯುದ್ಧ ವಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಉಹಳಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಈತ್ರರನ್ನ ಕಂಡೆ ಎಂಬ ನಿಘಂಟನ್ನು ರಚಿಸಿರುವದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಿಮಭ್ಯ ಹಾಗೂ ಬಾವ್ಯಂದರಾಯರುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ತನಾದ ಈತ ತನ್ನ ಎರಡು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಮತ್ತು ಲಿಗೂ ಇವರ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇರಿಸಿದ್ದ. ಅಜಿತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಅಜಿತನಾಥ ಹಾಗೂ ಎರಡನೇ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಸರ್ಗರನ ಕಥೆಯಿದೆ. ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಹಿಂದಿನ ಭವಾವಳಿಗಳ ತೊಡಕಿಲ್ಲದೆ ಜನ್ಮಾಭಿಷೇಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪಂಚ ಕಲ್ಯಾಣಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನವರಸ ವರ್ಣನೆಗಳು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜೈನ ಶಾಸ್ತ್ರ, ನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗಾಥ ವ್ಯಾಸಂಗ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಇಡೀ ಮಹಾಭಾರತದ ಫಂಟನೆಯನ್ನು ವಿನೊತನವಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ ಕ್ರಮದಿಂದ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಆಶ್ರಯದಾತ ಬಾಳುಕ್ಕೆ ಸತ್ಯಾಶ್ರಯನನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ಭೀಮನೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

ಗದಾಯುದ್ಧ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ನಾಟಕೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಯ ಮೂಲ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ ಅವರು 'ಗದಾಯುದ್ಧ' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇತ್ತೀಂಜಿಗೆ ದೋರೆತ ರನ್ನನದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಒಂದು ನಿಘಂಟು ಕವಿ ಚರಿತಕಾರರು (ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು) ಗಣಂಭರಲ್ಲಿ 'ರನ್ನ ನಿಘಂಟು' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇ ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಇಳಿರಲ್ಲಿ ತ.ಸು. ಶಾಮರಾಯರು 'ರನ್ನ ಕಂದ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈಚೆಗೆ ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುಗಿರ್ ಅವರು ಕೊಲ್ಲುಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸೇನ ಜ್ಯೇನ ಮರದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಇಂ ಕಂದ (ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಂಪಕ ಮಾಲೆ) ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ರನ್ನ ನಿಘಂಟು' ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಪದ್ಯಗಳು 'ಕವಿರತ್ನ' ಎಂದು ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುಪುರದಿಂದ ಹಾಗೂ 'ರನ್ನ ವೈಯಾಕರಣ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ರನ್ನನೇ ಬರದಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಜಿಲ್ಲೆಯವನೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಯಿಂದರೆ ನಾಗಚಂದ್ರ. ಈತ ಗಳಿನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲು ಬಾಳಿದ ಕವಿ. ಈತ 'ವಿಜಯಪುರಕ್ಕಲಂಕರಣ ಮಾಗಿರೆ ಮಲ್ಲಿ ಜಿನೇಂದ್ರ' ಅಲಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ತಿಕೋಣದ ಬಳಿಯ ಬಾಬಾನಗರದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಈತನ ಸ್ಥಳ ವಿಜಾಪುರವೇ ಆಗಿರಬೇಕಿಂದು ಬಹುಜನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈತ ತನ್ನನ್ನು 'ಅಭಿನವ ಪಂಪ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಕಂತಿ ಹಾಗೂ ಪಂಪರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಂಪ ಈತನೇ ಎಂದೂ ಈತ ಹೊಯ್ಯಿಳಾಜರಿಂದ ಸನ್ನಾನಿತನಾಗಿದ್ದನೆಂದೂ, ಹೊಯ್ಯಿಳರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಈತ ಕೆಲಕಾಲವಾದರೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ನಾಗಚಂದ್ರ ರಚಿಸಿದ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ರಾಮಚಂದ್ರ ಚರಿತ ಪುರಾಣಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈತ ಜಿನಮುನಿ ತನಯ ಹಾಗೂ ಜಿನಾಕ್ಷರ ಮಾಲೆ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಗಣನೇ ಶತಮಾನದ ದೇವಚಂದ್ರ, ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕವಿಚರಿತಕಾರರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗಚಂದ್ರ, ಯೋಗಾರ್ಥಿ ಹಾಗೂ ಕಾಮನ ಕಾಳಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ದು.ನಿ.ಎಂ. ಬೆಳಗಲಿ ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಲ್ಲಿನಾಥಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಗಣನೇ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ಮಲ್ಲಿನಾಥನ ಚರಿತ್ರೆಯಿದೆ. 'ಎರಡೇ ಭವಾವಳಿಯ ಈ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಚರಿತೆಯನ್ನು ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತೃತಿಸಿ, ಭೋಗ ತ್ವಾಗಗಳ ದ್ವಿವಿಧ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರ್ಣಕ ಬಣ್ಣ ತುಂಬಿ ನಾಗಚಂದ್ರನು ಫಾನವಾದ ಯಶಸ್ವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗಳಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಏರಡನೆಯದಾದ ರಾಮಚಂದ್ರ, ಚರಿತ ಪುರಾಣವು ಪ್ರಾಕೃತ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಜ್ಯೇನ ರಾಮಾಯಣ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇನಮತದ ಭಾಯಿ ಉಳಿವರು. ಇಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಷನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈತ ಮುಂದೆ ನರಕಭಾಗಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ನಾಗಚಂದ್ರನು ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೀರಘಟ್ಟೀ ಎಂಬ ಸಮಕಾಲೀನ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾನಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಿಭ್ರಗಳಿಂದ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಮೊಮ್ಮೆಗ ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ವಿಜಾಪುರದವನಿರಬಹುದೆಂಬ ಉಳಿಯಿದೆ. ನಾಗವರ್ಮನ ಕಾಲ, ದೇಶ ಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ ಅವರು 'ನಾಗಚಂದ್ರ ಇತಿವ್ಯಕ್ತ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮರು ನೋಟಪ್ರೋಂದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿಂದಗಿಯ ಕೊಂಡಗೂಳಿ ಕೇಶೀರಾಜ ಗಳಂ ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದು ಈತ ವಿದ್ವಾಂಸ ಹಾಗೂ ಶಿವಾನುಭವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು, ತರ್ವಾದಿಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಂಗಳವೇಡಯ ಕಳಿಂಗರಿ ವಂಶೀಯ ಪ್ರಮಾಡಿಯ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು. ಈತ ರಚಿಸಿದ ಗಳಿಂ ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳ 'ಪಡಕ್ಕರ ಕಂದ' ದಲ್ಲಿ ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ ಮಂತ್ರದ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಗಳೆಶ್ವರದ ಅಗ್ನಿಭಾಗಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನೃಪಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಮಾನ

ಮಯ್ಯಾಂದೆಗಳು ದೊರಕಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಈತ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಈತನ ಕಾಲವು ಇ ನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ್ದಿಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಈತ ಎಂಟನೆಯ ತೀರ್ಥಾಂಕರನಾದ ಚಂದ್ರಪ್ರಭನ ಬಗ್ಗೆ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಜೈನ ಮತ್ತಿಯ ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದರೂ ಆತನ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿ, ಮೋಹಕವಾದ ಶೈಲಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶಕರು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈತ ಸಹ ನಾಗವರ್ಮನಂತೆ ಚಿತ್ರಕಲೀಯ ಪ್ರಸಂಗಪೂರ್ವಂದನ್ನು ಕಾವ್ಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಭ್ದಗಳಿಂದ ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಗ್ಗಳನ್ನು ರೂಪಸ್ತಂಖನ, ಮಣಿಪ್ರವಳ ಮತ್ತು ಜಿನಾಸ್ಥಾನಸ್ಥಾವನ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಕವಿ(೧೭೦೫) ತಿಳಿಸಿರುವನಾದರೂ ಈ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆತಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸುಮಾರು ಇಂಜಿಂರಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವ ಘಟಪ್ರಭಾ ಬಳಿಯ ಬಪ್ರಾಯವನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದು ಈತ ಅನುಭವ ಸೂತ್ರ, ಪ್ರಭಾಗಿತೆ, ಏಕೋತ್ತರ ಶಿತ್ಸುಲ ಪಟ್ಟದ, ಪ್ರಚಾಸ್ತಾಳಗ್ರಂಥ. ಶತಕತ್ರಯ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಭವ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶತಕತ್ರಯದ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಯುತ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಮಾಯಣ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ನರಹರಿಯು ತೊರವಿಯವನು. ಈತನ ಕಾಲ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನವಾಗಿದ್ದು ಈತ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನ್ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಭಾವಕ್ತು ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು, ತೊರವ ರಾಮಾಯಣ ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬವಂತಿದೆ. ಜನಪದ, ಧರ್ಮಪದ್ಧತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವ ಈತ ಯಿದ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದಾನೆ. ನರಹರಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೇರಾವಣ ಕಾಳಗಂಬಂ ಭಾಮಿನಿ ಪಟ್ಟದಿಯ ಕಾವ್ಯಪೂರ್ವಂದ್ದು ಆದೂ ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಯುತ್ತಿಯದೇ ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸುಮಾರು ಇಂಜಿಂರಲ್ಲಿ ಗುಳೇದಗುಡ್ಡದ ಮುರಿಗೆ ಮುತದ ಹೀಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಮುರಿಗೆ ದೇಶಿ ಕೇಂದ್ರಕವಿಯು 'ರಾಜೇಂದ್ರ ವಿಜಯ' (ಇದಕ್ಕೆ ಹಮ್ಮೀರ ಕಾವ್ಯ, ಮನುರಾಜನ ಕಾವ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ) ರಚಿಸಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಪ್ಪಭುವಿನ ಗುರುವಾದ ಅನಿಮಷ ದೇವನ ಚಿರಿತೆಯಿದೆ. 'ಪ್ರಾಂಶುದೇವರಾಯ ಕಾವ್ಯ' ರಚಿಸಿದ, ಸುಮಾರು ಇಂಜಿಂರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಧ್ಯತ್ಮ ಕವಿ ಹೋಲ್ಮಾರ್ಪಣದವನು. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರದಿಂದ ಬಂದು ಹುನಗುಂದದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ಘಾನಮರಾಯ ನಾಗಭೂಷಣರು 'ಭಕ್ತಿ ಸುಧಾಸಾರ' ರಚಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳನ್ನು ಪ್ರಜಾರ ಮಾಡಿದರು. ಭೂಯ್ಯಾರ್ಥ ಗೋಪ ಕವಿ, ಸಾಲೋಟಗಿಯ ಶಿವಯೋಗೀಶ್ವರ ಹತ್ತರಕಿಯ ಚೆನ್ನ ಕವಿ ಅವರುಗಳೂ ನಡುಗನ್ನಡದ ಮಹತ್ತರ ಕವಿಗಳು.

ವಚನ ಚಳವಳಿ

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ಚಳುವಳಿಯೊಂದು ರೂಪ್ಯಗೊಂಡಿದ್ದ ರಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದರೂ, ವಚನಕಾರರು ರಚಿಸಿದ ವಚನಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವಂತಾಯಿತು. ಈ ಚಳುವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ನೇತಾರರಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿನಿಂದಿದ್ದವರು.

ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಬಸವನ್ನಿನವರ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಭಾಲ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಿತ್ವಾಗಿ ಅಳುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅವರು ಬೀರ್ದೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ (ಬಸವ) ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಿಜ್ಜು ಅನ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಂಭಾಯಿತು. ನಂತರ ಕಲ್ಯಾಣದ ಪತನವಾದಾಗ ಬಸವನ್ನಿನವರು ಮರಳ ತಮ್ಮ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾದ ವಿಜಾಪುರದ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಬಳಿಯಿರುವ ಸಂಗಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿತಾವಧಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು.

ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿ ಬಸವನ್ನಿನವರ ಪಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿ, ಕಾರ್ಯಕರ್ತನೆ ಕಲ್ಪನೆ, ಸಮಾಜದ ನಿಮ್ಮ ವರ್ಗದ ಏಳಿಗಿಗೆ ವಹಿಸಿದ ರಾಖಜಿ, ಪಚನಗಳ ಚಲ್ಭಾವದಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯಗಳಾಗಿದ್ದು ಲೇಖನ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಪಚನದಲ್ಲಿ ನಾಮಾವೃತವ ತುಂಬಿ ನಯನದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮೂರುತಿಯ ತುಂಬಿ, 'ಎನ್ನ ಕಾಯವ ದಂಡಿಗೆ ಮಾಡಯ್ಯ', ಇತ್ಯಾದಿ ಪಚನಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕತೆ, 'ಕಲ್ಲುನಾಗರ ಕಂಡರೆ ಹಾಲನೆರೆ ಎಂಬರು' 'ಹಾವಿನ ಬಾಯಿಯ ಕಷ್ಟ ಹಸಿದು', ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯ ವಿದಂಬನೆ, 'ಅಭಾರತೇ ಸ್ವರ್ಗ ಅನಾಭಾರವೇ ನರಕ', 'ದಯೆಯಿಲ್ಲದಾ ಧರ್ಮ ಯಾವಾದರ್ಯ', 'ಲೋಕದ ಜೋಂಕ ನಿವೇಶ ತಿದ್ದುವಿರಯ್ಯ', ಮುಂತಾದ ಅವರ ಅನೇಕ ಪಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮಾನತೆ, ಭೂತದಯೆ, ನೀತಿ ನಿಷ್ಠೆ ಶಿವಭಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಪಚನಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಹಜ ಪ್ರಾಸ, ಲೋಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 'ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪಚನಗಳು ಪ್ರಸನ್ನ ಲಲಿತವಾಗಿವೆ. ಹೃದಯ ಸ್ವರ್ವವಾಗಿವೆ. ಅವು ಏರ್ಪತ್ವವ ಧರ್ಮದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿವೆ' ಎಂದು ರಂ. ೩೯ ಮುಗಳಿಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈವರಿಗೆ ದೋರೆತ ಬಸವನ್ನಿನವರ ಗಳಾಗಿ ಪಚನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದೇವರ ಹಿಷ್ಪರಗಿಯ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಡಿದೇವರ ಇಂದಿ ಪಚನಗಳು ದೋರೆತಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಮೆ, ರೂಪಕ, ದೃಷ್ಟಿಯಿಂತೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆಷ್ಟು ಶರಣನ ಗುಣಲಕ್ಷಣ, ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಶೈಷ್ವತೀಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಿದೇವರ ದೇವ ಎಂಬ ಅಂತಹದಲ್ಲಿ ಪಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಈತನ ದೀಕ್ಷಾಗುರು ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ್ ಹಾಗೂ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ಕಲ್ಲುನಾಥ. ಬಸವನ್ನಿನವರನ್ನು ಭಕ್ತಿ ವಿಶ್ವಸರ್ಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿರುವ ಈತನನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಪಚನಗಳಿರು ನಲ್ಲಿಯಿಂದ ನೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಾಪುರದ ಶಿವಾಗಿ ಗ್ರಂಥದ ನುಲಿಯ ಚಂದರ್ಯನು ಚಂದೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ ಎಂಬ ಅಂತಹದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಇಲ ಪಚನಗಳು ದೋರೆತಿವೆ. ಹಗ್ಗಿ ಹೊಸೆದು ದಾಸೋಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಈತನ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕೆಲವು ಪವಾಡಗಳಿವೆ. ಈತನ ಪಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಕರ್ತನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದ್ದು 'ಆವಾವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಭಾವ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಗುರು ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಮಾಡುವದೆ ಶಿವಪೂಜ' ಎಂದು ಆತನೇ ಒಂದು ಪಚನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಹಾವಿನಾಳದ ಕಲ್ಲುಯ್ಯ 'ಮಹಾಲಿಂಗ ಕಲ್ಲೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ಅಂತಹದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗಂಧ ಪಚನಗಳು ದೋರೆತಿವೆ. ಅಕ್ಷಸಾಲಿಗ ಮನೆತನದವನಾದ ಈತನ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಹಾವಿನಾಳದ ಕಲ್ಲುನಾಥ. ಈತನ ಪಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟುವರಣ, ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ, ಶಿವಭಕ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಭಾವದೀಪ್ತಿಗಳನೂ ವಿದ್ಯುತ್ಸರ್ವ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುದ್ದೆ ಬಿಹಾಳ ತಾಲೂಕಿನ ಬಾಹೂರ ಬೋಮ್ಮೆಯನ ಪಚನಾಂಕಿತ 'ಬೃಹತ್ ಶೈವ ಲಿಂಗ' ಎಂದಿದ್ದು ಈತನ ಇಗ ಪಚನಗಳು ದೋರೆತಿವೆ. ಈತ ತನ್ನ ಪಚನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ ವಿಶ್ವಸರ್ಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಿದ್ದ ಷಟ್ಕಾಸ್ತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಮಗ್ರ ನಿರೂಪಣೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡ ತಾಲೂಕಿನ ಚಿಮ್ಮೆಲಗಿಯ, ನಿಜಗುಣಯೋಗಿ ಬಸವ

ಪೂರ್ವಾಯುಗದವನೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈತ 'ನಿಜಗುಣ ಯೋಗಿಯ ಯೋಗ' ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಇವರನಿಗಳು ಲಭ್ಯವಿರುವದಲ್ಲದೆ ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನ ವಿಕೋಶ್ತರ ಶತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈತನ ಇಡೀ ಹಾಡುಗಳು ಇರುವದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಕ ಚಿಂತನೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಿಜಗುಣ ಯೋಗಿ ಇದೇ ಒಮ್ಮೆ ಲಗಿಯ ಚಿಂದಿಮರಸನ ಗುರು. ಚಿಂದಿಮರಸನ ಇಂಂ ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಸಮಕಾಲೀನನಾಗಿರಬಹುದಾದ ಈತನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಒಲವು ಹಾಗೂ ತೀವ್ರ ವಿರಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಲಿ ಮಪ್ಪಬುವಿನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ಗೋರಕ್ಷನ ಮೊದಲ ಹೆಸರು ಗೋರವನಾಥ ಎಂದಿದ್ದು ಈತ ನಾಥ ಸಂಪ್ರದಾಯದವನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಪಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿನವನಾದ ಈತ ಅಲ್ಲಿ ಮನಿಂದ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಬಸವಾದಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಬಂದಮೇಲೆ ವಚನ ಬರೆದಿರಬಹುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಈತ 'ಗೋರಕ್ಷ ಪಾಲಕ ಮಹಾಪ್ರಭು ಸಿದ್ಧ ಸೋಮನಾಥ ಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಇವ ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಸಿಂದಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಗೋಲಗೇರಿಯ ಶಿವಭಕ್ತ ಗೊಲ್ಲಾಳ ಕುರಿಕಾಯುವ ಕಾಯಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು 'ಮೀರಬೀರೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಹತ್ತು ವಚನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈತನ ವಚನಗಳು ಬೆಡಗಿನಿಂದ ಕೊಡಿದ್ದು ಚಿಂತನ ಪರವಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಭೂರು ವಚನಕಾರ್ತಿಯರೂ ಇದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ನಾಗಮೃ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷನಾಗಮೃನೆಂದು ಹೆಸರಾಂತ ನಾಗಲಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಬಸವೇಶ್ವರ ಸಹೋದರಿಯಾಗಿ ಈತ 'ಬಸವಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚನ್ನೆ ಸಂಗರ್ಯು' ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಇಳ ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸ್ತುತಿಯೇ ಅಧಿಕವಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಶರಣರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಇಭ್ಯರು ಪತ್ತಿಯರಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯರೂ ಸಹ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ತಂಗಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಓಂದು ಪ್ರತಿತಿಯಿದೆ. ಅನೇಕ ಶರಣ ಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳು ದೊರೆಯುವಂತಿದ್ದು ಇವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರಾದರೂ ಜಿಲ್ಲೆಯವರಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಶಿವಶರಣರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ, ದಾಸ ವಾಚ್ಯ ಯವು ಪುರಂದರ ದಾಸರಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರವರೆಗೆ ಇರಿಂದ ಇನ್ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ಕೇರಣನಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಭಕ್ತಿಪದಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ನಾಡಿನಾಡ್ಯಂತ ವಿವಿಧ ನೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀವಾದರಾಜ, ವ್ಯಾಸ, ವಾದಿರಾಜ, ರಾಘವೇಂದ್ರ, ಮೊದಲಾದವರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು, ತಾವು ನಂಬಿದ ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಶರ್ದೇ, ನೀತಿ, ನ್ಯಾಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಗೇಯ ಪದಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜನಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. 'ಹರಿದಾಸ ಕೂಟ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾದ ಈ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಶ್ರೀವಾದರಾಜ, ವ್ಯಾಸ, ವಾದಿರಾಜ, ಪುರಂದರ, ಕನಕದಾಸರುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರುಕ್ಣಾಂಗದ, ಮಹಿಷತಿ, ಕೃಷ್ಣದಾಸ, ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸ ಮುಂತಾದವರು, ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮರು ಬರುವ ಮೊದಲು ವಿಜಾಪುರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶೈವ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಮುಸ್ಲಿಮರ ಜೊತೆಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಬಂದು ಸೇರಿತು. ಮರಾಠಿಗರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅವರ 'ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ'ಯ ಆಗಮನವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನಾಥ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ನೆಲೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಿಂದೂ ಸಾಧು ಸಂತರು ಮತ್ತು ದಾಸರು, ಭಕ್ತಿ

ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗುಲಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಾಪುರದ ರುಕ್ಣಾಂಗದ ಪಂಡಿತರು, ಕಾವಿಂಡಕಿಯ ಮಹಿಷತಿರಾಯರು, ಅವರ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ, ಮೊಮ್ಮೆ ಕ್ಕಾಳು, ಸಿಂದಗಿಯ ಭಿಮಾಶಂಕರರು ಮತ್ತು ಅವರ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿ, ಅಗರಬೇಡದ ಅಡ್ಯರು, ಗಲಗಲಿಯ ಅವ್ಯಾ, ಪ್ರಯಾಗಬಾಯಿ, ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ, ಹಿಂದಿನ ಶರಣರ ಮತ್ತು ದಾಸರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಜಾಪುರದ ರುಕ್ಣಾಂಗದ ಪಂಡಿತರು (ಕಾಲ ಸು. ೧೯೧೦ ರಿಂದ ೧೯೨೦) ಒಬ್ಬ ಸಾಥುಗಳಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿದವರು. ಆದರೆ ಅವರು ಒಬ್ಬ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು, ಶ್ರೇಷ್ಠ ವೈದ್ಯರು, ಯೋಗಿಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ವಿಶ್ವಲನ ಭಕ್ತರಾದ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರುಕ್ಣಜದಾಸಕಂಕರನು ಬರೆದ 'ರುಕ್ಣಾಂಗದ ಚರಿತ್ರೆ' ಇವರ ಕುರಿತಾಗಿರುವ ಅಧಿಕೃತ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥ. ಪ್ರಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ, ಹಿಂದಿ, ದ್ವಾರಿತ, ಅರಬಿ ಹಾಗೂ ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ, ರುಕ್ಣಜದಾಸ ಕಂಕರನು ಬರೆದ ರುಕ್ಣಾಂಗದ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರುಕ್ಣಾಂಗದರು, ರುಕ್ಣ, ರುಕ್ಣೀಶ ಹಾಗೂ ರುಕ್ಣಭಾಪ ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು 'ರುಕ್ಣಿಸದೆ. ಕ್ಷುಲ್ಕ, ಮಲಕು, ಕಲಕು' ಮುಂತಾಗಿ ಆಡು ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರುಕ್ಣಾಂಗದರು ಉತ್ತಮ ಕೀರ್ತನಾಕಾರರಾಗಿದ್ದು, ಹರಿಕೀರ್ತನೆ ಹರಿಕಥೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಬದ್ಧವಾಗಿ, ಮಧುರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿಜಯನಗರದ ಪತನಾನಂತರದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಇವರೇ ಮೊದಲಿಗರು. ಇವರು ಗೌರಾನಂದ ಯತಿಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ 'ರುಚಿರಾನಂದಸರಸ್ವತಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಮಹಿಷತಿರಾಯರು ಕಾವಿಂಡಕಿಯವರು (ಕಾಲ ಸು ೧೯೧೦-೧೯೨೦) ಬಗಳಿ ಕುಲಕರ್ಮಣ ಅಥವಾ ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ಕಾಥವಟಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮನೆತನದವರು. ಇವರ ಮನೆತನ ಹರಿದಾಸರ ಮನೆತನವಾದುದು ಮಹಿಷತಿರಾಯರಿಂದ. ಆದಿಲ್ಲಾಶಾಹಿ ಅರಸರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಬಾದಷಖ ಮಹ್ಯದ ಆದಿಲ್ಲಾಶಾಹನ ಆಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಂಚಿಯಾಗಿದ್ದರೆಂದು, ಜೆ.ಜೆ. ಮಂಗಲಗಿಯವರು 'ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪುರಾತನ ಕವಿಪುಂಗವರು' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಗ್ರಾಸೆಟಿಯರ್' ಪ್ರಕಾರ ಮಹಿಷತಿರಾಯರು ಜೀರಂಗಜೀಬನ ಆಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ (೧೯೮೯-೧೯೯೧) ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ, ಇವರು ಅನೇ ಆದಿಲ್ಲಾಶಾಹನಲ್ಲಿ 'ಅಖಿತ್ಯಾರ್' ಎಂದು ನೇಮಕಗೊಂಡಿದ್ದರೆಂದೂ, ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಲಾರ ಕುಲಕರ್ಮಣಯವರು, ಅವರ 'ಕಾವಿಂಡಕಿ ಶ್ರೀ ಮಹಿಷತಿರಾಯರು' ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಿಷತಿರಾಯರು ತಮ್ಮ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಕಾವಿಂಡಕಿಗೆ ಹೇಗೆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರು. ಸೂಳಿ ಪಂಥದ ಶಕೀರ ನಂಗಾಶಾಹನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಾಗಿ ವೇರಾಗ್ಯವುಂಟಾಗಿ ಸಾರವಾಡದ ಭಾಸ್ಕರ ಸ್ವಾಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಖಾತ್ಮಕರ ಹೊಂದಿದರು. ಆನಂತರ ವಿಜಾಪುರದ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿರಚರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಾನ ಮಾಡಿದರು. ಕೊಲ್ಲಾರದ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದರು. ಇವರು ಮಹಿಷತಿ, ಮಹಿಷಮ್ಮೆ ಎಂಬ ಅಂಕಿತಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟನಿಗೆ ದಿಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಗುರುವೇ ಒಂದು ಅಂಕಿತವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ, ಕನೆಸಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಕಿತದ

ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಹಿಳತಿರಾಯರು ಪಡೆಯಿದೇ 'ಮಹಿಳತಿ' ಎಂಬ ಜನ್ಮನಾಮವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ರಿಂದ, ಇವರನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ವಿಜಯದಾಸರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಈ ದೀಕ್ಷೆ, ಅಂತಹ ಮತ್ತು ಹರಿದಾಸರ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಧಿ ಇಲ್ಲ, ಎಂದು ಕೈಗ್ರಾಹಿ ಕೊ. ಕುಲಕರ್ಮ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ, ಹರಿದಾಸರ ಪಾರಮಾರ್ಥ ಧ್ಯಾತ್ವ, ಶ್ರೀ ಹರಿಗುಣಾನ, ಭಕ್ತಿ ಪಥದ ಆಯ್ದು, ದಾಸ್ಯಭಾವ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಈ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಿಳತಿರಾಯರು ಒಹುಭಾವಗಳನ್ನು ಆರಿತವರಾಗಿದ್ದರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ 'ಶ್ರೀ ಮಹಿಳತಿರಾಯರ ಕೃತಿಗಳು' ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇವರ ಕ್ರಿತನೀಗಳು ಪ್ರಕಟಿಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಿಭಿನ್ನದ ಕ್ರಿತನೀಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಕ್ರಿತನೀಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೬೨೯ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಅರಹತ ಅಂಜನಾಗಿದನಕ, ಬಾರಯ್ಯ ಬಾರೋ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ್ಯೇ, ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಮಾಡಲಿಕೆ ತಕ್ಷನಲ್ಲಿನ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂತಹ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ಬರಿದ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ದೇಶಹಾಂಡೆ ಮನೋಹರರಾಯರ 'ಸ್ವಾಸಂದ ಸಾಮೃಜ್ಯ' ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ದುಪ ವಿವರಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಮಹಿಳತಿರಾಯರು ೬೨೦ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳನ್ನು, ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು, ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಆರಂಭಿಕಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಪದಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಆರಂಭಿಕಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಭಾಷಾ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತೆಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ರೂಪದ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ, ಮಹಿಳತಿರಾಯರ ಒಟ್ಟು ೬೫೪ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆಂದೂ, ಅಪ್ರಗಳಲ್ಲಿ ೬೨೨ ಹರಿಗುರುಗಳ ಮಹಿಳೆ ಕುರಿತಾಗಿಯೂ, ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವಸಾರ್ಥಕಾದ್ಯಾರ್ಥ, ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಸುಭವ ಉಪದೇಶ, ಇಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ ಮತ, ಇಲ್ಲಿ ಇತರ ವಿವರಿಸಿದ ಕುರಿತಾಗಿಯೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆಂದು 'ಕಾವಿಂಡಕ ಶ್ರೀ ಮಹಿಳತಿರಾಯರು' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಿಂದ ತೆಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ರಕ್ಷಸಿಗಳಿಗಾಗಿ ಯಾದ್ವಾನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಮನುಸಲ್ಲಾನರ ಆದಳತಕ್ಕೂಳಿಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಯುದ್ಧದ ಆಘಾತವೂ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಯರು ಮತ್ತು ಇವರ ಸಮಾಂತರೆಯ ಯಾರೂ ಪ್ರಾರಂಭದ ಮತ್ತು ತಾಳ-ತಂಬಾರಿ ಹಿಡಿದು ಉರಿಂದ ಉರಿಗೆ ತಿರುಗಿಲ್ಲ. ಮಹಿಳತಿರಾಯರು ಕಾವಿಂಡಕಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು, ಯೋಗ ಪ್ರಧಾನ ಮಾರ್ಗ ಅನುಸರಿಸಿ, ಹರಿದಾಸರಂತೆಯೇ ಇವರೂ ಕೂಡ ಏನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮಪ್ರಕಾರ, ಉಳಿ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮಕಳು, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯ, ಮುಕ್ತಿಗೆ ನಿಮ್ಮಲಪಾದ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮುಖ್ಯ, ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಿಮಾಶಂಕರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಮಗ ಜಕ್ಕಪ್ಪಯ್ಯ ಸಿದ್ದ ಪ್ರಾರೂಪರಾಗಿದ್ದು. ತಮ್ಮ ಸಿದ್ದಿ ಸಾಧನೀಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕನ್ನಡ-ಮರಾಠಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಿಮಾಶಂಕರರು, ಸದ್ಬಾಂದಿ, ಭಿಮಾಶಂಕರ ಮತ್ತು ದತ್ತಪುಹೇಶ ಎಂಬ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಸುಭವದ ವಿವರಕ್ಕಾಗಳುಳ್ಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮಗ ಜಕ್ಕಪ್ಪಯ್ಯ ಅನುಭವದ ಚೌಕೆಗೆ ಕಥನ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಪರೂಪವನ್ನು ಒಹುದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದತ್ತಪುಹೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ, ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಅನುಸಂಧಾನ ಎಂಬ ವಿಂದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನುಲ್ಲದೆ, ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜಕ್ಕಪ್ಪಯ್ಯ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಅನುಸಂಧಾನ, ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಬರಿಯಲಾಗಿದೆ. ಸಿಂದಗಿಯ ಸಂಗಮನಾಥನ ಶರಣಪಾದವೂ ಇವರಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಂದಗಿಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಂದಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಇವರು ಸರ್ವೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ರಿಗೂ ಮುಕ್ತಗೌಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಿಪತಿದಾಸರ ವರದನೇ ಮಗ ಕೃಷ್ಣದಾಸ ತಂದೆಯಿಂದ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಹಲವಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನು, ಪದ್ಯರೂಪ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಭಾಗವತಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ರಚಿಸಿದ, ಗಜೀಂದ್ರ ಮೋಕ್ಷ ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕೃಷ್ಣದಾಸರು, ಮಹಿಪತಿ ನಂದನ, ಗುರುಮಹಿಪತಿಸುತ್ತ, ತಂದೆ ಮಹಿಪತಿ, ಮಹಿಪತಿ ಅಣುಗ ಮುಂತಾಗಿ ಸುಮಾರು ಏಗ ಅಂಕಿತಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾವಿಂಡಕಿಯ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು (ಜನನ ಸು. ೧೯೪೦) ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಖಾತಿ ಪಡೆದರು. ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರನಿಂದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ’ ಎಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಪಡೆದು, ಈ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ ಭಾಗವತ, ಸಮಸ್ತನಾಮ ಮಣಿಗಳ ಷಟ್ಕಾ ಚರಣ ಪದ್ಯ ಮಾಲಾ, ನಾರದರು ಕೊರವಂಜಿ ವೇಷ ತಾಳ್ಳು ಚರಿತ್ರ, ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಯ ಪದಗಳು, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ, ಪ್ರಮರಗಿತಾ, ನಾರಾಯಣ ಪಂಜರ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಸುಮಾರು ೫೦೦ ಪದ್ಯಗಳು ಲಭ್ಯವಿರುವದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಕೀರ್ತನಕಾರರು: ದಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು, ಕೀರ್ತನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಕಥಾ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ, ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಗಹನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ರೋಚಕವಾಗಿ, ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಜನರಿಗೆ ತಲುಪುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸುವ ‘ಕೀರ್ತನ ಕಲೆ’ ಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಕೆಲವು ಜನರ ಪಟ್ಟಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ದಾನಪ್ರಜತಿ, ತಿಕೋಣ ವಿಜಾಪುರ ತಾ., ಶ್ರೀಮತಿ ಧಾರಾಕ ಶಿರೂರ, ಗುಳೆದಗುಡ್ಡ ಬಾಡಾಮಿ ತಾ., ಬಸವರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು (ಗವಾಯಿ), ಹಂಡಿಗನ್ಹೂರು, ಸಿಂದಗಿ ತಾ., ಶಿವಲಿಂಗಶಾಸ್ತ್ರ ಹಿರೇಮರ (ಸಂತನೂರು), ಗೂಡೂರ, ಹುನಗುಂದ ತಾ., ಶಿವಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಚಡತೆಂಜಾ ಇಂಡಿ ತಾ., ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಸೀತಪ್ಪ, ಭಾಧವ (ಲಮಾನೀ), ಶಿರೂರ ತಾಂಡಾ ಬಾಗಲಕೋಟಿ ತಾ., ಪಿ.ವನ್ಂ. ಹಿರೇಮರ ರಾಮಪೂರ, ಶೀತಮನಿ ಬಾಗಲಕೋಟಿ ತಾ., ದೇವಪ್ಪಯ್ಯ ಕಾವಿಂಡಕಿ, ವಿಜಾಪುರ, ಗುರುನಾಥ ಇನಾಮದಾರ, ಮುಧೋಳ, ತಂಭುಲಂಗಯ್ಯ ಎನ್. ವಸ್ತುದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ನೀವರಗಿ ಇಂಡಿ ತಾ., ಅಮರನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಗಯ್ಯ ಹಿರೇಮರ (ಹಿರೇಮಳಗಾಂವಿ) ಜಾಲಿಹಾಳ ಬಾಡಾಮಿ ತಾ., ಮಹಾದೇವಯ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಿರೇಮರ, ಕರಣಸೋಮನಾಥ ಬಿಸವನಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕು.

ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲ

ತು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಂ ರಿಂದ ಇಂಂರವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯನ್ನು ಹೊಸಗ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಕಾಲ ಅಥವಾ ಅರುಣೋದಯ ಕಾಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಹಲವು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರು ಕನಾಟಕ, ಮದ್ರಾಸ್ ಕನಾಟಕ, ಕರಾವಳ ಕನಾಟಕ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕನಾಟಕ, ಮುಂಬೈ ಕನಾಟಕ ಮುಂತಾಗಿ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆವಾಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಮುಂಬೈ ಕನಾಟಕದ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಳಿದ ದೇಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರು ಹಾಗೂ ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾದ ದವಿಣಿ, ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಮರಾಟ, ಅಂಗ್ಲರ ಅಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಗಳು, ಇವುಗಳ ಮದ್ದ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಶ್ಲೇಷ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿತು. ಇಲಾಲರಲ್ಲಿ, ಪೇಶ್ವೆಗಳ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿಷರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಾಗಿ ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಮರಾಟ ಪ್ರಾಂತ್ಯವೆಂದೇ ಕರೆದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ರಾಜ್ಯ ಭಾಷೆ ಅಂದಿನ ಸಂಸ್ಕಾರಿಕರ ಭಾಷೆಯಾದ ಮರಾಟಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮನೆಯ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡ. ಏರಿಕ್ಕೆವ ಮತ್ತು ಜೈನರ ಮನೆ ಮತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಯ್ಯನವರ

ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಕನ್ನಡ ಪಾಠ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದಿನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಜಾಪುರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾಚನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೩,೦೦೦ ಪುಸ್ತಕಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮಾತ್ರ, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಉಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಮರಾಠಿ ಪುಸ್ತಕಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಲೂ ಜನ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಜಾಪುರದ ಗಂಡು ಮತ್ತು ಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗೂ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಶಾಲೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡಿಗರು ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಾಟಿಸಿದರು. ಇಂದಿರಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ವರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯಂದೇ ಒಂದೇ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ವರ್ಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಯಿತು. ಉರ ಮಧ್ಯದ ವಿಕ್ಷೇಪಿಯಾ ಮೇರೋರಿಯಲ್ ಕಟ್ಟಿಡವನ್ನು ಮರಾಠಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಶಾಲೆಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿ, ಉರ ಹೋರಿಗಿನ ಜೋರಾಪುರ ಆಗಸಿಯ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಶಾಲೆಗೆ ಮರಾಠಿ ಶಿಕ್ಷಕರೊಬ್ಬರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದಾಗ ಉರ ಜನ ಕೆರಳಿ ಅಂದೇ ಅವರ ವರ್ಗಾವಣೆಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ಆ ದಿನದಿಂದ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಈಗಲೂ ಈ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮಾಸಿಕ ಏತನ ಕಡಿಮೆ ಇತ್ತು. ಜಮಾಂಡಿ ಮುಢೋಳ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳೇ ಆಗಿದ್ದವು. ಬನಹಟ್ಟಿ ರಬಕಿ ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯೋಗವಾದ ನೇರಾರ್ಕಿಯ ವ್ಯವಹಾರ, ಅಂಗಡಿಯ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೋಡಿಲಿಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಇನ್ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೇ ಗುಂಡೇರಾವ್ ಮುಖಾರಕರ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರು ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಯ ತಮ್ಮ ಮುದ್ರೆಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಮುದ್ರಿಸಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಮರಾಠಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮ ಶಾಲೆಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಹೋರಾಡಿ ಸಫಲರಾದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಳಾಗೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂತವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿತ್ತು. ಕನ್ನಡ ವಾಮನ, ಕೇಶವ ಶರ್ಮಾ ಗಲಗಲಿ, ಶೇಷದಾಸಾಭಾಯ್ ಆದ್ಯ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಮ್ಮಣಿಪ್ಪ, ಮ.ಬ. ಜಾಂಡಕವರೆ ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಒದಗಿದ್ದ ಸಂದಿಗ್ಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಪರ ಪ್ರಚಾರ, ಸಂಘಟನೆ, ಜಾಗ್ರತ್ತಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಇವುಗಳಿಂದ ನಾಡಹಟ್ಟಿ, ಗನೇಶೋತ್ಸವ ಮೌದಲಾದವು ಆರಂಭವಾದವು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ, ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ, ವಿವಿಧ ವಿನೋದಾವಳಿ ಮುಂತಾದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಉಳಿದು ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಜಂಗಿನ ಮುರುಗಯ್ಯ, ಕನ್ನಡ ವಾಮನ, ನರಸಿಂಹರಾವ್ ಕನಮಡಿ, ಕೆರೂರು ವಾಸದೇವಾಚಾರ್ಯ, ಕೊಜಲಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರು ಮತ್ತು ಹನುಮಂತರಾಯರು, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಮ್ಮಣಿಪ್ಪ, ಅ.ತು. ಸಾಸನೋರ, ಗದ್ದಗಿಮರ, ಮಧುರ ಚೆನ್ನ, ಹಿ. ಧೂಲಾ, ಸಿಂಗಲಿಂಗಣ್ಣ, ಇವರುಗಳು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಉಳಿಸಲು ಮತ್ತು ಬೆಳೆಸಲು ಹೋರಾಡಿ ಸಫಲರಾದರು. ಇವರ ನಂತರ ಬನಹಟ್ಟಿಯ ಭೂಷಣ ಮಾಸ್ತರರು, ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಕಲಿಕಂಬ ಮಾಸ್ತರರು, ಬಸವ್ಪ ಪಟ್ಟಣ, ತು.ಗೋ. ಕೊಪಡೆ, ಗು.ರೇ. ಬಾಪುರೆ, ಎಸ್.ಎಂ. ಅಂಗಡಿ, ಅಲ್ಲಪ್ಪ ಹುದ್ದಾರ, ಇವರುಗಳು ಜಮಲಿಂಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದವರು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಸಣ್ಣಕಥೆ, ಚರಿತ್ರೆ, ದಿನಚರಿ, ಪತ್ರಿಕಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಂಗಷ ಹಳವು ಪ್ರಕಾರಗಳು ರೂಪಗೊಂಡವು.

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯರನಾಡಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಬಾಲಲೀಲ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು (ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ) ಉರುಳು ತಿರುಗಾಡಿ ಆನಂತರ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮತ್ತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು. ವಿಜಾಪುರದ ದೇಸೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಮುಂಬಿಯಿ ಕನಾಟಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯದಲ್ಲಿ (ರಾಜ್ಯ) ಬರೆದ, ಕನ್ನಡಕಾವ್ಯ ದುಡಿದ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ ವೆಂಕಟರಂಗೋಕಟ್ಟಿಯವರು (ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ) ಮುಖೋಳಿದವರು.

ಖಹೋಳಿ ವೆಂಕಟೇಶ (ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ) ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ, ವಿಜಾಪುರ ಮತ್ತು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅನೇಕ ಹಾಡು ಮತ್ತು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದವರು, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭೀಮರಾವ್ ಗುಮಾಸ್ತೇಯವರು. ಇವರು ಅನೇಕ ದೇವರನಾಮ, ಪದ, ಉಗಾಭೋಗ, ಸುವಾಲೆಗಳನ್ನೂ, ರುಕ್ಣಾಂಗದ, ಅಂಬರೀಷ, ನಳಿಮಹಾರಾಜರ ಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಲಗೊಂಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ, ಶ್ರೀರಾಮ ಪಾರಿಜಾತ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಎಂಬ ಕವನ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ವಿಕಾದಶೀ ಮಹಾತ್ಮೆ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ, ಸತ್ಯಭಾಮೆ, ರುಕ್ಷಿಣಿ ಸುಭದ್ರೆಯರ ಮುಯ್ಯದ ಹಾಡಗಳು, ಸುಭದ್ರಾ, ಪರಿಣಾಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಗೋಪನಾರಿಯರ ಕರುಣಾಕಲಾಪ ಎಂಬ ಗೀತ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಇವರ ಗೀತ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಶೈಲಿ, ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತು ಹಳಗನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಿತ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬದಲಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛಾಪಡಿಸಿದೆ. ಇವರ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳೂ ಗ್ರಂಥರೂ ಪದಲ್ಲಿ, ಲಭ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜನರ ಬಾಯಿವಾಟಗಳ ಮೂಲಕ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಸನದಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರು (ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ್ಯ), ರಾಜಾಳರ ನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಖಾಯಂ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಇನ್‌ಪ್ರೆಸ್ಕ್ರೋ ಆಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡು ರಾಜಲ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರೇಗೆವೆಂಬ ಪಿಡುಗನ್ನು ಕುರಿತು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳು’ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದರು. ಬಸಪ್ಪ ಚಾಂದಕವರೆ (ರಾಜ್ಯ) ಅವರ ‘ಗಂಗಾವತರಣ ಮಹಿಮ’ ಅಥವಾ ‘ಸಿಂದಗಿ ನೀಲಗಂಗಾ ವಿಲಾಸ’ ಎಂಬ ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕ್ಯಾತಿ ರಾಜಾರ್ಥಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ.

ರಾಜುರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ನರಹರಿರಾವ್ ಕನಮುಡಿಯವರು (ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ್ಯ), ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಪಾರ್ವತಿ ಪರಿಣಾಯ (ರಾಜ್ಯ), ರಘುವಂಶ (ರಾಜ್ಯ) ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಇವರ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿಗಳು. ಶ್ರೀ ಕನ್ನಡ ಶಿವಗೀತಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಿನಿ, ಕನ್ನಡ ಗಂಗಾಲಹರಿ, ಉದ್ದೋಗ ಪರ್ವ, ರುಕ್ಷಿಣೀ ಹರಣ, ಮೇಘಧಂಡಕ ಕಾವ್ಯ, ಶಿತುಸಂಹಾರ, ಪಾರಿಜಾತೋನ್ನಾಯನವು, ಮಾನವೀಯ ಮೀಮಾಂಸ ಪ್ರಕಟವಾಗದೇ ಉಳಿದ ಕೃತಿಗಳು. ‘ಕನಾಟಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತ್ಕ್ಷೇಪ’ ಇವರು ಹಲವಾರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ತಮ್ಮಣ್ಣಪ್ಪ ಸತ್ಯಪ್ಪ ಚಕ್ಕೋಡಿ (ರಾಜ್ಯ-ರಾಜ್ಯ) ಇವರು, ಬನಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜನತಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೆಟ್ಟಿ, ನೇಟಿವ್ ಜನರಲ್ ಟ್ರೈಬ್ರಿ ಎಂಬ ವಾಚನಾಲಯವನ್ನು ತೆರೆಯಲು ಕಾರಣಾದರು. ರಬಕವಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಮರಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯತ್ತಿದ್ದು, ಈ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಬರೆದು ಆರಂಭಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬೇರೆಯವರೆಲ್ಲರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೫ರಲ್ಲಿ ಬನಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಾಡಹಬ್ಬ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ‘ರಾಮಲಿಂಗಸುತ್ತ’ ಎಂಬ ಅಂಕತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದರು. ಉಪಾ ಪರಿಣಾಯ (ರಾಜ್ಯ), ಗಿರಿಜಾ ಸ್ವಯಂಪರ, ಭೀಮದೇವ, ಶಾರದಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾ ಪರಿಣಾಯ ಮಾತ್ರ, ಲಭ್ಯ. ಇವರು ರಾಜಾರ್ಥಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗಿನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷನದ ಸ್ವಾಗತಾದ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜಾರ್ಥಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ವಿಧಿವಲ್ಲಾಗಿ ಸ್ವಾಪನಗೊಂಡಾಗ, ಪ್ರಥಮ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಸಮಿತಿಯ

ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದಿಂದ ಮರಾಠಿಗೆ, ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇವರಿಂದ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟಿಯವರಾದ ಕೇರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು (೧೮೯೯-೧೯೨೭) ‘ಇಂದಿರೆ’, ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ (೧೯೧೫) ಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಇದು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಖೂತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಇವರು ಬರೆದ ‘ಯದುಮಹಾರಾಜ’ (೧೯೧೩-೧೪) ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಪಾಠಿಕಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರೇಮ ವಿಜಯ, ಬೆಳ್ಳಿ ಚುಕ್ಕಿ, ಬೆಳಗಿನ ದೀಪಗಳು, ತೊಳಿದ ಮುತ್ತು, ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೊರತಂದರು. ಭಾರತ ಘಾತಕನಾದ ಜೀರಂಗಜೆಬ (೧೯೧೩-೧೪), ಯವನ ಸೈರಂದಿ (೧೯೧೪) ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ವಾಲ್ಯೇಕ ವಿಜಯ (೧೯೧೫) ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ನಿಬಂಧ, ಜೀವನ ಪರಿಚಯ, ಸಣ್ಣ ಕಥೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಪುಟಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು. ಆಚಾರ್ಯ ಶೈಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಜನರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಒದುವಡರಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಶೇಕ್ಕಾಣಿಯರೊನ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಶರ್ಲಾಕ್ ಹೋಮ್ಸ್‌ನ ಪತ್ತೆದಾರಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. (ಇವರ ನಾಟಕಗಳ ಒಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.) ಬಿಂದು ಮಾಧವಕೊಲ್ಲಾರ (೧೮೯೯-೧೯೨೭) ಇವರು ಅನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರೂಪದ ಕವಿ ಎಂದು ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಂದ ಹೊಗಳಿಸಿಕೊಂಡವರು. ‘ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯರತ್ನ’ (೧೯೨೭) ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ‘ಗಿರ್ಣ’ ಕವನ ಸಂಕಲನ ‘ಕನಕಕ್ಕೆಶವ ನಾರಾಯಣ’, ಬಿಂಡಕಾವ್ಯ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಕುಲಕರ್ಮಣವರು ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕಿನ ನೀರಲಕ್ಕೆರಿಗೆ ಗ್ರಾಮದವರು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಬದುಕನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಂತಹ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಬಲಿಹಿರೆ, ಕೆರಿಗೆ ಹಾರೆ, ಬನವಾಸಿ, ಗಂಗಾ ಗೌರಿ, ಜಂಬು ನೀರಲ ಹಣ್ಣು, ಮೊದಲಾದ ಹದಿನಾರು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರಿಗೆ ಮುಂಬಯಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದೆ. ಹಾನಗಲ್ಲೂ ಕುಮಾರ ಶಿವಯೋಗ ಸ್ವಾಮೀಜಿ (೧೯೯೯-೧೯೨೦) ಇವರು, ನಾಡಿನಾಡ್ಯಂತ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋದ ವಚನಗಳನ್ನು ಹುದುಕಿಸಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸಂಕಲನ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಮೂಲತಃ ಧಾರವಾಡದವರಾದ ಇವರು ಬಾದಾಮಿ ಬಳಿಯ ಶಿವಯೋಗ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ (೧೯೧೫ರಲ್ಲಿ) ವೇದಿಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಳಿಗೆಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿ ಕೊಂಡರು.

ಈ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಬಾಗಲಕೋಟಿ ತಾಲೂಕಿನ ತೋಳಮಟ್ಟ, ಗ್ರಾಮದ ಉಪೇಂದ್ರ, ಹಣಮಂತ ಕುಲಕರ್ನೆ (೧೯೨೦-೧೯೨೫). ಇವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ ‘ಕನ್ನಡ ವಾಮನ’. ಶ್ರೀ ಯಲಗೂರೈಶಾಯಿ ನಮಃ, ಉಪೇಂದ್ರ, ಶರ್ಮಾ ತೋಳಮಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಇವರು ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯವನ್ನು ಭಂದ ಪ್ರಾಸದ ಬಂಧವಿಲ್ಲದೇ ಬರೆಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾಷ್ಟಪಡಿಸುವಂತೆ ಬರೆದು ತೋರಿಸಿದರು. ಬಂಗಾಲಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಗೀಂದ್ರ, ನಾಥ ಬಸು ಎಂಬುವರು ಬರೆದೆ ‘ಪ್ರತ್ಿಧ್ವಿರಾಜ’ ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ಸರ್ಗವನ್ನು ‘ಪ್ರತ್ಿಧ್ವಿರಾಜನ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆ’ ಎಂಬುದಾಗಿ, ಪ್ರಾಸದ ಬಂಧವಿಲ್ಲದೇ ಇವರು, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದು ಈ ಪದ್ಯ ಭಾಗ ‘ವಾಗ್ಧೂಷಣ’ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತಿಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ಬರಹ - ಕಾಳಗಳೇ ನಡೆದುವು. ನರಸಿಂಹ ಧೋಂಡೊ ಮುಳಬಾಗಿಲ, ಕೇಶವ ಶರ್ಮಾ ಗಲಗಲಿ, ಮ.ಪ್ರ. ಪ್ರಾಚಾರ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಾಸದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ವಾಮನರು ಉತ್ತರ ರೂಪವೆಂಬಂತೆ ‘ಕಾಗ ನಮ್ಮುಯ ನಡೋಳಿಲ್ಲವು ಹಾಗೆ ಕಾವ್ಯಗಳ ಮಾಳ್ಯಯ....’ ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರು.

ವರದಣನೆಯದಾಗಿ, ಈ ಮೊದಲು ಪ್ರಕೃತಿ, ಚಂದ್ರ, ಕಮಲ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಕಾವ್ಯದ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿದೆ ಬದುಕಿನ ಯಾವುದೇ ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ವಿಷಯಗಳೂ ಕಾವ್ಯವಾಗಬಲ್ಲದೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅಂತಹ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರ 'ಗ್ರಾಮ್ಯ ಜನವರ್ಣನಾ ಶತಕ' ನಲ್ಲಿ ಶಿಶ್ಕಕ, ಗಿಡ, ಕುಲಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಕುರಿತು ಪಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಅಲಂಕಾರ ದರ್ಶನ, ಸೌದಿಯ ಸಾಧು ವಚನಗಳು, ಗ್ರಾಮ್ಯಜನ ವರ್ಣನಾ ಶತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರ ಅನೇಕ ಕವನಗಳು, ಕನಾಟಕ ವೈಭವ, ಕನಾಟಕ ವೈತ್ತಿ, ಹಾಗ್ನಿಷಣ, ಪ್ರಭಾತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಾದ್ದು. ಇಂಥಾಗಿ ಬಸವಭಾಷೆ, ಇಂಥಾಗಿ ನೀತಿ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಭಜನಾವಳಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಧಾರಹಾಡದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಅಭಿಷ್ಪದ್ಧಗಾಗಿ ದುಡಿದ ಗುರುಬಸಪ್ಪ ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಮುಗಧತೀರಪ್ಪ ಗುರುಬಸಪ್ಪ ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು (ಉಪಾಂ-ಒಂಎಂ) ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲೆ ಇಂತಿ ಕ್ಷಿಂ ಹೆಚ್ಚು ಶರಣರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಶರಣರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ತಾಡವೋಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ನೆರೆಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಉಪಾಯ ಕೇರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದು ಇವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಆವರಿಗೆ ಇಂತಿ ಶರಣರ ಹೆಸರುಗಳು ಮಾತ್ರ, ಗೊತ್ತಿದ್ದು, ಖ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಂತಿ ಹೆಚ್ಚು ಶರಣರ ಹೆಸರುಗಳು ಪರಿಚಯವಾದವು. ಸುಮಾರು ೧೦,೦೦೦ ಪುಟಗಳ ತಾಡವೋಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಚೀಕರಿಸಿನ್ನು ಬರೆದು 'ಪಚನ ಓತಾಮಹ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದರು. ಮಣಿಮ್ಮೆ ಸ್ತೋತ್ರ, ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ಸಕಲೀಕ ಮಾದರಿಸನ ವಚನಗಳು ಶ್ಲಾಂತ್ರಣ ಸಂಪಾದನೆ ಇವುಗಳ ಸಟೀಕಾ ಪ್ರಕಟನೆ ಮಾಡಿದರು. ಲಂಗಾಯತ ಮತತತ್ತ್ವ ವಚನಗಳು, ಚನ್ನ ಬಿಸವೇಶ್ವರ ಪಚೋಸ್ತು ಲ ವಚನ ಕಥಾನಾರ, ಶಿವಶರಣರ ಸಂಸೀರ್ಣ ವಚನಗಳು, ಶಿವಶರಣರ ಸಂಗೀತ ವಚನಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನ ದೀಪಕೀ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಇಂತಿ ಅವರ ಗಣಾಧಿಶ್ವರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು, ವರದಾನಿ ಗುಡ್ಡಮ್ಮೆಯ ಚರಿತ್ರ, ಸಾರಂಗ ಮತ್ತಾಧಿಶ್ವರರು, ಶಿವಶರಣರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು, ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪದ್ದತಿಯ ಬಸವೇಶ್ವರ ವಚನಗಳು, ಅಂಬಿಗರ ಬೊಡಯ್ಯನ ವಚನಗಳು. ಅಧ್ಯಯನ ವಚನಗಳು, ಆದಿಶಟ್ಟಿ ಪುರಾಣ, ಸಂಗನ ಬಸವೇಶ್ವರನ ವಚನಗಳು; ಮುದಿಹಾಳ ಮಾಟದೇವನ ವಚನಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳೂ ಸೇರಿವೆ. ಇಂತಿ ಕನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರಿಗೆ 'ಡಾಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಲೆಟರ್ಸ್' ಎಂಬ ಗೌರವ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಬಹದ್ದೂರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರಿಸಿದೆ.

ಕನಾಟಕದ ಗಾಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಹಡ್ಡೆಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು (ಉಪಾಂ-ಒಂಎಂ) ಕ್ಷಮ್ಮೆ ತೀರದ ಅಲಮಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಮಹಿಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆದನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಏರ್ಶೈವ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವಂಥ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಹೊರತಂದರು. ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಫಾಟ್ಟುದಲ್ಲಿಯೇ ಇವರು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಗೆ, ಹೆಸರು ಗಳಿಗಿರಾದರಾದರೂ, ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಗಾಂಧಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಇವರ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಅತ್ಯಂಚರಿತೆ, ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ, ಮತ್ತು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕವನ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸ್ವರೂಪ ನಷ್ಟೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಜನೋಹಯೋಗಿ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾದ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಚರಿತೆ, ಪ್ರಮಥಾಚಾರ ಪ್ರದೀಪ, ಏರ್ಶೈವ ಮತತತ್ತ್ವ, ವಚನಕಾರರ ಸಮಾಜ ರಚನೆ,

ಕಾಯುಕವೇ ಕೈಲಾಸ, ಸ್ತ್ರೀ ನೀತಿ ಸಂಗ್ರಹ, ಶುದ್ಧಿ ಸಂಘಟನೆ, ಖಾದಿ, ಹರಿಜನೋದ್ಧಾರ, ಎಚ್ಚೆತ್ತೆ ಹಿಂದೊಸ್ಥಾನ, ಹಿಂದುತ್ತದ ಮಹತೀ, ಬಸವ ಚೋಧಾಮೃತ, ಬುದ್ಧನ ಸಂದೇಶ ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ನಿಂಬಾಳ ರಾಮಚಂದ್ರ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ರಾನಡೆಯವರು (ರಾಜಣ-ರಾಜ್ಯ) ದೇವರು 'ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರ' ಕನಾಟಕದ ಸಂತ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ತತ್ವ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಕೆಕ್ಕಾರ ಶಿವಭಟ್ಟರು (ರಾಜಣ-ರಾಜ್ಯ) ಕೆಲಕಾಲ ವಿಜಾಪುರ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಕೊಜಲಗಿ ಹಣಮಂತರಾಯರು (ರಾಜಣ-ರಾಜ್ಯ), ಪಕ್ಷ ರಾಜಕಾರಣ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ, ಒಳೆಯ ಬರಹಗಾರರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಲರಣ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ, ನಾಟ್ಯ ಭಾಷಾ, ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳನ್ನು, ಲಲಿತಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೊದಲ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಜಲಗಿ ಹಣಮಂತರಾಯರೂ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಗೋಪಾಚಳಭಟ್ಟರ ಹುಲಿ, ಅಮಿನಗಂಡರ ಸಂತೆ, ಐದುಕೊಡಗಳ ಆತ್ಮಕಥೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವು ಅಂದಿನ ಕನಾಟಕ ವೈಭವ, ಜಯಂತಿ, ಕರ್ಮಾವೀರ, ಸಂಯುಕ್ತ ಕನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕಿಲೋಎಸ್‌ರ, ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಮಾಸಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಅಧಾರತ ರಾಯರ ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವರ ಮರಣಾನಂತರ ರಾಜಾರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು, 'ಇಂದ್ರಭಾಪ' ಬರೆದರು. ಪದ್ಮನಾಭ ತೀರ್ಥ (ಪದ್ಮನಾಭ ಮಹಾರಾಜ. ಜನನ ಸು. ರಾಜಣ) ಮತ್ತು ಪಂಡಿತ ಕೇಶವ ಶರ್ಮಾ ಗಲಗಲಿ ಇವರುಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲ ನೆಲೆಸಿ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಮೂಲತಃ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರಾದ ಪದ್ಮನಾಭ ಮಹಾರಾಜರು ತಾಳಿಕೋಟಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿರಾವ್ ಗುಡಿ ಇವರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕಲಿತರು. ಕನ್ನಡ ಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ನಾಗನೂರಿನ ಕೇಶವಶರ್ಮಾ ಗಲಗಲಿಯವರು (ರಾಜಣ-ರಾಜ್ಯ) ಇಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇಂತಲ ರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾಜ ಜಗನ್ನಾಥ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, 'ಪಾನೀನಿ' ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರ ತಂದರು. ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಗುರಷ್ಟ ಬಂಗಾರ ಕಿಡಿಗಿ (ರಾಜಣ-ಜಿಲ್ಲೆ) ಇವರು, 'ಅಮರಗಣಂಗಳ ಏಿರಶೈವ ಲಿಂಗ ತತ್ವವು' ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತಿ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವರು ಇಂಡಗೇರಿ ವಾರಕರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಚನ ಪದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ವೆಂ.ಬಿ. ನಾಯಕ (ರಾಜಣ- ರಾಜ್ಯ) ಇವರು, ವಿ.ಬಿ. ನಾಯಕ, ವೆಂಕಟರಾಯ ನಾಯಕ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದರು. ಪತ್ರಿಕಾ ಕೈತ್ತರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದರ ಜೊತೆಗೆ, ರಾಘವಾಂಕನ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ರಸ್ವನ ಗದಾಯುದ್ಧಗಳ ಕಥಾಂಶಗಳನ್ನು ನಾಟಕ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಳಿಕವಧ ನಾಟಕ, ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯ ಘಟನೆಯ ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥ, ಹಲವಾರು ಪ್ರಬಂಧಗಳು, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳು ಇವರಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಇವರು ಕನ್ನಡ -ಕನ್ನಡ ಕೋಶದ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರು.

ಅಗರಬೇದದ ಶೇಷದಾಸಾಚಾರ್ಯ ಆಡ್ಯರು (ಸು.ರಾಜಣ) ಸುವದನಾ ಭಾಸ್ಯರ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ತತ್ವ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬರೆದದ್ದಲ್ಲದೆ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕೈ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ಬಾಗಲಕೋಟಿಯವರಿರಬಹುದಾದ ಪಂಚಾಕ್ಷರ ನೀರಲಕೇರಿಯವರು (ಸಂಕೋಧಕರ ಉಳಿ) ಮತ್ತು ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ನಂದಾಳ ಸಂಗ, ಇವರುಗಳು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ನಷ್ಟೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳಲ್ಪಡಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಗರ ಆಸ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತ ಮನುಷ್ಯ ದೊರಕಲ್ಲವೆಂಬ ಅಸಮಾಧಾನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿತ್ತು. ನಾಟಕ,

ನಾಡಹಬ್ಬಗಳ ಮೂಲಕ ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರ ನೇತ್ಯತ್ವದ ಲಲಿತ ಕಲೋದ್ವಾರಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ (ಸ್ಥಾಪನೆ ೧೯೫೫), ಶ್ರೀ ಅರವಿಂದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ (೧೯೭೦), ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಒಡತನದ ಕುಮಾರ ವಿಜಯ ನಾಟಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲದಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಿರುಸುಗೊಳಿಸಿದವು. ನರೋದಯ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹರಿಹಾರನೇನ್ ಲಾದ ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ, ಮಧುರ ಚಿನ್ನ, ಶಿ. ಧಾಲೂ, ಕಾಪೆಸ ರೇವಣ್ಣ ಇವರುಗಳು ಕನ್ನಡ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಇತರೆಡೆಗಳಂತೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಕನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಒಳವಳಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ೧೯೬೬ರ ಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಮುಂಬಿಯ-ಕನಾಟಕ, ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ್ದೇ (೭೦ದಿನ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ) ಸೇರಿತು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬರಹಗಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಓದುಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತೋಡಿತು.

ಇನೇ ಶತಮಾನದ ಮೂರನೇ ದಶಕದಿಂದಿಚೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದವು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ ವಸ್ತು ದೇವರ ಬದಲಿಗೆ ಅಥವಾ ದೇವರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಮನುಷ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದು. ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ನೀತಿ ಬೋಧನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ, ದೇವರ ಸುತ್ತ ಹಣೆದಿರದ ಜೀವನ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಜೊತೆಗೆ ರಚಿತಗೊಳಿಸುತ್ತೋಡಿತು. ಮನುಷ್ಯ-ಮನುಷ್ಯರ ಸಂಬಂಧ, ಸುತ್ತಲಿನ ನಿಸರ್ಗ, ಮನುಷ್ಯನ ಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಕನಸುಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಾದವು. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಧಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು. ಬರಹಗಾರ ತನ್ನ ವ್ಯಾಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಹ ಶ್ಲೋಳ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಾತೋಡಿತು. ಆದರೆ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಅವಧಿಯ ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದೂ ವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಭಾಷಣಿ ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ, ಭಂದಪ್ಪಾ ಸಬಿದ್ದ ಶ್ಲೋಳಿಯಲ್ಲಿ, ವಚನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ನೀತಿ ಬೋಧಕ ಕೃತಿಗಳೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಳೆಯರ ಗುಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದೇ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ೧೯೭೨ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪೆಷ್ಷಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಹಲಸಂಗಿ ಗಳೆಯರ ಗುಂಪು. ಈ ಎರಡೊ ಗುಂಪುಗಳು ಒಂದೇ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿದಿನ ಹಲಸಂಗಿಯ ಗಳೆಯರು ಒಂದರೆ ಸೇರಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ಪೆಷ್ಷಿ, ಅಭಾಸ, ಬರಹ, ಓದು, ಚರಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ದಲ್ಲಿದೆ ಹಂಪೋತ್ವವೇ, ನಾಡಹಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥೀಗಳ್ಲೋತ್ತಮ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ, 'ಸ್ವಧರ್ಮ' ಹಾಗೂ 'ಜಯಕನಾಟಕ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಗಳನ್ನೂ ಈ ಗುಂಪಿನವರು ನಡೆಸಿದರು. ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕಗಳವರೆಗೆ ಈ ಗುಂಪು ಗಮನೀಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಈ ಗುಂಪಿನ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಮಧುರ ಚೆನ್ನರು (ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಪ್ಪ-೧೯೭೧-೧೯೭೫), 'ನನ್ನ ನಲ್ಲಿ' ಮತ್ತು 'ಮಧುರ ಗೀತೆ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಪ್ರಾವರಂಗ (೧೯೫೫) ಕಾಳರಾತ್ರಿ (೧೯೬೫) ಬೆಳಗು (೧೯೬೫) ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಸಂಶೋಧನೆ (೧೯೭೯) ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರ 'ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ ಬೋಧ' (೧೯೭೫), ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೊದಲ ಕೃತಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಶಿ.ಚಿ. ನಂದಿಮಠರವರು (೧೯೭೧-೧೯೭೫) ಬಹಳ ಕಾಲ ಭಾಗಲಕೊಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನಾಟಕ ಧರ್ಮಗಳು, ಶ್ವರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತ, ಶೌನ್ಕ ಸಂಪಾದನೆ ಮುಂತಾದವು ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರು 'ಹ್ಯಾಂಡ್ ಬುಕ್ ಆಫ್ ಏರ್ಶೈವೆಸಂ' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಶಿ.ಚೆ.ಡಿ. ಪಡೆದರು. ಇವರು ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ೧೯೭೫ರಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಇಂದ್ರ ಆಶೀಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಕನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಇವರಿಗೆ ೧೯೭೬ರಲ್ಲಿಡಿ.ಲಿಟ್‌ ನೀಡಿ ಸನ್ಯಾಸಿಸಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ ಆ ಶಿರಹಬ್ಬಿಯವರು (೧೯೭೧-೧೯೭೫), ಚಿತ್ರಾರ್ಥಿನ ಪ್ರಸರುದ್ವಾರ, ಬಯಲಾದ ಸಂಚಿ (೧೯೭೬) ಎಂಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ

ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರ ನೂರೊಂದು ಸೆಲೆಯ ನಿಲುವ, ವಾರ್ಥಕ ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಕೃತಿ. ಶಿವಾಪ್ಯುತ್ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ನೀತಿ ಮುಕ್ತಾವಲಿ, ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹ ತಂತ್ರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದ ಶ್ರೀರಂಗ (ಅದ್ವರಂಗಾಚಾರ್ಯ) (೧೯೦೪-೧೯೪೪) ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಭೆ, ಉದರ ವೇರಾಗ್ಗೆ, ಪ್ರಪಂಚ ಪಾಂಪತ್ತಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಮುಖ ವಾರ್ಥಕ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಆದ ಕೆಲವು ಅನುಭವಗಳ ಬುನಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ದೇಸೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾಗಲೇ (೧೯೨೦) 'ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ವಾಗ' ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕವನ್ನು ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಗಢ ನಾಟಕವನ್ನು ಇದೇ ಸಂಸಾರ, ಕನ್ನಡ ಕಾಮ, ಎಂಬ ದೇಶಭಕ್ತಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರೇ ಬರೆದ ಹರಿಜನ್ವಾರ ನಾಟಕವನ್ನು ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟಿ ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. ೧೯೭೯ರ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ದ್ವಾಗ 'ಕನಾಟಕ ವೇಭವ' ಕ್ಷೇತ್ರ, ಶ್ರೀ ವಲ್ಲಭ್ರೋ ವಿಜಯತೇ ಎಂಬ ಅಗ್ರ ಲೇಖಿ ಬರೆದರು. ಕಾನ್ನಾಟಿಕ್ ಮೂಲಕ್ ಆಫ್ ದಿ ರಿಪ್ಲಿಕ್ ಅನ್ನು ಗಣರಾಜ್ಯ ಘಟನೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾದೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶ್ರೀರಂಗರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇವರು ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇತನೇ ಅವಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳಿಣಿದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ೧೯೭೧-೭೨ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾದೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಇವರ ಕಾಳಿದಾಸ ಕೃತಿಗೆ ಇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾದೆಮಿ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತಿದೆ.

ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರು (೧೯೦೪-೧೯೯೫) ಹಲಸಂಗಿ ಗಳೆಯರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ತಂದುದೇ ಅಲ್ಲದೇ, ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂದೋಲನ ನಡೆದಾಗ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ 'ಭರತ' ಎಂದು. 'ಬೆಡಗಿನ ನುಡಿಗಾರ', 'ಹಾಸ್ಯಯೋಗಿ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಅಂಬಿ-ಪೋರಸರ ಜೀವನವನ್ನಾರ್ಥಿಸಿ, ದೇಶದೋಷಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಮತ್ತು ಮುಗಿಲು ಜೇನು, ಶ್ರೀತಾತ್ರ್ಯತ, ಮಾತೆಯ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯರೂಪ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಭಾರತದ ಭವ್ಯ ಸಿದ್ಧತೆ, ಸ್ವರ್ಗದೋಳಿಗಳು, (ಸವ್ಯವದಿ ನಾಟಕ) ಅಸ್ತ್ರವಸ್ತು ಹಾಸ್ಯ ಬರಹ, ಸತ್ಯಕಥಗಳು ಮತ್ತು ಧಾರ್ಶಿಸಿದ ದೀಪ, ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳು, ಟಾಲ್ ಸ್ವಾಯೋರವರ ಏಳು ಕಥಗಳ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ, ಪವಿತ್ರ ಜೀವನ, ಬೆಂಟ್ರುದ ಹೊಳೆ ಕಾದಂಬರಿ (೧೯೪೨) ಇವರ ಇತರ ಗಡ್ಡರೂಪದ ಕೆಲವು ಸ್ವಜನಶೀಲ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರ 'ಸ್ವರ್ಗದೋಳಿಗಳು' ಕೃತಿಗೆ, ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರದ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತಿದೆ. 'ಮಿಲನ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಇವರು ಕೊಷ್ಟಭದ್ರಲ್ಲಿ ೧೯೭೨ ರಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಇನೇ ಅಭಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳಿಣಿದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾದೆಮಿಯ ವಿಶೇಷ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರ 'ಶ್ರೀತಾತ್ರ್ಯತ' ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗೆ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ, 'ನಾಟ್ಯಸಾಧನ' ಗೆ ೧೯೭೧ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ಮೂರುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಡಿಗೆ' ಗೆ ೧೯೭೨ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾದೆಮಿಯಿಂದ ಬಹುಮಾನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ರಾಜ್ಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರಿಗೆ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಗೌರವ ಸದಸ್ಯತ್ವ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಹಾಗೂ 'ಸಾಗರ ಸಿಂಪಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಕ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು (ರಸಿಕರಂಗ) (೧೯೦೬-೧೯೯೫) 'ಬಾಸಿಗೆ', 'ಚಂತಾಂತಿ', 'ಅಪಾರ ಕರುಣೆ' ಯಂತಹ ಉತ್ತಮ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು, ಕನಸಿನ ಕೆಳದಿ, ಕಥಾಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ನಾಮಧಾರಿ, ವಿಜಯ ಸಾಮೃಜ್ಯ, ಮನೋರಾಜ್ಯದಂತಹ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು ಅವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದ್ದು ಬಾಗಲಕೋಟಿ ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ. ಇವರು ಬರೆದ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ'. ಇವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಕೇತೀ ತಂದು ಹೊಣ್ಣಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾದೆಮಿಯ

ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇಳನೇ ಅವಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಕ್ಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಸ.ಸ. ಮಾಳವಾಡ (ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಂಗನ ಬಸಪ್ಪ ಮಾಳವಾಡ) (೧೯೧೦-೧೯೪೮) ಇವರು, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕಿನ ಗೋವನಕೊಪ್ಪದವರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದರ್ಶನ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಲೋಚನೆ, ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಚಿತ್ರಣ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಮ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇವರು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಸರು ಗಳಿಸಿದವರು. ರಾವ್ ಬಹದೂರರು (ಆರ್.ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಮಣ ಇಂಡಿಯ-೧೯೪೮) ವ್ಯಂದಾವನ, ಮುತ್ತು ಕಟ್ಟಿದಳು. ದೇವದಾಸಿ, ಕಾಂಚನ ವ್ಯುಗ, ಇತಿಹಾಸ ಭೂತ, ಮರಿಯದ ನೆನಕುಗಳು, ಮನೆ ಸುಷ್ಟು ಕಿಡಿ ಮನ ಬೆಳಗಿತು ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಹೊರತಂದರು. ಬುನಾವಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಸಲತ್ತನ್ನು 'ಧೂಮಕೇಶ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚೆಳುವಳಿಯ ಕುರಿತು 'ಕನಸು-ನನಸು' ಮತ್ತು 'ಸೂಜಿಗಲ್ಲು' ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಜಮೀನ್‌ನಾರಿ ವ್ಯಾಪಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ 'ಗೌಡರ ಕೋಣ' ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಿಸಿ ಕಸ್ತುಡಿಗರ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇವರು 'ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದವರು' ಮತ್ತು 'ಗೌಡರ ಕೋಣ' ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇಡೀ ಹಲ್ಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಇವರ ಬೃಹತ್ ಕೃತಿ 'ಗ್ರಾಮಾಯಣ' ಗಧ್ಯ ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಹೊರ ಬಂದು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಈತ್ತರ ಸಣಕಲ್ಲುರು (೧೯೧೦-೧೯೪೮) ರಬಕವಿಯ ಕೆಲ ಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಸೇರಿ, ಮಿತ್ರ ಸಮೂಹ ಎಂಬ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಜಮಖಂಡಿ ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಥಮ ಕನ್ನಡ ಮುದ್ರಣಾಲಯವಾಗಿತ್ತು. ಶರಣ ಸಂದೇಶ, ಶಿವಾನುಭವ, ನವಕನಾಫಟಕ ಮತ್ತು ಖಾದಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, 'ಸಹಕಾರ' ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಸಣಕಲ್ಲುರು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಕೋರಿಕೆ' ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಬಟ್ಟೆ', ಆ ನಂತರ 'ಹುಲ್ಕುಲ್ಲಿ ಕಿಡಿ' ಎಂಬ ಮೂರು ಕವನಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲತ್ತುಡದ ಶರಣ ಚಿರಿತೆ ಎಂಬ ಬಾರಿತಿಕ ಗ್ರಂಥ, ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೋದ್ಯಾರ್ಥ, ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿತ ಕಾದಂಬರಿ 'ಸಂಸಾರ ಸಮರ' ಪ್ರಕಟಿಸಿದವು. ಇವರು 'ಬಟ್ಟೆ' ಕೃತಿಗೆ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತಿದೆ. ವಿಚಾಪುರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಕೃಷ್ಣ ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಾಣಿಕರು (೧೯೧೦-೧೯೪೮) ಹಲವಾರು ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಕಥೆ ಮತ್ತು ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರು 'ಮುತ್ತೆದೆ' ಕಾದಂಬರಿ ತಮಿಳನಲ್ಲಿಯೂ 'ಮಣಿನ ಮಗಳು' ಕೃತಿ ಕನ್ನಡ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಾದ್ದು. ಇವರ ಸನಾದಿ ಅವುಣ್ಣಿ. ಕುಲಪಥ್ಮ, ಪಸಂತಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರಿಗೆ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಎಸ್.ಎಂ. ಹುಣಾಶಾಳರು (೧೯೧೯) ವೀರಶ್ವರ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. 'ಪ್ರಾಂತವಾದ' ಎಂಬುದು ಲೇಖನಗಳ ಸಂಗರಹ. ಮೂರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸ, ವಿಚಾರ ತರಂಗ ಮತ್ತು ಗೌವಚನ ಮಂಜರಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಇವರಿಗೆ ಆದಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಮಾನದಾಯಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಎಸ್.ಎ. ಪಟ್ಟಣಶಿಷ್ಟೆಯವರು (೧೯೧೯) ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಲಭ್ಯದಲ್ಲದೇ, ರ್ಯಾತನ ಕೈಪಿಡಿ, ಬೆಳವಲ ಬೇಸಾಯ, ಹೊಲದ ಹೊನ್ನು ಎಂಬ ಕೃಂಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಜಿ.ಎಸ್. ಗಾಯಿ ಇವರು (ರೆಡ್-ರೆಡ್) ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದರು. ಇವರು ರೆಡ್-ರೆಡ್ ಕೇಂದ್ರ, ಸರ್ಕಾರದ ಶಾಸನ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಮುಂಬಿಯಿ ಕನಾಟಕ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಮುಂಬಿಯಿ ಕನಾಟಕದ ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ಇಂ, ೨೦ ಇವ್ರೋಳನ್ನು ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ಇಂ, ೨೦ ಇವ್ರೋಳನ್ನು ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಕನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ೩೫ ಸಂಶೋಧನೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಅವರ ಹಳೆಗೆನ್ನಡ ಇತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಾಕರಣ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಇವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ರೆಡ್-ರೆಡ್ ರೆಡರೆಗೆ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಬಿ.ಕೆ. ನಾಗೂರು ಸಾಹಿತ್ಯ (ರೆಡ್-ರೆಡ್), ರಾಜಕೀಯಕ್ಕಿಳಿದು ಜನನಿಯ ವೈಕ್ರಿಯಾದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಲಸ ಮಾಡಿ (ನಾಲ್ಕು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎಚ್.ಬಿ. ಸಾಸನೂರ, ಅವರು ಗಳಿಗೆ ಇವರು ಕುರಿತು ಅಂಗ್ಗ ಭಾವಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಂಧ ರಚಿಸಿ ಪಿಂಚ್.ಡಿ. ಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಸಂಶೋಧಕರು.

ಮನಗೂಳಿಯ ರಾಮಚಂದ್ರ ಕೊಟ್ಟಲಗಿಯವರು (ರೆಡ್-ರೆಡ್) ವಿಲಾಸಿತಾ, ದೀಪ ಹತ್ತಿತು. ದೀಪ ನಿವಾಳ, ನಾನು ಬಾಳ್ಯ ಚೋತಿ, (ರೆಡ್-ರೆಡ್) ವೈನಿ ಸತ್ಯಾಗ ನಾನ್ಯಾ ಅತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಭಾವಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬಳಸಿದವರು. 'ಪಿಪಾಸೆ' ಇವರು ಹೊರ ತಂದ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ. ಭಾಗಲಕೋಟಯ ರಾ.ಯ. ಧಾರವಾಡಕರ ಇವರು (ರೆಡ್-ರೆಡ್). ಭಾಷಾ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾವಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ದೇವರಾಜ ಬಹದೂರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಆರು ಭಾಗಲಕೋಟಯ ರಾ.ಯ. ಧಾರವಾಡಕರ ಇವರು (ರೆಡ್-ರೆಡ್). ಭಾಷಾ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾವಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತರೆಯ ಹಿಂದೆ, ಕನ್ನಡ ಕಾನೂನು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಗಾರಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗಾರಿಸಿದೆ. ರೆಡ್-ರೆಡ್ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು, ರೆಡ್-ರೆಡ್ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗಾರಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗಾರಿಸಿದೆ. ಇವರು 'ನಾನು ಕಂಡ ಅಮೇರಿಕೆ ಕೃತಿಗೆ ರೆಡ್-ರೆಡ್ ಕನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಇವರಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಇವರು 'ನಾನು ಕಂಡ ಅಮೇರಿಕೆ ಕೃತಿಗೆ ರೆಡ್-ರೆಡ್ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗತಿ ವಿಧಿಗಳು, ಪಂಥವಾದಗಳು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಯಾವುದೇ ಚಲನಾರ್ಥಿಯೊಂದಿಗೆ ಬರೆಯದೆ ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಯ್ಯಿ, ತಮ್ಮದೇ ಆದಂಥ ಚಮತ್ವಾರದ ಭಾವಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟವರು ಸತ್ಯಕಾಮ (ರೆಡ್-ರೆಡ್). ಇವರು ಜಮಿಂದಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯವರು. ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಬಾಬು ಅನಂತಕೃಷ್ಣ ಶಾಹಪುರ. ಕಟ್ಟಿಲ ವಸ್ತು (ಮಾಸ ಮಹಿಳೆಯ ಆತ್ಮಕಥೆ). ತಣ್ಣಿಗಿನ ಬೆಂಕೆ, ಖುಣಿ ಪಂಚಮಿ, ರಾಜಬಲಿ, ಬೆಂಕಿಯ ಮಗಳು(ದ್ವಾಪದಿ), ಏಣೆ, ಮಾತ್ರಮಂದಿರ ಮುಂತಾದ ಜಂಕ್ವು ಹೆಚ್ಚು ಕಡೆ, ಕಾದಂಬಿಗಳು ಇವರಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ರೆಡ್-ರೆಡ್ ರಿಂದ ರೆಡ್-ರೆಡರೆಗೆ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಸಂಚರಿಸಿ, ಅನೇಕ ಕಾದಂಬಿಗಳು ಇವರಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ರೆಡ್-ರೆಡ್ ರಿಂದ ರೆಡ್-ರೆಡರೆಗೆ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಸಂಚರಿಸಿ, ಅನೇಕ ತಾಂತ್ರಿಕರನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ತಂತ್ರ ಜಗತ್ತಿನ ಒಳವಿವರಗಳು, ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ 'ಪಂಚಮಗಳ ನಡುವೆ' ಎಂಬ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಅಲೋಕ ತಂತ್ರಗಳು ಕರಗತವಾಗಿತ್ತಾದರೂ ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಸಮಾಜದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣಿಗೆ ರಚಲು ಬಳಸದೇ ಸತ್ಯದ ಅನ್ವೇತಣಿಗೆ

ಒಳಿಸಿ ಬರೆದರು ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸತ್ಯಕಾಮರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವಗಾಗಿ ೧೯೫೪ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು, ೧೯೬೧ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯೋಧರಾದ ಸತ್ಯಕಾಮರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಯೀಜಿಟ್ ಇಲರಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ ಬಳಿಯ ಮೈಗೂರು ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಏಕರೆ ಭೂಮಿ ದಾನವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಪಳಕ್ಕೆ, ಅನಂತರ ಹನ್ನೆಂದು ಏಕರೆಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ಥಾನ ಗುಡಿಸಲನ್ನು ಮಹಾಮಹಲಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಭೂಮಿಯನ್ನು ನಂದನವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಇವರು ಆದರ್ಥ ಕೃಷಿಕರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಬೀತುಪಡಿಸಿದರು.

ದೇವನ ಮನೆಯ ವಾರಸುದಾರರೆಂದು ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿರುವ ಒಸವರಾಜ ಗಿರಿಮಲ್ಲಪ್ಪ ಯಲ್ಲಂಟ್ಟಿ (೧೯೨೧), ಇವರಿಂದ ಅನೇಕ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಇವರಿಗೆ ಮಧುರಚನ್ನರ ಸಾಮಿಪ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ನನ್ನ ಹಾಡು, ರಸಿಕ ಪಟ್ಟ, ಅಗ್ನಿದೀಕ್ಷೆ, ಯಾವ ಹಾಡನು ಹಾಡಲಿ. ಮೊದಲಾದ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು, ಚಿಂತನೆ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಶ್ರೀ ಕಾಡು ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ವಚನಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಟಿಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ನಷ್ಟೋದಯ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಕೊನೆಯ ಕೊಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಇವರಿಗೆ ೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ.

ಶಭ್ವಮಣಿ ದರ್ಷಕಣ ಸಂಗ್ರಹ, ಮತ್ತು ನನೆವೋಡೆ ಕೋನ ನನೆ ಎಂಬೆರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಭೀ.ತು. ಸಾಸಮಾರರು (೧೯೨೧), ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸದಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಗಲಗಲಿಯ ಗುರುರಾಜ ಹಬ್ಬ (ರಾಜ) (೧೯೨೧) ಇವರ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಆಶಾ(೧೯೪೯), ಜ್ಞಾಲಾ, ಮೋಡದ ಹಿಂದೆ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಮೋ.ಬಿ. ಗಾಡಾದ ಇವರು ೧೯೫೪ರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ, ಮಂಕುತಿಮ್ಮಿನಿಗೆ ಪೋನ ನಮನ, ರಂಗಭೂಮಿಯ ರಸ ನಿಮಿಷಗಳು ಮತ್ತು ಸಿದ್ದಶ್ರೀ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಬರೆದರು. ವೀರಪ್ರುಲಿಕೆಶಿ ಕಾಲೇಜು ಸ್ಕೂಲ್ ಪಕ, ಎಸ್.ಎಸ್. ಬಸುಪಟ್ಟದ ಗುಳೆದಗುಡ್ಡ ಇವರು ೧೯೫೨, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ವೀಕಾನಾದ, ರತ್ನದಿಪ, ನಾವು ಸತ್ಯಪರಲ್ಲ, ಚೈತ್ರಗಮನ, ವೈಜಯಂತಿ, ಸಿಜಗುಣ ತಿವಯೋಗಿಗಳ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಭೀಮಪ್ಪ ಪಾಟೀಲರು (೧೯೨೪) ಸಂಗೀತ ಗೀತಸಾರ, ಗದಾಯುದ್ಧ ಶಭ್ವ ಮಂಜರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಎಂ.ಆರ್. ಜಾಗೀರ್ದಾರರು (೧೯೨೪) ಹಲಸಂಗಿ ಗೆಳಿಯರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದು, ನಿತ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪರಾಗ್ಯೋಗ, ಯೋಗದ ಮೂಲಾಧಾರ, ದಿವ್ಯಜೀವನದ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುಂತಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಚೆಳುವಳಿಯ ಪ್ರವರ್ತಕರಂತೆ ದುಡಿದ ಎನ್.ಡಿ. ಬಗರಿಯವರು (೧೯೭೫) ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಕೆಳದಿ ಬೆನ್ನಮ್ಮು, ಹರಿಹರ, ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ ನಡೆದು ಬಂದ ಬಂದ ದಾರಿ. ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು, ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಕೆಪ್ಪಿಡಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಥ್ಯಾಲಾ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಮೈತ್ಯುಂಜಯ ಹೋರಕೇರಿಯವರು, ನಲವಡಿ ಶ್ರೀಕಂಠಾಸ್ವಿಗಳು, ಎಂ.ಎಚ್. ಪಾಟೀಲ್, ತ.ರಾ.ಸು. ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪುಂಡ್ರೀಕ ಬಸಪ್ಪ ಧುತ್ತರಗಿ (೧೯೨೮) ಶ್ರೀ ಶಾಕಾಂಬರಿ ವಾಚನಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿ, ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದುವ ಓದುಗರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಹಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಆಡಿಸಿ,

ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೇ, ಕಾನೂನು, ಧರ್ಮದೇವತೆ, ಅತಿಗೆ, ಚಂದ್ರಿಕಾ, ಶಾರುಧತ್ಯ, ತಾಯಿಕರುಳು, ಸರ್ವಮಂಗಳಾ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಜೀವಣ್ಣ ಮಹಿಳೆಯರು (೧೯೨೯) ನರಕದಲ್ಲಿ ನಂದಾದೀಪ, ಮಹಾಮನು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹಾಗೂ ಮೊನೇಶ್ವರ ವಚನ ಸಂಗ್ರಹ, ದೃತ್ಯಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಸಹನಾತೀತ, ಭ್ಯಾಗುಖಷಿ ವಿಂಡಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕುಸುಮಾಕರ ದೇವರ ಗೋಳಿಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು (೧೯೩೦) (ದಿವಾಳಿ) ಮುಗಿಯದ ಕತೆ (೧೯೩೧) ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಯಾಮ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ದು.ನಿಂ. ಬೆಳಗಲಿಯವರು (೧೯೨೯) ತಿರುಗಳೇ ಮದು, ಸೀಮೆಗಳು, ರಣಹದ್ದುಗಳು, ಅಂಧೇರ ನಗರಿ, ಚಂಬಲ್ ಕಹಿವೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನೂ, ಮುತ್ತಿನ ತನೆಗಳು, ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕಣ್ಣಿ, ಗೌಡರ ಮಗಳು ಗೌರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನೂ, ಹಂಡತಿ ಮತ್ತು ತ್ವರಣ್ಣಸ್ಯರ್ಥ ಎಂಬ ಹರಂಗಳ ಸಂಕಲನವನ್ನೂ, ಇನ್ನಿತರ ಜೀವನ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ದೇವದಾಸಿ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಸರ್ವ ಎಂ.ವಿ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ ಕನಾಂಟಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ ಕನಾಂಟಿಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಇಂಡಿಯಾ ಇಂಡಿಯ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇವರು ಬರೆದಿರುವ, ಮುಖ್ಯದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಇಂಡಿಯಾ ಇಂಡಿಯ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇವರು ಬರೆದಿರುವ, ಮುಕ್ತಿಗಾರಿಯೂ ಇ ಬಿರಿದ ಹೊಗಳು, ದೇವದಾಸಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳು ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಮತ್ತು ಇಗಾರಿಯೂ ಇ ಪ್ರಸ್ತರಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಬದುಕುವ ಬಯಕೆ ಎಂಬ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತರಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಅತಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಪೀಡನ್ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಸನೀಸರು ಜನಿಸಿದ್ದು, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ (೧೯೩೧). ತಬ್ಬಲಿಗಳು, ಅಲ್ಲಾವುದ್ದಿನೆನ ಅದ್ವಿತೀಯ ಮತ್ತು ಮೋನಾಲಿಸ ಶಾಸನೀಸರ ಸ್ವಾಷಿಯಾಗಿವೆ. ಇವರ ಕಥೆಗಳು ಇತರ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗೂ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ ಕನಾಂಟಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ.

ವೀರೇಂದ್ರ ಸಿಂಹಿಯವರು (೧೯೨೮) ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಏದು ವಿಮರ್ಶಾ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಭಾವಮ್ಯೇದುನ' ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಕನಾಂಟಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ ಕನಾಂಟಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ದಾನಷ್ಟು ಜತ್ತಿಯವರು (೧೯೨೯) ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾರ್ಡೆ (ಕಥಾ ಸಂಕಲನ ೧೯೨೯), 'ಭಾವ ಸೌರಭ' (ಕಥಾ ಸಂಕಲನ ೧೯೨೯), 'ವಚನಾಮ್ಯತ' (೧೯೨೯) ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತರಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ದಸರಾ, ದೀಪಾವಳಿ, ತಾಯಿಕರುಳು ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲುತ್ತಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪಂಡಿತ್ಯಾದ್ವಯದ್ದರು. ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ಭಾರತ ರತ್ನ' ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದ್ದರು. ಆನಂತರ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಜರಿತೆಗಳನ್ನು, ಸಂತ ಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗೀತದೊಂದಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿ, ಕೇರಣನಕಾರರಾಗಿ ದೀಪ್ಖೀಕಾಲ ದುಡಿದರು. ಸಂಶೋಧನೆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿ ಒಂಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತರಕಗಳನ್ನು ಇಂಂಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧನೆ ತೇಣಿನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುಗಿರಿಯವರು (೧೯೨೯) ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಿಂದರಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯರಗಲ್ಲದವರು. ಸ್ವಜನಶೀಲ ಕೃತಿಗಳಾದ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು ಕಲ್ಲಾಣ (ನಾಟಕ) ನೀರು ನೀರಿಡಿಸಿತ್ತು (ಕವನ ಸಂಕಲನ) ಬರೆದಿರುವ ಇವರು, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇತಿಹಾಸ, ಪ್ರಾಚೀನ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಾಸನಶಾಸ್ತ್ರ, ಜನಪದ, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ತರಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವರಣಾರು' ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ, 'ಶಾಸನ ವ್ಯಾಸಂಗ' ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ 'ಸಮಾಧಿ, ಬಲಿದಾನ,

‘ವೀರಮರಣ’ ಸ್ವಾರಕಗಳು ಕೃತಿಗೆ ಇಟಂರಲ್ಲಿ, ‘ಚೆನ್ನ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಷಟ್ಕೋಸ್ಥ ಲವಚನ ಮಹಾ ಸಂಪುಟ’ಕ್ಕೆ ಇಟಂರಲ್ಲಿ, ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇವರ ಮಾರ್ಗ ಸಂಪುಟ ಅನ್ನು ಇಟಂರನೇ ಸಾಲಿನ ವರ್ಷದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಕೃತಿ ಎಂದು ಪರಿಗಳಿಸಿ ಬಹುಮಾನ ನೀಡಿದೆ. ಹಾಗೂ ಇಟಂರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಿಕಿದೆ. ಇಟಂರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಇವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಇವರು ಸ್ವಜನೇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆಗೆ, ಕನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಇಟಂರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಲೂರ ಕುಲಕರ್ಮಣೀಯವರು (ಇಂಳಿ), ಮಹಿಷತೀದಾಸರು ಮತ್ತು ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು ಒಂದೊಂದು ಸಾವಿರದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಟು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಜ್ಞಾತ ಕಾಲವೆಂದು ಪರಿಗಳಿಸಲಾದ, ಇಂಡಿಯಾರ್ಥಿಕ ಇಂಳಿರಂದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷ್ಣ ಮಾಡಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಹೋಸ ತಿರುವು ನೀಡಿದರು. ಆನಂತರ ವಿಚಾಪುರದ ಹಲಕೆಲವು ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮುಖ್ಯರಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚಾಪುರದ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿ, ಕನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ, ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿ ಕಾವ್ಯವಸಾಯ ಮತ್ತು ಕನಾಟಕ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಒರಿಯುವ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಉಪನಾಯಕಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆರಿವು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿಂದಗಿಯ ಬಿಂದಗಿ (ಸಂಶೋಧನೆ) (ಇಂಳಿ) ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯಾದ್ (ಇಂಳಿ) ಸೋನಾರ ಬಾಂಗ್ಲಾ (ಇಂಳಿ) ಜ್ಞಾನಾಜಣನೆ (ಕಥಾ ಸಂಕಲನ) (ಇಂಳಿ) ಮನೆ ಮುಳುಗಿತು (ಕಾದಂಬರಿ ಇಂಳಿ), ರತ್ನಾಕರ (ಕಾದಂಬರಿ ಇಂಳಿ) ಕಿತ್ತಾಬೆನವರಸ (ಇಂಳಿ), ಮಹಿಷತೀದಾಸರ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ ಮಾಲಿಕೆ (ಇಂಳಿ) ಇವು ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಲೂರರು ಬರೆದ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ‘ಕಾವಿಂಡಕಿ ಶ್ರೀ ಮಹಿಷತೀರಾಯರು’ ಇವರಿಗೆ ಹಿಂಡ್‌ಡಿ. ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಟು ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಜಿ.ಎಚ್. ಹನ್ನೆರಡು ಮತ್ತು ಇವರು (ಇಂಳಿ), ಬರೆದ ‘ಮಹಾತಪಸ್ಸೆ’ ಚಲನಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗುರುವೆಂದರ್ದಾರೋ ಹರನೆಂದರ್ದಾರೋ, ಕಲ್ಲಾಣ ಕೊಗ್ಗೆತೋ, ತೇರು ಸಾಗಿತ್ತಾಣ ಬಸವನ ಪಾಸ ಬಂಡಿತಣ್ಣಾ, ಉಳಿವಿಯಲ್ಲಿ ಓಂಕಾರ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಹಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ಶಿವನ ಕಂಡೆ, ಚಲುವಿ ಚಲುವಿ ಚಂಪಕ್ಕಾ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು, ಸೀರೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ದೇವರ ಕಾಸು, ಬಂಡೆದ್ದ ಬಾರಕೋಲು ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸ್ವಾಮಾರಾ ಮುಂತಾದ ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳು ಇವರ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ.

ಕಲಾವಿದ ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮರರು (ಇಂಳಿ), ಅತ್ಯನ್ನತಿಯೋಳ್ ಅಮರ ಸಿಂಧೂದ್ವಂಶ, ಸ್ವಜನ, ರಂಗಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರಾದ ಕಮಡೋಳ ಮತ್ತು ಸೋಮಶೇಖರ ಸಾಲಿ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಶರುಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮರರ ಹಿಂಡ್‌ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಪೌರಧದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂಡ್‌ಡಿ ಗಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ ಶಿವಾನಂದ ವಿರಕ್ತಮರರವರು (ಇಂಳಿ-ಇಂಳಿ) ವಿಚಾಪುರದ ಕನಮುಡಿಯವರು. ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಇಂಳಿ), ಶಿಥಿ ಮಣಿ ದರ್ಪಣ (ಇಂಳಿ) ಗಳಲ್ಲದೇ ಇಟಂರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರಲ್ ನಂತರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ ಪಡೆದು, ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ‘ಒಕ್ಕಲುತನ ವೃತ್ತಿಪದಗಳು-ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನ’ ಎಂಬ ವಿಷಯ ಕುರಿತು ಇನ್ನೊಂದು ಹಿಂಡ್‌ಡಿ. ಮಹಾಸಂಶೋಧನೆ ಮುಗಿಸಿದ್ದರು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಶೀಲಾಕಾಂತ ಪತ್ತಾರು (೧೯೭೨), ಬಾದಾಮಿ ಶಿಲ್ಪ ಕುಶಿ, ಕನಾಟಕದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ದಿಸಿಗಿಗ್ಗಾ ರಾಕ್ಷಸ್ ಅಥ್ವ ಬಾದಾಮಿ, ದಿವಿಷನ್ ಅಥ್ವ ಮೌನೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೊರ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ನವದೇಹಲಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸೇವಾ ಸೈರೀತೆ ಏವಂ ಪ್ರಶ್ನಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕ ಪ್ರರಸ್ಪಾರ ದೋರಿತಿದೆ. ಇವರ ಬಾದಾಮಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ 'ನಾಡೋಜ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿದೆ.

ಎಂ.ಬಿ. ಕೊಟ್ಟಿಕ್ಕೆಯವರ, ಸಿದ್ದರಾಮ ಶಿವಯೋಗಿ, ಎಸ್.ಎಂ. ಬಿರಾದಾರರ ವೈಯಾಕರಣಿ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮ, ಎಸ್.ಎಸ್. ಕೋತಿನ ಅವರ ಅಂಡಯ್ಯ, ವಿ.ವಿ. ದಿವಾಣಜಿಯವರ ಪ್ರಸಾದಯೋಗಿಪ್ರರಂದರದರ್ಶನ ಜೀವನ ಕೃತಿಗಳು, ಸಿ.ಜಿ. ಹತ್ತಿಯವರ ಭರತೇಶವೇಭವ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಮಹಾದೇವ ಕಣಾವಿಯವರ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ಎಸ್.ಎಂ. ಹಂಡಗಿಯವರ ಶ್ರೀ ಜಚನಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಎಸ್.ಬಿ. ಅಳ್ಳಿಗಿಯವರ ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಹಾಗೂ ಅವರ ನಾಟಕಗಳು, ಶ್ರಾಮಸುಂದರ ಬಿದರಕುಂದಿಯವರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನವ್ಯ ಮಾರ್ಗ ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ಎಂ.ಬಿ. ಹೂಗಾರರ ಶರಣರ ಅಂದೋಲನ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಸಮಾಜದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ, ಜಯವಂತ ಕುಳಿಯವರ, ಕೇಳಿರಾಜನ ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ವಣ, ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ಮೇತಿಯವರ ಹಡ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು, ಗುಂಡಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಿರಿಯವರ ಕಣಾವಿ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯನಿಕ ಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆ, ಶಂಭು ಬಳಿಗಾರರ ಜೋಳದ ರಾಶಿ ದೊಡ್ಡನಗೊಡರು, ಎಂ.ಎಸ್. ಸಿಂದಗಿಯವರ, ಶಿಶುನಾಳ ಪರೀಷ್ಠ್ ಸಾಹೇಬರು ಮತ್ತು ಕೆ.ಎ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಆನಂದಕಂದರ ಕೃತಿಗಳು, ಪುಂಡಲೀಕಷ್ಟ ಹುಗ್ರಿಯವರ ಪಡಕ್ಕರೆವೇ; ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ವಿ.ಆರ್. ನಾಗರಹಳ್ಳಿಯವರ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವದ್ವೀತೆ, ಪ್ರರಂದರ ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳು ಮುಂತಾದವು ಪಿಂಚೋ.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಗಳಾಗಿದ್ದು, ಕನ್ನಡದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಯಸುವ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಎಸ್.ಕೆ. ಕೊಪ್ಪ, ಬಿ.ಎಸ್. ಶೇರೆ, ವಿ.ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಎಸ್.ಕೆ. ಕೊಪ್ಪರವರು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ 'ತರ್ದವಾಡಿ ನಾಡು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದು ಪಿಂಚೋ.ಡಿ. ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವಚನಕಾರ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಟದೇವರು, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಶೋಧಕ ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಮೇಲಾದ ಸಂಶೋಧನ ಲೇಖನಗಳು ಮೌಲಿಕವಾಗಿವೆ. ಬಿ.ಎಸ್. ಶೇರೆಯವರ ಕನಾಟಕದ ಸತಿಪದ್ಧತಿ; ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬುದು ಕಾವ್ಯ, ಜನಪದ, ಶಿಲ್ಪ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಖಗೊಂಡ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವಾಗಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಹಾಗೂ ಲೇಖಕರೂ ಆದ ತ.ಕು. ತುಕೋಳರು ವಿಜಾಪುರದವರು. ಇವರು ಸಲ್ಲೇಖಿನ, ಆಚಾರಾಂಗ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎಸ್.ಜಿ. ನಾಗಲೋಟಿಮಿಲರವರು ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರಾಗಿದ್ದು, ಹೋಗೆ ನಿದಾನ, ಜಿವಕೋಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೊದಲಾದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಶೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ನೂರಾರು ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುಕಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾದೆಮಿಯು ೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನ ನೀಡಿದೆ. ನವ್ಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ, ದಲಿತ ಪಂಥಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಂಥ ಕೃತಿಗಳು, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಬಂದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಹಿರಿ-ಕರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು, ಕಥೆ, ಕವನ, ಕಾದಂಬರ ಪ್ರಬಂಧ ಮುಂತಾಗಿ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಅಂತಹ ಬರಹಗಾರರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರಶುರಾಮ ಚಿತ್ರಗಾರ (೧೯೭೬) ವಿ.ವಿ. ತೆಗ್ನಿ (೧೯೭೬), ಆರ್.ಡಿ. ಹಲಸಂಗಿ(೧೯೭೭), ಬಾ.ಇ. ಕುಮರೆ (೧೯೭೭) ಬಿ.ವಿ. ಹಂಪನಗಾಡರು (೧೯೭೭), ಅಶಂ ಚೌಧರಿ (೧೯೭೪), ಬಸವರಾಜ ಪ್ರರಾಜೀಕ (೧೯೭೫) ಬಸವರಾಜ ತೆಗ್ನಿನಮತ (೧೯೭೯), ನಾಗಲೋಟಿ ಗುರುನಾಥ (೧೯೭೦), ಶಿವಶಂಕರ ಹೊನ್ನುಂಗುರ (೧೯೭೦), ಜಯವಂತ ಮಂಡಿ (೧೯೭೦), ಡಿ.ವಿ. ಹಿರೇಮರ (೧೯೭೦), ಕರಿಬಸವಾಯ್ ಹಿರೇಮರ (೧೯೭೦), ಜುಟ್ಟಲ ಶರಣಪ್ಪ (೧೯೭೦), ರಾ.ಶ. ಶುಳಕೀ (೧೯೭೧), ಪಿ.ವೈ. ಗಿರಿಸಾಗರ (೧೯೭೧), ಎಚ್.ವಿ. ಮಾಳಿ (೧೯೭೧), ರತ್ನಾಚಂದ್ರ ಕೋಟಿ (೧೯೭೧), ಬಸವರಾಜ ಕರಬಿಸಪ್ಪನವರ (೧೯೭೫), ಹಣಮಂತ ತಾಸಗಾಂವಕರ (೧೯೭೫), ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಇಟಿ (೧೯೭೫), ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಸುತಾರ (೧೯೭೭), ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಬನ್ನಿ (೧೯೭೨), ಸಿದ್ದಣ್ಣ ಲಂಗೋಟಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಹುಲಗಬಾಳಿ (೧೯೭೨), ಶಂಭು ಬಳಿಗಾರ (೧೯೭೨), ಬಾಪೂಗೌಡ ಪಾಟೀಲ (೧೯೭೨), ವಿ.ಎಸ್. ಶಿರಹಟ್ಟಿಮರ, ಲೋಕಾಪುರ ಖಾಳಾಮಾಹೇಬಿ (೧೯೭೫), ಅಂಬೆಕರ್ ವಿಶ್ಲೇಷಾಯ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಸೋನ್ನದ, ಎಂ.ಎಸ್. ಸಿಂದೂರ, ಬಿ.ಎಂ. ಹಿರೇಮರ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಹೆಗ್ಡಾಗಿ, ಮುದನೂರು ನಿಂಗಣ್ಣ (೧೯೭೫), ಅಜುನ ಕೋರಟಕರ (೧೯೭೫), ಜೆ.ಬಿ. ಶೀಲವಂತರ (೧೯೭೫), ಬಿದರಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪ (೧೯೭೫), ಶಿ.ನಿವಾಸ ಜಾಲವಾದಿ ಕುರಾನಾ (ರಾಫ್ಫೇಂದ್ರ ಕುಲಕರ್ನೀ) ವಿಸಂದಾ ಖೇಡಗಿ, ಜೆ. ದಾಜಿಬಾ, ಸಿದ್ದರಾಮ ಉಪ್ಪಿನ, ನಾಗೇಶ ರಾಂಪೂರ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಮೇತ್ರಿ, ಕೇಶವ ಉಮರ್ಕಿ, ಏರೇಂದ್ರ ಶೀಲವಂತರ, ದೇವೇಂದ್ರ ಬಿಸ್ವಾಗಾರ, ಅಶೋಕ ಗಾಯಕವಾದ, ಎನ್.ಕೆ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಗುಂಡಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಿ, ಚನ್ನಪ್ಪಕಟ್ಟಿ, ಗಂಜೀಹಾಳ ಪ್ರಭು, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಸೋನ್ನದ ಮುಂತಾದವರು ಇಂತಹ ಬರಹಗಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ

ರಾಜ್ಯದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ೧೯೭೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ದಲಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಸಮಿತಿಗಳು, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶೋಟಿಕ ಜನಾಂಗದ ಪರಿಹಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಬಂಡೇಳುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ಪಿ.ವಿ. ವಜ್ರಮಟ್ಟಿ, ಎ.ಎಸ್. ಹಿಪ್ಪರಗಿಯವರಂತಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕಾಕಾ ಕಾರಾಖಾನೀಸ, ನರಸಿಂಗರಾವ್ ಕುಲಕರ್ನೀಯವರಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯುವಜನರಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿಕಾರ ಮಾಡಲು ಪ್ರಚೋದನೆ ಕೊಟ್ಟಿರು.

ಕಾಕಾ ಕಾರಖಾನೀಸರನ್ನು ಅವರ ಜಾತಿಯ ಜನ ಬಹಿಷ್ಕರಿಸಿದರೂ ದಲಿತರಿಗಾಗಿ ಇವರು ಹರಿಜನ ಬೋರ್ಡೊಂಗ್ ನಡೆಸಿದರು. ೧೯೭೯ರಲ್ಲಿ ಪಿ.ವಿ. ವಜ್ರಮಟ್ಟಿಯವರ ಆಗ್ನಿತುಪಾರ, ಅಮಾಯಕ, ದು.ನಿಂ. ಬೆಳಗಲಿಯವರ ಬರಹಗಳಂತಹ ಒಂದರೆಡು ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದ ಕೃತಿಗಳು ಬಂದಿರಬಹುದಾದರೂ, ಇಲ್ಲಿಯ ದಲಿತರಲ್ಲಿ ಶೋಟಿಕ ಪರಿಸರ ಮನಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಲುತ್ತಿದೆ ಸಿಟ್ಟು, ನೋವ್‌ಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೋರಹೊಮ್ಮೆದ್ದು, ೧೯೭೦ರ ದಶಕದ ನಂತರ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಕೃತಿಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೋರಬಂದಂತಿಲ್ಲ.

ಪಿ.ವಿ. ವಜ್ರಮಟ್ಟಿಯವರು (ಮೇಘಮಿತ್ರ, ೧೯೭೯-೧೯೮೦) ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಈ ಎರಡು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅಶಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಗತಿಯೀಲ ಲೇಖಿಕರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಒಕ್ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ, ಅಶಿಲ ಭಾರತ ಹಿಂದಿ ಶಿಕ್ಷಕ ಸಮಿತಿಯ ಸಲಹಾರರಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರು. ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಘವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಈ ದಿಸಯಲ್ಲಿ

ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಜಾನೇಯ ಬೆಳಗಾವಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೂಳನದ ದಲಿತ ಗೋಪ್ಯಿಯ ಉದ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದಿಂದ ಹಿಂದಿಗೆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅಗ್ನಿಪಥ, ಹಕ್ಕಿನೊಡೆಯರ ಹಾಡು, ಮಣ್ಣ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು, ದಾಟುವರು, ಮಿ. ಬಂಡಾಯ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಮಾಯಕ ನಾಟಕ (ರೇಣು) ಏಕಲವ್ಯ, ನೀಲಸಾಗರ, ಇವು ದಲಿತರ ನೋವು ದುಃಖಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರಿಗೆ ಗಣ ಅರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಗಾರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇವರ ಮಿಷ್ಟೈಕೆ ಪೂಲ್ ಹಿಂದಿ ಕೃತಿಗೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಒಮ್ಮುಮಾನ ದೋರೆತಿದೆ. ಇವರು ಅನುಭವ ಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ಸಹಕಾರ ಸಂಜೀವನಿ ಮಾಸಿಕಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು.

ವಿಜಾಪುರದ ರಂಜಾನ್ ದರ್ಗಾರವರು (ರೇಜಿ) ಕಾವ್ಯ ಬಂತು ಬೀರಿಗೆ, ಹೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಹೂವಿದೆ, ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು, ತಲಾಶ್ ಕೊಟ್ಟರೆ ಬಾರೇಟು ಶಿಕ್ಷೆ (ಲೇಖನಗಳು) ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಂಬೇಢ್ರ್ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಬಂಡಾಯ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ದವಿ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆಯ ರಾಜ್ಯ ಸರಂಘಟಕನು ಸೆಂಬಾಲಕರಾಗಿ, ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಲಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಸಮಿತಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಸತ್ಯಾನಂದ ಪಾತ್ರೋಽರ್ಜಿಯವರು (ರೇಜಿ) ಕರಿನೆಲದ ಕಲೆಗಳು, ಜಾಡೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಕಲ್ಲಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವ ಕತೆ, ಎಂಬ ಕವನಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಏಕಲವ್ಯ, ನಮಗೆ ಯಾರು ಇಲ್ಲೋ ಎಪ್ಪಾ ಮತ್ತು ಹ್ಯಾದವರು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ‘ಒಂದಿಪ್ಪು ಕ್ಷಣಾಗಳು’ ಇವರ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಇನ್ನೇಯ ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮುಳ್ಳನ, ದಸರಾ ಕೆವಿಗೋಪ್ಯ, ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಯುತ ಕವನಗಳನ್ನು ವಾಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಂಕರ ಕಟ್ಟಿಯವರ, ನಲುದ ನಾಲಿಗೆ, ಮುಸ್ಕುಂಜ ನೇರಳಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು, ವೀರಭದ್ರ ಕೌದಿಯವರ, ಬರ ಮತ್ತು ಹತ್ತು ಕಥೆಗಳು, ಅಶೋಕ ನರೋಡೆಯವರ ನದಿ ಮತ್ತು ನಾನು, ಬೇಡಿಕೆ, ಆಸ್ಮೋಡಿ (ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಮತ್ತು ದಾಸೋಹ ಕೃತಿಗಳೂ ಉಲ್ಲೇಖನಿಸಿ. ಇವರು ಏಕಲವ್ಯನ ಪಾತ್ರ; ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ ಬರೆದು ಪಿಂಚೋ.ಡಿ. ಗೆಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿಯವರ ಮೂಕನಿಗೆ ಬಾಯಿ ಬಂಡಾಗ (ರೇಜಿ) ಕಾರ್ಯ (ರೇಜಿ ಕಾದಂಬರಿ) ಗೋಪ್ಯೇಂಟ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ (ರೇಜಿ), ಕಪ್ಪು ಕಾವ್ಯ (ರೇಜಿ); ಮೇಲಿನ ಮನಿ ಅಬ್ಜುಸರ ಅರ್ಥಸತ್ಯಗಳು, ಕಣ್ಣ ಮುಂದಿನ ಕಥೆ, ಪ್ರತಿಸಿದವರು ಇತ್ಯಾದಿ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ದಲಿತ -ಬಂಡಾಯದ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಗಣೇಶ ಅಮೃತಗರವರು ಬರೆದಿರುವ ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಾ ಸಂಪಿಧಾನ, ಎಂಬ ಕೃತಿ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪಿಂಚೋ.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವಾಗಿದೆ.

ಮಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಬಿನ್ನಿಯವರು ಆರತಿ, ಒಡಲಾಳದ ಬೆಂಕಿ, ನಿರಂತರ (ನಾಟಕ), ಸತ್ಯಪ್ರಣ ಸಾವಿನ ಸುತ್ತ; ದೊಡ್ಡಣಿ, ಬಜಂತ್ರಿಯವರು ಕಾಲ ಕೆಟ್ಟಿತ ತಂಗಿ, ಲಜ್ಜೆ; ಗುಂಡಣ್ಣ ಕಲ್ಪನಿಯವರು ಸತ್ಯ ಹುದುಗಿಯ ಬಂಧ; ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಗಣಾಚಾರಿಯವರು, ಸೋಪಾನ ಕರುಳಿನ ಕುಡಿ, ಹೊಸ ಹುಗ್ಗಳು; ಜೆ.ಎಸ್. ವಡಗಾಂವಿಯವರು ಮಿಡಿತ; ಪಿ.ಫೆ. ಗಿರಿಸಾಗರರು ತರೆದ ಪುಸ್ತಕ, ಸೆಲೆ; ಕುರಾನಾ ಅವರು ಪ್ರತಿ ಜಗದಾಗಾ; ದೊಡ್ಡಣ್ಣ ಗದ್ದನಕೇರಿಯವರು, ದೀಪ; ಅಜುನ್ ಗಿರಿಸಾಗರರು ತರೆದ ಪುಸ್ತಕ, ಸೆಲೆ; ಕುರಾನಾ ಅವರು ಪ್ರತಿ ಜಗದಾಗಾ; ದೊಡ್ಡಣ್ಣ ಗದ್ದನಕೇರಿಯವರು, ದೀಪ; ಅಜುನ್

ಕೋರಟಿಕರರು ಹುದ್ದುಲ್ಪಂತಿ; ಸಂಗಮೇಶ ಕೋಟಿಯವರು ಜೀವನ ಕಾವ್ಯ; ಗಂಗೂ ಮೂಲಿ ಮನಿಯವರು ಚಕ್ರವರ್ಣ, ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸ್ವಂದಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಶೋಕ ನರೋಡೆಯವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಹುಮಾರ ಕಕ್ಷಯ್ಯ ಪ್ರೋಳ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದ ಬಿ.ಎಸ್. ಪ್ರೋಳರವರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ದಲಿತ ಬಂಡಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದರಲ್ಲಿನ ದಲಿತರು ಮತ್ತು ದಲಿತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊರ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗೀಜಗನ ಶಾಸನ, ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿ, ಇದು ನನ್ನ ಸಮಾಜ, ಬಸವ ಧರ್ಮ ಯಾರ ಸೊತ್ತು. ಶರೀರ ಸಮಗ್ರ ಕ್ರಾಂತಿ, ಧರ್ಮ ಗುರುಗಳ ಅವಾಂತರ, ಮೂಕನ ಭಾಷಣ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಬ್ರಾಂತಿ ಇವು ಕಕ್ಷಯ್ಯ ಪ್ರೋಳ ರಚಿತ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳು.

ಅಧ್ಯನಿಕ ವಚನಕಾರರು

ವಚನಯುಗ ದಾಟ ಕೆಲವ ಶತಮಾನಗಳೇ ಕಳೆದಿದ್ದರೂ, ಅಧ್ಯನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ನವೋದಯ, ನವ್ಯ, ದಲಿತ, ಪ್ರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿವೆ ಯಾದರೂ, ಹಿಂದಿನ ವಚನಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಅಧ್ಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮತ್ತು ವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಅಧ್ಯನಿಕ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಮನಾರ್ಥ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದೆ.

ಬಸವಗುರು ಶರೀರ ಬಸವ ತಂದೆ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ, ಗಣಾರಲ್ಲಿ ಬ.ಗಿ. ಯಲ್ಲಿಟ್ಟೆಯವರು ಇಂ ವಚನಗಳು, 'ಬಿಂಬ' ವನ್ನು; ಮಹಾರ್ಖ ಮಾರ್ಕ್ ಪ್ರಿಯಕ್ರಾಂತಿಕಾಮ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಗಣಾರಲ್ಲಿ ರಲ್ಲಿ ಪಿ.ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರು, ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಮನ ವಚನಗಳು ಕೃತಿಯನ್ನು; ಶಿಶು ದಾನೇಶ್ವರಿಯ ಶಿವಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಅಂಕಿತದ ದಾನಪ್ಪ ಬಗಲಿಯವರು, ಗಣಾರಲ್ಲಿ 'ಶಿಶುವಚನ' ಕೃತಿಯನ್ನು; ನಿರುಪಾಧಿತರು ಗ, ಉಗ ವಚನಗಳನ್ನು ಅವರ 'ವಚನಾಂಕುರ' (ಗಣಾರ-ಗಣಾರ) ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಚನ ಪಲ್ಲವಿ ಭಾಗ ಗ (ಗಣಾರ) ರಲ್ಲಿ ಹೊರ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ತೆಲಗಿಯ ಸಂಗಮೇಶ ಹಂಡಗಿಯವರು, ಜಚನಿಯವರ ಅಂಕಿತವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗಣಾ ವಚನಗಳ ಸಂಕಲನ ನುಡಿಮಿಡಿಯನ್ನು ಗಣಾರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ, ದಶಧರ್ಮ, ಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಸೂಳ್ಳಿಗಳು, ಸಿದ್ಧಚಕ್ರ, ಆರಾಧನಾ ಮಹಿಮೆ ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳು. ಜ.ಆರ್. ಬಾಬುಕೋಡರು 'ಬೈತನ್ ಪ್ರಭು' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರದ ಸೂಳ್ಳಿಗಿಂತ ಎಂಬ ಗ, ೧೦೦ ವಚನಗಳ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಗಣಾರಲ್ಲಿ; ಪುಂಡಲೀಕಪ್ಪ ಹುಗ್ನಿಯವರು, ಹುಗ್ನಿನಾಥ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ 'ಜನಪ್ರಿಯ ಅಧ್ಯನಿಕವಚನಗಳು-ಗ' ಎಂಬ ಕೃತಿ ಬಿರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀಮತಿ ಶಿವಲೀಲಾ ಹಂಡಗಿಯವರು ಗಂಟ ವಚನಗಳ 'ಸೂಳ್ಳಿಡಿ ಸುಯ್ಯಾನ' ಕೃತಿಯನ್ನು; ಗಣಾರಲ್ಲಿ, ಶಿವಶರಣ ಮುಕ್ತಾಯಿಯವರು 'ಪ್ರಭು' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಇಂ ವಚನಗಳ ಸಂಕಲನ 'ಬಸವ ಚೋಧ' ಗಣಾರಲ್ಲಿ; ಗಂಗಮೈ ಹೊಸಮನಿಯವರು ಇಂ ವಚನಗಳ ಸಂಕಲನ, 'ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ಮಹಾಂತೇಶ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ, ವಚನಾಂಜಲಿ ಹಾಗೂ ವಚನ ಗಂಗಾ ಲಹರಿಯನ್ನು ಗಣಾರಲ್ಲಿ; ಶಿವಲಿಂಗಮೈ ಕಟ್ಟೆಯವರು ಗಂಟ ವಚನಗಳನ್ನು 'ಕರುಣ ಕಿರಣ' ವೆಂಬ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಗಣಾರಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಎನ್.ಎಫ್. ಪಾಟೀಲರು 'ಬಾಡಿನ ಗುಡ್ಡದ ಶಂಕರ ಲಿಂಗದೇವ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಇಗ ವಚನಗಳು 'ಸವನುಡಿಗಳು' ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗಮೇಶ ಹೊಸಮನಿಯವರು ಶ್ರೀ ಸಂಗಮನಾಥ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ ಸಂಗಮನಾಥ ವಚನಗಳು' (ಗಳಿಗಳ ವಚನಗಳು) ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ. ವಚನತೀರ್ಥ(ಗಳಿಗಳ ವಚನಗಳು), ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ, ವಚನ ಪ್ರಸಾದ (ಗಳಿಗಳ ವಚನಗಳು) ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲಸಂಗಿ ಗಳಿಯರ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಇವರು ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮ ಕವಿಯಾ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ತಿಕೋಟಿದ ದಾಸಪ್ರಜ ಜತ್ತಿಯವರು ಈ ವಚನಗಳು 'ವಚನವ್ಯತೆ' ವನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ; ಗಿರಿರಾಜ ಹೊಸಮನಿಯವರು 'ಶ್ರೀ ಗುಡ್ಡ ದೂರ ದೊಡ್ಡ ಬಿಸಪ್' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಇಂಳ ವಚನಗಳ ಅಷ್ಟನ್ ವಚನಗಳು ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ; ಶಿವಪುತ್ರರ್ಯ ರೇಖಣಾಸಿದ್ದೇಶ್ವರಮಂತರು 'ರೇಖಣ ಸಿದ್ದ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಈ ವಚನಗಳು 'ಭಾವಾವ್ಯತೆ' ವನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ; ಶಾಂತೇಶ ಹಿರೇಮಂತರು ಇಂಳ ವಚನಗಳು 'ವಚನ ನೈವೇದ್ಯ' ವನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ; ರಾಜಗುರು ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಕಲಕೇರಿಯವರು ಇಂಳ ವಚನಗಳು 'ವಚನ ವಿಶ್ವ' ವನ್ನು ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕುಮಾರ ಕಕ್ಷಯ್ಯ ಪ್ರೋಳ, ಆಧುನಿಕ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಕುಮಾರ ಕಕ್ಷಯ್ಯನ ವಚನಗಳು ಎಂಬುದು ಇವರ ಸ್ವರಚಿತ ವಚನ ಸಂಕಲನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ.

ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೌಲಿಕವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಕೊಡುಗೆ ದೊಡ್ಡ ದಾದುದು.

ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅನೇ ಪುಲಿಕೆತಿಯ ಮಗ ಚಂದ್ರಾದಿತ್ಯನ ಮತದಿ ವಿಜಯ ಭಟ್ಟಾರ್ಪಿಕೆ ಕವಯತ್ರಿ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಪಂಡಿತೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಕೊಮುದಿ ಮಹೋತ್ಸವ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅವಧಿಯ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿ ಎಂಬಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಳೇ. ಈ ಕವಯತ್ರಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾ ಅಧ್ವಾ ಬಿಜ್ಞಣ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೦೦ ರಲ್ಲಿ ದೋರೆರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕವಯತ್ರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕವಿತ್ವ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾಮಧ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಕೇರ್ತಿ ಪದೆದವರು ಕಂತಿ. ಇವಳು ನಾಗಚಂದ್ರನ ಸಮಕಾಲೀನಳಿಂದೂ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೆಂದೂ ಉಂಟಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಕಂತಿ ಹಂಪನ ಸಮಸ್ಕೃಗಳು' ಕಂತಿ ರಚಿಸಿದ ಪಢ್ಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿದೆ.

೧೨ನೇ ಶತಮಾನ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಯುಗ. ಬಸವಯುಗವೂ ಹೌದು. ಅಲ್ಲೂ ಮಪ್ಪೆ ಮತ್ತು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸ್ವೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ವನ್ನೂ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ ಯುಗಪುರುವರು. ವಚನರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿ ಸಾಧಾರಣ ಜನತೆಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಹೇಳಬಹುದಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಶಿವಶರಣೆಯರು ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಾಗ್ಯತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಚನಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಶಿವಶರಣೆಯರು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು.

ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮೆ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳದ ನಾವಂದಿಗೆಯ ಗುಡ್ಡವ್ಯೇ, ಇದೇ ತಾಲೂಕು ಹೇರೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಿಲಕವ್ಯ. ಇವರುಗಳು ಶಿವಶರಣೆಯರಾಗಿ ಅಳೆಲ ದ್ವೇ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಚನ ಕಾಲದಿಂದ ತೀರ ಇತ್ತಿಳಿಂಬಿನವರೆಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದ ಹಲವು ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಾಗಲೀ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಾಗಲೀ ಬರೆಯದೇ, ದೇವನ (ಪುರುಷ) ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಅಕ್ಕ ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮೆ 'ಬಸವಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚನ್ನಸಂಗಯ್ಯ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಒನವರ್ಷಾನ ಪತ್ತಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಬಲದೇವ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗಳು 'ಗಂಗಾಪಿಯ ಕೂಡಲಸಂಗ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಚನಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರಕಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಒನವರ್ಷಾನವರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪತ್ತಿ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯೂ ಶ್ರೀಷ್ಟ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಬ್ಬಳ್ಳಿ. ನೀಲಮ್ಮೆ ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ನೀಲಲೋಚನೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಈಕೆ 'ಸಂಗಯ್ಯ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ವಚನ, ಸ್ವರವಚನ, ಕಾಲಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಇಂತ ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ನಂತರದ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕು ಇಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮಸ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದವರು. ಈಕೆ ಸುಮಾರು ೩೨ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಒನವರ್ಷಾನವರೆ ನಂತರ ಈ ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನಿಂತು ವಚನಗಳ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದವರು ಗುಡ್ಡಾಪುರದ ದಾನಮ್ಮೆ, ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ಹೆಸರು ಲಿಂಗಮ್ಮೆ. ಪರದಾನಿ ಗುಡ್ಡಾಪ್ಪೆ ಎಂಬ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈಕೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳ್ಳಿ.

೧೯-೨೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಘಾನಪಂಡಿತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಗಲಗಲಿ ಅವ್ಯಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಗ ಬಾಯಿ ಇವರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಸರಳ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರಿತ ಗೀತಪದ್ಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 'ಶ್ರೀ ರಾಮೇಶ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಲ್ಲಿ ಈ ಗಲಗಲಿ ಅವ್ಯಾ ಅವರು ಮುಯ್ಯದ ಹಾಡು, ಶಂಗಾರ ತಾರತಮ್ಯ, ಮೋರೆಗೆ ನೀರು ತರುವ ಹಾಡು ಮತ್ತು ಗೀತಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಪ್ರಯಾಗಬಾಯಿ ತತ್ತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾಗವತದ ತೃತೀಯ ಸ್ವಂದವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸರಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನವ್ವೋದಯ, ನವ್ಯ, ದಲಿತ ಈ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪಂಥವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಅಥವಾ ಬಲವಡಿಸುವ ಕೃತಿಗಳು ಮಹಿಳೆಯರು ಬರೆದಂತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕುರಿತ ಚಿಂತನೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರರುಷಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾನತೆಯ ಸೂಕ್ತ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ.ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಿಕ್ಕವೇ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಕಾಂಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯವರಾದ ಮಲ್ಲಿ ಕಾ ಘಂಟಿಯವರ (ಜ.೧೯೫೯) ತುಳಿಯದಿರಿ ನನ್ನ, ಈ ಹೆಣ್ಣುಗಳೇ ಹೀಗೆ, ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು, ಜಾಡ ಎಂಬ ನಾಟಕ, ಶತಿಕಲಾ ಏರಯ್ಯಸ್ವಾಮಿಯವರ ಹೆಂಗ ಹೇಳಲೇ ಗಳತಿ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಗುಖಿಮನಿ, ಜೀವ ಸಾಹಸಗಳ ನಡುವೆ ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀವಾದದ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಸರೋಬಿನಿ ಶಿಂತಿಯವರ ಸ್ತ್ರೀ ದೃಷ್ಟಿ ಸೃಷ್ಟಿ (೧೯೬೪) ಪ್ರಗತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ (೧೯೬೪) ಸ್ತ್ರೀ ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿ (೧೯೬೬) ಮಹಿಳೆಯರ ಸಮಸ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸಾಧನಗಳು (೧೯೬೬) ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಬಾಗಲಕೋಳಬೆಯ ಶಕುಂತಲಾ ದುರಗಿಯವರ (೧೯೬೬) ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥ, ಮಲ್ಲಿಕಾಫಾಂಟಿಯವರ ಮಹಿಳಾ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯ; ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳು, ಮಹಿಳೆಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಒರೆಗ ಹಚ್ಚುವ ಮಹಾ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ ಗ್ರಂಥಗಳಾಗಿವೆ. ಶಕುಂತಲಾ ದುರಗಿಯವರ ಸಾಹಿತ್ಯ (ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥ ೧೯೬೭) ಮಗ್ನಿಲ ಮನೆ ಅತಿಥಿ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಟಕಗಳು (೧೯೬೭) ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು (೧೯೭೮) ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಿಂದೇಚೆಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಲೇಖಕಿಯರನೇಕರು ಸ್ವಜನಶೀಲ ಮತ್ತು ಸ್ವಜನೇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿತ್ತೇಂದರ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಇತರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದವರು ಕೆಲವಾರದರೆ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದವರು ಮತ್ತು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಕೆಲವರು. ಹೀಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬೇರೆಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದ ಮತ್ತು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವ ಎಲ್ಲ ಲೇಖಕಿಯರು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿದೆ.

ಸೀತಾಸುತೆ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿ ಎ. ಬಮ್ಮನಹಟ್ಟಿ ಇವರು (೧೯೨) ಗಾನಸಿರಿ ಕವನ ಸಂಕಲನ (೧೯೨೨) ಗೀತಗುಚ್ಛೆ (೧೯೮೦) ಇವರೆಲ್ಲ ಗಂಡಸರೇ (ಕಥಾ ಸಂಕಲನ ೧೯೮೧) ಸಂಬಂಧ ಅನುಬಂಧ (ಕಿರುಕಾದಂಬಿರ ೧೯೮೮) ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿರ್ಮಲಾ ವಿವೇಕಾನಂದ ಬೀಳಗಿ (೧೯೮೦) ಇವರು ಮಂಗಳದ ಮುಂಬೆಳಕು, ಪಾರ್ವತಿ, ಒಲವಿನ ಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಗೂ ಮೂಲಿಮನಿಯವರು (೧೯೮೫) ಚಕ್ರವೃಹ (೧೯೮೨)ದೇವದಾಸಿ (೧೯೮೨) ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು; ಭಾರತಿ ಕೆ ಪಾಟೀಲರು (೧೯೮೫), ಗುರುಕರುಸೆ (೧೯೮೫) ಮತ್ತು ಅಕ್ಕೇಳವ್ವೆ (೧೯೮೪) ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು; ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗೀತಾರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತುಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬುನಾಯಿತರಾದ ಮೂರು ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಈ ಭಾರತಿ ಕೆ. ಪಾಟೀಲರೂ ಒಬ್ಬರು. ಈಕೆ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಟ್ಟಿಕು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಬುಜಾಕ್ಷೆ ಜಿ. ಬಿಜ್ಞಳ (೧೯೮೦) ಇವರು, ಪರ್ಯಾಯ ಮತ್ತಿತರ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು, ನಿರ್ಮಲಾ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ತಿರುಮಂತ್ರ, ಆಚತ್ರ, ಕೂಡಿ ಮಾಡೋಣ ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು; ಶೈಕಲಾ ಮರಿಬಾಶೆಟ್ಟಿಯವರು, ದ್ವಾಂಪುರ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಎಂಬ ಪಿಎಚ್.ಡಿ., ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು; ಸುಶೀಲಾ ಕಮತಗಿಯವರು ಆಧಾರ (ಕಥಾಸಂಕಲನ) ಬಿರಿದ ಮೋಗ್ನು, ಕಾಡು ಬೆಳದಿಗಳು, (ಕಾದಂಬರಿ) ಕೃತಿಗಳನ್ನು; ಎಚ್.ಎಂ. ಬೀಳಗಿಯವರು ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಕರಣ ವಿಶೇಷತೆಯ ವಿವರಗಳಿರುವ ಪ್ರತಿಫಲನ ಮತ್ತು ಮೊಹರಂ ಹಾಡುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಾದ 'ರಿವಾಯತುಗಳು' ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರತೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬೀಳಗಿಯ ಸರೋಚಾ ಇಟ್ಟಿಣಿ ವರ ಇವರು ಪಾಸಿನ ಹುಡುಗರು, ಬಿಸಿಲು ನೆರಳು, ನಾಟಕಗಳನ್ನು, ಕಾಯುತಿರು (ಕವನ ಸಂಕಲನ) ಮತ್ತಿತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಜಿಯಾ ಬಳಬಟ್ಟಿ, ಮೆಹಂದಿ ಕವನ ಸಂಕಲನವನ್ನು; ಸುರೇಶಾ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರವರು ಮೂರ್ತಿಪ್ಪಾ, ಎತ್ತುಣಿ ಮಾರು ಎತ್ತುಣಿ ಕೋಗಿಲೆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರ್ತಿಪಾಣಿ (೧೯೮೬) ದೇವರ ಮಕ್ಕಳು (೧೯೮೫) ಕುಂತಿಯೋಗಿ ಬಸವಣ್ಣ (ಚಿತ್ರಕಥೆ) (೧೯೮೪), ಏರ ಶಿರೋಮಣಿ ಕೆಳದಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು (೧೯೮೮) ಮತ್ತು ಇತರ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಮಾತೆ ಮಹಾದೇವಿ (೧೯೮೬) ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಹೆಣ್ಣಿಟ್ಟಿಹಾಲು' ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಇಂರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂದಿದೆ. ಈಕೆ ಜಗನ್ನಾತೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಪೀಠದ ಸ್ಥಾಪಕಿ ಮತ್ತು 'ಕಲ್ಯಾಣ ಕರಣ' ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಸ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಗೌರವ ಸಂಪಾದಕಿ.

ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ಸಂಗಮ್ಮೆ ವಿ. ಕರವೀರಶೆಟ್ಟರ (೧೯೮೫) ಇವರು ಭಾವಕುಸುಮ (ಕವನ ಸಂಕಲನ ೧೯೮೫) ಶಿವಶರಣಾತ್ಮ ಪ್ರಭಷ್ಯನವರು (೧೯೮೨), ಕಲ್ಯಾಣ ಶಿವಶರಣೀಯರು (೧೯೮೫) ಎಂಬ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪತ್ರಕರ್ತೆ ಸುಶೀಲಾ ಕೊಪ್ಪರ್ಣರವರು (೧೯೮೪), ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು. ಇವರು ಮರಾರಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿಯವುದಲ್ಲದೇ ಪಡುವಣಾದ ಪತ್ರಮಾಲೆ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಪತ್ರಿಕೋಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು (೧೯೮೮) ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ನಾಟಕ ಕಥೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸುಶೀಲಾ ಕೊಪ್ಪರ್ಣ ಅವರಿಗೆ ಅವರ 'ಲೇಖಿಕನ ಹಂಡತಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು' ಕೃತಿಗೆ ಇಂರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ, 'ಮಹಿಳೆಯರ ಮಾತುಕತೆ' ಕೃತಿಗೆ ಜನತಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿದೆ. ವಿಜಾಪುರದವರಾಗಿದ್ದ ಸರೋಜಿನಿ ಶಿಂತಿಯವರು (೧೯೮೦) ಸ್ತ್ರೀ ಪರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೇ ಭಾಗೀರಥಿ ದೇವಿ ಪುರಾಣಕ (೧೯೮೫)

ಪೇಕ್ಷಣಿಯರನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ (೧೯೨೭) ನಾನೋಂದು ಕನಸು ಕಂಡೆ (೧೯೮೦) ಅರಳು ಮೊಗ್ನು (೧೯೮೫) ಅರಮನೆ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಟಕಗಳು (೧೯೮೦) ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಂತಾದೇವಿ ಕಣಾವಿಯವರು (೧೯೬೫) ಸಂಚೇ ಮಲ್ಲಿಗೆ (೧೯೬೭) ಹಾಗೂ ಬಯಲು ಅಲಯ (ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳು ೧೯೬೫) ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿ (ಮುಕ್ತಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ೧೯೬೪) ಮರುವಿಭಾರ (೧೯೭೮) ಜಾತ್ರೆ ಮುಗಿದಿತ್ತು, ಕಳಚಿಬಿದ್ದ ವೈಜಣಿ (೧೯೮೮) ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಬಯಲು ಅಲಯ ಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಇಂಟರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಚಡಚಣದ ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಬಾಗಲಕೋಟ (೧೯೬೫) ಇವರು ತಾಯಿಕಾಂದ ಜೀವ (೧೯೬೭) ಕರುಳಿನ ಕಥೆ (ಕಥಾ ಸಂಕಲನ ೧೯೬೫) ಅತ್ಯಿಗೆ ಮೈದುನ (ಕಾದಂಬರಿ ೧೯೨೦) ಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗಲಕೋಟಯ ಶಿವಲಿಂಗಮ್ಮೆ ಕಟ್ಟಿ (೧೯೬೪) ಇವರು ಶರಣೆಯರ ಸೂಳ್ಳಿಗಳು (ವಚನಗಳು ೧೯೬೭) ಕರುಣಾ ಕಿರಣ (ಸ್ವರಚಿತ ವಚನಗಳು ೧೯೬೮) ಇಂದಿನ ಶಿವಶರಣೆಯರು (ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥ ೧೯೮೫), ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಮನ್ವಯ ವೀರಸಂಗಷ್ಟನವರು (ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ೧೯೮೪), ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಕಲೆ (೧೯೮೫), ಸೋಮನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆ (ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ೧೯೮೦) ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಚಿವಯಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಲೀಲಾದೇವಿ ಆರ್. ಪ್ರಸಾದೋರವರು (೧೯೬೪) ಬಾಗಲಕೋಟಯ ಬಳಿಯ ಉರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಸಂಜೀವಿನ (ನಾಟಕ ೧೯೨೨), ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಉಳಿತಾಯ (೧೯೬೬), ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ (೧೯೭೮) ಹೆಣ್ಣು ಮೇಲಿನ ಕಣ್ಣು (೧೯೮೦) ಅಷ್ಟುವರಣ ಮೊದಲಾದುವು ಇವರು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳು. ‘ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ’ ಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಶಾರದಾ ಆದ್ಯ ರಂಗಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀರಂಗರೋಡನೆ ಜಂ ವರ್ಷ ಎಂಬ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಾಪುರದ ಲಲಿತ ದೇಮತ್ತಿಯವರ (೧೯೬೭) ಮಾತಂಗಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಥೆಗಳು (ಕಥಾಸಂಕಲನ ೧೯೮೮); ‘ಕನ್ನಾಕುಮಾರಿ’ ಅಂತಿದಲ್ಲಿ ಕವಿತೆ ರಚಿಸುವ ಗೀತಾ ಆಕ್ಷಯವರ ಹೆಣ್ಣುಲ್ಲವೇ ಕವನ ಸಂಕಲನ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿಂದಿದೆ.

ಸಿಂದಗಿಯ ಶಶಿಕಲ್ಳಾ ವೀರಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ (೧೯೮೦) ಶ್ರೀವಾದದ ಗುಣಗಳಿರುವ ಕವನಸಂಕಲನಗಳಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀ ಗುರು ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಚರಿತ್ರೆ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ (೧೯೮೦) ಬುಲಾವಿ ಹಾಡುಗಳು ಎಂಬ ಜನಪದ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಪೇದನೆ, ಪ್ರಣಾಯಿನಿ, ಸಮೂಹ, ರಾಘುವಾಂಕ, ಸಮರಗಿತೆಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ಇವರು ಸಂಖಾದಿಸಿರುವ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರು ೧೯೬೫ ರಿಂದ ೧೯೮೮ ರವರೆಗೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ೧೯೯೮ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಲೇಖಕಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷಯಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೮೫ರಿಂದ ೧೯೮೬ರವರೆಗೆ ಗೋಕಾರ್ ತಾಲೂಕು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷಯಾಗಿಯೂ, ೧೯೯೫ರಿಂದ ೧೯೯೬ರವರೆಗೆ ದೂರದರ್ಶನ ಚಲನಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಧಾರಾವಾಹಿಗಳ ಅರ್ಥ ಸಮಿತಿ ಸದಸ್ಯಯಾಗಿಯೂ, ೧೯೯೬ರಿಂದ ೧೯೯೭ರವರೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಜಾಗ್ರತ್ತಿ ಸಂಚಲನದ ರಾಜ್ಯ ಮಹಿಳಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿಯೂ, ೧೯೯೭ರಿಂದ ಪಿ.ಯು.ಸಿ. ಕನ್ನಡ ಪ್ರೌಢಪ್ರಸ್ತಕ ಸಮಿತಿ ಸದಸ್ಯಯಾಗಿಯೂ ಶಶಿಕಲ್ಳಾರವರು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯ ಸಾಸನೂರರ ಪತ್ತಿ ವಿದ್ಯುಲ್ತಾ ಸಾಸನೂರರು (೧೯೬೦), ಕೆಲವು ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಇವರ ‘ರಥಸವ್ತಮಿ’ ಚೆಲನಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಸರಸ್ವತಿ ಚಿಮ್ಮುಲಗಿ ಪೂಜಾರ (೧೯೫೦) ಇವರ ನಾವ್ರಾ ನಿಮ್ಮವರೇ ಸ್ವಾಮೀ ಕವನಸಂಕಲನ (೧೯೨೨); ಮುಸಬಿನಾಳದ ನೀಲಮ್ಮೆ ಕತ್ತಲ್ಲಿ (೧೯೫೦) ಇವರ ಮದುವೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆ (೧೯೬೬) ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವಂದನ (೧೯೮೫) ಬಾಳಗೊಂದು ಬೆಳಕು ಲೇಖನಗಳು (೧೯೮೮); ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವ ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳದ ಶಾಂತಾ ಇಮ್ಮಾಪುರ ಇವರು (೧೯೬೪)

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೇಖನಗಳು (೧೯೨೮), ಅನುಭಾವ ಅಯ್ಯಸ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ (೧೯೪೦) ಜನಪದ ಒಗಟುಗಳು (೧೯೨೯) ಜನಪದ ಶಿಪದಿಗಳು (೧೯೨೯), ಜನಪದ ವ್ಯಾದ್ಯ (೧೯೪೦), ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಿತ್ರ, ವಿಂದಾ ಪಾಟೀಲರು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಹಾಗೂ ನಮನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ರೇಶಾ ಕಾವಿಂಡಕಿಯವರು (೧೯೫೪) ಬಂಧನ (೧೯೫೪) ಕೋಟೆ (೧೯೫೦), ನಿಮ್ಮ ಗೆಳತಿ (೧೯೫೨), ನನ್ನ ನಿನ್ನ ನಡುವೆ (೧೯೫೫) ಸಂಭವಾಮಿ ಯುಗೇ ಯುಗೇ, ಪ್ರೇಮದ ಬಲೆ (೧೯೫೮), ತೇಲಿ ಹೋದ ನೋಕೆ ಮುಂತಾದ ಇಂಕ್ಷು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರ ಭಾಷೆಯ ಸೋಗಡುಳ್ಳ ಗಟ್ಟಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಇವರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಇವರ 'ಪ್ರಥಮ' ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯರ ಮತ್ತು 'ಬಯಲು ಆಲಯ' ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯರ, ಕನಾರಾಟಕ ಲೇಖಕಿಯರ ಸಂಘದ ಗೀತಾದೇಸಾಯಿ ದತ್ತಿನಿಧಿ ಬಹುಮಾನಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ.

ಶಕುಂಠಲಾ ಲಂಗೋಟಿಯವರು (೧೯೫೪) ಶಿವಕರಣರು ಮತ್ತು ವಚನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಿದ್ದಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಕಂಡ ಬಸವಣ್ಣ, ಷಣ್ಣು ವಿಶಯೋಗಿ ಕಂಡ ಬಸವಣ್ಣ, ಮರಣವೇ ಮಹಾನವಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದ ನೀಡಿ, ಅವರ ವಯಸ್ಸಿಗನುಗಳಾವಾಗಿ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಣಿಸುವಂತಹ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಬೊದ್ದಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಮಟ್ಟೆಗೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ಯಾವುದೇ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಡಲಿನಿಂದಲೂ ನಿಲಾಕ್ಷ್ಯಕೊನ್ನಿಂದಿದ್ದು ದರಿಂದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರಯನ್ನಾಗಲೀ ಇದರ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಸಿಕ್ಕಿದುದು ಇವುತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ. ಮಕ್ಕಳು ಅಳುವಾಗ, ಹರ ಮಾಡುವಾಗ, ರಮಿಸಲು ಹೇಳುವ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಆಡಿಸಲು ಇರುವ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳೇ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆರಂಭ. ಲಾಲಿ ಹಾಡುಗಳು, ಜೋಗುಳಗಳು, ರಾಜ-ರಾಣಿಯರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಥೆಗಳು ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಾ ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದವು.

ಹಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹುಡುಗರ ಆಟದ ಮತ್ತು ಕವಾಯಿತು ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಪದಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದನೆಯ ತರಗತಿಯ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕಲಿಸಿದರು. ಶಿಕ್ಕಕರಾಗಿದ್ದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಒಂದನೆಯ ಪ್ರಸ್ತುತಿ ತಬ್ಬಾಧಾವನ್ನು ಬರೆದು ಅಚ್ಚು ಮಾಡಿಸಿದರು. ಮಕ್ಕಳಾಗಿ ಸ್ವರ್ಪತ್ರವ್ಯಾಸಿತ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತ್ರ, ವಿಜಯವಾಣಿ, ಸ್ತ್ರೀನೀತಿ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಬಾರಿ ಪ್ರಸರ್ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಇವರು ಇಂಜಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಸ್ತುತಮಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರ್ವಕ್ಕೆ ಇಂ ಪ್ರಾಟಗಳ ಇಂ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಿ, ಪ್ರಲೀಕೇಶಿಯ ಚರಿತೆ, ಪ್ರಭುದೇವರ ಕಥೆ, ಏಕಲವ್ಯಾನ ಕಥೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಂದಲೂ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಖಾದಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯ, ಮದ್ಯ-ತಂಬಾಕು ನಿರ್ವೇಧ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಎಂಬ ಒಂದು ಸಂಕಲನವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇಂಜಿನಿಯರ್ಲು ಮಂಜವ್ಯಾನವರು, ಬಸವೆಣ್ಣನವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಇಂ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಶ್ರೀ ಗುರುಸಂಗನ ಬಸವನ ಸ್ತುತಿ ಎಂಬ ಪದ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವರನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾಲೆಯ ಮೋದಲಿಗನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತಿಗಳ ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿ ಪ್ರೌಢ್ಯಹದಿಂದಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಗೊಂದಿಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಲಭ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಷಣದಿಂದಲೇ ಆರಂಭಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಇಂರ ದಶಕದಲ್ಲೇ ಹ.ಮು. ಅಂಬಿಗೇರ ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಕರು ಅರುತೋದರು ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೊರ ತಂದರು. ಇವರು ಬರೆದ 'ನನ್ನ ಪಾಟ ಕರಿಯದು, ಸುತ್ತು ಕಟ್ಟು ಬಿಳಿಯದು...' ಎಂಬ ಪದ್ಯ ಈ ಭಾಗದ ಮಕ್ಕಳಿಗಲ್ಲ ತಿಳಿದಂತಹ ಪದ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ಪರಿಗೆಣಸಿ, ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದು, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೇ ಮೋದಲು. ಅಂತಹೇ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಪೊರಾಣಕ ಮತ್ತು ಬಂತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸುವ ಸತ್ಯಕಾಮ (ಅನಂತ ಕ್ಷಣೆ ಶಾಂತಾಪೂರ ಇಂ-ಇಂ) ಇವರು ಬರೆದ, ಕೊಡಲಿ ರಾಮನ ವಿಘ್ರಲ ಕ್ರಾಂತಿ, ದೇವತಗಳ ದಂಡನಾಯಕ ಸ್ವರ್ಗದ, ವಿಶ್ವದ ರಾಯಭಾರಿ ನಾರದ, ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳು ಪ್ರಕಟಿಸಿದಿವೆ.

ಸಿ.ಸು. ಸಂಗಮೇಶ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ, ಬರೆಯುವ ಸಂಗಮೇಶ ಸಿದ್ದರಾಮಪ್ಪ ಮನಗೊಂಡ ಇವರು (ಇಂಧ) ಪ್ರಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಮುದುಗಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೌಢ್ಯಹ ನೀಡಲು ಮತ್ತು ಅವರು ಬರೆದ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲೆಂದು ಇಂಜಿನಿಯರ್ಲು ಭಾರತೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರ ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರು. ಸ್ವಂತದ್ದಲ್ಲದೆ ಇಂ ಶಿಕ್ಷಕ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಶ್ಯಾತ್ಮಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿ, ಈವರೆಗೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಜಿನಿಯರ್ಲು ಗಳಿಯರ ಬಳಗ ಕಟ್ಟಿ ನಾಡಿನ ಹಿರಿ ಕಿರಿಯ ಇಂಂ ಕವಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಥಗಾರರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಆವರುಗಳಿಂದ ಒಂದರಿಂದ ಏಳನೇ ವರ್ಗದ ಮಕ್ಕಳ ಬುದ್ಧಿಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತಹ ಕವನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, 'ಪ್ರಾಟ ಚಿಂಡು' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, 'ಆಣಕೆಲ್ಲು' ಎಂಬ ಕಥೆಗಳ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಇಂಧಿರಲ್ಲಿ ಹೊರ ತಂದರು. ಇಂಧಿರಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಶ್ರೀ ಶರ್ತಿ, ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರ ಪೊಂದನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ತಾವೇ ಮೋಕೆ ಜೋಡಿಸುವುದರಿಂದ ಬ್ಯಾಂಡಿಂಗ್‌ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಹಲವರ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಗೆ ಇತರರಿಗೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಇಂಡರಲ್ಲಿ ಬಾಲಭಾರತಿ ಮಕ್ಕಳ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ವ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದರು. ಬಾಲಭಾರತಿ ಮಕ್ಕಳ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಅಂ ಸಚಿತ, ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಇ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಇ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗಳಿಸಿವೆ. ಇಂಡರಲ್ಲಿ ಕೆನಾಟಕ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ಗುಲಬಗಾದಲ್ಲಿ, ಇಂಡಿರಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡಲ್ಲಿ, ಇಂಡರಲ್ಲಿ ಅದಿಚುಂಚನಗಿರಿಯಲ್ಲಿ, ಈ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು

ನಡೆಸಿದರು. ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಲಖನೌ, ದಿಲ್ಲಿ, ಹರಿಹರ್ಡ, ಬಾರಿಪೆದ, ಸಂಭಲಪುರ (ಉಡಿಸ್ಕು) ಕಾನ್ಪುರ, ಜಯಪುರ, ಜೈಸಲ್ಮೇರ್, ಹೈದರಾಬಾದ್, ಇಂಡೊರ್, ಶಾಂಡವಾ, ಭುವನೇಶ್ವರ, ಸಿಮ್ಲಾ ಹಾಗೂ ಸಹಾರನಪುರ ಮುಂತಾದ ಇತರೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಮೀಕ್ಷನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ, ಮತ್ತು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ-ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಏಫೆಡಿಸಿದ ರಾಜ್ಯಪಟ್ಟದ ಪ್ರಥಮ ಮತ್ತು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾರ್ಥಕದ ಸರ್ವಾಧಿಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಭೂಪಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಭಿಲ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷನದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಭಾರತ ಭಾಷಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರ ನನ್ನ ಮನ (ಪಕ್ಷಿ ವಿಜ್ಞಾನ) ಕೃತಿಗೆ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಗೆಳಿಯ ಜಪಾನದ ಟಾರೋಗೆ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಗೆಳಿಯ ಎಸ್ಟಿಮೇ ಇಗ್ನಿಯುಕ್ ಕೃತಿಗೆ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ಕನ್ವಾಟಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ; ಮೊಲದ ಮೂಲಗು ಮೊಂಡಾಯಿತು ಕೃತಿಗೆ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯನಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿವೆ.

ಶಂಕರ ಗುರುಗೌಡ ಬಿರಾದಾರ (ಇಂಡಾರ) ಅವರು ನನ್ನ ಹಾಡು, ಕಾರಂಜಿ, ಮಂಗಾ ಮಂಗಾ ಕಿಸ್‌ ರೂಪಗುಣ ಮತ್ತು ಎಚ್ಚರಿಸಿದಳಾ ತಾಯಿ ಎಂಬ ಕೆವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವ್ವೊಳಿಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಸಿದಳಾ ತಾಯಿ ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಹಾರದ ಬಹುಮಾನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇವರು ನೋಕರಿಯ ಹುಟ್ಟು ಎಂಬ ಮತ್ತು ಈ ವರ್ಕಾರಂ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಜ್ಞ ಹೇಳಿದ ಕಥೆ' ಇವರ ಕಥಾ ಕೃತಿ. ಇವರ 'ನಾವು ಎಳೆಯರು ನಾವು ಗೆಳೆಯರು' ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಬಲ್ಲ ಕವನ, ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಿಗಲ್ಲ ತರ್జುಮೆಗೊಂಡಿದೆ. ಇವರು ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸರಿಸುಮಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಪ್ರಬಂಧ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಳಕನಡೆ, ರುದ್ರಪೀಠ, ಭಾವಸಂಗಮ ಮುಂತಾದುವು ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರಕಾರದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಲವು.

ಕೃತ್ಯಾರ್ಥ ಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮನೀಯವರು (ಇಂಡಾರ) ಮತ್ತು ಗಿರ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಇಗಾಗಿ ಇ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು, ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಬಂಧ ಕೃತಿಗಳನ್ನು, ನಳಿದಮಾಯಂತಿ (ಇಂಡಾರ) ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ (ಇಂಡಾರ) ಮಹಾಭಾರತ ದರ್ಶನ, ಜನಪ್ರಿಯ ರಾಮಾಯಣ, ಸತ್ಯನಿಧಿ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ (ಇಂಡಾರ) ಎಂಬ ಹೌರಾಣಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಾಪಪೂರ್ಣ (ಇಂಡಾರ) ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಸಮಾಗಮ (ಇಂಡಾರ) ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು, ಇನ್ನಿತರ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ ಮತ್ತು ಭಾಗ್ಯದ ಚಾಗಿಲು ಕಥಾ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಂಚ್ಯಾಣಿ ಶರೀಷಪ್ರವರು ಅಜ್ಞನ ಹಾಡು, ಜಾಗೃತ ಭಾರತ, ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬು, ಮತ್ತು ಮನ, ತೋಟದ ಅಟ, ಅಯ್ಯ ನೂರೊಂದು ಕೃತಿಗಳು ಎಂಬ ಕಾವ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಗೃತ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕನ್ವಾಟಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತಿದೆ. ಅಜ್ಞನ ಹಾಡು ಕೃತಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಹಾರದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ವಸುದೇವ ಭೂಪಾಳಂ ಸ್ವರ್ಧ್ಯಾಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಹುಮಾನವೂ ಸಿಕ್ಕಿದೆ.

ದದಾಮಟ್ಟೀಯ ಎ.ಕೆ. ರಾಮೇಶ್ವರರು (ಇಂಡಾರ) ನಂದಿ ಕೋಲು, ವಸಂತ ಬಂದ, ಬಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಮನುಕುಲ ಚಂದಿರರೆ, ಹಕ್ಕಿ ಹಾರುತಿದೆ ಎಂಬ ಕವಿತಾ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಂದಿಕೋಲು ಕೃತಿಗೆ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂದಿದೆ. ಕಡೆಕೋಲು ಮಡಿವಾಕ್ಷಪ್ಪ ಕೃತಿಗೆ ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಬಂದಿದೆ. ರಾಮ ವಾಡಗಿಯ ಸಂಗಮೇಶ

ಹೊಸಮನಿಯವರು ಗಾಂಧಿ ಗೀತ, ಬೋಲ ಬುಗರಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಗುಬ್ಬಿಗಳನ್ನು; ವಾ.ಭಿ. ಪಾಟೀಲರು ಅಮ್ಮ ಹಾಡು ಹೇಳಿ. ಮುದ್ದುಮರಿ, ಹಾದಿಯ ಹೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಚಿಗರಿ ಮರ' ಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಜಾಲಿಹಾಳದ ಪರಶುರಾಮ ಚಿತ್ರಗಾರರು, ಪತಂಗ, ಬಂಬೆ ಮಿತಾಯಿ, ನಾವು ಭಾರತೀಯರು. ಗುಡುಗುಡು ಮುತ್ತಾ, ಹಾಡು ಮಗು ಹಾಡು, ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು; ಸಂಗಮೇಶ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯವರು ಪತಂಗ, ಬಣ್ಣದ ಕಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು; ಘ.ಗು. ಸಿದ್ದಾಪುರರವರು, ಬಣ್ಣದ ಚಿಕ್ಕೆ, ಹಸಿರು ತೋರಣ, ತಾರಾ ಲೋಕೆಕ್ಕೆ ಹಾರುವೆನು ಎಂಬ ಕವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಣತೋಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಂಬ ಕಥಾ ಪ್ರಸ್ತುತವನ್ನು ಬರೆದು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಚಂದ್ರಗೌಡ ಕುಲಕರ್ಮಣಯವರು ಬೆಣ್ಣೆ ಹೆಚ್ಚು, ಒಗಟು ಬಿಡಿಸೋ ಜಾಣ, ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಬೆಣ್ಣೆ ಹೆಚ್ಚು' ಕೃತಿಗೆ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ ಬಂದಿದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಕಥೆ ಮತ್ತು ಕವನಗಳ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಿ.ಎಂ. ಪಾಟೀಲರು (ಗಿರಿ ನವಿಲು) ಅನ್ನದಾನಿ ಹೀರೇಮರ (ನಾವು ಭಾರತೀಯರು) ಗಿರಿರಾಜ ಹೊಸಮನಿ (ನನ್ನದು ಕನ್ನಡ ನಾಡು) ಸುರೇಶ ಹೊಸಟ್ಟೆ (ಹಕ್ಕಿಯ ಹಾಡು) ಗಂಗಾಧರಯ್ಯ ಮತ್ತ (ನೆರಳು) ಬಿ.ಆರ್. ನಾಡೆಗೌಡ (ನಮ್ಮ ನಾಡು, ಬೆಣ್ಣೆ ಮುದ್ದು) ಆರ್.ಎನ್. ಕೋಟೆ, (ಪ್ರಣಾಭೂಮಿ ಭಾರತ, ನೆಂದಗೋಕುಲ) ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಾಯಿ ಚೋಮ್ಮನಹೆಚ್ಚು (ಬಾಲಸುಮ) ಎಂ.ಬಿ. ಲಿಂಗದಹೆಚ್ಚು (ತಾರಾ ಲೋಕೆಕ್ಕೆ ಹಾರೋಣ) ಚಂದ್ರಶೇಖರ ನಿಡಗುಂದಿ (ಕಂದನ ಕುದುರೆ) ಸಿ.ಬಿ. ಪಟ್ಟಣಿದ (ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮಲ್ಲಿಗೆ) ಎಚ್.ಬಿ. ಬಗಲಿ (ಚುಕ್ಕಾಭುಕ್ಕಾ ಗಾಡಿ), ಆರ್.ಸಿ. ಅಕ್ಕೆಲಕೋಟೆ (ರಂಗನ ಹಾಡು) ಅ.ಬಾ. ಚಿಕ್ಕಮಣ್ಣಿರ (ಕರುಳಿನ ಕರೆ), ಬಿ.ಇ. ದೇವರ (ಮುದ್ದು ಕಂದ) ಕವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಂಬುನಾಥ ಕಂಚ್ಚಾಣ್ಯ ಇವರು, (ಚಲ್ಲಾಚಲ್ಲಾ ಕುದುರೆ), ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಾಣಿಗಳು (ಕಿರು ಕಾದಂಬರಿ) ಅಂಬೆಗಾಲಿನ ಹೋರಿ, ನಂದನವನ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು; ಶ್ರೀರಾಮ ಇಟ್ಟಣ್ಣನವರ (ನೂರೊಂದು ಶಿಶು ಗೀತಗಳು) ಎಂಬ ಶಿಶು ಪ್ರಾಗೆಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಚಡಚಣಿದ ಮ.ನಿ. ತೋಳನೂರಿರು (ಬಟ್ಟಲ ತುಂಬಾ ಬಾರಿಕಾಯಿ) (ಕೇನೆ ಮೊಸರು); ಜಯವಂತ ಕಾಡೆವರು, ಹಕ್ಕುಲಸ್‌ನ ಸಾಹಸಗಳು, ಮಾತಾಡುವ ಗಿಳಿ, ಹಾಡೋಣ ಬಾ ಕುಣಿಯೋಣ ಬಾ, ಡಾ. ಅಂಬೇಡ್‌ರ್, ಸಲೀಂ ಭಾಜಾ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮುಳ್ಳವಾಡದ ಕಾಡ್ಣಿ ಹೊಸಟ್ಟೆಯವರ (ರ್ಯಾತನ ಪಚನೆ) (ಹ್ಯಾದಯ ಕರಿತು). (ನಮ್ಮ ಹೆಚ್ಚು) ಕವನ ಸಂಕಲನ; ಸಿದ್ದನಗೌಡ ಪಾಟೀಲರು (ಕಣ್ಣು ತರೆಸಿದ ಚಿಣ್ಣಿರು); ಜಿ.ಎಸ್. ವಡಗಾಂವಿಯವರು (ಒದಲು ಕಲಿ ಬದುಕಲು ಕಲಿ); ಸಂಗಮೇಶ ಗುಜಗೋಂಡರು (ನೂರು ನಾಣ್ಯ ಮೂರು ಮಾತು); ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಗಣಾಚಾರಿಯವರು (ಅನುಕಂಪ) ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಥಾ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಂಡುರಂಗ ಕುಲಕರ್ಮಣಯವರ (ಕಡಲತಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು)ದಿ.ಆರ್. ಬಳ್ಳಾರಿಯವರ (ಸೂರ್ಯ) (ನೀನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡು), ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ್ ಹೆಗ್ಗಳಿಗಿಯವರ (ಸುತ್ತಮುತ್ತ) ವೆಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂಶಗಳಿರುವ ಮಕ್ಕಳ ಕೃತಿಗಳು. ಎಸ್.ಜೆ. ನಾಗಲೋಟಮರ ಮತ್ತು ಕರವೀರ ಪ್ರಭು ಕ್ಷಾಲಕೋಂಡ ಎಚ್.ಕೆ. ಆವಟಿ ಇವರುಗಳು ವೇದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹಲಗಲಿಯ ಏ.ಎಸ್. ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಮತ್ತ ಇವರು (ನರಗುಂದ ಬಂಡಾಯ) (ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ) (ಕೇರೆಗೆ ಹಾರ, ನ್ಯಾಯ ಎಲ್ಲಿದೆ) ಮುಂತಾಗಿ ಮೂವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಆರ್. ಪ್ರೋಲಸ್ ಪಾಟೀಲರ (ಪಣತಿ); ಕಾ.ಹು. ವಿಜಾಪುರರ ಯುದ್ಧ ಸಾಹ ಶಾಂತಿ ಚೇಕು; ಎಸ್.ಬಿ. ಮಾಯಾಚಾರ್ಯರ (ಕೋಟಿಗೋಬ್ಬ) ಭಾರಿ ರಾಮಾಯಣ; ಡಿ.ಆರ್. ತುಕಾರಾಮರ ಚೋಧಿ ವೃಕ್ಷ; ಎಲ್.ಕೆ. ಕಂಬಾರರ ಭಾಳದೀಪ; ಪಣ್ಣು ವಿಯ್ಯ ಕೆಜಗಿಯವರ (ಪ್ರತಿಫಲ) ಈ

ಜಿಲ್ಲೆಯವರ ಇನ್ನಿತರ ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳು. 'ಮಾದೇವ ಮಿತ್ರ' ಹಾವು ನಾಮದ ಸೌರವಾದದ ಭಾಬುಲಾಲ ಇಬ್ಬಾಹಿಂ ಕುಮತೆಯವರು (ನೋರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ, ಮಾಡಿ ಮಡಿದರು, ಆ ಹೆಚ್ಚಿಗಳು) ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಹಲವಾರು ಗದ್ದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೋರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹಾಗೂ ಮಾಡಿ ಮಡಿದವರು ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಉಭಿಸಿವೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಕ ನಂತರ ಪೇಶ್ಯಗಳ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಲನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಗರ ಪ್ರಭಾವ ಬಹಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡ ಮಾತ್ರಭಾಷೆಯುಳ್ಳ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಮ್ಮ ಸುವಿದುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನಪದಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಳಿಯದೇ ಮುಂದುವರಿದು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಕಾರವಾದ ಜಮಖಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. (ಆದರೆ ಇದೇ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವರದು ಬಾರಿ ಅವಿಲಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೀಳನಗಳನ್ನು ಅನರಂತರ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನೀಯ ಅಂಶ) ಮುಢೋಳ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಓದುಗರು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದರು. ಇಂಥೆ ಶೋಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾತೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನಗಳೇ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಳಿವಿಗೆ ನೆರವಾದ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳು. ಬಯಲಾಟ, ಜನಪದ ಮೇಳ, ನಾಟಕ ಇವೆಲ್ಲ ಮಾತ್ರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಮರಾಠಿಗರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಕನ್ನಡದ ಮೇಲಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ಬಳಸುವ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತ ಪದಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಮೀಳಿತಗೊಂಡು ಕನ್ನಡಿಕೃತಗೊಂಡಿವೆ. ಘರರ ಅಥವಾ ಷಾರ (ಪಟ್ಟಣ), ದಾಡು (ಒಡು ಅಥವಾ ಚೇಗೆ), ಬಜಾರ (ಪೇಟೆ), ವಾಪಸ್ (ಹಿಂತಿರುಗಿ), ಉಸಾಬರಿ (ತಂಬೆಗೆ), ಬರೋಬರಿ (ಸರಿ), ಫಾರ್ಕ (ವ್ಯಾತ್ಸಾಸ), ಏಕದಂ (ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ), ರೀಕಾಯ್ಯ (ಸರಿಯಾಯ್ಯ), ಬಿಲ್ಲುಲ್ (ನಿಜವಾಗಿ, ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ)ಹೃಂಜಾ (ದಳವು, ಆಯಾಸ) ಬುಖುಸ್ (ಮಾಯ), ವಿರೇವ (ನಿಜವಾಗಿ, ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ) ಮುಂತಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದ್ಯುಕ್ತ ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಪೇರಣಿಯಿಂದ 'ನಾನೂ ಸಹ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ 'ನಾನು ಬಿ', ನೀನೂ ಸಹ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನೀನು ಬಿ, ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಬ್ಬೆಲ್ಲಾ, ಅಂದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಫಾಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ಉದ್ಯುಕ್ತ ಭಾಷೆಯ ಪಟಿಲಾ ಎಂಬ ಮಿಶ್ರ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಂಭಾಷಿಸುವುದನ್ನೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಹಬ್ಬಿಗಳ ಆಚರಣೆಗಳ ರೀತಿ ಹಿಂದೂಗಳ ಕಥನ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ, ಮೊಹರಂ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಿವೆ. ಮೊಹರಂ ಹಬ್ಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳು ಹುಲಿವೇಷ ಹಾಕಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಡಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಲಾಂಡ್‌ಕಾರರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಜಮಖಂಡ ತಾಲೂಕಿನ ಬನಹಟ್ಟಿ, ಭಾವೈಕ್ಕೈ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಉರು, ಬನಹಟ್ಟಿ ಸಮೀಪದ ಹೊಸೂರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಶಿರಾಜ ಸಾಹೇಬರ ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಮರಾಠ ಸಾಹೇಬರ ಉರುಸು (ಜಾತೆ) ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಂಡಾರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಉರುಸಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಮತ್ತು ಇತರ ರೀತಿಯ ಬ್ಯಾಲಾಟಗಳು ಜರುಗಿವೆ. ಬೀಳಿಗಿಯ ಹಸನಡೋಂಗಿ, ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಮುತ್ತುಜಾಖಾದಿ, ಇವರ ದಗ್ಂಗಾಗಳು. ಹಿಂದೂಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಶಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಕಂತಪಾರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಗಂಡಸರು ಮತ್ತು ಹಂಗಸರು ಇಬ್ಬರೂ ತಂತಮ್ಯ ಅನುಭವಕ್ಕನುಗೊವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುಬಹುದು. ಸುಗ್ರಿಯ ಹಾಡು, ಬಂಡಿಯ ಹಾಡು, ಬಿತ್ತನೆಯ ಪದ, ರೈತರ ಹಾಡು ಇವು ಗಂಡಸರ ಹಾಡುಗಳೆಂದೂ, ಗರತಿಯ ಹಾಡು, ಸೋಬಾನೆಯ ಹಾಡು, ತೊಟ್ಟಿಲು ತಾಗುವ ಹಾಡು, ಬೀಸುವ ಹಾಡು, ಕುಟ್ಟಿವ ಹಾಡು, ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಹಾಡು, ಇವೆಲ್ಲ ಹಂಗಸರ ಹಾಡುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದರೂ ಗಂಡಸರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಗಂಡಸರೂ, ಹಂಗಸರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಂಗಸರೇ ಕಟ್ಟಿರುಬಹುದೆಂದು ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದ ಇತರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜನಪದ ಅಂಶಗಳನ್ನೇ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕರಡಿ ಮಜಲು ಮೇಳ, ಭಜನೆ ಮೇಳ, ಗೀಗೀ ಪದ ಮೇಳ, (ಡಟ್ಟಿನ ಹಾಡುಗಳು)ಡೊಳ್ಳಿನ ಮೇಳ, ಹಲಗೀ ಮೇಳ(ಸಂಪ್ರದಾನೀ ವಾದನ) ಸಂಭಾಳ ವಾದನ ಮೇಳ, ಹೆಚ್ಚಿ ಮೇಳ (ಕರಬಲ್ಲ ಕುನೀತೆ) ಹಾಗೂ ಹೋಲಾಟ, ಕೀಲುಕುದುರೆ ಕುನೀತೆ, ಲಂಬಾಳಿ ನೃತ್ಯ, ಏರಿಗಾಸೆ (ಪುರವಂತಿಕೆ), ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಯಾಟ, ಹೊಂಬು (ಕಹಳೆ) ವಾದನ, ಎಕತಾರಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಜನಪದ ಪ್ರಕಾರಗಳೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದ ಜನಪದ ಕಲಾವಿದರೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಲಭ್ಯ.

ಪೂರ್ವಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವು, ಪ್ರಥಮವಾಗಿ, ಬರಹರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವುದು ಏಳನೇ ಶತಮಾನದ ಬಾದಾಮಿಯ ಕವ್ಯ ಅರಭಟ್ಟನ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಶಿಫದಿಗಳಲ್ಲಿ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಪುನರುಚ್ಛೇವನ ಕಾರ್ಯ

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವರು ಅಂಗ್ನೆ ಆಡಳಿತಕಾರರು ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಈ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದು, ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ. ಇತರಾರ್ಥಿ ಜಾನೋಫ್ಲೋರವರು, (ಸು. ಗಳಳಿ-ಗಳಳಿ) ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಹಲಗಲಿ ಬೇಡರ ಲಾವಣ್ಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಜಾನೋ ಫ್ಲೋರವರು ವಿದ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ ಗುಳೆದಗುಡ್ಡದ ಬಾಳಿ ಇಂಟಿ, ಬಾದಾಮಿಯ ಪರಯ್ಯ ಬಿನ್ನೊ ಏರಭದ್ರಯ್ಯ ಗಣಾಭಾರಿ ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿಯ ಗ್ರಾಮವೆಂದರ ನಾರಾಯಣ ಅಯ್ಯಾಜಿ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಪಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಈ ಮೂವರೂ ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಜಾನೋ ಫ್ಲೋರಿಗೆ ಒಟ್ಟಿಸಿದರು. ಇವರು ಬಿನ್ನೊ ಏರಭದ್ರಯ್ಯ ಗಣಾಭಾರಿಯವರು ಈ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ, ಇತರಾರ್ಥಿ ಫೆಬ್ರುವರಿ ೫, ೫ ಮತ್ತು ೬ರಂದು ಇತರಾರ್ಥಿ ಜನಪರಿ ೨೬ ಮತ್ತು ೩೦ರಂದು ಬಾಳಿ ಇಂಟಿ ಇ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ, ಇತರಾರ್ಥಿ ಫೆಬ್ರುವರಿ ೫ ಮತ್ತು ೬ರಂದು ನಾರಾಯಣ ಪರಯ್ಯ ಬಿನ್ನೊ ಏರಭದ್ರಯ್ಯ ಗಣಾಭಾರಿಯವರು ಈ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ, ಇತರಾರ್ಥಿ ಫೆಬ್ರುವರಿ ೬ರಂದೇ ನಾರಾಯಣ ಅಯ್ಯಾಜಿಯವರು ಈ ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜಾನೋ ಫ್ಲೋರವರ ಆದೇಶದ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೆ ಈ ಮೂವರೇ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗ್ರಹಕಾರರಾಗಿರುವುದಾಗಿ ಈ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಜೆ.ಎಫ್. ಫ್ಲೋರರು ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ಸೆರಿಯಲ್ಲಿ (ಇಲಿಜಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಜೆ.ಎಫ್. ಫ್ಲೋರರು ಇಂಡಿಯನ್ ಆಂಟಿಕ್ಸೆರಿಯಲ್ಲಿ (ಇಲಿಜಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಜೆ.ಎಫ್. ಫ್ಲೋರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಗಳಳಿರಲ್ಲಿ ಜಾನೋ ಫ್ಲೋರ ಲಂಡನ್‌ನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯಾಸಿಯಂಗ್ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ಗಳಳಿರಲ್ಲಿ ಜಾನೋ ಫ್ಲೋರ ಲಂಡನ್‌ನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮ್ಯಾಸಿಯಂಗ್ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಚ್ಚಿಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ, ಹಲಸಂಗಿ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದ ಪ್ರಮುಖಿರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಪ್ಪ (ಮಥುರ ಚೆನ್ನ) ೧೯೭೫ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷನದಲ್ಲಿ, ತಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಬರೆದ 'ಹೆಚ್ಚಿಯ ಹಾಡುಗಳು' ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಓದಿ, ಹೆಚ್ಚಿಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅರಂಭಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಆಗಾಗ್, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಶೋಧನಗಳಾಗಿ, ಪ್ರಬಂಧ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಮಂಡಿಸಲೊಡಗಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ನಿಯತ ಕಾಲಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲೊಡಗಿದರು. ಮಥುರ ಚೆನ್ನರು ಅರಂಭಿಸಿಕೊಟ್ಟು 'ಹೆಚ್ಚಿಯ ಹಾಡುಗಳು' ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಇಂಜಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ. ಹೌಕ್ಕಳ ಗಾದೆಗಳು (ಇಂ ಗಾದೆಗಳು) ಲೇಖನ ಮತ್ತು ಲಾವಣೆ ಕೆವಿ ಖಾಜಾ ಬಾಯಿಯವರ ಜೀವನ ಪರಿಚಯ 'ಜಯ ಕನಾಟಕ' ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು.

೧೯೭೫ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷನಗಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಪ್ಪ ಗಲಗಲಿಯಿಯವರು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಹಾಡುಗಳು ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಓದಿ. ಧೂಲಾ ಸಾಹೇಬರು ಲಾವಣೆಗಳ ಲಾವಣ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಿದ್ದಪಡಿಸಿ ಮಂಡಿಸಿದರು. ಓ. ಧೂಲಾರಾವರು, ಹಲಸಂಗಿ ಗೆಳೆಯರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ 'ಮೋಗ್ನು' ಎಂಬ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಜಯ ಕನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತೇ ರಚಿಸುತ್ತೇ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು.

ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಭರಿತೆಯ ಅಂಶಗಳಿರುವ ಲಾವಣೆ ಮತ್ತು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ೧೯೭೫ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಮಂಡಳಿಯ ಪ್ರಫಾಮ ವರ್ಷದ ಇನ್ಯೆಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳಾದ ಫ.ಗು. ಹಳಕ್ಕಣ್ಣಯವರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲಸ ಆರಂಭಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಒಂದು ಲಾವಣೆಯ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಕೆಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದಾಗಿ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವತಃ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿವರು ಹಲಸಂಗಿ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪಿನ ಮಥುರ ಚೆನ್ನ, ಸಿಂಪಿಲಿಂಗಣ್ಣ, ಕಾಪಸೆ ರೇವಪ್ಪ, ಓ. ಧೂಲಾ ಇವರುಗಳು. ಸಿಂಪಿಲಿಂಗಣ್ಣನವರು, ಕಾಪಸೆ ರೇವಪ್ಪ ಮತ್ತು ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು ಒಡಗೂಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಪ್ರಪ್ರಫಾಮ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ 'ಗರತಿಯ ಹಾಡು' ೧೯೭೫ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಜನಪದ ತಜ್ಞ ಸಿಂಪಿಲಿಂಗಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಗೆಳೆಯರ ಜೊತೆಗೂಡಿ ತಂದ ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ೩೦೦ ಶಿವದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗರತಿಯ ಹಾಡುಗಳಿವೆ. ಜನಪದ ಭಾಷೆಗೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ದೇಸಿ ಮಾರ್ಗಗಳ ಸಾಮರ್ಪ್ಯಗೊಳಿಸಿ, ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಈ ಗೆಳೆಯರು ಅರಂಭಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರು. ಇದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಆದು ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಸ್ಕರ ಪಡೆದು ಅಚ್ಚುಗನ್ನಡದವಾಯಿತು.

ಸಿಂಪಿಲಿಂಗಣ್ಣನವರು (೧೯೭೫) ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೇ ಜನಪದ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ತೀವ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ನಡೆದಾಡುವ ಜಾನಪದ ಕೋಶವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಾತ್ಮಾಗಿದ್ದರು. ಗೆಳೆಯರ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಬರೆದ ಉಂಂ ಶಿವದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ 'ಗರತಿಯ ಹಾಡು' (೧೯೭೫) ಮತ್ತು 'ಜನಾಂಗದ ಜೀವಾಳ' (೧೯೭೬) ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಜನಾಂಗದ ಜೀವಾಳ ಕೃತಿ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದಿದೆ. 'ಕನ್ನಡ ಲಾವಣೆಗಳು' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ (೧೯೭೭) ಲಾವಣೆಯ

ಮೈಕಟ್ಟಿ ಮನಕಟ್ಟಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಲಾವಣೀಯ ಉಗಮ, ಆಗಮ ಮತ್ತು ಸಂಗಮಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಹೆಡಿಗೆ ಜಾತ್ರೆ (೧೯೫೭), ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು (೧೯೫೮), ಗರತಿಯ ಬಾಳ ಸಂಹಿತೆ (೧೯೫೯), ಗಾದೆಗಳ ಗಾರುಡಿ (೧೯೬೦) ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ, ಹೊಳ್ಳಿನ ಹಾಡು ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದರೋಳಿ ಶಿರಿದರ್ಥದ ಚಲಕ (೧೯೬೧) ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಗಾದೆಯ ಮಾತ್ರಗಳ ಮತ್ತು ದ್ವಾರಾಂತ ಕಥೆಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ರಬಕವಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷಾನದ ಜನಪದ ಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ, ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅವಿಲ ಕನಾಟಕ ಜನಪದ ಸಮೀಕ್ಷಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿಯೂ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಇಂಜಿಲ ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ 'ಜನಪದ ಕೈತ್ರಿತಜ್ಞ' ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ, ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಜನಪದ ಪ್ರಸ್ತಿನಿಂದ 'ಶ್ರೀಷ್ಟ ಜನಪದ ತಜ್ಞ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ, ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಸಿಂಹಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರು ಮತ್ತು ಪಿ. ಧೂಲಾ ಅವರು ಸೇರಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಇಳ ಶ್ರಂಗಾರ ಲಾವಣೀಗಳ ಕೃತಿ 'ಜೀವನ ಸಂಗೀತ' ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಪಸೆ ರೇವಣವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ (ದೇವತಾಸ್ತುತಿ, ಸೋಬಂದ ಹಾಡುಗಳು, ಮದುವೆ ಹಾಡುಗಳು ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಿಯ ಮನಿಯ ಕಾಟ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಲ್ಲಿಗೆ ದಂಡ' ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. (ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೋಡಿ.)

ಕರೂರು ಗ್ರಾಮದ ಬಿ.ಎಸ್. ಗದ್ದಿಮರರವರು (೧೯೫೨-೧೯೬೦) ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ, ಹಾಡು ಗೀತೆ, ಒಗಟುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕುರಿತು, ಬಹಳ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಗಮನ ಸೇಳಿದರು. ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕವೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ತೀ. ಇಂರಪ್ಪ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವುದೆಂದೂ ಎಸ್.ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಎಸ್. ಗದ್ದಿಮರ ಇವರು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ನಾಲ್ಕು ನಾಡಪದಗಳು' (ಬಿಜ್ಞ ಮಹಾದೇವಿ, ಬೇಂಡರ ಕನ್ನಡಿಯು, ಕೋಳಳಾರು ಹೊಡಗೂಸು ಮತ್ತು ಗೊಲ್ಲಾಳ ಶ್ರಿಪದಿ ರಾಹಪದ ಜನಪದ ಕಥನ ಕವನಗಳು) ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಂಬಿಯ ಹಾಡುಗಳು' (ಅಯ್ಯಗಳ ಉಗ್ಗಡಣೆ ಮತ್ತು ಬಿರುದಾವಳಿಗಳು) ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಜನತಾ ಗೀತಗಳು' (ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಹಂತಿಯ ಹಾಡು, ದೊಡ್ಡ ಹಾಡು, ಹೊಳೆಳಿಯ ಪದಗಳು, ದುಂಡುಮೆ ಪದಗಳು, ಬೀಸುವ ಹಾಡು, ಗರತಿ ಗಂಗವ್ಯನ ಹಾಡುಗಳು) ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಕುಮಾರ ರಾಮನ ದುಂಡುಮೆ' ಮತ್ತು ಮಲ್ಲಾಣಿ ಕೃತಿಯನ್ನು, ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಲೋಕ ಗೀತಗಳು' (ಸೋಬಾನ ಪದ, ಕೋಲು ಪದಗಳು) ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಾಳಿನ ಸುಗ್ರಿಯ ಹಾಡು, ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಗಳು, ಮಕ್ಕಳಾಟದ ಪದಗಳು ಮುಂತಾದವರೆಗಳ ಇತಿಹಾಸ, ರೀತಿ ನೀತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ, ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ 'ಶಾಸನೋಕ್ತ ಶಿವಶರಣಾರು' ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇವರ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಗೀತಗಳ ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ದೊರೆತಿದೆ. ಈಶ್ವರ ಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮನಿಯವರು ಗರತಿಯರ ಮನೆಯಿಂದ (೧೯೫೫) ಒಡವ್ಯಗಳು (೧೯೫೯) ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಲ್ಲಾರೆ, ಚ್ಯಾಲೆಟಿಯೇ ಆಗು ಜಗಕೆಲ್ಲ (೧೯೫೦) ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತ, ಹೊನ್ನ ಬಿತ್ತೇವು ಹೊಲಕ್ಕೆಲ್ಲ (೧೯೫೨) ಮಕ್ಕಳ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶರಣಾರು ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆದರು. ಇವರ 'ಗರತಿಯರ ಮನೆಯಿಂದ' ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಜನಪದ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂದಿದೆ.

ಆ.ತು. ಸಾಸೂನಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಗುಣಾದಮ್ಮನ ಕಥೆ ಎಂಬ ಜನಪದ ಕಥನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸುಶೀಲಾ ಪಟ್ಟಣಶಿಕ್ಷಿಯವರೂ (೧೯೬೧), ಮದಿವಾಳಪ್ಪ ಟಿ. ಸಾಸೂನಾರರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮದುವೆ ಮತ್ತು ಬೀಗರ ಹೋಸ ಪ್ರಕಾರದ

ಹಲವು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸುಂಕಾಪೂರರು (ಜೀವನ ಜೋಕಾಲಿಯಲ್ಲಿ) ಸಂಪಾದಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಬಿ.ಬಿ. ಹೆಂಡಿಯವರು ಹೊರತೆಂದಿರುವ 'ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಗಾಡೆಗಳು' (೧೯೨೪) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಂತಹು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪದ ಗಾಡೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಇವರು 'ಹರಿಹರನ ವೃತ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಕವಿತ್ವ' ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ದೊರಕಿರುತ್ತದೆ. ಇವರು, ಲ್ಯಾಂಡ್‌ವರ್ಲೋಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಹರದೇಶ ನಾಗೇಶ್ವರ ಸಂಗ್ರಹ (೧೯೨೪), ನೂರಂಬತ್ತಿ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು, ಗಾಡೆಗಳು, ಆಯ್ದು ಜನಪದ ಕಥನ ಗೀತೆಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಕಮ್ಮಿಟಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಫೆಡಿಸಿ ಯುವ ಜನಪದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಹೀಲೆಪು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ವರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಜನಪದ ಸಮೇಳನಕ್ಕೆ ಇವರು ಸರ್ವಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದಾರು. ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಆಳಡೆಮಿ ರೈಂ-ರಿಂಲ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ವರ್ಲೋ ಇವರಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ.

ಇಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಶಂಗಾರ ಕವಿ ಖಾಚಾಬಾಯಿ ಹರದೇಶ್ ಲಾವಣೀಕಾರ, ಸಿದ್ದು ಸಿವಲಿಂಗ ಕಟಿ, ನಾಗೇಶ್ ಲಾವಣೀಕಾರ. ಹಲಸಂಗಿಯ ಖಾಚಾಬಾಯಿ ಒಂದು ರಾಧಾನಾಟ ಬರೆದಿದ್ದು, ಅದು ಹಲಸಂಗಿ ರಾಧಾನಾಟ ಎಂದು ಪ್ರಶಸ್ತಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಖಾವಿನಾಳದ ಅಭ್ಯೂತ್ ಸಾಬ ಅತ್ಯಾರ ಹತ್ತೆಂಟು ದೊಡ್ಡಿಟಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ, ರೈಂ-ಆಂರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕರು ಅಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಿಳಿದರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಳಾಡೆಮಿ (೧೯೮೦-೮೧) ರಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಗಳ ಉತ್ಪಾದ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಎಂ.ಎನ್. ವಾಲಿಯವರು, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀತಿ (೧೯೨೪), ಸಿರಿಗ್ನಾಡ ಒಡಪು (೧೯೮೫) ಜನಪದ ಒಗಟಿಗಳು (೧೯೮೬), ಹಬ್ಬಿಗಳ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳು (೧೯೮೬), ಲಾವಣೀ ಸಂಗ್ರಹ ಶರಣ ಸ್ಕೂಲಿ (೧೯೮೮), ಜಾನಪದ ಜೀವಾಳ (೧೯೮೯) ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಜನಪದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ದುಂಡು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವು ಬುಟ್ಟಿಲಿ ಬಂದಾವು' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಇವರ ಸಹ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇವರ 'ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರ ಬದುಕು ಬರಹ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಪಿಯವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಅವಲೋಕನವಿದೆ. ಎಂ. ಎಂ. ಕಲಬುಗಿರಾಯವರ 'ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಕೃತಿ, ಮಾರ್ಗ ಸಂಪುಟ ಓ ಮತ್ತು ಇ (೧೯೮೮) ಮಾರ್ಗ ಇ (೧೯೮೯) ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಜನಪದ ಮಾರ್ಗ (೧೯೮೯), ಎಂಬ ಕೃತಿ; ಬಿ.ಎಂ. ತೆಳುಗಡಿ ಹಾಗೂ ಕಾ.ಹು. ವಿಜಾಪುರ ಅವರ ಪ್ರತಿಭಾ ಪ್ರಕಾಶನದ ಮೂಲಕ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಆಗು ಜಗತ್ತಲ್ಲ (೧೯೯೯) ಗಾಡೆಗಳ ಗಾರುಡಿ; ಸಂಗಮೇಶ ಹಂಡಗಿಯವರ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿತ್ವದ್ವಾರೆ (೧೯೯೨); ಶಂಕರಗಾಡ ಬಿರದಾರರ ಲ್ಯಾಂಗಿಕ ನೆಲೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿ (೧೯೯೨), ಹಣೇಬಾರ, ಹಳ್ಳಿಯ ಮದ್ದಾ, ಶ್ರೀಮತಿ ಎಚ್.ಎಂ. ಬಿಳಿಗಿಯವರ ರಿವಾಯತಗಳು; ಹಲಸಂಗಿಯ ರಾ.ಫ. ಹಲಸಂಗಿ; ಮ.ನ. ತೋಳನೂರ ಅವರ ಹಲಸಂಗಿಯ ಲಾವಣೀಗಳು (೧೯೮೮); ಸಿಂದಗಿಯ ಎಂ.ಎಂ. ಪದತೆಟ್ಟಿಯವರ, ಹೇಳಿಕೆ ಮಾಡ್ಯಾರ ಒಡಯೆರು (೧೯೯೯) ಇವೆ ರೈಂರ ನಂತರದಿಂದ ಈಚೆಯವರಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹುರಿತಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಅಜುರ್ನ ಯ ಗೋಳಸಂಗಿಯವರು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (೧೯೯೯); ಡಿ.ಬಿ. ನಾಯಕರವರು ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಲಂಬಾಣ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ; ಮತ್ತು ವಿವೇಕಾನಂದ ಸಾಲಿಮುಲ್ಕರವರು ಜನಪದ ಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಬಸವಣ್ಣ ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪಿಂಚ್.ಡಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಎಸ್. ಕೋಟ್ಯಾಳರು ಅವರ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧ ಗ್ರಂಥ 'ಬಿ.ಬಿ. ಇಂಗಳಿ ಸಂಪುದಾಯದ

ಗೇರೀ ಪದಗಳು' (ರೇಳ), ಬರೆದು ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಬಿ. ಬಿರಾದಾರರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಬತ್ತಲೆ ಗಾದೆಗಳು ಜಂಬುನಾಥ ಕಂಚ್ಯಾಣೆಯವರ 'ಹಸಿರು ಗಿಡದ ಮ್ಯಾಲ ಮೊಸರು ಚೆಲ್ಲಾದ'; ಬಿ.ಜಿ. ಖಾಡೆಯವರು 'ಕಾಡು ಹೊಗಳು' ಮೈತ್ಯಂಜಯ ಹೋರಕೇರಿಯವರ 'ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳು ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಬಂದವೇ ಆಗಿವೆ.

ಸಂಗಮೇಶ ಬಿರಾದಾರ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ಲಾಖೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ, ಡಪ್ಪಿನ ಮುಖಿದರ್ಶನ, ಲಾವಣೀಯ ಸ್ವರೂಪ, ಗ್ರಂಥವನ್ನ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಮರಾಠಿ, ಲಾವಣೀಗಳ ತುಲನೆ ಮಾಡಿ 'ಚಾಪ ಹಾಕತೀವ ಡಪ್ಪಿನ ಮ್ಯಾಲ' (ರೇಳ), 'ತರಂಗ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡು' (ಲಾವಣೀಕಾರರ ಹೆಸರು, ಉರು, ವಸ್ತ್ರದನ ಹೆಸರು ಹಾಗೂ ಹಾಡಿದವರ ಹೆಸರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಲಾವಣೀಯ ಅರ್ಥವಿರಣೆ ಇರುವ ಕೃತಿ) 'ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಮತ್ತು 'ತೇರದಾಳದ ಲಾವಣೀಕಾರರು' ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆರ್.ಸಿ. ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳರು ಜನಪದದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ರಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಮುಖರು. ಜನಪದ ವೈದ್ಯ (ರೇಳ), ಮಾತೆಯ ಮದ್ದು, ಗಿಡಪು ಬಡವರ ವೈದ್ಯ, ದಿವ್ಯಾಷದಿ ಸಂಕಟಹಾರ, ಜನಪದ ಸಂಚೀವನಿ, ನಮೂರ ವೈದ್ಯ, ಲೇಪನ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ವನ ಜೀವಧಿ ಭಾಗ ಗಿರಿಂದ ೩, ವೈದ್ಯ ಬೋಧಕ ಎಂಬ ಆಯುವೇದ ಜೀವಧಿಗಳ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಿವ್ರಾಸ, ಅನುವ್ರಾಸ, ಅಂತ್ಯವ್ರಾಸದೊಂದಿಗೆ ಶ್ರವದಿ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಧಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಿಯ ವಿಧಾನ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ ಅವರು ಆಣೀ ಹೀಣೀ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಗ್ರಹ (ರೇಳ) ಎಂಬ ಪಶುಸಂಪತ್ತು ಪ್ರೋಫೆಂಕ್ ಕುರಿತಾದ ಆಣೀ ಹೀಣೀ ಗೀತೆಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಕೃತಿಯನ್ನು, ಜನಪದ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಜನಪದ ವಾಹ್ಯಾನ, ಜನಪದ ಶೋಧ, ಚಿಕ್ಕಲಿಗೆ; ಒಂದು ಜನಾಂಗ, ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು 'ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಜನಪದ ಅಟಗಳು' ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪಿ.ಕೆ. ಶಿಂಡೋಬಾ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿದ ಜನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಲಂಬಾಣಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಲಮಾಣಿ ಒಗ್ಗುಗಳು, ತಾಂಡಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಹಚ್ಚೆ ಒಂದು ಜನಪದ ಕೆಲೆ, ಸುಧುಗಾಡು ಸಿದ್ಧ ಜನಾಂಗಿಯ ಅಧ್ಯಯನ ಜನಪದ ಮುನ್ನೊಣಿ ಇವು ಇವರ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳು. ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಜನಪದೀಯತೆ, ಜನಪದ ಕಥನ ಗೀತೆಗಳು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನಾಟಕ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು, ಆಕಾಶ ಜನಪದ ಚಂದ್ರ, ಬಗ್ಗುಗಳು, ಲಾವಣೀ ವಿನಿಜ ಜನಪದ, ಜೈನ ಜನಪದ, ಬುಡಕಟ್ಟು, ಕ್ಷೇತ್ರ ಶಾಯ್ಯ ಹಾಗೂ ದಾವಿಲಾತಿ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕನಾಟಕದ ಲಂಬಾಣಿಗಳು ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ದೊರೆತಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮ ಇಟ್ಟಣ್ಣವರ ಇವರು (ರೇಳ) ಪಾರಿಚಾತಕ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೌಚಲಿಗಿ ನಿಂಗವ್ವೆ, ಕೊಣ್ಣೂರ ಕರಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಸಣ್ಣಾಟ, ಕಟ್ಟಿ ಬೆನ್ನೆ (ಸಣ್ಣಾಟ)ಲಾವಣೀ (ರೇಳ) ಜನಪದ ಪಶುವೈದ್ಯ ಬೀಳಗಿ ಸಿದ್ಧಪ್ಪ (ರೇಳ) ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಜನಪದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರೇಳಾರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಚಾತಕ; ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ದೊರೆತಿದೆ.

ಜಾನಪದ ಧ್ಯೈನಿಸುರುಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಕವಿ ಗುರುರಾಜ ಹೋಸಕೋಟೆ, ಮುಧೋಳ ತಾಲೂಕಿನ ಮಹಲಿಂಗಪುರದವರು. ಮ.ಗು. ಬಿರಾದಾರ ಅವರ 'ಜಾನಪದ ಸಮಾಲೋಕನ' ದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪಗಳ ನೋಟವಿದೆ. ಏರಿಶೈವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವರ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. 'ರತ್ನಾಕರವರ್ಣ ಮತ್ತು ಅವನ ಕೃತಿಗಳು' ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಭಂಧ ಬಿರಾದಾರರಿಗೆ ಶಿಷ್ಟಾ.ಡಿ. ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೧೯೭೦೧೦ದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಅವಧಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರಸ್ತುತ ರೂಪದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೇ, ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಬರಹಗಾರರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿಲಿದ್ದು, ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಂ.ಬಿ. ಪಡೆತ್ತಿ, ವಿ. ಶಿವಾನಂದ, ಜಿ.ಎಸ್. ಕುಲ್ಯಾ, ಏರೆಂದ್ರ ಸಿಂಹ, ಮುಂತಾದವರು ಬರೆದ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೊರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಚತ್ರದುಗ್ರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿಯವರು, ಮಹಮ್ಮದೀಯರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕುರಿತು ಕಾಡಿದ ಇಂ ಶ್ರವಣಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗರಿಕರ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರ ಪರಿಚಯ, ಬಸವಣ್ಣ ನಿನ್ನಾಟ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂಡಿನ ತೋಟ ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕ್ಷಾತನಹಲ್ಲಿ ರಾಮಣ್ಣನವರು, ವಿಜಾಪುರದ ಗೋಧಿ ಸಮಾಜದ ಕಸಬುದಾರರಿಂದ ಇ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಗೊಂದಲಿಗರ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲಾವಣೀಗಳು, (೧೯೭೯) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, 'ಪೀಡೆಯ ಹಾಡುಗಳು' ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೂ ಷ್ಟೀಟರ ಷತಿಹಾಸಿಕ ಲಾವಣೀಗಳನ್ನು ರಾಮಣ್ಣನವರು ಹಲಗಲಿಯ ಬೇಡರು ಎಂಬ ನಾಟಕ (೧೯೮೮) ಮತ್ತು ಜನಪದ ನಿಷ್ಠಾರ್ಥ (೧೯೮೭), ಕ್ಷೇತ್ರ ಕಾರ್ಯದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ, ಎಂ.ಎಸ್. ಬಸವರಾಜಯ್ಯನವರು, 'ಬಸರಕೋಡ ನಾಡಗೊಡ ದೊರೆಗಳ ಲಾವಣೀ' ಎಂಬ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಜಗತ್ತಿನ ಹಲವು ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಬರುವ ಮೌದಲು, ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ಉಜ್ಜಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಪ್ರಾವರ್ಡ ಕವಿಗಳಾದ ರನ್ನು, ನಾಗಚಂದ್ರ, (ಅಭಿನವ ಪಂಪ) ಭಕ್ತಿ, ಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣ ಮುಂತಾದವರು ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದ ವಿಚಾರಧಾರೆಗೆ ಹೋಸ ತಿರುವು, ಹೋಸ ರೂಪ ಹೊಟ್ಟಿರು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅರಸ ಮೂರನೆಯ ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಸಾಲೋಟಗಿಗೆ ಆಗ ಶಾಲಾ ಪಾಷಿಟ್‌ಗೆ ಎಂಬ ಕಸರಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆಗ್ರಹಾರದ ತ್ರಯಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಶಾಲ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾಠಾಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಈ ಶಾಲೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಹಲವಾರು ಪಸತಿ ಗ್ರಹಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಹತ್ತನೇಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಇನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣಗಳ ಕಥಾ ಪಂಸ್ತವುಳ್ಳ ಜಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳು, ತೀಘ್ರಾಂಕರಿ ಚರಿತ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನಪುರಾಣಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿದಿವೆ. ಇನೆಯ

ಶತಮಾನದ ನಂತರದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅಂದಿನ ಶರಣರು, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬೋಧನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಕನಾಟಕದ ವಿಜಾಪುರ ಅಧವಾ ವಿಜ್ಞಾದವಿಡ ಎಂಬಲ್ಲಿಗಳಾಗಿರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಭಾಷ್ಯರಾಚಾರ್ಯ, ಎರಡನೆಯ ಭಾಷ್ಯರನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವ. ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ಗರ್ಭತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ವಾಂಡಿತ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈತ, ಲೀಲಾವತಿ, ಬೀಜಗಳಿತೆ, ಗ್ರಹಗಳಿತೆ ಮತ್ತು ಗೋಲಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ‘ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶರೋಮಣಿ’ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗ್ರಹಗಳಿಗಳ ಕುರಿತಾದ ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥ ‘ಕರಣ ಕುತ್ಕಾಹಲ’ (ಗಳಾಗಿ ರಲ್ಲಿ ರಚನೆ).

ಶಿವಶರಣರ ತರುವಾಯಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಂದರೆ ಹರಿದಾಸರು. ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ನೀತಿಚೋಧನೆಗಳು ದಾವರೇಣಿಯ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶೈವ ಪಂಥ. ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಗಳಿರದೂ ಎದುರು ಬದುರಾಗಿ ನಿಂತವು. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ರಾಜಾಶರ್ಯ ಪಡೆದು, ಈ ಎರಡೂ ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳು ಬಹಳ ಕಾಲ ಬಾಳಿದವು. ವೇದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ ಗಹನವಾದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸರಳೀಕರಿಸಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವು. ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ನರಹರಿ ಶೀಫರು ಹಾಗೂ ಮಾಧವ ಶೀಫರು ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬೇಳವಣಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣರು.

ಟೀಕಾಕಾರರೆಂದೇ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ವಿಜಾಪುರದ ಹತ್ತಿರದ ಮುಗಳವೇಡೆಯ ಜಯತೀಫರು (ರಜಿಷ್ಟ್ರಿಷನ್) ಮಧ್ಯಭಾರ್ಯರ ನಂತರ ದ್ವೇತ ವೇದಾಂತವನ್ನು ಬೇಳಿಸಿ ಮುಂದುವರೆಸಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯಭಾರ್ಯರ ಬಹುತೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ವ ಸಂಖ್ಯಾತ ಟೀಕಾ, ತತ್ವೋದ್ಯೋಗ ಟೀಕಾ, ವಿಷ್ಣು ತತ್ವ ನಿರ್ಣಯ ಟೀಕಾ, ಮಾಯವಾದ ವಿಂಡನ ಟೀಕಾ, ಉಪಾಧಿ ವಿಂಡನ ಟೀಕಾ, ಪ್ರಮಾಣ ಲಕ್ಷಣ ಟೀಕಾ, ಪ್ರಮೇಯ ಟೀಕಾ, ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನ್ಯಾಯದೀಪಿಕಾ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಪದ್ದತ್ಯಾಗಾರ, ಶತಾಪರಾಧಸೋತ್ರ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ತರಂಗಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣ ಪದ್ಧತಿ, ಜಯತೀಫರ ಸ್ವತಂತ್ರ, ಕೃತಿಗಳು.

ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶದ ಮೇಲೆ ‘ಸಂಚೋಧ ಚಂದ್ರಿಕಾ’ ಎಂಬ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದರು. ಇವರ ಮಗ ಎರಡನೆಯ ಪರದರಾಚಾರ್ಯರು (ರಳಿಷಿ) ಶ್ರೀಮನ್ ಮಹಾಭಾರತ, ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಟಿಪ್ಪಣಿ, ವಾಕ್ಯಾಧಿಕಾರ ಸಂಗ್ರಹ, ಮದ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೋಮುದಿ, ತಾರ್ಕಿಕ ರಚನ್ಯಾಶ್ವಾನ, ಜನ್ಮಕೇಶವಾಪ್ಯಕ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಉತ್ತರಾಧಿಮರದ ರಘುನಾಥ ಪಂಡಿತರಿಂದ ‘ಆದ್ಯ’ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದು, ಆದ್ಯ ವಂಶದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಇವರ ವಂಶದ ಪಂಡಿತರಾದ ರಾಮಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರು ಆದ್ಯವಂಶ ಪ್ರದೀಪ, ಗ್ರಸ್ತಾಸ್ತ ನಿರ್ಣಯ, ಕೃಷ್ಣಾಷ್ಟಮಿ ನಿರ್ಣಯ, ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಕೃಷ್ಣಾಷ್ಟಮಾನಾಚಾರ್ಯರ ನಂತರ ಬಂದ ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರು ವೇದಾಂತ ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ನಿಬಂಧಗಳನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೇಲೆ ಗಹನವಾದ ಹೋಟ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಆದ್ಯ ಸೀತಾರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಅಗರಬೀಡೆದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಾಲಯವಿತ್ತು. ಉತ್ತರಾಧಿಮರದ ಯತ್ನಿಗಳಾದ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನರು ಮತ್ತು ಸತ್ಯಾಧಿಕಾಚಾರ್ಯ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಾರ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಾಚಾರ್ಯ ಧಾರಪೂರ, ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಓದಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಪಂಡಿತರು. ಭೂಯಾರದ ಜಹಗೀರದಾರ (ನಾಗರಕಳ್ಳಿ) ಮನೆತನದ ಹುಣ್ಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ (ಶ್ರೀವಿಷಾಕಾಚಾರ್ಯ) ನ್ಯಾಯಾಮೃತದ ಸಾವಿರ ಪತ್ರಗಳು ಕಂಠಪಾಠವಾಗಿದ್ದು ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರಾಧಿಮರದ ಯತ್ನಿ ಸತ್ಯಧ್ಯಾನರಿಂದ ಸನ್ನಾಂತರಾಗಿ

ಬಂಗಾರದ ಕಡಗವನ್ನು ಪಡೆದ ಇವರು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಮಗ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಷ್ಟಿ ವೈಯಾಕರಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಪದಮಂಜರಿ ಸಂಕಲನ, ಭಾಲ ಮನೋರಮಾ, ಪೌರ್ಣಿಮನೋರಮಾ, ವಿಜಯೇಂದ್ರ ವಿಜಯ ವೈಖಾನಣಿಕರಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಪರಮಾರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ, ವೈಖಾನಣಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾತ್ರಿ, ಪರಮಾರ್ಥ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ, ಧಾತ್ರಿಯ ಮಣಿಭೂತ ಗ್ರಂಥದವರು. ಗುರುಗಳಾದ ರಘುವಯರ್ವಿಂದ ಭಾಲಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವಿಂತರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿತದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಣಿಭೂತ ಗ್ರಂಥದವರು. ಗುರುಗಳಾದ ರಘುವಯರ್ವಿಂದ ಭಾಲಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವಿಂತರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕರಿತದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಣಿಭೂತ ಗ್ರಂಥದವರು. ವಿಷ್ಣುತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯ, ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ನಾಯ ವಿವರಣ, ನಾಯರತ್ನ, ವಿವರಕೊಂಡಾರ, ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದರು. ವಿಷ್ಣುತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯ, ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ನಾಯ ವಿವರಣ, ನಾಯರತ್ನ, ವಿವರಕೊಂಡಾರ, ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಕೇನ ಉಪನಿಷತ್ತಾಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದು ಭಾವ ಚೋಧರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಸ್ವತಃ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಕೇನ ಉಪನಿಷತ್ತಾಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದು ಭಾವ ಚೋಧರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಸ್ವತಃ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದುದಲ್ಲದೆ, ಮನೋರಮೆ ತಿಫ್ರ, ಯಾದವಾಯ್ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಕಾರರ ಒಂದು ಪಡೆಯೇ ನಿರ್ಮಾತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಣಿಭೂತ ಗ್ರಂಥ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಂದು ವ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರುಕ್ಕಾಗಂದ ಪಂಡಿತರು ಹದಿನಾರು-ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ (ಸು.೧೧೧೦-೧೧೧೦) ಹೆರಿಕೆರ್ನೆನೆ, ಹರಿಕಥೆಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣದಾಯವನ್ನು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇವರು ಕೀರ್ತನಕಾರರಲ್ಲದೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಘನವೇದ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರು. ಇವರು ತೆಲುಗು, ಗುಜರಾತಿ, ಹಿಂದಿ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕರಿತದಲ್ಲಿ ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಚಾಗ್ಯತಿ ಮೂಡಿಸಿದರು. ಶ್ರ.ಶ. ಇಂಟಲರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬ್ರೇಗು ಹರಡಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವುಗಳಾಗಿತ್ತಿದ್ದಿಗಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದರು. ಶ್ರ.ಶ. ಇಂಟಲರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬ್ರೇಗು ಹರಡಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವುಗಳಾಗಿತ್ತಿದ್ದಿಗಾಗಿ ರುಕ್ಕಾಗಂದರು ಮಹಾಮಾರಿ ಅಷ್ಟವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಎಲ್ಲಾರಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬ್ಯಾರು. ಯಾಳಿಗೆ ರಾಮಪ್ರಯ್ಯ, ಸಿಂದಗಿಯ ಜಕ್ಕಪ್ರಯ್ಯ, ಆಗರಬೇಡ ಕೃಷ್ಣ ದ್ವೈಪಾಯನ, ಮಹಿವತಿ ಸ್ವಾಮಿ, ಇವರುಗಳು ರುಕ್ಕಾಗಂದ ಪಂಡಿತರ ಸಮಕಾಲೀನರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಪಿ ರಾಜ್ಯವು ಅಂತ್ಯಗೊಂಡು ಅವರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಮೊಗಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಬ್ಯಾಗಿ, ಸಿಂದಗಿಯ ಮರಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರ ಅನೇಕ ಸನದುಗಳು ದೊರೆತವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸನದು, ಒಳಪಟ್ಟಬ್ಯಾಗಿ, ಸಿಂದಗಿಯ ಮರಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರ ಅನೇಕ ಸನದುಗಳು ದೊರೆತವು. ಜಕ್ಕಪ್ರಯ್ಯನವರು ಕಥನ ಕಾವ್ಯಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರು. ಯೋಗಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ದಿಗಳ ಸ್ವಾಮಿಭವ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಜಕ್ಕಪ್ರಯ್ಯನವರು ಕಥನ ಕಾವ್ಯಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರು. ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಪಟ್ಟದಿ, ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರ, ಅನುಸಂಧಾನ ಎಂಬ ವಿಂದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು, ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. 'ಯಾಳಿಗೆ ರಾಮಪ್ರಯ್ಯನವರು ಯೋಗಿ ಎಂದೂ, ಸಿಂದಗಿ ಜಕ್ಕಪ್ರಯ್ಯನವರು ಜೋಗಿ ಎಂದೂ, ಆಗರಬೇಡದ ಕೃಷ್ಣ 'ಯಾಳಿಗೆ ರಾಮಪ್ರಯ್ಯನವರು ಯೋಗಿ ಎಂದೂ ಮಹಿವತಿಸ್ವಾಮಿಗಳು (ದಾಸರು) ತಾಗಿ ಎಂದೂ ರುಕ್ಕಾಗಂದರು ಯೋಗಿ ದ್ವೈಪಾಯನಾಚಾರ್ಯರು ಭೋಗಿ ಎಂದೂ ಮಹಿವತಿಸ್ವಾಮಿಗಳು (ದಾಸರು) ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರು' ಎಂದು ವಿ.ಆರ್. ನಾಗರಹಲ್ಮಿಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕನಾಟಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೇಶೈಯವರಿಗೆ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನಾಟಕ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೇಶೈಯವರಿಗೆ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗರಹಲ್ಮಿಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮಾಣ ಪದ್ಧತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು, ಭಾಗವತ ಜಹಗೀರಿಯಾಗಿ ಪಡೆದವರು. ಶ್ರೀಮನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಪಾಠ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಮಾಣ ಪದ್ಧತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು, ಭಾಗವತ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು, ಜಯತೀರ್ಥಾವಷ್ಟಕ ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಕಲಿಯಗದ ವ್ಯಾಸರೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಸಂಸ್ಕರಿತದಲ್ಲಿ ಅಗಾಧ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಕಾವಿಂಡಕಿಯ ಮಹಿವತಿದಾಸರು (ಸು.೧೧೪೦-೧೧೨೦) ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕರಿತ ಉತ್ಕಾಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ತ್ವ ಚೋಧ ನೀತಿ ಜೋಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. (ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೋಡಿ) ಮಾರ್ಕಣಂಡ ದೀಕ್ಷಿತರ ಮಗ ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರು (೧೧೪೦-೧೧೨೨) ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋರ ಗ್ರಂಥದವರು. ವೇದ ಮಾರ್ಕಣಂಡ ದೀಕ್ಷಿತರ ಮಗ ಚಿದಂಬರ ದೀಕ್ಷಿತರು (೧೧೪೦-೧೧೨೨) ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋರ ಗ್ರಂಥದವರು.

ಪಾಠಶಾಲೆ ಆರಂಭಿಸಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಚರ್ಚೆಂದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ಹೊಡತ ಕರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪಾಠ ಕಲ್ಪನೆ ಏಷಾದು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಹೊಡತ ಕರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಹೂರ್ತ ಮಾತ್ರಾಂಡ, ಶತಪಥಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ, ಮೀಮಾಂಸ ಆದ್ವರ್ಗಂಥಗಳು, ಇವರ ಪೂರ್ವಜರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಇವನ್ನೇ ಪಾಠರೂಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ದಾಸ ಚರ್ಚೆಂದ್ರಾದ ಪುರಂದರ, ಕನಕ, ವಿಜಯ, ಜಗನ್ನಾಥರ ನಂತರ ಅವರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬುದ್ಧವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಾದ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು (ಸು.೯೪೮೦) ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಮತ್ತು ನೆಲೆಸಿದ್ದ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ. ಇವರ ತಂಡೆ ನರಸಹ್ಯಯ್ಯನವರು ಕಾವಿಂಡಕಿಯವರು. ವೆಂಕಟದಾಸರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿನಾಮಸ್ತರಣೆಯ ಕೀರ್ತನೆ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲದ ಸಮಸ್ತನಾಮ ಮಂಗಳ ಪಟ್ಟ ಚರಣ ಹರ್ಡ್ಯಮಾಲಾ, ಸತ್ಯಭಾಮಾ ವಿಲಾಸ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ, ಬ್ರಹ್ಮರ ಗೀತ, ನಾರಾಯಣ ಪಂಜರ, ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ ಪದ್ಮಮಾಲಾ, ಸತ್ಯಭಾಮಾ ವಿಲಾಸ ಅಥವಾ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ, ಬ್ರಹ್ಮರ ಗೀತ, ನಾರಾಯಣ ಪಂಜರ, ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟ ಭಾಗವತಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕಾರದ ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮ, ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ತಂಧದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥಗೀತ, ಮೂಲ ದಶಮಸ್ತಂಧದ ಭಾಗವತದ ಕೃಷ್ಣ ಭಾಲೀಲೆ ಮುಂತಾದವ್ಯಾಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕೃತಿಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ.

ಮಹಿಮತಿದಾಸರ ಮಗ ಕೃಷ್ಣ ದಾಸರು ಹಲವಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ಭಾಗವತದ ದಶಮಸ್ತಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ 'ಕಾಯೋ ಕರುಣಾನಿಧಿ ಎನ್ನ ಹಾಲಿಸೋ ಕರುಣಾಕರ' ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದಬಂಧ, ಪ್ರಾಸ, ಅಲಂಕಾರಗಳು ಅನುಪಮವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡ್ಯ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಲ್ಲಾರದ ಉಮಚೀಯವರ(ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕೃಷ್ಣಭಾಯರು) ತಂದ ತಿರುಮಲಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀಪಾದ ದ್ವಾದಶಿ ಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಬಿಷ್ಪಣಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕೃಷ್ಣಭಾಯರು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಭಿನವ ತೀರ್ಥರ ಜೋತಿಗೆ ಪ್ರಯಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ನದಿದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ, ಶ್ರೀವೇಣಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ದಂಡೆಯ ಹೊಚ್ಚಿ ಹೋಗಿ, ಆಚಾರ್ಯರು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದ್ದರಂದೂ, ಮರುದಿನ ಪ್ರವಾಹ ಇಳಿದಾಗ ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀಗಳು ಅವರಿಗೆ 'ಪ್ರಹ್ಲಾದವತ್ ತೀರ್ಥ ಮಮಂಗತ್ವತಾ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕೃಷ್ಣೀತ್ಯಭಿದಾಂಚಕಾರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆಂದೂ, ಅಂದಿನಿಂದ ಇವರು ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕೃಷ್ಣಭಾಯರಾದರೆಂದೂ, ಇವರ ಪಾಂಡ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಏ.ಆರ್. ನಾಗರಹಳ್ಳಿಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಕೃಷ್ಣಭಾಯರು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳಂದರೆ; ಬಿಷ್ಪಣಿ-ಶ್ರೀ ಪ್ರಮೇಯ ದೀಪಿಕಾ, ಆಧವರಣ ಭಾಷ್ಯ, ಶ್ರೀಮಾನ್ಯಾಯಸುಧಾ, ಶ್ರೀರಾಮ ಶಿಭ್ರುತೀ, ೧೦೦ ಅರ್ಥ, ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯ, ಯತಿ ಹಿಂಡದಾನ ಪದ್ದತಿ, ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ತತ್ವ ನಿಣಾಯ, ಸತ್ಯಕ, ದಿವೊವಲಿ ಮುಂತಾದವು. ಮಹಾಭಾರತ ತಾತ್ಯಯ ನಿಣಾಯದ ಇನೇ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಬಿಷ್ಪಣಿ ಬರೆದು ಓದುಗರಿಗೆ ಸರಳಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮನಸೆನದ ದಾಮೋದರಾಚಾರ್ಯ ಉಮಚೀಯವರು ಹಲವು ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ರುಳಿಗಳ ಗ್ರಂಥದ ಭೀಮಾಚಾರ್ಯರು, ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ 'ನ್ಯಾಯಕೋಶ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು. ಇದು ಒಳಳಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಒಳಳಿರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ ಬಂದು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿತು. ಇದು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯ ಗಲಗಲಿಯವರು (ಒಳಳಿ), ಸತ್ಯಧಾನ ತೀರ್ಥರ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ, ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದರು. ಮಥುರವಾಣಿ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಅಭಿನವ ಕಾಳಿದಾಸ, ಬಾಣಭಟ್ಟರೆಂದು

ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಪಡಿದ ಇವರು ಯದುವಂಶ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ಸೀತಾ ಪರಿಣಾಯ, ಚನ್ನೆಕೇಶವ ಕಾವ್ಯ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧಾನ ಚರಿತ್ರೆ, ಮಥುರಾಲಾಪ, ಶತಕಾವಲೀ, ಕುಲಪತಿ ಮಾಹುಳಿ ಗೋಪಾಲಕಾರ್ಯರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಬಂಧ, ಶಿಕ್ಷಿತ ವಥು, ಮನಿಮೇನಕಾ ಸಂವಾದ, ರಾಜೇಂದ್ರಪ್ರಸಾದ ಚಂಪ್ರಾ, ಸತ್ಯನಾಥ ಚರಿತರ್, ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕृತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸಹೋದರ ಪಂಡಿರಿನಾಭಾಚಾರ್ಯ ಗಲಗಲಿಯವರು, ಮಾಧ್ಯ ವಾಚ್ಯ ಯ ತಪಸ್ಸಿಗಳೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಜೊತೆಗೆ, ಗಂಗಾಲಹರಿ ಮತ್ತಿತರ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಬರದ 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಸ್ಯ ಇತಿಹಾಸ' ಇಂಜಿಲರ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಪುರಸ್ಕಾರ ಪಡೆದಿದೆ. 'ಶಂಭು ಲಿಂಗೇಶ್ವರ ವಿಜಯ ಚಂಪ್' ಇಂಜಿಲಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪುರಸ್ಕಾರ ಗಳಿಸಿದೆ. ಇವರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಹೋದರ ಶುಕಾಚಾರ್ಯ ಗಲಗಲಿಯವರು ಭಾಗವತ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿದ್ವತ್ತನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು 'ಭಾಗವತಾಮೃತಮ್' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕ ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಗಲಗಲಿ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಯರೂ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಲಗಲಿ ಅವ್ಯಾ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಮುದ್ರಾಳಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ರಿ ಭಕ್ತಿಪರವಾದ ಗೀತ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಮೇಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಾಡಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರದರು. ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಯಾಗಬಾಯಿ ಭಾಗವತ ಕೃತೀಯ ಸ್ವಂದವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು.

ಡಂಬಳ ಅನಂತಶಯನಾಚಾರ್ಯರು, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಶು ಹಿಂಸೆ ಸಲ್ಲದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಪಿಷ್ಟ ಪಶು ಮೀಮಾಂಸ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದುದಲ್ಲದೆ ವೇದಪಾಠ, ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಯವಾದ ವಿಂಡನದ ಸರಳ ಶೈಲಿ ತಿಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಪುಸ್ತಕ ಬರದಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಮಳಗಿ ವೆಂಕಟ್ಟಾಭಾಯರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ತೀರ್ಥ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಸಾರೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ (ಪ್ರಥಮವಾಗಿ) ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಜಯತೀರ್ಥಚಾರ್ಯ ಮಳಗಿಯವರು ಶ್ರೀಸುಧಾ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧಾನ ಚರಿತ್ರೆ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಪ್ರಮೋದ ಚರಿತ್ರೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಕ್ಕ ಹಂತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಬುಲ್ಲಿರಾಫ್‌ವೇಂದ್ರ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೌರೋಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಕೃಷ್ಣಾಭಾಯರು ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಮೇಧ ವಿಜಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಇವ್ವತ್ತು ಸರ್ಗಂಗಳಲ್ಲಿ ಬರದು, ಇದಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಕೇಶವಾಚಾರ್ಯರು ಬಿ.ಇ. ಸಿವಿಲ್ ಪದವಿಧರರು. ಸತ್ಯಧಾನ ವಿಜಯ, ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಾಭಿಜ್ಞ ವಿಜಯ, ಜಯತೀರ್ಥ ಸುಪ್ರಭಾತ, ಸತ್ಯಸಂಧ ವಿಜಯ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಜಯತೀರ್ಥ ವಾದಿರಾಜ ರಘುಎತ್ತಮರಿಂದ ಮೊದಲ್ಲೂಂದು ಸತ್ಯಪ್ರಮೋದರವರೆಗಿನ ಅನೇಕ ಯತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರವಾದದ ಪಂಡಿತರೊಬ್ಬರು ಸಭಾಪಾಠ ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ಶ್ರೀಸತ್ಯಧಾನ ಪಾದ ಸೇವಾ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಸುಧಾ ಮಂಡನ ಪ್ರಕಾಶ ಬರದರು. ಇವರಿಗೆ ಕನ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಅಯೋಧ್ಯಾ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯರಕ್ಷ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಶ್ರೀ ಸತ್ಯಧಾನ ಗುರುಕುಲ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಸಂಸ್ಕृತ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನಗಳ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹನಗುಂದದ ಜಾಲಿಹಾಳ ಆಚಾರ್ಯ ಮನೇಶನದ ಅನಂತ ಭಟ್ಟರು ಶ್ರೀಮನ್ನಾಯಸುಧಾ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಅನಂತ ಭಟ್ಟೀಯ' ಎಂಬ ಚಿಪ್ಪನೆಯನ್ನು, ಸತ್ಯಾಭಿನವ ತೀರ್ಥರ 'ಅಭಿನವ ಚಂದ್ರಿಕಾ' ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿನವ ಚಂದ್ರಿಕಾ ವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಚಿಪ್ಪನೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಜಾಲಿಹಾಳ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಅವರ ತಮ್ಮ ಕೇತ್ವಾಚಾರ್ಯರು, ಶ್ರೀಮನ್ನಾಯಸುಧಾ ಗ್ರಂಥದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಗಾರ ಗುರುರಾಚಾರ್ಯರು, ಹುಲಗಿ ಅಣ್ಣಾಯ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಬರೆದ, ಪ್ರಾಣ ಪಂಚಕ. ಪದ್ಮಾವತಿ ಪರಿಣಾಯ ಮತ್ತು ದ್ವೈತದ್ವೈತಾರ್ಥಿನಾರ್ಥ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಚಿಪ್ಪನೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಗರುಡ ಪುರಾಣ, ಸಪ್ತಾಹ ಅನುಕೂಲ, ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಮಹಾಪುರಾಣ, ಇವು ತೇರದಾಳದ ರಂಗಾಚಾರ್ಯ ಭೀಮಾಚಾರ್ಯ ಜೋಷಿಯವರ ಕೃತಿಗಳು. ವಿಜಾಪುರದ ಪೆಂಕಟೇಶ ಕೇತಕರರು, ಜ್ಯೋತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಪ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇತಕೀ ಗ್ರಹಗಣಿತ, ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರಗ್ರಹಣ ಪದ್ಧತಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಶಿಲ್ಪದ್ದ ಪಂಚಾಂಗದ ಅಯಂತಾ ನಿರ್ಣಯ, ಮರಾಠಿ ಗ್ರಹಗಣಿತ, ಪಂಚಾಂಗ ರಜನೆಯ ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಸ್ತುಕ, ಭಾರತೀಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಪಂಚಾಂಗ ತಯಾರಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮುದ್ರಿಸಿ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನರಿಗೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಜೋತಿಷ್ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮ ಪದೆದಿರುವ ಜಾಲಿಹಾಳ ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ಭೀಮಭಟ್ಟ ಜೋತಿಯವರು, ಪೆಂಕಟೇಶ ಕೇತಕರರ ಶಿಷ್ಯರು. ಅದ್ದು ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ, ವೈದ್ಯಬಿಂದು ಮಾಧವ ಒಡೆಯ, ಇವರುಗಳು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಅಯುವೇದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಕೇಂದ್ರ, ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಧನ್ಯಂತರ ಎಂಬ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದ್ದರು 'ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯ' ಮತ್ತಿತರ ಅಯುವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯ ಮಾಖಿಣಿಯವರು ವೇದಾಂತ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಅಮೃತಕಲತ್ರ, ಕೀಚಕ ವಥ, ಅಳಿಭಾಷ್ಯ ಮೌಲ್ಯಾದ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಹೊರ ತಂದು, ಸರ್ವಜ್ಞ ವಿಹಾರ ವಿದ್ಯಾಲಯವೆಂಬ ಪಾಠಶಾಲೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏ.ಬಿ. ದರ್ಬಾರ್ ಪದೆವಿಷ್ವಾಸ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾದ ಗಾ.ಜ. ಮಂಗಲಗಿರಿಯವರು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತರು. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಾ.ಗಾ. ಮುಳಗುಂದ ಇವರು ವ್ಯಾಕರಣ ಚಂದ್ರಿಕಾ (ಇ ಭಾಗಗಳು) ರಘುವಂಶಸಾರ, ಜ್ಞಾನೇಶ್ವರಿ ಪ್ರವಚನಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳ ಲೇಖಿಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತೀಯರ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರ ಮಗ ವಿಶ್ವಲಾಚಾರ್ಯರು ಭಗವದ್ವಿತೀ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಾಪುರುಷರು ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಪದೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸೋದರ, ಪ್ರಕೂಡಾಚಾರ್ಯರು ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಧರ್ಮಸಂದೇಶ ಎಂಬ ಮಾಸಿಕದ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವದ್ಗೀತಾಮೃತಂ, ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ಮೃತಾರ್ಥ, ದಶಾವತಾರ ಸ್ತುತಿ, ಈಶಾವ್ಯಾಸ ಉಪನಿಷತ್ತೊ ರಹಸ್ಯ, ಮಂದಾಕಿನಿ, ವಿಹಾರ ಪನು ಏಕೆ? ಮತ್ತು ಶ್ರಾದ್ಧ ಪನು ಏಕೆ? ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಗ್ರಂಥಗಳ ಕಥೆಗಳಿಗ್ಗೆ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರ ಮೂರನೆಯ ಮಗ ವಿಜಯೇಂದ್ರ, ಶರ್ಮಾ, ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾ ವಿಹಾರ ವಿದ್ಯಾಲಯವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಪಾಠ, ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಉಳಿವಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯ ಜಗದ್ದುರುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶೈಲದ ಜಗದ್ದುರುಗಳು ಬಾಗೇವಾಡಿಯವರು. ಕೇದಾರದ ಜಗದ್ದುರುಗಳು, ಚಿಕ್ಕ ಬರಡೋಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಕಾಶಿ ರಾಯಭಾರಿ ಜಗದ್ದುರುಗಳು

ವಿಜಾಪುರದವರು. ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಭಗವದ್ರೀತಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದೇ ವ್ಯಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರಯಿದ್ದರೂ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲವೇ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನ, ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ಉಪನಿಷತ್ತೊಷ್ಯಾನ, ನಿತ್ಯ ಭಾಗವತಪರನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಳಿವು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾದವರು ಹಲವರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಂದರೆ ಕನ್ನಡಿನ ಗಿಂಡಕ ಮಹಾರಾಜ, ಬಂಧನಾಳ ಶಿವಯೋಗಿ, ಅಣ್ಣಾಚಾರ್ಯಚೆಳ್ಳಬ್ಬಿ, ಕಟ್ಟಿ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ, ಆಲುಮೇಲು ಸಿದ್ದಪ್ರಾಚಾರ್ಯ, ಮುಂಡರಿಗಿ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ, ಮತದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಸ್ವಾಮಿ, ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಸರದೇಶಪಾಂಡ, ಗಲಗಲಿ ಆಚಾರ್ಯ, ಸತ್ಯಾಚಾರ್ಯ, ನಿಂಬಾಳ ಗುಹಮಣಿ ಹಯಗ್ರಿವಾಚಾರ್ಯ, ಗುಹಮಣಿ ಏರಲಾಚಾರ್ಯ, ನಾಗಸಂದಗಿ ಆಚಾರ್ಯ ಮೊದಲಾದವರು. ಹಯಗ್ರಿವಾಚಾರ್ಯರು, ಗ್ರಾಮದ ಮದ್ದದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನ್ನದಾಸೋಹ, ಇಂದ್ರಾನಿ ದಾಸೋಹದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಪಾಠ, ವೇದಾಂತ ಪಾಠಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಸ್ವಾಧಾರ್ಯ ಮಂಡಳಿ ಇಂ ಪಷ್ಟಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ಮತಗಳ ದರ್ಶನ ಸಾರಗಳನ್ನು, ಧರ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ. ಗಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮಂಡಳಿಯ ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, 'ಚೈತನ್ಯ ಸಂಗಮ' ಎಂಬ ಸ್ತೋರಣ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರ ತಂದಿದೆ.

ಮರಾತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಮರಾತಿ ರಾಜ್ಯವಾದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ನರೇರಾಜ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಮರಾತಿ ಹೇಳೈಯವರ ಆಳ್ವಿಕೆಯು ಇಂನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಮರಾತಿ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧ ಜನಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ರುಕ್ಷಿಣೀ ಪಂಡಿತರ ಚರಿತ್ರೆ ಇರುವ 'ರುಕ್ಷಾಂಗದ ಚರಿತ್ರೆ' ಒಂದು ಹಳೆಯ ಮರಾತಿ ಚರಿತ್ರೆ ಗ್ರಂಥ. ಬಹುಭಾಷಾ ವಿಶಾರದರಾದ ರುಕ್ಷಾಂಗದ ಪಂಡಿತರು (ಇಂಗಂ-ಇಂಗಂ) ಮರಾತಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು, ಸೌತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ರುಕ್ಷ, ರುಕ್ಷೀಶ, ರುಕ್ಷಭಾಷ, ಅಂಕಿತಗಳಿಂದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. (ದಾಸಾಹಿತ್ಯ ನೋಡಿ) ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಸಮಾಳೀನರಾದ ಬಾಬಾಚಾರ್ಯ ಆದ್ದು, 'ಸೀತಾ ರಹಸ್ಯ ಖಿಂಡನ' ಪರವಾದ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಮರಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ, ಸಾಂದರ್ಯ ಲಹರಿಯನ್ನು, ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪನೆಗಳೊಂದಿಗೆ, ಎಚ್.ಬಿ. ಭಿಡೆಯವರು (ಜನನ ಇಲ್ಲಾ) ಮರಾತಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಖಿಂಡಕಿಯ ಸಂತ ಮಹಿಷತಿ ಸ್ವಾಮಿ ಮರಾತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆ ಕಾರಣಗಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದವರು. ಇಂನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮರಾತಿಯ ಖ್ಯಾತ ಕವಿ ವಾಮನ ಪಂಡಿತರು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಾಮನ ಪಂಡಿತ, ತುಕಾರಾಮ ಹಾಗೂ ರಾಮದಾಸರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಸಿಂದಗಿಯ ಜಕ್ಕಪ್ಪಯ್ಯನವರು, ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎಂಬ ಖಿಂಡಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಮರಾತಿ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಅನುಸಂಧಾನ' ಅಥವಾ 'ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮರಾತಿ ಜಾಮರಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಬದು ನುಡಿಗಳ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿಯ ಅನಂತರ ಕಥೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಾರ್ಧಕ ಪಟ್ಟಿದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರ ಬಳಿಕ ಮತ್ತೆ ಮರಾತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಷಟ್ಪದಿ ಕಂದ ಹಾಗೂ ಪದಗಳನ್ನು

ಕನ್ನಡದಿಂದ, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವ್ಯತ್ಯ ಶೈಲೀಕ ಮೊದಲಾದವರ್ಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದ್ವಿಭಾಷೆ ಅಥವಾ ಬಹುಭಾಷಾ ಮಿಶ್ರಿತ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯತ್ಯಿಯಲ್ಲಿ, ವಾಯಾರ್ಥಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ಬಲವಂತ ಜೋಷಿಯವರು ಒಬ್ಬ ಮೇಧಾವಿ ಸಂಶೋಧಕ 'ರುಕ್ಷಿಣಿ ಸ್ಯೇವರ್' ಎಂಬ ಪಠ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಇವರು ವ್ಯತ್ಯಾಂಚಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿ' ಕೃತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಮರಾಠಿಗಳ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ 'ಸಂಶೋಧನ ತರಂಗ' ಎಂಬ ಆವರ ಸಂಶೋಧಿತ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸಂಕಲನವೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ.

ಸತ್ಯಪ್ರ ತಮ್ಮಣಿಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ಇವರು, '(ರಳಣ-ರಳಣಿ), ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿಗೂ, ಮರಾಠಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದರು. ಚಕ್ಕೀನಾಮಾ (ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲಿನ ಪದ), ಚರ್ವಿ ನಾಮಾ (ನೂಲುವಪದ) ಸುಹಾಗ ನಾಮಾ (ಸೋಳಾನ ಪದ), ಶಾದಿ ನಾಮಾ (ಮದುವೆಯ ಹಾಡು), ಲೋರಿ ನಾಮಾ (ಜೋಗುಳಪದ) ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು.

ಮುಧೋಳದ, ಕೌಜಲಗಿ ಹಣಿಮಂತರಾಯರು (ರಳಣ-ರಳಣಿ)ಕನ್ನಡವಲ್ಲದೆ, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಲೇಖಿನ, ನಾಟ್ಯ ಭಟ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಕಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ 'ಇಂದ್ರ ಚಾಪ' ಬರೆದರು. ಇವರ ದತ್ತಕ-ನಾ ಮಂಜೂರ, ಹುಲಿ ಬೇಟೆ, ನಾ... ಅವಳು... ಆತ, ವಿಶ್ವಪ್ತ ಉಮಾಪತಿಯ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಕಥಗಳು ಮುಂತಾದವು, ಕ್ಯಣ್ಣ ಹೋಲ್ಲಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಣೆಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ಸಂಸ್ಖಾನೀ-ಸ್ಪರಾಜ್ಯ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ, ಸುಮಾರು ಗಣಿಂರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮುಧೋಳ ಸಂಸ್ಖಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಣಿಮಂತರಾಯರು ಅನಾಮಧೇಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸಂಸ್ಖಾನಿಕರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು.

ಪತ್ರಿಕೆ, ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳು

ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಕಮ್ಮು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿತ್ತು. ಗಂಡು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿಗಾಗಿ ನಗರಸಭೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಈ ಶಾಲೆಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟ ಉತ್ತಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಾಚನಾಲಯಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಪೂನಾದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಪಕ್ರಾಗಿರುವ ಅಮೃತ ತೇಜಮಲ ರಸವಾಲರು, ಭಗವಾನ ಸಂಕಪಾಲರ ಸಹಕಾರಿಂದ, ಮರಾಠಿ ಓದುಗಿರಾಗಿ 'ಆಗೆ ಬಢೋ' ಎಂಬ ವಾಚನಾಲಯವೊಂದನ್ನು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಗಣಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಮರಾಠಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಾಚನಾಲಯ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ನಿಯತ ಕಾಲೀಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯ ಮರಾಠಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎ.ಪಿ. ರಸವಾಲರು ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿರುವಾಗ, ಗಣಿಂರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾರ್ಡಕವನ್ನು ಹೊರತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯ ಬೆರಳಬ್ಬು ಯಂತ್ರಗಳು, ಬೆರಳಬ್ಬುಗಾರರು ಮತ್ತು ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರಗಳ ಕೊರತೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರತರಲುವುದು ಬಹಳ ಗುರುತರವಾದ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಗಣಿಂರಲ್ಲಿ 'ಆಗೆ ಬಢೋ' ದೀಪಾವಳಿ ಸಂಚಿಕೆ ಎಂಬ ಒಂದು ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರತಕಂದರು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಂತಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಗದೇ ಅದೇ ಕಡೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯೂ ಆಯಿತು. ಗಣಿಂರಲ್ಲಿ ಸಂಕಪಾಲರ ನಿಧನದಿಂದಾಗಿ 'ಆಗೆ ಬಢೋ' ವಾಚನಾಲಯದ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಿಲಕ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾಜ ಸ್ವಂತ ಗ್ರಂಥಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಮರಾಠಿಗಿರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡ

ತೊಡಗಿತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಆಗತ್ಯವಿದ್ದ ಪಠ್ಯ ಪ್ರಸ್ತರ, ಸೋಚ್ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಹೊರತುವಡಿಸಿ, ಗಣರಾಜ್ಯರವರಿಗೆ, ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವ ಕನ್ನಡ ಅಥವಾ ಮಾರಾಟಿಯ ಪ್ರಸ್ತರದಂಗಡಿಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ ಹೆಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀರಂಗ ಭಿಡೆಯವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೌರತೆಯನ್ನು ನೀಗಲು ಗಣರಾಜ್ಯ ಶಾಂತಾ ಭಿಡೆಯವರ ಮಾಲಿಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಂಗ ಬುಕ್ ಸರ್ವೀಸ್ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಮರಾಟ, ಹಿಂದಿ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಸ್ತರಗಳು ವಿಜಾಪುರದ ಈ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗತೊಡಗಿದವು.

ಅನ್ವಯಶ್ರಯ ಹಾಗೂ ದಲಿತ ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಕಾಕಾ ಕಾಮಾನಿಸರು ಮರಾಟಿಯ ಸಂತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಮರಾಟ ಸಾಹಿತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿರ ಪ್ರಂಡಲೀಕರಣವರು ಭಾವಡಿ ಭಾಕಚ್ಚು ಮಾಲ್, ಜೀಕಡಿವರಚ್ಚು, ಭಾವರಕ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಮರಾಟಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಗಣರಾಜ್ಯರಲ್ಲಿ ಸೋವಿಯತ್ ರಷ್ಯಾದ ನೇಹರಾ ಪ್ರತಿಸ್ಯಿಯನ್ನು ಹೆಡರು. ಇವರು ವಿಜಾಪುರದ ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜೆ.ಎಂ. ಕುಲಕರ್ನಿಂಯವರು ಭಾನೇಶ್ವರರ ಕೃತಿಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದು ರಸ್ತೆಗಳೂ, ವಿಂಡೆನ್-ಮಂಡನ್, ಪ್ರಾಚೀ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಪ್ರಾಚೀಯ ಮರಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಮರಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಸಂಪಾದಕರಲ್ಲಿ ಇವರೂ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರು. ಕನ್ನಡಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಮರಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೂಲಕ ಗುಲ್ಬಗ್ದದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮರಾಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದಾರು. ಎಸ್.ಆರ್. ಭಿಡೆಯವರು (ಜನನ ಗಣರಾಜ್ಯ) ವಿಜಾಪುರದ ಎಸ್.ಬಿ. ಆಟ್‌ರ್‌ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದು ನಳಿದೆಂದುಂತಿ ಸ್ವಯಂವರ, ಅಭ್ಯಾಸತ್ರ, ಮಹಾಭಾರತಾಚಿ ಶಾಪವಾರ್, ಪಾವಿತ್ರ್ಯ, ವಿದಂಬನ್, ಮಹಾಭಾರತಾಚಿ ವರದಾನ, ಮಹಾಭಾರತಾತೀಲ ಕುಮಾರ ಸಂಭವ್, ಮುಂತಾದ ಕವನ, ಗದ್ದುನಾಯಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಕುಲಕರ್ನಿಂಯವರು (ಪ್ರಾಚೀ) ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು 'ಪಾಲುತ್ತಿರಾಮಾಯಣ, ಶಾಪ್ ಆಂಫ್ ವರ್ಷ' ಎಂಬ ಕೃತಿ, ಕನ್ನಡ, ಹಿಂದಿ, ತೆಲುಗು ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿದೆ. ಸರಸ್ವತಿ ಗಿಜಾನನ ರಿಸಬ್ಲಾಡ ಇವರು ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕ ಭಾಷಾಂಶರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಿಡೆಯವರು ಗಿರೀಶ್ ಕಾನಾರಾಡರ, ಯಿಯಾತಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಮರಾಟಿಗೆ, ಟಿ.ಪಿ. ಕೃಲಾಸಂರವರ ಕೀರತಿಕವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ನಿಂದ ಮರಾಟಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು 'ಮಹಾಭಾರತಾಚಿ ವರದಾನ' ಎಂಬ ಕೃತಿಗೆ ಮಹಾರಾಜ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪುರಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಗಣರಾಜ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಕೃತಿಗಳಗೂ ಹಲವಾರು ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ವಲ್.ಎಂ. ಭಿಂಗೋರೆ, ವಿಲಾಸ್ ಸಂಗ್ರಹಿ, ರತನ್‌ಲಾಲ್ ಶಕ್ತಾ ಹೊದಲಾದವರು ಮರಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ನಿಂಬಾಳದ ಗುರುದೇವ ರಾನಡೆ ಸಮಾಧಿ ಬ್ರಿಸ್‌ಸ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಮರಾಟ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಇತರೆ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಸ್ತರಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗುರುದೇವ ಆರ್.ಡಿ. ರಾನಡೆಯವರ, 'ಪರಮಾರ್ಥ ಸೋಧನ', 'ಒ ಪ್ರಾಚೀತಿಕಿ ಬೋಲಾನೆ' ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು, ಟಿ.ಎಚ್. ಕುಲಕರ್ನಿಂಯವರು ಬರೆದ ಮನೋಭೀಳಿಧಾಮ್ಯತ ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು, ನಿತ್ಯ ನೇಮಾವಳಿ, ಬೋಧಸುಧಾ, ಶ್ರೀ ಅಂಬುರಾವ್ ಮಹಾರಾಜ್ಯ ಯಾಂಚೂ ಅಥವಣೆ, ಶರಣಾಗತಿ, ಗುರುದೇವ ದರ್ಶನ ಹೊದಲಾದ ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಈ ಬ್ರಿಸ್‌ಸ್‌ನಿಂದ ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ.

ಮರಾಠಿ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಮರಾಠಿಗರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಹಚ್ಚು ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನೇ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ರಬಕವಿಯ ಮಾಮನ ಮಾಸ್ತರರು ಮರಾಠಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಎಸ್.ಜಿ. ತಾವರಗೇರಿಯವರು 'ದಿಲ್ಲಾ ಫೋರೆತು ಸುಮಿರಹಾ', 'ತೀನ್ ಚೋಕ್ ತೇರಾ', ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ 'ಹುಲಿಯ ನರಳು', ಪ್ರಸ್ನಾರ 'ದಂಗೆಯ ಮುಂಚಿನ ದಿನಗಳು', ಹಾಗೂ ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಕತ್ತಲೆಯ ಬೆಳಕು' ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಮರಾಠಿಗೂ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಇದೇ ಸಂಸಾರ' ನಾಟಕ, ಮರಾಠಿಯ ರಾಮಗಣೇಶ ಗಡಕರಿಯವರ ನಾಟಕಗಳ ರಚನಾ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವದ ಫಲವಿಂದ ರಚಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಣ್ಣಾ ಸಾಹೇಬ ಕೆಲೋಂಸ್ಕುರ್ ರ 'ಸೌಭದ್ರ್ಯ' ನಾಟಕ, ಗಿರಾವಿರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಇದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರ ಶರ್ತಮಾನೇತ್ತೆವನ್ನು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ವಿಜಾಪುರದ ಮಿತ್ರ, ಮಂಡಳದಿಂದ ಆಚರಿಸಲಾಯಿತು 'ಸೌಭದ್ರ್ಯ' ನಾಟಕವನ್ನು ಸುವರ್ಣ ತುಲಾದೊಂದಿಗೆ, ಪುಜೆಯಿಂದ ಕರೆಸಲಾದ ತಂಡಗಳು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದವು. ಈ ಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ತಿಲಕ್ ಕನ್ನಾಶಾಲಾ ಮತ್ತು ಮರಾಠಿ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಮುಂತಾದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ರುಕ್ಕಾಂಗದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಗಿರಾವಿರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮನರಂಜನೆ ಮತ್ತು ಹವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಾದ ಮೊದಲ ಸಂಸ್ಥೆ ಇದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ, ಮರಾಠಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮರಾಠಿ ಕಲಾವಿದರೇ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಿರಾವಿರ-ಇಂರಲ್ಲಿ, ಒಂದು ನಾಟಕವನ್ನು ಮರಾಠಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಯಾರೇಂಬ ಒಬ್ಬರು ಆಕ್ಷೇಪಕೆ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರ 'ಕನ್ನಡತ್ತಿ' ಎಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಆಡಕೊಡಗಿದುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಎಸ್.ಆರ್. ರೋಹಿಂಡೇಕರ್, ಕಲಾಂ ಮಾಸ್ತರರು ಮುಂತಾದವರು ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿದ್ದರು. ರಾಘವೇಂದ್ರ, ಗಜಾನನ ಮಂಡಳಿಯೂ ಮರಾಠಿ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತಿತರ ಎಲ್ಲ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತಂಡವಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ತಾವರಗೇರಿ, ಬಬನ್ ಜೋಶ್, ಒಂದಿ ಕೋಲಾರ, ಕೆಂಭಾವಿ ಮೊದಲಾದವರು ಮರಾಠಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾವಿದರು, ಯೋಗೇಂದ್ರ, ಸಿಂಗ್, ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ತಂಡಗಳಿಗೆ ಬೆಳಕು ಏನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನೇಪಥ್ಯ ರಂಗಕರ್ಮ, ಕಲಾಪರ್ಧನ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಗಿರಾವಿರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹಚ್ಚು ಕಾಲ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿತು.

ಉದ್ಯೋ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಒಹಮನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಮೊದಲು ಕನ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದಖ್ವಿನಿ ಅಥವ ಉದ್ಯೋ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಾದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಮದಿನೀಯರ ಭಾಷೆ ಒಂದು ರೂಪುಗೊಂಡು 'ಉದ್ಯೋ' ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಅಮೀರ್ ಮಿಸೋರ್ (೧೭೫೫) ಅಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ 'ಹಿಂದವಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. 'ದವಿಜೆ' ಎಂಬ ಭಾಷೆ ವಾಚಿಕ ಪ್ರಥಮ ಭಾರಿಗೆ ಜಿಂಂರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ 'ಕರೆತೆ ಬೀರದಿ' ಎಂಬ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗುಲಬಗೇರ್ಯಲ್ಲಿ ಇಂನೇ ಶರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಖಾಜಾ ಬಂದೇ ನವಾಜರು ದಖ್ವಿಂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಭಾರಿಗೆ ರಚಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಾಷೆಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ರೂಪ

ನೀಡಿದರು. ವಿಜಾಪುರದ ಸೂಫಿ ಸಂತರಾದ ಶಾಹ ಮಿರಾಂಜಿ (ಇಂಜಿ) ದಖ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ‘ಮುಷ್ಣ ನಾಮ’ ಹಾಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು; ಅಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಲ್ಲಿ ದೇಹಲವಿ (೧೯೦೦) ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಮನಾಮವನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕವಿ ಸನಲಿತ (೧೯೭೫) ಕಿಸ್ತಾಯೆ ‘ಬೇನಚೀರ್’ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ದಖ್ವಣಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪರ್ವತೀಯನ್ ಲಿಪಿಯ ದಕ್ಷಿಣ-ದಖ್ವಣಿ ಭಾಷೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿವ್ಯಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ‘ಜಬಾನ-ಇ-ಉದ್ದು-ಮುಅಲ್ಲಾ’ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದು ಹದಿನೆಂಟಂನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಗೆ ಕೇವಲ ಉದ್ದು ಎಂದು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಭಾಷೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ವೇಚ್ಛರು ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ‘ಹೀಗೆ ಒಂದು ಭಾಷೆ ಹಿಂದವಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿಯಾಗಿ, ಅದೇ ಭಾಷೆ ದಖ್ವಣಿ ಎನಿಸಿ, ದಖ್ವಣಿಯಿಂದ ಉದ್ದು ಆದದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕನಾಕಕದ ವಿಜಾಪುರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣ ಕೋಲ್ನ್ನರ ಕುಲಕರ್ಮ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ದಖ್ವನಿ ಅಥವಾ ಉದ್ದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ, ಕಾವ್ಯ, ಜೋತಿಷ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಜಾಪುರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದವು. ಮಹಮದ ಕಾಸಿಮು ಹಿಂದುಶಾಹ ಘರಿಶ್ತಾ ಎಂಬಾತ ಅಸ್ಥಾಬಾದ್ ನಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು ಇಂಜಿರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಹಮದ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಕಾಲವಿದ್ದು ಇಂಡಿಯಾ ಸುಮಾರಿಗೆ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇಂಜಿರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವರದನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂನು, ಘರಿಶ್ತಾಗೆ ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ಬರೆಯಲು ಸೂಚಿಸಿದ್ದು ಅಂತಹೀ ‘ಗುಲೋಶ್ವನ್-ಇ-ಇಬ್ರಾಹಿಂ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದನು. ತಾರಿಖಿ-ಇ-ಘರಿಶ್ತಾ, ನವರಸನಾಮ ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮವ್ಯಳ್ಳ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಂಜಿರ ವರಗಿನ ಅದಿಲ್-ಶಾಹಿಗಳ ಇತಿಹಾಸ ದೊರೆಯತ್ತದೆ. ಮುನ್ನಡಿ, ಹಿನ್ನಡಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ್ಯಳ್ಳ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತೆಡು ವಿವಿಧ ಇತಿಹಾಸ ಆಕರ್ಷ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿ ಹಾಗೂ ಜಹಾಂಗೀರನ ಅಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿದ್ದು, ಈತನ ಗ್ರಂಥ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶ್ವಸನೀಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇಂಡಿಯಾ ಜೋತಿಷ್ಯನಾಥನ್ ಸಾಫ್ತಾರ್ ಹಾಗೂ ಇಂಡಿಯಾ ಜನರಲ್ ಬಿಗ್ನ್ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಫೀಈನಿದ್ದಿನ ಶಿರಾಚಿ ಇಂಡಿಯಾ ವೇಳೆಗೆ ದೆಹಲಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದು ನಂತರ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವೇದಲನೇ ಆಲಿ ಅದಿಲ್-ಶಾಹನ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದನು. ರಕ್ಷಸಿ ತಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಾ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನು. ೧೯೦೯-೧೦೧ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ‘ತಜ್ಞಕೀರಾತ ಅಲ್-ಮುಲಕ್’ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದನು. ಅದಿಲ್-ಶಾಹಿಗಳ ಅರಂಭಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಂಡಿಯಾ ವರಗಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಒಂಬತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಅನುಬಂಧ ಸಹಿತ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಪರ್ವತೀಯಾದ ಇತಿಹಾಸವೂ ಇದ್ದು, ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸಕಾರು ಈತನ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪೂರ್ತಿ ಅನುವಾದವಾಗಲಿ, ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಲೀ ಆದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಹಮದ್ ಅದಿಲ್ ಶಹನ (೧೯೭೬) ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಮದ್ ಜುಹೂರನು, ವರದನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ಅಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಮುಲ್ಲಾ ಜೂಹೂರಿಯ ಮಗ. ಅದಿಲ್-ಶಾಹನ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ ಶಿರಾಚಿಯ ‘ತಜ್ಞಕೀರಾತ್-ಅಲ್-ಮುಲಕ್’ ದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡು ‘ಮಹಮ್ಮುದ ನಾಮ’ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ. ಅದಿಲ್-ಶಾಹನ ೩೦ ವರ್ಷಗಳ (೧೯೭೬-೭೭) ಆಡಳಿತದ ವಿವರವನ್ನು ಕಾವ್ಯದೊಂದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು, ಯಾತ್ರೆಗಳು ಮದುವೆಯ ಸಂಭರ್ಣಗಳು, ಮಲೆನಾಡಿನ ಚೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯ ವಿವರಗಳು ಹಜ್ ವಾರ್ಷಿಕಯಾತ್ರೆಗಳು, ಪ್ರಮುಖ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಕಟ್ಟೋಣಿದ ವಿವರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದೆ, ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿವರಗಳಿದ್ದು,

ಉತ್ತಮ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಗಶಃ ಅನುವಾದವನ್ನು ಭಾಗವತ ದಯಾಶರ್ಮ ಅವರು ಮಾಡಿದ್ದು, ಗಳಿಂರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಕೋಧನಾ ಮಂಡಳಿ ತನ್ನ ಶಿವಾಚಿ ನಿಬಂಧಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾಲಿಕ-ಇ-ಮೈದಾನ ತೋಪು ವಿಚಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು, ಬಾದಶಾಹನ ಮತ್ತೊಂದು ಮದುವೆ ಸುದ್ದಿ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪೇಗೌಡನು ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ವಿಚಾಪುರದ ಸೇನಾಧಿಪತಿ ಮುಸ್ತಾಫಾವಾನನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಜಾನಿ ಅಸ್ತುಬಾದಿ ಹಾಶಿಮ್ ಬೇಗ ಎಂಬಾತ ಗಳಿಂ-ಇರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರತ್ಯಾಹತ್-ಇ-ಅದಿಲಶಾಹಿ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ. ಮಹಮ್ಮದ ಆದಿಲ್ಶಾಹಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಆತನ ಹಿಂದಿನ ಪದು ಜನ ಅರಸರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು, ಮರಾಠ ಹಾಗೂ ಮೋಗಲ ಮುಂತಾದ ಪರರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಶಿವಾಚಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಜದುನಾಥ ಸಕಾರ ಅವರು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೇ ಆಲಿಯ ಅಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ನೂರುಲ್ಲಾ ಇಬ್ಬ ಕಾಚೀ ಸಯ್ಯಾದ ಅಲೀ ಮಹಮ್ಮದ ಹುಸೇನಿ ಎಂಬಾತ ‘ತಾರೀಖ-ಇ-ಆಲಿ’ ಕೃತಿಯನ್ನು ಸುಮಾರು ಒಟ್ಟಿರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಸನಿಂದ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮುಂದಿನ ಹಲವಾರು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಈತನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲಿಯ ಜನ್ಯ, ಬಡೀ ಸಾಹೇಬಳ ಮಹಾಯಾತ್ರೆ, ಮಲೆನಾಡು ವಿಜಯ, ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ ಹಾಗೂ ತುಲಾಭಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆ.

ಎರಡನೇ ಆಲಿಯ ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಕುಟುಂಬಗಳ ನಿಕಟ ಪರಿಚಯವಿದ್ದ ಪಿತಾರಖಾನ ಪಲ್ಲಿ ರ ಅಸದಖಾನ ಲ್ಯಾರಿ ಎಂಬಾತ ‘ಹಸ್ತಕುಸಿಂ’ ಎಂಬ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಲಿಯ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮುಂದುವರಿದು ಜೀರಂಗಜೆಬಳನ ಮರಣಾನಂತರದ ಸಂಗೆತಗಳು ಇವೆ. ಆದಿಲ್ಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ವಾಪಕರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಘಣಂಗೆಳಿಗೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮುಖ ಘಣಂಗೆಳಿಗಳು, ಕಟ್ಟಿಡ, ಕೆರೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ವಿಚಾಪುರದ ಕೊಟೆಯೋಳಿಗಿನ ಹಾಗೂ ಹೊರಗಿನ ಅನೇಕ ಬಜಾರುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಕಥನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಶ್ಯಾವಾದುದು ಕಿತಾಬ್-ಎ-ನೌರಾಸ್, ಎರಡನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರಚಿಸಿದ ಗೀತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಸರಸ್ವತಿ ಗಣೇಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದೂ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಈ ಗ್ರಂಥ ಸುಮಾರು ಗಳಿಂದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇದರ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಗಳು ದೇಶದ ಹಲವಾರು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈಚಿಗೆ ಉದ್ಯ ಆಕಾಶಮಿ ಹಾಗೂ ಕನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇದರ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿವೆ. (ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಂಗೀತ ಉಪವಿಭಾಗ ನೋಡಿ).

ದೆಹಲಿ ಮೂಲದ ಅಬ್ಬುಲ್ಲಾ ಎರಡನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಅಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದು, ‘ಇಬ್ರಾಹಿಂ ನಾಮ’ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸುಮಾರು ಗಳಿಂದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇಂ ವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದು, ೨೨೨ ದ್ವಿಪದಿಗಳಿವೆ. ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ರಾಜ್ಯಭಾರ, ಆತನ ಗುಣಗಳು, ಉದಾರತೆ, ರಾಜಧಾನಿಯ ವೈಭವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರಸಭೂತವಾಗಿ ಕವಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಯು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ, ಸರಸ್ವತಿ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಂತರ ಮಹಮ್ಮದ ಪ್ರಾಂಗಂಬರ್ ಹಾಗೂ ಸಹಾಯಕರ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದೇನವಾಜರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಂತರ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ಗುಣಾತ್ಮಕಗಳನ್ನು ಬರುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಬ್ರಾಹಿಂನನ್ನು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಕಣಾನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿಗೆ

ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಣಾರಾಜ್ಯದ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ವಿಜಾಪುರದ ಅದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳ ಕಾಲದ ಇನ್ನೊಳ್ಳಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಎಂದರೆ ನುಸ್ರತಿ. ದವ್ವಿಣಿ ಉದ್ಯು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕವಿ ಎನಿಸಿದ ಈತ 'ಗುಲ್ಮನೆ ಇಶ್ವ', 'ಅಲಿನಾಮ' ಹಾಗೂ 'ತಾರೀಖೆ ಇಸ್ಕುಂದರಿ' ಎಂಬ ಮೂರು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಬಿಡಿ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಪ್ರೇಮಕಾವ್ಯವಾದರೆ ಉಳಿದವು ಇತಿಹಾಸ ಕುರಿತವು. ಎರಡನೇ ಅಲಿಯ ಅಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಯಥ್ದಾದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದಾಟದ ಧೃತ್ಯಗಳು ಸ್ವೇಂದ ಆಕ್ರಮಣ ಇತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೀಗೆ ಕಟ್ಟಿವರಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿದ್ಯಾಂಸರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ನುಸ್ರತಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು, ಈತನಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಿಚಯ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಳವಾಗಿತ್ತೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈತನೋಂದಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕವೂ ದವ್ವಿನಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಅಂತ್ಯಗೊಂಡಿತು.

ಅದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳು ಸುಮಾರು ಇನ್ನೊಳ್ಳ ವರ್ಣಗಳು ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ್ದು, ಅವರ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನೊರಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಸೂಫಿ ಸಂತರುಗಳು ಈ ವಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸವಿದ್ದು, ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಪರವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಹಾಸನ್ ಖಾದರಿ, ಅಮೀನ ಸ್ಯೆಯರ್, ಒಂದನೇ ಅಮೀನುದ್ದಿನ್ ಅಲಾಶಾಹ, ಎರಡನೇ ಅಮೀನುದ್ದಿನ್ ಅಲಾಶಾಹ, ಬಹರಿ ಮಹಮೂದ, ಬುಹಾರುನುದ್ದಿನ್ ಜಾನರ್, ಕಮಾಲುದ್ದಿನ್ ಜ್ಯೇಷಾನಿ, ಕಾಸಿಮು ಮಹಮ್ಮದ, ಮುಶ್ಬಾದಹಾನ ಶೇಖ ಮಹಮೂದ, ಜುಬೇರಿ ಮೌಲಾನ ಮಹ್ಮದ, ತಾಹೀರ್ ಲಾ-ಉಬರಿ ಸಯ್ಯಾದಶಾ, ಶಾಹ ಮಿರಾಂಜಿ, ಸಾದಿತ ಮೀರ ಮಹಮ್ಮದ, ಅಲಿಫೀಟ ಹುಸೇನಿಶಾಹ, ಘರೂಕಿ, ಗೌಸಿ, ಹಾಸಿಮ್, ಮುದಾವಂದ, ಕಮಾಲ, ಕಮ್ಮಾಲ, ಸಾಲಾರ, ಶಾಹರಾಜು, ಅಮೀನುದ್ದಿನ್ ಅಲಾ ಹಾಗೂ ಬಹರಿ ಮಹಮ್ಮದ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು.

ರಂಗಭೂಮಿ

ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರಬಹುದಾದಂತೆ, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಿಂದ. ಬಾದಾಮಿ ಬೊಳ್ಳಕ್ಕರ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಿಕೇಶನ್ ಸೋನೆ, ಚಂಡ್ರಾದಿತ್ಯನ ಮಡದಿ, ವಿಜಯ ಮಹಾದೇವಿಯ ಏಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಮುದಿ ಮಹೋತ್ಸವ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಳು. ಮುಢೋಳಿದ ರಸ್ತೆ ಇರಾರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಿಯ ಅಂಶಗಳು ಒಹಳೆವಿರುವುದರಿಂದ ರಸ್ತೆನೇ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ಕರ್ತೃ ಎಂಬ ಹಲವು ವಿದ್ಯಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗಣನಿಗೆ ತೆಗೆದುಹೊಂಡಿರೆ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ನಾಟಕ ಕೃತಿ ಇಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ ಆವರು 'ಗದಾಯುದ್ಧ' ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಧೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಿರದರಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೇ ಮೊದಲ ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಅನಂತರ ಇಲನೇ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಚಂಡುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾಟಕಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು ಎನ್ನಲು ಪರ್ವತಾಳೆಯ ಶಿಲಾಲಿಪಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನರಸೋಭ್ಯನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ನಾಟನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

బహోళియ వేంకటేశ (గతశా-గటగా) పురాణ ప్రయాస కురితాగి కథీయొందిగే నాటకగళన్న బరెదరు. చిచ్ఛైడి తమ్మి ఖ్విష్మనవరు (గతశా-గటగా) కన్నడద నాటకద కలెయన్న ఉళసలు ఉషా పెరిణయ (గతశా) గిరిజా స్వయంవర, భీమదేవ మత్తు తారదా ఎంబ నాటకగళన్న బరెదరు. కేరారు వాసుదేవాచాయారు (గతశా-గటగా) బాగల్శోటేయల్లిరువాగ (గటగా కై వోదలు) నల్-దమయంతి నాటకవన్న బరెద్దు, ఏణాపురద హేస్టూలిన విద్యాధిగటు ఈ నాటకవన్న ఆడిద్దుదాగి తిలదు బందిదే. ఇవరు బరెద రుక్షణ హరణ, మత్తు నల్-దమయంతి నాటకగళగే బేశాద కవనగళన్న ఇవరే బరెదిద్దు, కామగళగే రాగ ధాటగళన్న స్వతః కోణ్ణయ. అన్న భాగిగళల్లి ఉత్తమవేందు కండు బంద కృతిగళన్న రాజుద వివిధేగళ లేఖికరు భాషాంతరిసతోడగిద సమయదల్లి వృత్తి రంగభూమిగాగి నాటకగళన్న బరెయుత్తిద్దు ఈ ఆచాయారు తేకొఱియరోన మజీంటో ఆఫా వేనొ కృతియన్న 'సురథ నగరద శైష్మ' యాగి (గటగా), మిదో సమర్ స్వేచ్ఛ ద్రీం అన్న 'వసంత యామిని స్వప్న జమత్తారే'వాగి (గటగా), రోమియో అండో జ్యౌలియటో, కృతియన్న 'రమేశ లలితా' ఆగి, గోల్రో స్క్రోన షిస్క్విప్స్ టు కాంకరో కృతియన్న 'పతివరీశరణ' వాగి భాషాంతరిసి కన్నడకై తందరు. లక్ష్మిపు ఆ. ఆరహంచైయవరు (గటగా) 'కన్నడగన శలితన' ఎంబొందు నాటక బరెదరు. గటనే శతవానద మూరనే దశకద నంతర, నాటకగళన్న కవ్వాసప్పాగి, మనరంజనసెగాగి ఆడువపర సంశ్యే హేబ్బాదంతే కలలపారు సాహిత్యస్కర్తు మత్తు నాటకారు. నాటకగళన్న బరెయువుదూ హేబ్బాగతోడగితు. వృత్తిరంగభూమియ నాటకగళంతే ఇదీ రాత్రి ఆడువంతిక అతి దీఘోస నాటకగళ బదలిగే అధా ఫుంచేయింద మూరు ఫుంటిగళోళగే ఆడబిముదాదంతక లఫు నాటకగళు ఆనేకరింద రచితగొందు రంగపన్నేరిదవు.

ఈ జిల్లాగే సేరిదవరాద శ్రీరంగరు (అద్య రంగాచాయారు గటంలో-గటగా) ఈ జిల్లాయ రంగభూమి మాత్రవల్ల దే ఇదీ కనాటక రంగభూమియ మేలే ప్రభావ బీరువంతిక నాటకగళన్న సూరక్ష హేబ్బా సంశ్యేయల్లి, రచించిదరు. కన్నడ నాటకగళగే హోస తిరువు నీడి, హోస తంత్రిద నాటకగళన్న సృష్టిసి, హవ్వాసి తండగళగే హోస రీతియ ప్రయోగగల్లగే ఆపకాత ఒదగిసిశోష్టు. ఉదర వైరాగ్య, ప్రపంచ పాఠిపెత్తు, జరిజన్మార, సంసారిగ, కంస, నరశదల్లి, నారసింహ ముంతాదవు ఆరంభద ప్రముఖ నాటకగళల్లి కెలవు. హవ్వాసి ఎందు శిజితవాగి హేళిబిముదాదంతక నాటకగళన్న బరెదు ఇంతక నాటక పరంపరయొందన్న ఆరంభిసిదరు.

సింపి లింగణ్ణనవరు (గటంలో-గటగా) దేశదోషి ఎంబ స్వాతంత్ర్య, ప్రచోదనేయ దని ఇరువ నాటకవన్ను, సప్తపది ఎంబ సామాజిక నాటకవన్ను బరెదిద్దురే. ఇవరిగే గటశిరల్లి కనాటక నాటక ఆశాదేమి ప్రతస్తి దోషితిదే. ఎ.బి. నాయకోరవరు (గటంలో) రాఘువాంకన హరిశ్చంద్ర మత్తు రన్నన గదాయుద్ధ అంతగళ మేలే వరదు నాటకగళన్న బరెదరు. ఆవర ఈచక వధి విముఖార మచ్చుగేగే పాత్రవాయితు. విష్ణువంథ రామచంద్ర ఆనిఖిందియవరు కందగల్లర సమకాలీనరు, సుమారు 10-11 నాటకగళన్న బరెదిద్దురే. ఇవు ప్రకటగోళ్ళదే ఉలిదివ. ఏిర కన్నడిగి, కన్నడతి, కన్నడద మున్నడే ఇవు ఇవరు బరెద నాటకగళల్లి కెలవు. శ్వామురావో ఆరా. రోహింజేశరో ఇవర సహోద్వోగియాగిద్దు, 10-11 నాటకగళన్న బరెదిద్దురే. వితేషవాగి సామాజిక, ధామిక, ఐతిహాసిక నాటకగళల్లి అభినయిసద్దురే. సినిమా హుచ్చు,

ಬೇಕಾರಿ ಬಿ.ಎ., ರಾಜಮುಕುಟ, ಪ್ರೇಮಾಹುತಿ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರೋಹಿದೇಕರರವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳಿರದರಲ್ಲೂ ಇವರು ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ ಗಣರಾಜ್ಯ ಇವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿದೆ. ಬಿ.ಕೆ. ನಾಗುರರು (೧೯೧೮) ರಾಜಕಾರಣಯಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ದೊಡ್ಡುಟಿ, ಕಲಿಯದವನ ಕಷ್ಟ, ಎಲ್ಲರ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಹಡಗೆಟ್ಟು ಹೃದ್ವಾಬಾದ್ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈಶ್ವರ ಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮಣಿಯವರು (೧೯೨೬) ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತರೇ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ, ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಪಾಪ ಪುಣ್ಯ' ಎಂಬ ನಾಟಕ ಹಲವು ಬಾರಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಕೋಳೂರ ಕೊಡೆಗೂಸು, ತೆರೆದಿಟ್ಟಿ ಪ್ರಸ್ತುತಿ, ಸತ್ಯಪ್ರಾನ ಸಮಾಧಿ, ನಂದಾದೀಪ, ಕ್ಷಿಂತ್ರಾ ಇಂಡಿಯಾ, ಬರ, ಉಸಾಬರಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳಾಗಿವೆ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸ ತಾವರಗೇರಿಯವರು (೧೯೫೦), ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಾವೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕಲಾ ನಿಕೇತನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅತ್ಯೇಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತುಗಿರು, ನಾಪತ್ರೆ, ನಾಟಕ ಕೊಡ್ಡು ಇದೆ. ಅಪ್ಪ, ಅಜ್ಞ, ಮುತ್ತಿಜ್ಞ, ಸಾಮೂಹಿಕ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವು ಇವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಬಿ.ವಿ. ವಚ್ಚಮಟ್ಟಿಯವರು (೧೯೬೬-೧೯೭೮) ಶೋಷಿತ ಜನಾಂಗದ ದನಿಯಾಗಿ ದಲಿತರ ನೋವು ಮತ್ತು ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಜನತೆಗೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವಂತಹ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎಷ್ಟುತ್ತೆ ವಿಕಲವು, ನೀಲನಾಗರ, ದಾಟುವವರು ಮುಂತಾಗಿ ಎಂಟು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅ.ಶಿ. ಚೌಧರಿ (೧೯೬೫) ಇವರು, ಸತ್ಯಾಶ್ರಮ ಯೋಗಿ, 'ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರ ಮೇವ ಜಯತೆ' ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಲಾರ ಕುಲಕರ್ಮಣೀಯವರು (೧೯೫೦), ಜಗದ್ವರು ಇಬ್ಬಾಹಿಂ (೧೯೫೫), ದಾಸಮಹಿವತಿ, ಮನುಜಕುಲ ಅಂದು, ತಿರುಗಣ ಮತ್ತು ದಾಸ ಜಗನ್ನಾಥ (೧೯೫೫) ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಜಿ.ಎಚ್. ಹನ್ನೆರಡು ಮತರವರು (೧೯೫೦) ಲಪ್ಪಾಟ ಒಂದಾ ಲಪ್ಪಾಟಾ, ಮೌನ ಕೋಗಿಲೆ, ವಿಶ್ವಗುರು ಬಸವಣ್ಣ, ಮಹಾಸಂಗಮ, ಕಂಡದ ಸಂಭಿಗೆ, ಜಗದಂಬೆ, ಅವ್ಯಾ ದೇವದಾಸಿ ನಾನೆಲ್ಲ, ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾತ್ಮಪಣ್ಣ ಚೆಲನಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಇವರು ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಿ.ಆರ್. ಶಿರೋಳರವರು (ಅನಂತ) (೧೯೫೭) ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದ ಹೂ, ಹಂಡತಿ ನನ್ನವಳೆಲ್ಲ. ಮಲ್ಲಿಯ ಮದುವೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಇವು ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಆಡಲುಟ್ಟಿವೆ. ಗಣಾಚಾರಿ ಗುರುಸೂಪು (೧೯೫೭) ಇವರು ಕುಡುಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ದಾರಿ ತೋರಿದ ನೋಕೆ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂಲೀಬಾವಿಯ ರಂಗನಗೌಡ ಪಾಟೀಲರು (೧೯೫೫) ಸೇನಾಪದೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿತ ಪಡೆದಿದ್ದು, ನಾಟಕ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕಲಿಯುಗದ ಮಹಿಮೆ, ಸತ್ಯಾಂ ಶಿವಂ ಸುಂದರಂ ಪೊದಲಾಗಿ ಎಂಟು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ 'ಮುಡಿಕಟ್ಟಿದ ಮುಗ' ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಆಕಾದೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸ್ಥಿರಿಸಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮ ಇಟ್ಟಣಾವರ ಅವರು (೧೯೫೮) 'ಪಾರಿಜಾತದವರು' ಎಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಪಾರಿಜಾತ ತಂಡದ ಕಷ್ಟ, ಸುಖ, ಆಸಕ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಿ.ಆರ್. ಪ್ರೋಲೀಸ್ ಪಾಟೀಲರು (೧೯೫೦) ನಲವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೇ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಯ ನನ ಮ್ಯಾಲ ಸಿಟ್ಟೇನ್, ಕೊನೆ ನಮಸ್ಕಾರ, ಏಳು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆ, ಚಿಕ್ಕಿ ಮಾತಾಡತಾವ, ಇವು ಇವರು ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಇವರು ಬರೆದ ತುಂಬಿ ಹರಿದಾವ ಹೊಳೆಹಳ್ಳ, ಹಾಪು, ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ತನುವ ಸಂತ್ಯಾಸಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೯೫೨, ೧೯೫೩, ೧೯೫೪ ರಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವಾರೀ ಅಶಿಲ ಭಾರತ ನಾಟಕ ಸ್ವರ್ಧ್ಯಾಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದ ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರು 'ರಾಯ ನನ ಮ್ಯಾಲ ಸಿಟ್ಟೇನ್' ನಾಟಕ ೧೯೫೫ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ನಾಟಕ ರಚನಾ ಸ್ವರ್ಧ್ಯಾಯಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಬಹುಮಾನ ಗಳಿಸಿದೆ. ಇವರು ಜಮಬಿಂದಿ ತಾಲೂಕು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಎರಡು ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪುರಸ್ಕಾರ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ವಿ.ಎಸ್. ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಮರರವರು (೧೯೫೫) ಕನ್ನಡ ಹಿಂದಿ ಈ ಎರಡೂ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಬರೆದ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಐದು ಏಕಾಂಕಗಳು ಹಿಂದಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇವರಿಂದ ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. ಬಾಪ್ತಿ ಡಿ.ಎಸ್. ಇವರು (೧೯೫೪), ಒಂದು ಏಕಾಂತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಕೆಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಹುನಗುಂದದಲ್ಲಿ 'ಧ್ಯಾವರಂಗ' ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಟ್ಟಿರುವ ಧ್ಯಾವರಾಜ ದೇಶಪಾಂಡಯವರು (೧೯೫೪) ಹೇಗೆಗೂ ಇನ ನೀನಾಂಸನಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಹೊಂದಿದ ನಟ, ನಿರ್ದೇಶಕ ಮತ್ತು ನಾಟಕಕಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೋವೆ ಕೆಳಗಿನ ಕ್ರಾಂತಿ, ಪರಿಸರ, ಕುಮಾರನ ಪರಿಣಾಮ, ಪ್ರ.ಸಿ. ಪುರಾಣ, ಬಚ್ಚಿಗೆ ಗಂಟೆ, ಮುಂದಿನ ಭಾರತ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತಂಡಗಳಿಂದ ಹೊರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕಟ್ಟಗೂರ ರಾಜಣ್ಣ ಇವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ. ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇತರ ನಾಟಕಕಾರರು ಬರೆದ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಂಗಮ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲಾವಿದರು' ಎಂಬ ತಂಡ ಕಟ್ಟಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿ, ನಂತರ 'ಧ್ಯಾವರಂಗ' ಎಂಬ ಹವ್ಯಾಸಿ ನಾಟಕ ತಂಡ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಡಿ.ಆರ್. ತುಕಾರಾಂರವರು 'ಬಾವಿ ಕಳೆದಿದೆ' ಎಂಬ ನಾಟಕವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೀಳಿಗಿಯ ಸರೋಚಾ ಇಟ್ಟಣ್ಣವರ (೧೯೫೫) ಬಿಲವಂತ ಉಣಿ ಬಾವಿ (೧೯೫೫) ಸತ್ಯಾನಂದ ಪಾತ್ರೋಚಿ (೧೯೫೫) ಅಶೋಕ ಸಮಗಂಡಿ (೧೯೫೬) ಬಸವರಾಜ ಹೊಗಾರ, ಹಣಿಮಂತ ತಾಸಗಾಂಪಕರ, ಅಂಬೇಕರ ವಿಶ್ವಲರಾಯ, ವೆಂಕಟೇಶ ಕುಲಕರ್ನಿ, ಇಳಕಲ್ಲುದ ಕೆ.ಎ. ಬನ್ನಟ್ಟಿ, ಎಂ.ಎಸ್. ಬಸವರಾಜ್, ಸಿದ್ದರಾಮ ಸೋನ್ನಡ, ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಹೊರಕೇರಿ ಬಸವರಾಜ್ ಗವಿಮತ, ನೀಲಕಂತ ಕಾಳಗಿ, ನೀಲಕಂತ ಗೋಟೆ, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಪಾಟಂಗೆ ಹೊದೆಲಾದವರು ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿವೆ.

ಯ.ಹ. ಚೆಂದ್ರಗಿರಿ ಬರೆದ, ಮದ್ಯಪಾನ ನಿರೋಧ ಎಂಬ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬೀಳಿದು, ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು, ಅನಂತರ ಬೇರೆ ಸ್ನೇಹಿಗಳಿಗೆ ಹೊದೆ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಕ, ಮತ್ತು ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ ಇವರುಗಳು ಬರೆದ ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನತೆಯ ಮೇಲಿದೆ. ರಂ.ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿಯವರು (ರಸಿಕರಂಗೆ ೧೯೫೬-೧೯೫೭) ಬರೆದಿರುವ ಅನೇಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಧಾರಿ, ವಿಜಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ, ಮನೋರಾಜ್ಯ ಇವು ಜನಪ್ರಿಯವಾದರೆ, ಏಕಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಾದದ ಕಣ್ಣ, ಮೋಟಾರ ಮಾರಿಕಾ, ಹಸರುಗಳಿಸಿವೆ.

ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪ್ರರಾಣಕರು (ಗೌಗಳ-ಗೌಡರ), ಸರಳ ರಗಳೆಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವರಂಭಿ ಮತ್ತು ಮಗನ ಗೆಲುವು ದೊರೆಸಾನಿ, ರಾಧೀಯ, ಜಯಭೇರಿ ಇವು ಪ್ರರಾಣಕರು ಬರೆದ ಸರಳ ರಗಳೆಯ ನಾಟಕಗಳು. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುಗ್ರಿಯವರು ಕಿಟ್ಟಿತ್ತು ಕಲ್ಲಾಗಳ ಎಂಬ ನಾಟಕವೈಂದನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕನಾಟಕದ ನಾಟಕ ಚರಿತ್ರೆ ಗಳನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ದಾಖಲೆಗೊಳಿಸಿರುವವರಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಚಿಟ್ಟೆವಟಕಗಳು ಅರಂಭಗೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಆವಧಿಯಿಂದಲೇ. ಕೃಷ್ಣ ಹಾರಿಜಾತ, ದೊಡ್ಡಾಯಿ, ಸೆಕ್ಕಾಯಿ, ಮತ್ತಳು ಮೇಳ, ಬೈಲಾಟ, ಗೊಂಬೆಯಾಟ ಮುಂತಾದವು ಮನರಂಜನಗಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದು ಉದ್ದಿಮೆಯಾಗಿ ನಡೆಸಲು ಕೆಲವರು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ವೃತ್ತಿರಂಗ ಭೂಮಿಯ ಬದುಕಿನ ಕಣ್ಣ ಸಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಇತರ ರಂಗಾಸ್ತರು, ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಕೊಳ್ಳಿದೇ, ಬದುಕಿಗೆ ಬೇರೆ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ನಾಟಕವಾಡುವುದನ್ನು ಬರಿಯ ಹಾವ್ಯಾಸವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆದರು. ಇದನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ, ಹಾವ್ಯಾಸ ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ

ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಹಾತ್ತುತ್ತೆ ಮಾದರಿಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಹಾಸಿಗಳು ಇವನ್ನೇನ್ನಿಂದು ಲಾಭದಾಯಕ ಉದ್ದಿಮೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಮರಾಠಿ ಸಿಹೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದರು. ಇನ್ನಡ ಸಿಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದವು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲ್ಲೋಸ್ಯೇರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳ, ಗಜಾನನ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಗಳು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳ ಧಾರವಾಡದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಂಡ ಮೇಲೆ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕಾಜಲಗಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಕೆಲ ಕನ್ನಡ ಪದವೀಧರರೂ 'ರಾಜ್ಞಾ ಭೀಮದೇವ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಆಡಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಭ್ಯಂಗನ್ನಿಂದಿಗರೂ ಸುತ್ತಿಕ್ಕೆರೂ ಆದವರು ಪರಭಾಷೆಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿ ಆ ಭಾಷೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಮ್ಮಾಧಾನ ಮಣಿತ್ತು. ಜನಪ್ರಿಯವಾಗೊಡಿದ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಮೂಲಗೆ ತಕ್ಷಿಕೊಡಿದವು. ಜನರಿಗೆ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳ ಮೇಲಿದ್ದ ಮೋಹವನ್ನು ಅರಿತು ರಬಕವಿಯ ಹಾಮನರಾವ್ ಮಾಸ್ತುರರು (ಗುಳಿಗಳ-ಗುಳಿಗಳ) ಮರಾಠಿಯ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಆಳವಡಿಸಿದರು. 'ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ನಾಟಕ ಮಂಡಳ' ಕಣ್ಣ ಕನಾಟಕದ ತುಂಬ ಸುತ್ತಾಡಿ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರಣೆ ತಂಡರು. ಹಾವ್ಯಾಸಿ ಸತ್ಯ ಪರಿಷ್ಠಾ, ಕೃಷ್ಣಾಜುನರ ಯುದ್ಧ, ಭಕ್ತ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ದೋಪರಿ ವಸ್ತ್ರಪರ್ವರಣಿ, ವೀರ ಆಭಿಮನ್ಸು, ಸಾಧ್ಯ ಸಮೀಭಾಯಿ ಇತ್ತೂದಿ ಈ ಮಾಸ್ತುರರು ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ದೊಷಾಂತರ್ಶಿದ ನಾಟಕಗಳು. ಶ್ವತಃ ಗಾನಕುಶಲ ನಟರಾಗಿದ್ದ ರಾಯರು, ಮನಸೂರರಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಜೂತೆಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಹಾತ್ತಗಳಿಗೂ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿದ್ದರು. ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೇ ತಾಲೀಮ ಮಾಸ್ತುರರಾಗಿ, ನಾಟಕದ ಹೀರೋ ಅಗಿ ಪಂಕೊಳುರಾಯರ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಜೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು. ಆನಂತರ ಸಜಕಲಾವಿದ ರೊಟ್ಟು ಗೂಡಿಂದಾಚಾರ್ಯ, ಪರವಿ ಜಿನ್ನಾಯ್ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಬೇರೊಂದು ನಾಟ್ಯ ಸಂಥಾ ಕಣ್ಣ, ಏರಬು ಪರಷ್ಪ ನಡೆಸಿದರು. ಇರ್ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ನಾಟಕ ಮಂಡಳ ಕಣ್ಣ, ಮರಾಠಿಯಿಂದ ಆನುವಾದಿಸಿ ಕೃಷ್ಣಗಳನ್ನು ಆಡಿ ಜಯಗಳಿಸಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ

ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಾರ್ವತೀಯ ಸತ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಏರ ಅಭಿಮನ್ಯ ನಾಟಕಗಳು ಕನ್ನಡ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಕೇರಿದ್ವಿಜಗಳಾದ್ದುವು. ಜನರಲ್ಲಿ ಇವರು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣ ನಂಬಿ ಭಾವನೆ ಮೂಡುವಂತೆ ಇವರ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಚೆಟುವಟಕೆಗಳಿದ್ದುವು.

ಆಗಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದು ದರಿಂದ, ಕಾಲ್ವಿಕ ಸ್ನಾನೇಶಗಳನ್ನು ಅತಿರಂಜಿತವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಬಹಳ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ರಾಜಾವಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅರಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಕಮಲದೋಳಗಿಂದ ಮೇಲೇಳುವ ನರಕ ಕಿರಿಯರು, ಮೃಜ್ಞಕಟಿಕದಲ್ಲಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ನಿಜವಾದ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರುದತ್ತ, ವಸಂತ ಸೇನೆಯರ ಮಿಲನದಂತಹ ತಂತ್ರಗಳು ಜನರಲ್ಲಿ ಬೆರಗು ಕುತ್ತಾಹಲಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸುಳ್ಳದ ದೇಸಾಯಿಯವರು ಕೆಲವು ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ತಂದು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ವೈಖೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಹೊದ ಹೊದಲು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಅಕಣಿಸಿದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಅತಿ ವೈಭವ, ಅತಿ ವೈಪಹಾರಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಕುತ್ತಾಹಲ ಹುಂಡತೊಡಗಿತು. ವಾಮನ ಮಾಸ್ತರರಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ನಟ ನಾಟಕಕಾರರು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಭಿಯಂತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ನಾಟಕ ರಂಗದ ಅಂತರಿಕ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದರು. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಯಿತು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಅಭಿರುಚಿ, ಪದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಳತ್ತ ತಿರುಗಿತು. ಮಧುರ ಕಂಠದ ನಟರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹಣ್ಣಿತು. ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು, ಘಂಟೆಗಟ್ಟುಲ್ಲಿಯ ವಾಗ್ವಾದಗಳಲ್ಲಿ, ಹಾಡುಗಳಲ್ಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳು ಹಲವಾರು ಕಂದ ಪದ್ಯಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಉತ್ತಮ ಹಾಡುಗಾರರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಹಾಡಿನ ಮಾಥುಯ್ಯದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಕಂಪನಿಯ ಅಳಿವು ಉಳಿವುಗಳು ನಿಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ೧೯೨೦ರವರೆಗೆ ಕೇವಲ ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶರಣರ ಮತ್ತು ಸಂತರ ಬಗೆಗಿನ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅವನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದರಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಅವನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳಿಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೋರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರು, ಹುಯುಲಗೋಳರು ಹೊದಲಾದವರ ಬಿತ್ತಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಂದಗಳ್ಲಾ ಹನುಮಂತರಾಯರ ವರ ಪ್ರಧಾನ, ಎಲ್.ಎಸ್. ಇನಾಂಡಾರರ ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿತ್ತಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಹೊರಬಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚೆಳುವಳಿಗೂ ಸ್ಪಾತಿಕ ನೀಡಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬೀಟೆಂ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಒಡ್ಡಿದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಎಲ್.ಎಸ್. ಇನಾಂಡಾರರು (ಒಲೆಜಿ) ಪೌರಾಣಿಕ, ಬಿತ್ತಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಒಲವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದರು. ದಿನದ ಒಡ್ಡಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಲ ನೀಡಿ ಬಡವರ ಬದುಕಿಗೆ ಹೀಂಸೆ ಕೊಡುವವರ ದೊರ್ಜನ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ 'ಪರಾಣಿವಾಶ' ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದರು. ಕನಾಟಕದ ವಿಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ಕೊಡುವ ಕಥೆಯನ್ನು 'ಹಳ್ಳಿಯಂದ ದಿಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ' ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದರು. ತಪಸಿಗೋಡರ ಕಲಾ ವಿಕಾಸ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಿಂದ ಈ ನಾಟಕ ಸತತ ೨೦೦ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಇನಾಂಡಾರರು ದುಭ್ರಿಕೈ, ಧರ್ಮಪತ್ರಿ, ಜಹಾಗೀರದಾರ, ಸಾಹುತಾರ ಎಂಬ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ವೈಭವಶಾಲಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಾಗಿ ಬರೆದು ಈ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಏಣಗಿ ಬಾಳಪ್ಪನವರ ಜೊತೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಮಂಡಳಿ ನಿತ ಮೇಲೆ ತಪಸಿಗೋಡರ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕಕಾರರಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಇವರು ಒಟ್ಟು ಎಂಭತ್ತು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವಿದ್ದರೂ ಷೈಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯ, ಭೌಮಾಸುರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ, ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭಕ್ತ ದಾಮಾಜಿ

ಮುಂತಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಮೃತ್ಯುವಚನ, ಅಪರಾಧಿನಿ, ಕುಲವತಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಬರೆದರು. ಇವರಿಗೆ ಇರಾಜಂರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ.

ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು (ಇರಾಜ-ಇರಾಜ), ಮರಾಠಿಯ ನಾಟಕಗಳಂತಹೀ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿ, ಸಂಧಾರಾಗ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಗೆಳೆಯರ ತಂಡವೋಂದನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊದಲ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿ ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು ಮತ್ತು ಮುದ್ವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಂದ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆನಂತರ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮೃಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳವಳಿಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡುವ ವರಪ್ರದಾನ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಟಕ ಬರೆದರು. ಮನಸೂರ ಸೋದರರ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಹಂದಿಗನೂರ ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪ, ಹಕ್ಕಂಡಿ ವೀರಪ್ಪ ಇವರ ಅಭಿನಯದಿಂದ ಈ ನಾಟಕ ಅಪಾರ ಕೀರ್ತಿ ತಂದ ಮೇಲೆ ಕಂದಗಲ್ಲರು ಸಂಪೂರ್ಣ ತಮ್ಮನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದುವರೆಗೆ ಅತಿಯಾದ ಸಂಗೀತ ಅತಿಯಾದ ಅಭಿನಯವೇ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಗಡ್ಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶ್ನೇಶ್ವರಿ ನೀಡಿದರು. ಹೌರಾಣಿಕವಾಗಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸರ್ಯುತ್ತ ಭಾಷೆ, ಉಪಮೆ ಉಪಮಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದರು. ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಹಳೆಗನ್ನಡ ಪದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ಗತ್ತು ಸೇರಿಸಿ ಪಾತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತಂದರು. ಪಾತ್ರ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರಗಳು ರಂಗದ ಮೇಲೆ ವಿಜ್ಞಂಧಿಸುವಂತಾಯಿತು. ನಟರ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯೇ ಅಭಿನಯವಾಯಿತು. ರಾಯರು ನಟರ ವಿಶಿಷ್ಟ ವೃತ್ತಿಕೃತವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿ ಬ್ರುಹೊಂಡು ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಹಂದಿಗನೂರು ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪನವರಿಗಾಗಿ ‘ಅಕ್ಷಯಾಂಬರ’ ವನ್ನು, ಅದ್ಯತ್ವಪ್ರನಿಗಾಗಿ, ‘ಬಾಣಾಸಿಗ ಭೀಮ’ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಕೃಷ್ಣನ ಪಾತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಮಧ್ಯರಾಜ ಉಮರ್ಕ್ಷೆ, ಅರ್ಜುನನ ಪಾತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಡಿ. ದುಗ್ಂಡಾಸ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಗಾಗಿ ಎಲಿವಾಳ ಸಿದ್ದಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ, ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಪಾತ್ರಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬಿ ನಟರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದು ಹಲವಾರು ನಟರನ್ನು ಸಿದ್ದಗೋಳಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಟರ ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯೇ ಸ್ಯಾಷ್ಟಿಗೊಂಡಿತು. ಪಾಂಚಾಲಿ, ದ್ಯೇವ ದುರಂತ ಕೇರಳ, ನರವೀರ ಪಾರ್ಥ, ರಕ್ತ ರಾತ್ರಿ, ಅಗ್ನಿ ಕಮಲ, ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ ಮುಂತಾದ ಹೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ, ಕಿತ್ತಾಲ್ಯಾರು ಚೆನ್ನಮ್ಮು, ವರಪ್ರದಾನ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ, ಬಾಳಿನ ಬೆಳಕು, ಬಡತನದ ಭೂತ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಬರೆದ ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರಿಗೆ ಅವರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಕನಾಟಕದ ಶೇಕ್ಕೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬ ಬಿರುದು ದೊರಕಿತು. ಇವರ ಮಾತುಂಗ ಕನ್ನಡ, ಬಡತನದ ಭೂತ, ತಾವರೆ ತೋಟ್ಯಿಲು, ಬೆಳ್ಳಿಚುಕ್ಕಿ, ಇವು ಶೈಷ್ವ ನಾಟಕಗಳೆಂದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದವು. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಲಲಿತಕಲೋದ್ವಾರಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಮತ್ತು ಅರವಿಂದ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಇವು ಕಂದಗಲ್ಲರು ಕಟ್ಟಿ ನಡೆಸಿದ ಮೂರು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳು.

ಕು ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು ಹೋಯಿತು. ಇರಾಜ-ಇರಾಜ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡವು. ಸೂಳಿಬಾವಿಯ ಪಿ.ಬಿ. ಧುತ್ತರಗಿಯವರು (ಗ್ರಾಜ) ಕಂದಗಲ್ಲರ ಮಾತಿನ ಚಮತ್ವರವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿ ನಲವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇರಾಜರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಇವರ ಮೊದಲ ನಾಟಕ ‘ಕಲ್ಲುನಾ ಪ್ರಪಂಚ’ ನಲವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಇವರು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಆ.ನ.ಕೃ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಂದ ಆನಂತರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳು ಹೊರ ಬಂದವು. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಫಾಟನೆಗಳೂ ಇವರ

ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಜನರ ಚಪ್ಪಾಳೆ ಗಿಟ್ಟಿಸಿದ್ದವು. ತಾಯಿ, ಅತ್ಯಿಗೆ, ಪಣಕ್ಕಿಟ್ಟಿ ಪ್ರಮಾಣ, ಹರ ಗಿರಿಜೆ ಎಂಬ ಇವರ ನಾಟಕಗಳು ಕನಾಟಕದ ಹಲವು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡವು. ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶಿತ್ಕೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮು, ಭತ್ತಪತಿ ಶಿವಾಚಿ ಮತ್ತು ಪುರಂದರ ದಾಸ, ಇವರ ಬಿತ್ತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳು. ಪುಂಡರೀಕ ಧುತ್ತರಿಗಿಯವರು ವಿಜಯ ಕಲ್ಲಾ ನಾಟ್ಕ ಸಂಘ ಇಳಕಲ್ಲು ಎಂಬ ಕಂಪನಿ ನಡೆದಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಶಕ್ತಿ ಕೃಪಾ ಹೋಟೆ ನಾಟ್ಕ ಸಂಘ, ಸೂಳಿಬಾವಿ ಎಂಬ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಇಂ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಜಿನಿಯರ್ಲ್ಯಾಂಡ್ ಶಸ್ತೀ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರು ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರು.

ಗುಂಡಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಕೆ.ವನ್‌. ಸಾಳುಂಕೆಯವರು (ರೇಖೆ-ರೇಖೆ) ಕಂದಗಲ್ಲುರ ಬಡತನದ ಭೂತ ನಾಟಕವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಗೌರಿಶಂಕರ ಎಂಬ ನಾಟಕ ರಚಿಸಿ ಆಡಿದರು. ಹಲವಾರು ಫಾಟನೆಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧನೆ ಇಲ್ಲದ ನಟರು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸೇರಿತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ, ಕಂದಗಲ್ಲುರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಈ ನಟರಿಗೆ ಅಭಿನಯಿಸಲು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಕಷ್ಟವೇನಿಸಿದ್ದವು. ಚಲನಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತೊಡಗಿದ್ದು, ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯು ಈ ಸ್ವರ್ವದ್ವಯನ್ನೆಡುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಸಾಳುಂಕೆಯವರು ನಟರ ವೃತ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ, ಅವರ ಸಾಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡದೇ ರಂಜನೀಯವಾದ ಸರಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಜೀವನಾನುಭವದ ಧ್ವನ್ಯಾಂತಗಳು, ಜನಪದ ಸೊಬಗಿನ ಹಾಡುಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ನುಡಿಮುತ್ತುಗಳು ಇವರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾದ್ದವು. ಇಂಥಾಗೆ ನಟ, ನಟಿಯರೇ ಬೀರೆಂಬ ನಿಯಮಗಳಿಲ್ಲದೇ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುವ ಯಾರಾದರೂ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸುವ ಜಾನ್ಯೇಯಲ್ಲಿ ಜನರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುಹುದಾದ ವಿಧಾನದಿಂದಾಗಿ ಇವರ ನಾಟಕಗಳು ಹಲವಾರು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿತಗೊಂಡು ಆ ಮಂಡಳಿಗೆ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು. ಇವರ 'ವರನೋಡಿ ಹೆನ್ನ್ನ ಹೊಡು' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಗುಡುಗೇರಿ ಕಂಪನಿಯವರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳಾಲ ಕಾಳಿಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಟಕೆಟ್‌ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವಂತಹ ಜನರಟ್‌ಹೊಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತಗೊಂಡು ಈ ಕಂಪನಿಗೆ ಆರು ಲಕ್ಷ ಇಷ್ಟುತ್ತೇದು ಸಾವಿರ ರೂ.ಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ಹೊಸಬಾಳು, ಕಣ್ಣಿದ್ದರೂ ಬುದ್ಧಿಬೇಕು ಇತ್ತಾದಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಸಾಳುಂಕೆಯವರು ಸುಲಭ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ರಾಜಮೆಚ್ಚಿದ ದಾಸಿ, ವಿಷಕನ್ನೆ, ಅಮೃತ ಕನ್ನೆ ಎಂಬ ಬಿತ್ತಿಹಾಸಿಕವಾದ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಎಂಬ ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಗುಣ ನೋಡಿ ಹೆನ್ನ್ನ ಹೊಡು ಮತ್ತು ಬದುಕು ಬಂಗಾರವಾಯಿತು ನಾಟಕಗಳು ಚೆಲನಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ಬಿ.ಆರ್. ಅರಿಷಿಂಗೋಡಿ ಅವರು (ರೇಖೆ) ಶ್ರೀ ಹುಚ್ಚೆಶ್ವರ ನಾಟ್ಕ ಸಂಘವನ್ನು ಇಂಗಳರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಲಂಚ ಸಾಮೃಜ್ಯ, ಸೈನಿಕ ಸಹೋದರಿ, ಬಸ್ ಕಂಡಕ್ಕರ್, ಹೆನ್ನ್ ಮಗಳು, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂತೋ ಸಂಗಯ್ಯಾ ಇತ್ತಾದಿ ಸುಮಾರು ಇಂ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಂಪನಿಯ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ತಿಳಿಹಾಸ್ಕೆ ಇವರ ನಾಟಕಗಳ ಗುಣ. ಧಿರೇಂದ್ರ, ಗೋಪಾಲ್, ರಾಮಗೋಪಾಲ್, ಕೆ. ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತಹವರನ್ನು ಅರಿಷಿಂಗೋಡಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕಂಪನಿಯ ಮೂಲಕ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಹೊರತಂದರು.

ಗುಳೆದಗುಡ್ಡದ ಎಚ್.ಆರ್. ಭಸ್ಸೆಯವರು (ರೇಖೆ-ಲ್ಲೆ) ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಂಬಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವಾಗಿಸಿ, ಸುಮಾರು ನೂರ್ತೆ ಕುಟುಂಬ ಹೆಚ್ಚು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಕಾಟುಂಬಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನಾಯ್ದು, ಇವರು ಬರೆದ ಬಾಸಿಂಗ್ ಬಲ, ಭಿಕ್ಕೆ ಬೇಡಿ ಸತ್ತ, ಅತ್ಯಿ ಅಳಿಯ ಇತ್ತಾದಿ ನಾಟಕಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ಮಾಜಿ ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರು ತುರ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತಂದಾಗ, ಆ ಬಗ್ಗೆ ರಂಡೆ ಮುಂಡೆ ರಾಜ್ಯದಾಗ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದುದರಿಂದ

ಸೇರಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಸೇರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕೈದಿಯಾದಾಗ ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ ಪ್ರಪಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಬಾಳು ಬೆಳ್ಗಿದ ಸತಿ, ಪ್ರತಿಫಲ, ಅಶೀರ್ವಾದ, ರಕ್ತ ಕಣ್ಣೀರು, ದೇವರೆಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ, ತಕರಾಯ ತಂದ ತಾಳಿ ಮುಂತಾದವು ಇವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಇವರು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಟಕದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಏಡೇ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಮಾರಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ದಾರುಣ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಒಂದಿದ್ದರು.

ಪಂಡಿತ ಸದಾಶಿವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು ಕೀರ್ತನೆನಾರರಾಗಿ ಉರೂರು ಅಲೆದ ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಗವಾಯಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ನಿಂತರು. ಗವಾಯಿ ಕಂಪನೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗ ಕಲೆಯ ಅನುಭವ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಇಂಜಾರಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಸ್ವಂತ ಕಂಪನಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕುಮಾರ ವಿಜಯ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘು, ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಎಂಬ ಕಂಪನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಜೀವನ ಯಾತ್ರೆ, ಬಾಲಚಂದ್ರ, ಸಾಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು. ಇವರು ತಾವು ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಯವರಿಗೆ ಗುಲಬಗಾರ ಮತ್ತು ಕನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಕೀರ್ತನಾಭಾರ್ತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಕಟ್ಟಿದ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘು ಕಾಗಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. (ಇವರು ಇಂಜಾರಲ್ಲಿ ಮರಣಿಸಿದರು) ಗುರುಪ್ರಸಾದ್ವಾ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘು, ಕಡಪಟ್ಟಿ ಎಂಬ ಕಂಪನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ತಂಕ್ರಯ್ಯ ಕಡಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಗ ಪ್ರಕಾಶ ಕಡಪಟ್ಟಿಯವರುಗಳು ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ತಂಕ್ರಯ್ಯ ಕಡಪಟ್ಟಿಯವರು ಭರ್ತೀ ಮಗಳು, ಸಂಗಮ, ಮದನ ಮೋಹನ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ, ಪ್ರಕಾಶ ಕಡಪಟ್ಟಿಯವರು, ಚಿನ್ನದ ಗೊಂಬೆ, ಸತಿ ಸಂಸಾರದ ಜ್ಯೋತಿ, ಭೂಮಿ ತೂಕದ ಹೆಣ್ಣಿ, ಮತ್ತೆದೆಗೆ ಕುತ್ತಿದ್ದ ಇತ್ಯಾದಿ ಹತ್ತಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕಾಶರ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಗೆ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಸಿದೆ. ಇವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘು, ಸೂತ್ರ ಗೆದ್ದ ಸಾಧ್ಯಾ, ನಾಟಕವನ್ನು ಚೆನ್ನಪ್ಪ ಚನ್ನಗೊಡ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿಹೊಂಡು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಜಾರಲ್ಲಿ ಸತತ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿತು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಮೋಹನಚಂದ್ರ ಕಿರಣಿ, ಇವರು ಆದರ್ಶ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣತಂಗಿ ಎಂಬ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅನೇಕ ಸಲ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಳ್ಳಿಯ ನಟರೂ ಆಗಿರುವ ಇವರಿಗೆ ಇಂಜಾರಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪುರಸ್ಕಾರ ದೊರೆತಿದೆ. ಆದರ್ಶ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿಯೂ ಇವರು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ರಾಮಚಂದ್ರ, ದೇವೇಂದ್ರ, ಕಾಮತರು (ಇಂಜಾರಲ್ಲಿನದ್ದು, ಈಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಹಣ್ಣಾಸಿ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ಬೇಕಾದಂತಹ ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಸುಲ್ಲಾನ್, ಜ್ಞಾಲಾಮುಖಿ, ನಾರದ ನಾರದಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥಾಗಾಗಿ ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳು. ಇವರ, ಮಾನವತಿ, ಏಕಲಷ್ಯ, ಇನ್ನಿಲ್ಲದವರು, ಸಾಕ್ರಟಿಸ್, ಕನ್ನಡಮೃನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಫೆಸ್‌ಮಾಸ್ಟರ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಏಕಾಂಕಗಳು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿವೆ. ಇವರು ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು.

ಎಂ. ಖೇಡಗಿಯವರು (ಶೇಖಾ ಮೊಹಿದ್ದೀನ್ ಖೇಡಗಿ) ತಂಗಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಕಾಂಕೆ, ಹೇಳಿದರೆ ಹೆತ್ತೆವರಾನೆ, ಮಾತು ಅಂಗಾರ ಮಾನ ಬಂಗಾರ ಮುಂತಾಗಿ ಇಂಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ, ಕೆಂಪ್ಡೆ ವೀರ ಮತ್ತು ಸಂಗೋಳಿ ರಾಯಣ್ಣ ಇವರಿಗೆ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿ ನಾಟಕಗಳು. ಇವರು ಇಂಜಾರಲ್ಲಿ ಸಾಲಿನ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪುರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹುಸಗುಂದರ ಡಿ.ಕೆ. ಮಹ್ಯದ್ವಾ ಅಲಿ ಅವರು, ಹುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿದ ಹುಡುಗಿ, ಸೊಸ ಹಾಕಿದ ಸುವಾಲು, ಬಾರಕೋಲ ಮಾವಾ, ಬಸಿರಕೋಡದ ಪ್ರವಾದ ಬಸವೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾಗಿ ಸುಮಾರು ಏವತ್ತು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನ, ಏಳು ಬಿತಿಹಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದವು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳಾಗಿವೆ.

೧೯೬೫ರಲ್ಲಿ ಅಲಿಯವರ ಪ್ರಥಮ ನಾಟಕ 'ಸೇದಿನ ಕಿಡಿ', ಇಳಕಲ್ಲುದ ಬನಶಂಕರಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿತು. ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಜನರ ಬೆಂಬಲ ಮೊರೆಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಮುಹೂರ್ ಆ ಅಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ನಾಟಕ ರಚನೆಗೆ ಹೊದಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವರು ಬರದ 'ಸೂಸೆ ಹಾಕಿದ ಸಫಾಲು' ಭಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಡೆದಿದೆ. ಅಲಿಯವರು ರಚಿಸಿದ 'ಎರ ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಿ' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಗುಡಗೇರಿಯ ಎನ್. ಬಿಸರಾಜರವರು ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೬೬ರ ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರ ನಾಟಕಗಳ ಕುರಿತು ಹುಸಗುಂದದದಲ್ಲಿ, ದಿಕ್ಬಾರ ಸಂಕರಣಾರ್ಥಿ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಗುಳೆದಗುಣ್ಣ ಲಂಕೇಶ್‌ಬುಖಾರವರು, ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಮುಂಪತ್ತು ಕ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರದಿದ್ದು, ಅಪ್ಪಾಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾಗ್ಯೋದಯ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮರಾಜ, ಹೆತ್ತಪರು ಹೊತ್ತಿಸಿದ ಬೆಂಕ ಮುಂತಾದ ಆದು ನಾಟಕಗಳು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿವೆ. ರಘುಮಾಂಗಲ್ಯ, ಸೋತು ಗೆದ್ದ ಸಾಧಿ, ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತಿರು, ರಘು ಬಂಧನ ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಎನ್. ಎಸ್. ಜೋತಿಯವರೂ; ಮಂಗಳಗಾರಿ, ಸತಿಕುಲರಢ್, ಕಾಂಚನಂತ್ಸುಗ್, ಭಾಗ್ಯಮಂದಿರ, ಭತ್ತಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಬಂತಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು 'ಕಂರಿಯವರೂ; ಹುಕ್ಕಾತ್ಯಾರು, ಚಿಕ್ಕುರು ಪದ್ದಿನಿ, ಜೀವನ ಸಂಗೀತ, ರಾಧಾ ರಮಣ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬಿಂದು ಮಾಧವ ಕುಲಕರ್ಮಾಯವರೂ; ಗೆದ್ದ ಸೂಸೆ ಬಿದ್ದ ಮಾವ, ನೀತಿ ನಾಡಿನ ಜ್ಞಾತಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪಡಗೇರಿ ಹನುಮಂತರಾಯವರೂ; ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಗಾಗಿ ಬರದರು. ಎ.ಕ. ಕಟಗೇರಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀ (ಅಮಿನ ಸಾಹೇಬ ಪಿಂಚಾರ) ಇವರೂ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಬರದುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳು ರಂಗಕ್ಕೆರಿ, ಹೆಚ್ಚನ ಯಿತಕ್ಕು ಕಂಡಿದೆ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತಗೊಂಡಿವೆ. ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಳಿಕೆ ತಂಡುಕೊಟ್ಟಿಂತಹ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಿ ೧೯೬೪-೬೫ನೇ ಬಾಲಿನಲ್ಲಿ, ಕನಾರಾಪಕ ನಾಟಕ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮುಸ್ಕೂರೆ ಮುತ್ತದ ಎಲ್.ಬಿ.ಕ. ಅಲ್ಲಾಂಶರವರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಸಿಂದಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬಹಳಿಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ (೧೯೬೪ ರಲ್ಲಿ). ಹುಸಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಬಹೋಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಸಾರಂಗಯ್ಯ, ಸ್ವಾಮಿ ಬಹೋಳಿಯವರು, ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ, ದಾಖಿಲೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೇ ಇರುತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದ ನಾಟಕ ಸಂಭಾದ್ರಿ ಮೂಂದೆಯವರು ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂದಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಬಹಳಿಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ (೧೯೬೪ ರಲ್ಲಿ). ಹುಸಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಜನರಿಂದ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಸೇವೆ ಪಡೆದ ಮುಂದಳಿಯಾಗಿದೆ. 'ನೂತನ ಕಲಾವಿದ', 'ಅಭಿನಯ ಚತುರ್', 'ಸುಪ್ರಶ್ನಾ' ಎಂಬ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಜನರಿಂದ ಪಡೆದ ನಟನಾಟಕಾರ ಇವರು. ಇವರು ಬರದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ದಾರಿ ತಟಿದ ನಾರಿ, ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದ ರೈತ, ಕಂತೂರ ರಾಜೀ ರುದ್ರಪು, ಅದವೇಂದ್ರ, ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಹಾತ್ಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಟಕಗಳು ಹಲವಾರು ನಲ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿವೆ.

ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಟಿನಟಿಯರು

ಎಂಟನಿಯ ಕರ್ತವ್ಯಾನದ ಪ್ರತಿದರ್ಶಿನ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ 'ದೇವಯ್ಯಗಳ ಮಗ ಅಚಲನ್ ಇನ್ನುತನೆ ನರ್ತಕಿನ ನಟರೆಂಬಗ್ಗೆ ಈ ಭೂಪನಾಂಶರಾಜದೋಳ' ಎಂದಿದ್ದು ಇದು ಮೊದಲ ನಟನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಪಡಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ನಟ, ನಾಟಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಪ್ರಯೋಗಗಳಾಗಿವೆ. ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ನಟನಟಿಯರು ಅಭಿನಯವನ್ನು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ತ್ವರಿಸಿದರು. ನಟನಟಿಯರ ಅಭಿನಯ ಮತ್ತು ಕಂತಪಾಧುಯ್ಯದಿಂದಲೇ ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳ ಅಲ್ಲವು ಉಲ್ಲಘಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಾಟಕ ಶಾಲೆ ಅಥವಾ ಕಲಾಶಾಲೆಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಆಯಾಯ ಕಂಪನಿಗಳ ಪ್ರಮುಖಿರಿಂದಲೇ ರಂಗತರಚೇತಿ ಪಡೆದು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಾಗಿ ಈ ನಟ ನಟಿಯರು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಚ್ಚಿನವರು ತಮ್ಮ ಬಡತನವನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಅಥವಾ ಹೊಚ್ಚಿ ಹೊರೆಯಲು ನಟನೆಯನ್ನು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದವರು.

ಸಿಂದಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹಂಡಿಗನ್ನೂ ದನ ಕಾರ್ಯತ್ವದ್ವಾರಾ ಬಾಲಕ ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪ ಆಟ ಬಯಲಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಬಣ್ಣ ಹೆಚ್ಚಿದವರು. ಗೋಲಗೇರಿ ಗೊಲ್ಲಾಳೇಶ್ವರ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪನವರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತ ಜನ ಬೆಂಬಲ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಡರ ನಾಗಪ್ಪ ಮತ್ತು ಟಿಟೀಲು ವಾದಕ ಫಕ್ತ ದ್ವಿನರ ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪನವರಿಗೆ ಅವರಿಂದ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಲಭಿಸಿತು. ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪನವರು ಆ ನಂತರ ಹಲವಾರು ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಇವರ ಪಾತ್ರಗಳ ಅಭಿನಯವನ್ನು ನೋಡಲು ಜನ ಜಾತ್ರೆಯಂತೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಲಗೇರಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪನವರ ಪಾತ್ರ ನೋಡಲು ಬರುವ ಜನರ ಟಿಕೆಟ್‌ಗಾಗಿ ನೂಕು ನುಗ್ಗುಲು ಹೆಚ್ಚಿದಾಗ, ನಟರಾದ ಜಮಾಲಪ್ಪನವರಿಗೆ ಪಿ.ಎಸ್.ಬಿ. ಉಡುಪು ಹಾಕಿ ಜನರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಅಕ್ಷಯಾಂಬರ ನಾಟಕವನ್ನೂ, ಜಿ.ಜಿ. ಹೆಗಡೆಯವರು ಧ್ವನಿತಾರಾ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಎಂಬ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಬರೆದರು. ಅಕ್ಷಯಾಂಬರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನಾಗಿ, ಯಾರ ತಪ್ಪ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣನಾಗಿ, ರಾಜ್ಯ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಾಗಿ ವಾತ್ರ ಮಾಡಿದ ಇವರು ಇಡೀ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿ ಮೌನವಾಗಿ ಅಳುವಂತೆ, ನಗುವಂತೆ, ರಂಜಿಸುವಂತೆ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಹಾಸ ಚಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪಬುದ್ಧಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿ ಆದರ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಮುನ್ನ ಇಂಜಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣಿಸಿದರು. ಕೇಶವಭಟ್ಟು ಮಿಶ್ರಕೋಟಿಯವರು (ಸು. ಇಟ್ಟ-ಇಟ್ಟ) ಏದನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಒದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮಾಮನರಾಯರ ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ಕಂಪನಿ ಇಳಿಮುಖಿಕೆ ತಿರುಗುವವರೆಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ದುಡಿದು, ಆನಂತರ ಮಿಶ್ರಕೋಟಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೀರ್ತನಾಕಾರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಪಿ.ವಿ. ಪಾಟೀಲರು (೧೯೧೦) ಜನಸಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಗಬಿಸವದಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಈಗಿನ ವಾಸ್ತವ್ಯ. ಸ್ನೇಹಾತ್ರಗಳನ್ನು ಬಾಲಗಂಧರವರನ್ನು ಮೀರಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದವರು ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸಿದರು. ಮನಮೋಹನ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಶ್ರೀಗೇರಿ ಕಂಪನಿ ಲಲಿತ ಕಲಾ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಪಿರ್ಲಾ ಸಾಹೇಬರ ಚಂದ್ರಕಲಾ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಎಚ್.ಆರ್.ಎನ್. ಸಿಹಂ, ಬಿ.ಆರ್. ಪಂತಲು ಇವರುಗಳ ಸಮಕ್ಕೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಸಂಸಾರ ನಾಕದಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಡಿದ ಸುಶೀಲ ಪಾತ್ರ ನೋಡಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚೇ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರುವುದು ಎಂದು ಬಾಣಿ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿದ್ದರು. ಪಚನಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಅಳವಡಿಸಿ, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿದ ಮೊದಲ ಕಲಾವಿದ. ಸಂಗೀತ ಮಾಸ್ತರಾಗಿಯೂ ಕೆಲವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇವರಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೊರವಿಸಿದೆ.

ನಾಲತ್ವಾದದ ಕಾಶೀಭಾಯಿಯವರು (೧೯೧೦) ಹೆಮರೆಡ್ಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮೆದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮೆನಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯರಾದವರು. ಹಲವಾರು ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬೇಡಿಕೆಯ ಅಭಿನೇತ್ರಿಯಾಗಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. ಇವರಿಗಾಗಿಯೇ ನೂರಾರು ನಾಟಕಗಳು ಸೋಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡವು. ವಿಜಾಪುರ ಭಾಗದಲ್ಲಿಂತಹ ರೆಡ್ಡಿ ಸಮಾಜದ ಜನರು ಇವರ ಮಲ್ಲಮ್ಮೆನ ವೇಷದ ಪ್ರೋಟೋ ತಗ್ಗಿಸಿ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಇವರಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೊರವಿಸಿದೆ.

ಬೀಳಿಗಿಯ ಮಹ್ಯರಾಜ ಉಮಚ್ಚಯವರು (ರಣಳಿ-ರಣಳಿ) ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರ ಕಂಪನಿ ಬಾಗಲಕೋಟಿಗೆ ಬಂದಾಗೆ, ಅವರ ಕಂಪನಿ ಸೇರಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದರು, ಹಲವಾರು ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬರೀ ನಟನೆ, ಗಾಯನ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲದೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಪದ್ಯ, ನಾಟಕ, ಸಣ್ಣಕಥೆಗಳಿಗೆಯನ್ನೂ ವಿನೋದ 'ಪ್ರಬಂಧಗಳ ರಚನೆ' ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿನಯ ಕಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಧುರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಇಲ್ಲಿನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಕಾಲ ಮೃತ್ಯುವಿರೀಡಾದರು.

ಅಮಿನಗಡದ ಲಾಡಸಾಹೆಬರು (ರಣಳಿ) ಬಾಲಪಾತ್ರಗಳಿಂದ, ಇಳಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಆರ್. ಕಂಟಿಯವರು ಕಟ್ಟಿದ ಮಂಡಳಿಯ ಮೂಲಕ ನಾಟಕ ವೃತ್ತಿಗಳಿದರು. ಸುಮಾರು ಇವ್ವತ್ತು ನಾಟ್ಯ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಶಿರಹಟ್ಟಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ಉತ್ತಮ ಶ್ರೀ ಪಾತ್ರಧಾರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು. ಡಿ. ದುರ್ಗಾದಾಸರ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕ ಸಂಘ ಕಟ್ಟಿದರು. ಆ ನಂತರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ರಣಳಿರ ನಂತರ ಪುರುಷ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಕೇರಿಕ ಪಡೆದರು.

ಮುಖೋಳ ತಾಲೂಕಿನ ಮೇಲ್ಗೇರಿಯ ಪಂಚಯ್ಯಸ್ವಾಮಿಯವರು (ರಣಳಿ-ರಣಳಿ) ಆರ್.ಎಂ. ಬೀಳಿಗಿಯವರ ಪ್ರೌಢ್ಯಹದಿಂದ, ಸಂಗೀತಾಸಕ್ತಿಯ ಒತ್ತುದದಿಂದ ರಂಗಭೂಮಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ರಣಳಿರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ ಮೇಲ್ಗೇರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕ ಕಂಪನಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಿದೆ ಸರಕಾರ, ಕೊಂಡು ತಂದ ಗಂಡ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಡಾಕ್ಟರ್, ಹೆಮರೆಡ್ಸಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮೆ ಇವರ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಟಕಗಳು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಈಚೆಲ ಕರಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರುಷ ಸತತವಾಗಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದು ಈ ಕಂಪನಿಯ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ. ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಅಬ್ಬಾಸ್ ಅಲಿ(ರಣಳಿ) ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ ಎಂಬ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಆದರ ಮಾಲಿಕ ಕೆ.ಬಿ. ಕೊಟ್ಟಿ ಬಸಪ್ಪನವರಿಂದ ಉತ್ತೇಜನ ಪಡೆದು, ಶ್ರೀಪುರುಷರೆಡ್ಡಾ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಹೆಸರಾದವರು. ಕಂದಗಲ್ಲರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಿದರು. ಶ್ರೀ ಮುಚ್ಚೆಳ್ಳರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾಕಾಲ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಣ್ಣ ಜಾಲಿಹಾಳ ಇವರು (ರಣಳಿ), ಚಿತ್ತರಿಗಿಯ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ವಿಜಯ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಶ್ರೀ ಪಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ವೀರಣ್ಣನವರ ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತರೇ ಇವರು ವಹಿಸಿದ ಶ್ರೀಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಂಡು ನಿಜವಾದ ಶ್ರೀಪಾತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಇತರ ಸ್ನೇಹಿತರೊಡನೆ ಇಂ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಸ್ವರ್ಥಗಳಿಂದು ಮುಂದಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವರೆಯಿಕ್ಕೆದೇ ಏಕ್ಕಿಸಿದ್ದರೂ ಸತ್ಯಾಂಶ ತಿಳಿಯದೇ ಸ್ವರ್ಥಯಲ್ಲಿ ಸೋತಿರುವುದಾಗಿ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನವಿದೆ. ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ನಂತರ ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ವೀರಣ್ಣನವರೇ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಸಿಹೊಂಡು ಬಂದರು. ರಣಳಿರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಕಂಪನಿ ಬಿಟ್ಟು ರವಿರಾಜ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ರಣಳಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಆಕಾದೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ.

ಜಮೆಖಿಯ ಗಜಾನನ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯ ಮೂಲಕ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಇಳಿದ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಿದಂಬರ ಕೃಷ್ಣ ಜೋಶಿಯವರು(ರಣಳಿ), ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ಕಲಾವಿದರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಕಲಾ ವಿಕಾಸ ಮಂಡಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ರಣಳಿರಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಗ್ರಹ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಸಿಂದಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯಂಕಂಚಿಯ ಬಾಪ್ಪಾಗೌಡ ಪಾಟೀಲ, ಬಿಂದೂರಾವ್ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರುಗಳ ನೆರವು ಪಡೆದು ಕನಾಟಕ ಕಲಾ ಸಂಘ ಯಂಕಂಚಿ, ಎಂಬ ಸ್ನಾತಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜೋಶಿಯವರು ಜೆಲನಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಿದಂಬರ ಕೃಷ್ಣ

ಚೋಳಿಯವರು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತರಗಿ ಕಂಪನಿ ಬಿಟ್ಟು ರವಿರಾಜ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿದೆ.

ಶಂಕರಯ್ಯ ರಕ್ಷಸಿಯವರು, (೧೯೬೫) ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಯ ಜವಾಭಾಗಿರಿಯನ್ನು ನಿಖಾಯಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಭಕ್ತಿ ಬೇಡ ಹೊಚ್ಚೆ ಹೊರಿಯತ್ತಿದ್ದವರು. ತಮ್ಮ ಹದಿನ್ಯದನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹೊತ್ತಿನ ಉಪಕಾಗಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಹೊಚ್ಚೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿದ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಅಭಿನಯ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಿಗಿ ಗಮನಹರಿಸಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕಲಾವಿದರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಯವ ಕೀರ್ತಿವಂತ ಕಲಾವಿದರಿಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಸನ್ಮಾನಗಳು, ಬಿರುದುಗಳು ಇವರಿಗೆ ಸಂದಿವೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ನಾಟಕೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಂಕರಯ್ಯ ರಕ್ಷಸಿಯವರು ನಾಯಕ, ಖಿಳಾನಾಯಕರಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿರುವ, ಹೆಚ್ಚಿನಕ್ಕಿಂತ ಕೂಡಿದರೆ ಹಡೆದವರು ಬೇಕಿಲ್ಲ, ಜೈ ಜವಾನ ಜೈ ಕಿಸಾನ, ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿ, ಧರ್ಮ ದೇವತೆ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸಹಾಯ, ಮನೆ ಎರಡು ಮನ ಒಂದು, ಸುಳ್ಳ ದೇವರಿಗೆ ಕಳ್ಳ ಪೂಜಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ನಾಟಕಗಳೂ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದೆ. ಪತ್ನಿ ಶಾಂತಮ್ಮ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಶಾಂತಾಭಾಯಿ ಯಲ್ಲವ್ವು ಅಮಿನಗಡರವರು (೧೯೬೫), ಹಲವಾರು ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣಾಸಿ ತಂಡಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಉತ್ತಮ ನಟನೆಯ ಮೂಲಕ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ರಂಗ ಕಲಾವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾಗಂತೆ ಹಲವಾರು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಮ ನಟರಿಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಹನಗುಂದ ಬಾಬ್ಜಾನವರು (೧೯೭೨) ಇನ್ನಾವೆಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿರುವ, ಎಚ್ಚರ ತಂಗಿ ಎಚ್ಚರ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಗುಲಬಗಾಂದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ೧೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿದೆ ಎಂಬುದು ಉಲ್ಲೇಖನಿಃಯ.

ಕೆರೂರಿನ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಮಾನವಿಯವರು ಭೀಮನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ಆಜಾನುಭಾಕು ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾರು. ಬಾದಾಮಿ ಬನಶಂಕರ ಜಾತ್ಯಕಾಗಿ ಕೆರೂರಿನ ಶಾರದಾ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗೆ ಕಂದಗಲ್ಲೊ ಹನುಮಂತರಾಯರು ನಾಟಕ ಕೂಡಿಸಲು ಬಂದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಹುಡುಗ ಬೇಟಿಯಾದ. ಹನುಮಂತರಾಯರು ಅಕ್ಷಯಾಂಬರ ನಾಟಕದ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿದ್ದವರು ಸಾಧ್ಯತ್ವಾ ಭೀಮನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕಾನಾದಂತೆ ಭಾವಿಸಿದರು. ಪಾತ್ರಗಳ ಆಯ್ದು ಮಾಡುವಾಗ ಭೀಮನ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಯಾದ ಹುಡುಗನೇ ಬೇಕು ಎಂದು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ಅರ್ಥಕ್ಕೆನನ್ನು ಹುಡುಕಾಡಿಸಿ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಅಪ್ಯಯೋಜಕದೇಹವೆಂಬ ನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಭೀಮಕಾಯ ಸದುಪಯೋಗಗೊಂಡಿತು. ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಮಾನವಿಯವರ ಗಾತ್ರ ಯಾವ ರೀತಿ ಇತ್ತುಂದರೆ ಜನಿವಾರ ಆ ಮೈಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವಂದು ಹಗ್ಗವನ್ನೇ ಜನಿವಾರವಾಗಿ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶಿಶುಪಾಲ, ಗೋರವಿನಾಥ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಜಗಾತ್ರದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಇವರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವರು ಭೀಮನಾಗಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು ಜನ ಕಿವಿಗಡಚಿಕ್ಕುವ ಚಪ್ಪಾಕೆ, ಕೇಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರು. ಹಣದ ಮುಗ್ಗೆಟ್ಟನ ಕಂಪನಿಗಳು ಈತನ ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು.

ಹನ್ನರದನೇ ಪರ್ವದೊಳಗೆ ತಾಯಿ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಗುಳೆದಗುಡ್ಡದ ಯಲ್ಲೂಬಾಯಿ, ರೂಪ ಮತ್ತು ಸುಮಧುರ ಕಂಠದಿಂದಾಗಿ ಗುಳೆದ ಗುಡ್ಡದ ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ, ಗಂಗಣ್ಣ ಪರ ಇವರ ಮೂಲಕ ಹುಲ್ಲೂರ ಪರಪ್ಪನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಆ ನಂತರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅಭಿನೇತ್ರಿ ಮತ್ತು ಗಾಯಕಿ

ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಕಲಾವಿದೆಯಾದ ಗುಳ್ಳೇದಗುಡ್ಡ ಗಂಗೊಬಾಯಿ, ಯಲ್ಲಾಬಾಯಿಗೆ ಭಾಗೀಲಕೋಟೆಯ ರೈಲು ನಿಲ್ಲಾಣದ ಹತ್ತಿರದ ತಿಪ್ಪೆಗುಂಡಿಯ ಬಳಿ ಇನ್ನೂ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟಿರದ ಹಸುಳೆಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿವಳ್ಳು. ಈ ಮಗುವನ್ನು ವಿಶ್ರಿತೀಕೊಂಡು ಬಂದು ತಾನಿದ್ದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಿಸಿದರು ಯಲ್ಲಾಬಾಯಿ. ಆರು ವರ್ಷದವಳಾದ ಮೇಲೆ ಗಂಗೊ ಬಾಯಿ ಲೋಹಿತಾಶ್ವನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದಳು. ಯಲ್ಲಾಬಾಯಿ ಈ ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಬಾಲಕಷ್ಟ ಬುವಾ ಕಟೀಶ್ವರಿ, ಅಬ್ಜುಲ ಕರಿಂಖಾನ್, ಶಂಕರರಾವ ಸರ್ವಾನಾಯಕ್ ಇವರುಗಳ ಬಳಿ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಸಿ, ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಕರೆತೆಂದರು. ಗಂಗೊಬಾಯಿಯವರು, ನಾಯಕ ವಾಮನರಾಯರೊಂದಿಗೆ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಹಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿದರು. ಮಧ್ಯರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಇಂಜರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ವಿಜಾಪುರ ನಾಗರಿಕರು, ಮರಾಠಿ ಕಲಾವಿದರು, ಎಲ್ಲ ಸೇರಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್ ಕಾಜಲಗಿಯವರ ಆಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಗೊಬಾಯಿಗೆ ಗಾನರತ್ನ ಬಿಂದು ನೀಡಿದರು. ಏಳು ವರ್ಷ ಸ್ವಂತ ಕಂಪನಿ ನಡೆಸಿದ ಮೇಲೆ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಹದಿಂದ ಇದು ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ಗಂಗೊಬಾಯಿಯವರು ಬಸವರಾಜ ಮನಸೂರರ ಕಲಾಪ್ರಕಾಶ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಸೇರಿ, ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇ ಇಂಗಿರಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯರೋಗದಿಂದಾಗಿ ಮರಣಿಸಿದರು.

ಬೀಳಿಗಿಯ ಗೋಹರ್ಜಾನ್ ಮತ್ತು ಅಮೀರ್ ಜಾನ್ ಕನಾಟಕಿ, ಭರಮಷ್ಟನವರ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತು ಕಂದಗಲ್ಲರ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತೇ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಲಗಂಧವರಸ್ನೇ ಅನುಕರಿಸಿ ಪ್ರೇಚ್ಯಕರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ರಸದೌತಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋಹರ್ಜಾನ್ ಬಾಲಗಂಧವರ ಸಂಗಾತಿಯಾಗಿ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಸೇರಿದರು. ಅಮೀರ್ಜಾನ್ ಕನಾಟಕಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ಚಲನಚಿತ್ರ ಕೈತ್ತರಿದಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯಕಿಯಾದರು. ಹಲವಾರು ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಪ್ರಮೀಳೆ ಗೂಡೊರು ಅವರು, ಮೊದಲು ಬರೀ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ನಂತರ ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳಾ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಗಂಡಸಿನ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಡಿನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಬಿ.ಆರ್. ಅರಿಷಿಣಗೋಡಿಯವರ ಹುಟ್ಟಿಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಕಮತಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷಗಳು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಂತರ ಇತರ ಕೆಲವಾರು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಬಾದಷಾಹಾ ಸಾಹೇಬರವರು ವಾಮನರಾವ್ ಮೂಸ್ತರರ ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಉತ್ತಮ ಗಾಯಕ ನಟನಾಗಿ ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದವರು. ವಾಣಿವಿಲಾಸ, ಶ್ರೀರಂಜನಿ, ಜಮಬಿಂಡಿ, ಏಣಿ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಡೆ-೨೦ನೇ ಸಾಲಿನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ.

ಭಾಗೀಲಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಮಂಕಣೆಯ ಮಾನಪ್ಪನವರು, ದೌರ್ವಾದಿ, ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ, ಕಿತ್ತೂರ ಚನ್ನೆನ್ನಮ್ಮೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತೇ ಕಂದಗಲ್ಲಗಿಂದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ರಾಣಿ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ನಾಟಕದ ವಿಯಾಲಿಯಿದ್ದ ಉರ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಗಮದ ಕೋಟೂರ ಬಸಪ್ಪ ಮಾನಪ್ಪನಿಗೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ಇವರನ್ನು ನಾಟಕ ಕೈತ್ತೆಕೈ ಇಳಿಸಿದರು. ಸಾಂಗಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಲ್ಲಾದಿಯಾಖಾನರ ಬಳಿ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಲಲಿತಕಲೋದ್ದೂರಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಹೈದರಾಬಾದನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾತ್ರ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಂಕಣೆ ಮಾನಪ್ಪನವರ ಸ್ತ್ರೀಪಾತ್ರ, ನೋಡಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮರು ಇವರನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದೇ ತಿಳಿದು ಮಾರು ಹೋಗಿ ಇವರನ್ನು ಅರಮನೆಗೆ ಅಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದ ರೆನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಅಪ್ಪರಾಜ ಮುಧೋಳ ಎಂಬ ನಟ, ಬಸವರಾಜ ಹೊಸಮನಿಯವರ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯಗಳನ್ನು ಕಲಿತರು. ಇವರು ಮುಧೋಳ ತಾಲೂಕಿನ ಜೀರಗಾಳದವರು. ಶಿವತಾಂಡವ ಮತ್ತು ಆರಾಧನಾ ನೃತ್ಯಗಳಿಂದ ಜನರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿ, ಅನಂತರ ಹಲವಾರು ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಇಂಡಿಯಾರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಆಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ.

ವಿಳಿನಾಯಕನ ಪಾತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಿಚಿತರಾದ ಲಾರಿ ಗುಂಡಪ್ಪ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಳಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಅಭಿನಯಿಸಿದರು. ರಾಜು ಯಂಕಂಬಿಯವರು ಸೋಸೆ ಹಾಕಿದ ಸ್ವಾಲು ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಾಸ ಪಾತ್ರದ ವಿಶೇಷ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ನಟ. ಇವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದರೂ ಹಾಸ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳೇ ಮೀಸಲಾದ ನಟ. ಶಿವಯೋಗಿ ವಿಜಯನಾಟ್ಯ ಸಂಥಾ, ತಾಳಿಕೋಟೆ ಎಂಬ ಸ್ವಂತ ಕಂಪನಿಯೊಂದನ್ನು ಅವರ ಅಣ್ಣಿ ವಿಜಯಕುಮಾರ್ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಐದಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದರು. ಇಂಡಿಯವರಾದ ವೀರೇಶ ಇಂಡಿ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾಲು, ರತ್ನಮಾಂಗಲ್ಯ ಎಚ್ಚರ ತಂಗಿ ಎಚ್ಚರ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ, ಹಲವಾರು ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಬ್.ಕೆ. ವಿಜಯಶೇವಿರ ಇವರು, ನಟರಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ.

ಕೀರ್ತನಪ್ಪ ಇಳಕಲ್ಲೆ, ಗೋವಿಂದಪ್ಪ ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ, ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ ಹನುಮಂತಪ್ಪ, ದ್ಯಾಮೋಜ್ಞಿ ವಿಜಾಪುರ, ಡಾಕಪ್ಪ ಕಂದಗಲ್ಲೆ, ಕಡಪಟ್ಟಿ ಷಡಕ್ಕರಯ್ಯ, ಕಡಪಟ್ಟಿ ಬಸಲಿಂಗಯ್ಯ, ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ, ಮುದಕಪ್ಪ ಕಾಕನೂರ, ಮನ್ನುಭಾನ ಬೀಳಗಿ, ಹಂದಿಗನೂರ ಸಿದ್ದಾಮಂಜುನವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಭಾಯಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾಭಾಯಿ, ಬ್ಯಾಕೋಡ ಗುರಪ್ಪ, ಬಸವಗಾಡ ಸೋಳಿಬಾವಿ ನಾಲತವಾಡದ ನೀಲಕಂಠಪ್ಪ ಹಮ್ಮಿಗಿ ಮುಂತಾದವರು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿವಿಧ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಕಲಾವಿದರು.

ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳು

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾತಿ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತೊಡಗಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆ.ಶ. ಇಂಡಿ-ಇಂಡರಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಮಂಡಳ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಮಂಡಳಿಯಿಂದ ಚುರುಮುರಿಯವರ ಶಾಕುಂತಲದ ಮೊದಲನೇ ನಾಲ್ಕು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆಲೋಽಸ್ಕರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯ ಮರಾತಿಯ 'ಸೌಭರ್ದ' ನಾಟಕವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಆಡಲಾಯಿತು. ಬಾದಾಮಿ ವೆಂಕ್ಕಣ್ಣ ಭಟ್ಟರಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾನ ಕಲಾವಿದ ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಮಂಡಳ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಬದುಕದೇ ಹೋಯಿತು.

ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಉಚ್ಛರಿಯ ಕಾಲವನ್ನಿಂಬುದಾದ ಇಂಂ ೧೦೧ ರಂದ ಇಂಡಿ ರವರಿಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯಂತಹೀ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೂ ಹಲವು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡವು. ವಿಶ್ವಗ್ರಂಥಾದರ್ಶ ನಾಟಕ ಮಂಡಳ(ಇಂಡಿ) ಯು, ರಬಕವಿಯ ವಾಮನಾಯರು ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ನಟರಿಂದ

ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. ರಾಜೀಬೆನ್ನೂ ರಿನಲ್ಲಿ ಆದಿದ 'ಕವಿರತ್ನ ಕಾಳಿದಾಸ' ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಮೊದಲ ನಾಟಕ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ್ಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕಾಲಾವಿದರಾದ ರಾಜೀಬೆನ್ನೂ ರ ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಗುರುರಾವ ದೇಶಪಾಂಡ, ಮಿಶ್ರಿಕೋಟಿ ಕೇಶವಭಟ್ಟ, ಬೇವೂರು ಬಾದವಹಾ, ಸಂಗನ ಬಸಬ್ಜು ಕುಕುಮಾರ ಇವರುಗಳೆಲ್ಲ ರೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಂಪನಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವೇ ವ್ರಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಗುಳೆದಗುಡ್ಡ ಯಲ್ಲಿಬಾಯಿ, ಆ ನಂತರ ಸಂಜೀವಮ್ಮೆ, ನಾಯಕಿಯ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ಈ ಮಂಡಳಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಶಿವಾನಂದ ರಂಗಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಂಬಿಗ್ಗೆ ಅರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಮತಿಮೀರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ್ಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುಲಾಯಿತು. ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಅನುಭವವನ್ನೂ, ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದ ಗುಂಗೂಬಾಯಿ ಗುಳೆದಗುಡ್ಡ ಇವರು ಮಧ್ಯರಾಯರ ಸ್ವೇಚ್ಛದಿಂದಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಗಂಗೂಬಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ನಾಯಕ ನಟನಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುರುರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡಯವರು ಮಂಡಳಿ ಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಗಾಯಕ ನಟರಿಲ್ಲದೇ ತೊಂದರೆಯಾದಾಗಿ, ವಾಮನರಾಯರ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದ ಬಸವರಾಜ ಮನಸೂರರನ್ನು ಆಹ್ನಾಸಿಸಿ ನಾಯಕನಟನ ಪಾತ್ರ ನೀಡಿದ ಮೇಲೆ, ಈ ಕಂಪನಿ ಮತ್ತೆ ನಡೆಯತೋಡಿತು. ಮೈಸೂರ ಮಹಾರಾಜರು ಈ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿಸಿದರು. ಬೆರೆ ಬೆರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿ ಒಮ್ಮೆ ವಿಷಾಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದಾಗ ಭತ್ತೆ ರಂಗ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾಯಕ ನಟ ಹೀರಾಬಾಯಿ ಬಡೋದರೆ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿತ್ತು. ಎರಡೂ ಮಂಡಳಿಗಳ ನಡುವೆ ವೈಪುಳಿ ನಡೆಯುವ ಬದಲು, ಪರಸ್ಪರ ಸೌಹಾದರ್ಯಯುತವಾಗಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಡೆದುವು. ಒಂದು ದಿನ ಆ ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಮರಾಠಿ ನಡೆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ, ಸರದಿಯಂತೆ ನಡೆದವು. ಎರಡೂ ಮಂಡಳಿಗಳೂ ಸಂಶಯ ಸಾಮೂಜ್ಯ, ಸೌಭರ್ಯ, ಮಾನವಮಾನ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನೇ ಆಡಿದ್ದು. ಆದರೆ ಅವನ್ನೇ ಒಂದು ದಿನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಆಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಗಂಗೂಬಾಯಿಯ ಕರೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ಬಂದು, ಹಂಡಿಗನೂರು ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪನವರೂ ಈ ಮಂಡಳಿ ಸೇರಿದಾಗ, ಮಂಡಳಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆದವು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ನಂತರ ಈ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಉಡುಪಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಮಂಡಳಿಯ ಆದಾಯ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದ್ದು ದರಿಂದ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಗುಳೆದಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು.

ವಾರ್ಷಿಕ ವಿಲಾಸ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ವೈವಸ್ಥ್ವಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಆದು ಇಳಿಮುಖಿವಾಗೆತೋಡಗಿದಾಗಿ ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಕಲೋದ್ದಾರಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕೆಂಬಾವಿ ಮಾಧವರಾಯರು ಧನಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ವರ್ಣಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗೋವಾದ ವಿಶಲ ಮಾಪಸೆ ತಯಾರಿಸಿದರು. ಕೊಡಗಲಿ ಜಪ್ಪಯ್ಯ, ಕೇಲರ್ ಅಂಕಪರದೆಯನ್ನು ಹೊಲಿಸಿ ತಯಾರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಮಂಕಣಿ ಮಾನಪ್ಪ, ಮಡಿವಾಳಯ್ಯ ಸೀಮಿಕೆರಿ, ಹಂಡಿಗನೂರು ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರು ಅವರಿದ್ದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರು. ಈ ಎಲ್ಲರ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳಿಂದ ಲಲಿತ ಕಲೋದ್ದಾರಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು.

ಶ್ರೀ ಗಜಾನನ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಜಮಿಂದಿ, ದತ್ತಂಭಟ್ಟ ಒಡೆಯರ ನೇತ್ಯತ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಂಜಿಲರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಇವರಿಗೆ ಗಡ್ಡಿಯಾದ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದವರು ಸೋಽದರತ್ತ ಆಕೃಷ್ಣ. ಗರುಡರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ ಕಲಾವಿದರ ಆಗಮನದಿಂದಾಗಿ ಉಪಕ್ರೇಕ್ಷೆಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣ, ಜಹಗೀರದಾರ, ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರ ಬಿದರಿ, ದೇವಗಿರಿ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿ, ಗುರಪ್ಪ ಜಾಲವಾಡಿ, ದತ್ತಂಭಟ್ಟ ಸಂಗಮ ಮೊದಲಾದವರು ಗರುಡರಿಂದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು, ಈ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘವನ್ನು

ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಅಕ್ಷಯ್ಯನ ಮಗ ರಾಘವೇಂದ್ರ ರಂಗಸಚ್ಚಿದ್ದಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ. ಬಾದಾಮಿ ಬನಶಂಕರಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಅರ್ಚಕ ತೀರ್ಥಭಟ್ಟರಿಂದ ಯಥೇಷ್ಠಿವಾಗಿ ಧನಸಹಾಯ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಎಂದೋ ನಿಂತು ಹೋಗ್ದ ಗುಳೆದಗ್ನಿಗೆ ಗಂಗೊಬಾಯಿಯವರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಿಂದ ನಾಟಕದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ದೊರೆತವು. ಈ ಮಂಡಳಿ ಅಂಚಲಕರಂಜಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಿರಜ್ಜು ರೋಗಿಯ ನಿಂತು ಶ್ರೀ ಲಿರೀದಿಸಿದರು. ಕಾಶೀಬಾಯಿ ನಾಲತ್ವಾಡ, ಮಧ್ಯರಾಜ ಉಮರ್ಚಿರ್ಯವರು ಈ ಮಂಡಳಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮಂಡಳಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ದಾವಣಗರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಂ ಮಾಡಿದಾಗ ಮುಧೋಳಿದ ಶ್ರೀ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಸಿಂದಗಿಯ ಸದ್ಗುರು ಭೀಮಾ ಶಂಕರ ಮಂಡಳ ಪೀಠಾಧಿಶರಾದ ಶ್ರೀ ದತ್ತಪ್ರಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ವಡ್ಡಲ್ಲಿಶ್ರೀಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಂದಗಿಯ ಶಾಂತವೀರ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಸಹಾಯಗಳು ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಳನಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿದ್ದವು. ಮಧುಗಿರಿಯ ಮುಕ್ಕಾಮಿನಲ್ಲಿ ಎಚ್.ಆರ್. ನಾರಾಯಣರಾಯರ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣರ ಕಥೆ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಏದು ಅಂಕಗಳ ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ದತ್ತಂಭಟ್ಟರು ಚಲಿಸುವ ರಂಗ ಮಂಡದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ಶಿವಮೋಗ್ಗದ ಕೃಷ್ಣಾ ಬಾಕೀಸಿನ ಮಾಲೀಕ, ರಾಮಮೂರ್ತಿ ಅಯ್ಯರರ ಧನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇಂಜಿನಿಯರಿಯಾಗಿ ವೆಚ್ಚುದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಹತ್ವದ ದೃಶ್ಯಗಳ ವಿವಾಟಾಯಿತು. ನಿರುಪಯುಕ್ತ ರೈಲು ಹಳಗಳನ್ನು ತಂದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಚಾರಿ ಒಡಾಡುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿದರು. ಹಡಗು ಮುಳುಗುವುದು, ಸೂರ್ಯೋದಯ ಮತ್ತು ವೈಕುಂಧ ದೃಶ್ಯಗಳು ಹಳಿಯ ಮೇಲಿನ ಚಕ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಕ್ಷಣಿದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಾಗರದ ಕ್ಷಣಿಂಬಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿ ಬರುವ ಸೂರ್ಯ ಬಿರುಗಳಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲಗೊಳ್ಳುವ ಸಮುದ್ರದ ತರೆಗಳು, ಮಧ್ಯ ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಡಗು, ಬಡಿಯುತ್ತ ಬರುವ ಗರುಡಾರೂಢ ಏಷ್ಟು, ಕ್ಷಣಿದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗುವ ಸನ್ನವೇಶಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು. ಈ ನಾಟಕ ಹುಬ್ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಂ ವೈಭವಪೂರಿತ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಸಿತು. ಈ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಇಂಂರವರೆಗೂ ದತ್ತಂಭಟ್ಟರೇ ನಡೆಸಿದರು. ಆ ನಂತರ ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ಶ್ರೀಪಾದರಾವ್, ಸದಾಶಿವರಾವ್ ಮತ್ತು ಅನಂತರಾವ್ ಸಹೋದರರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಒಳಿಸಿದರು. ಈಗ ರಾಮಕೃಷ್ಣರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಚಂಪುರೈರ, ವಿಶ್ವನಾಥ, ಅನುಸೂಯ, ಶಪಂತಲಾ, ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮಧುಕೇಶ್ವರ, ಅಶೋಕ ಇವರುಗಳ ಆಭಿನಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಾಟಕ ಮಂಡಳ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ.

ಹಂದಿಗನೂರು ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪನವರು ಧಾರವಾಡದ ನಂಜುಂಡತೆಟ್ಟಿರ ಹಣದ ನೆರವಿನಿಂದ ಇಂಜಿನಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾರಂಜನ ನಾಟ್ಯ ಸಂಖ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು, ನಾಯಕ ನಟರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿನಯದಿಂದ ಪ್ರವ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಸಿದ್ರಾಮಪ್ಪನವರೊಳ್ಳಿಂದಲೇ ಈ ನಾಟ್ಯ ಸಂಖ್ಯದ ಎಲ್ಲ ನಾಟಕಗಳೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರು ಇಂಜಿನಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಕಾರಣ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಎರಡನೇ ಬಾರಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯಲ್ಲಿ ಆಭಿಮಾನಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಶ್ರೀ ಆರವಿಂದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಮಲ್ಲಾರಿರಾವ್ ಜೋತಿ, ಚೆನ್ನಬಸವ್ಯ ಕವಲಿ, ಡಿ.ದುಗ್ಂಡಾಸ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರೆಂದೂಡಿ ಬಡತನದ ಭೂತ ನಾಟಕದಿಂದ ಮಂಡಳಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಮುಂಗಡ ಟಿಕೆಟ್ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಈ ಕಂಪನಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿದ್ದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹುಬ್ಬಳಿ, ನರಗುಂದ, ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನುಡಿದ ಕಂಪನಿ ಬಹಳ ದಿನ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕಂದಗಲ್ಲರು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ

ಪರಿಹರಿಸಲು ಉಲಿಗೆ ತೆರಳಿದ್ದು, ನಂತರ ಕಂಪನಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಯಿತು. ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಮೂರನೇ ಬಾರಿಗೆ ಇಂಜಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಜಯ ಆರವಿಂದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇದು ಹಾವೇರಿ, ದಾವಣಗರೆ, ಅರ್ಹಿಕೆರೆ, ಸಿರಸಿ, ಸಿದ್ಧಪುರ, ಸಾಗರ, ತುಮಕೂರು, ಹಿರಯೂರು ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಂಪ್ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಕಾಲ ನಡೆಯಿತು. ಆದರೆ ಕಲಾವಿದರ ಕೌರತೆಯಿಂದಾಗಿ ಸ್ಥಗಿತವಾಯಿತು.

ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಹೋದರ ಮುಪ್ಪಯ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರ ವಿಜಯನಾಟ್ ಸಂಖ್ಯ, ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಇಂಜಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮಂಡಳಿ ತಾಳಕೋಟಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಮುದದೇವ ಗವಾಯಿ, ಚನ್ನಬಸಯ್ಯ ನರೇಗಲ್ ಈ ಕಂಪನಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಮುಪ್ಪಯ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಲ್ಲದೇ, ಹುಚ್ಚಿಪ್ಪ ಯಾವಗಲ್, ಗುರು ಸಂಗರ್ಯ, ಸುತ್ತಗೆಟ್ಟೆ, ಬಸನಗಾಡ ಸೂಲಿಬಾವಿ, ಕೆ.ಆರ್. ಮಹಬೂಬ್, ಗುರುಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಇದ್ದಲಗಿ, ವೀರಣ್ಣ ಜಾಲಿಕಾಳ, ಬಸವ್ಯನಲುವಡಿ, ಭಾಬು ಗದಗ, ಸರೋಜಾ ಇಂಕಲ್, ಪರಮೇಶ ಗದಗ, ಶಿವಕುಮಾರ, ನಾಗೇಶ ಮೈಸೂರು, ಉಳುವೆಷ್ಟ, ಚಂದ್ರ, ದಾವಣಗರೆ, ಸುಲೋಚನಾ ಗದಗ, ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ದಾಂಡೇಲಿ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಂಗನಾಳ, ಎಚ್. ರೇಣುಕಾ ಬೇವಮ್ಮೆ ಕಾಗ್ರಲ್, ವಿರೂಪಾಕ್ಷಯ್ಯ ಮುಧೋಳ, ಯಮನಪ್ಪ ಕುರಹಟ್ಟಿ, ಮೂಗುಂಡಯ್ಯ ಸಂಗಮ, ಇವರುಗಳು ಈ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಕಲಾವಿದರು. ಇಂಜಿನಿಯರಿಂದ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಈ ಕಂಪನಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಅಂರದಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಈ ಮಂಡಳಿಯ ನಾಲ್ಕು ಶಾಖೆಗಳಾದುವು. ಇಂಜಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಸೌಭಾಗ್ಯ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾಟಕ, ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಅಪಾರ ಜನದಟ್ಟಸೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಜೀವನರೂಪ್ ನಾಟಕ, ಹುಬ್ಬಳಿ ಕ್ಷಾಂಪ್ ನಲ್ಲಿ ಅಂತ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ, ದಾವಣಗರೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಜಿನ್ಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಕಂಡಿತು. ಕಲಾವಿದರ ಪಲಾಯನದಿಂದಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕಮತಗಿಯಲ್ಲಿ, ಮುಕ್ತಾಯ ಸಮಾರಂಭ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಹಾಲಕರೆಯ ಶ್ರೀಮತದ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರ ಆಗ್ರಹದನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಒತ್ತಾಯಿದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯ ಸಮಾರಂಭ ಇಂನೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವಾಗಿ ಬದಲುಗೊಂಡಿತು. ಕೆ.ಎನ್. ಸಾಳುಂಕೆಯವರೂ ಈ ಮಂಡಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ನಾಟಕ ಕೃತಿಗಳ ನೆರವೆ ನೀಡಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಹೊದಲ ಶಾಖೆಯನ್ನು ಇಂಡಿಯನ್ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರು ಅನಾರೋಗ್ಯದಿಂದ ಇಂಡಿಯನ್ ಆಸ್ಕರ್ತೆ ಸೇರಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಮಾರಲಾಯಿತು, ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಇಂಜಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಮುಪ್ಪಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಜಾಲಿಕಾಳ ವೀರಣ್ಣನವರು ಈ ಮಂಡಳಿ ನಡೆಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿತೆಗೆದುಹಳಿಂದರು. ಇವರ ನಿರ್ವಹಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ವಿಜಯ ನಾಟ್ ಸಂಖ್ಯ ಎಂಬ ಹೋಸ ಶಾಖೆಯ ಇಂಡಿಯನ್ ಬೈಲಹೊಂಗಿದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರತ್ಯುರಾಜ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಇನ್ವೆನ್ಯೂಂದು ಶಾಖೆ ಚೆನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಸ್ಕಾಫನೆಗೊಂಡಿತು. ಈ ಮೂರನು ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳು ಇಂಡಿಯನ್ ಆರಂಭಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದವು. ನಂತರ ಜಾಲಿಕಾಳ ವೀರಣ್ಣನವರು ರವಿರಾಜ ನಾಟ್ ಕಲಾ ಸಂಖ್ಯ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಸ್ಪಂತವಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಕಂಪನಿಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೋಣಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ಹೊತ್ತು ಅಧೀಕ್ಷಕರ ಮೂಲಕ ಮುನ್ನಡೆಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಿ.ಆರ್. ಅರಿಷಿಣಗೋಡಿಯವರ ಮಾಲಿಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಶ್ರೀ ಹುಚ್ಚೇಶ್ವರ ನಾಟ್ ಸಂಖ್ಯ ಕಮತಗಿ, ಎಂಬ ಕಂಪನಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಹವ್ವಾಸಿ ಮಂಡಳಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡ ಈ ಮಂಡಳಿ, ಜನರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಆಹ್ವಾನಗಳಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಿ ಮಂಡಳಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗೊಂಡಿತು. ಲಂಚ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಎಂಬ ಎರಡೆ ನಾಟಕಗಳು ಎರಡು ಪರ್ಫೆ ಕಾಲ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡವು. ಆ ನಂತರ ಅರಿಷಿಣಗೋಡಿಯವರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಆಡಿದರು.

ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿನ್ಯೇದು ಕಲಾವಿದರಿದ್ದು, ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ಇಟಾಕಿರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಂ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಖ್ಯೆ ಏವತ್ತೆಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯತ್ತು. ಕಂಪನಿ ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಬಿ.ಆರ್. ಅರಿಷಿಣಗೋಡಿಯವರ ಸಹೋದರ ಆರ್.ಆರ್. ಅರಿಷಿಣಗೋಡಿ ಅವರ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹೋಳೆ ಹುಚ್ಚೆಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಖೆ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿತು. ಇನ್ನಷ್ಟು ನಾಟಕಗಳು ರಚಿತವಾದವು, ಗಂಗಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಇಟಾಕಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮೂಡಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಇಟಾಗ-ಲರಲ್ಲಿ ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಮೂರನೆಯ ಶಾಖೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು. ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಮಂಡಳಿಗಳು ನಡೆಯಲೊಡಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಇಟಂಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತೇವೆಯರು. ಎಸ್.ಎಂ. ಬೇಡಗಿ ಈ ಮಂಡಳಿಗಾಗಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ನಟರು, ಪ್ರೋಫೆಕ್ಟ ನಟರು, ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾರೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಬಕವಿಯಲ್ಲಿ ಇಟಾಕಿರಲ್ಲಿ ಮನೋಹರ ನಿಂಗಯ್ಯ ಕಡವಟ್ಟಿಯವರ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗುರು ಪ್ರಸಾದ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಜಮಿಂಡಿ, ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಈ ಮಂಡಳಿಯು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದೆ. ವಿಜಾಪುರ ಕ್ಷಾಂಪಿನಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದಗೊಂಬೆ ಅಂಬ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ, ಹುಬ್ಬಳಿಯಲ್ಲಿ 'ಸತಿ ಸಂಸಾರದ ಜೊತೆ' ಅಂಬ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇಟಾಗ ರಿಂದ ಇಟಾಕಿರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಪ್ಪ ಚನ್ನಗೌಡ ಇಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಕಂಡವು. ಜನಪದ ಗೀತೆ, ಚಿತ್ರಗೀತೆ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಸೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹೊಸ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ತಂದದ್ದು ಈ ಮಂಡಳಿಯ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಕಾಶ ಕಡವಟ್ಟಿ, ಮನೋಹರ ಕಡವಟ್ಟಿ, ಶಂಕರ್ಯ ಕಡವಟ್ಟಿ, ಸುನಂದಾ ಕಡವಟ್ಟಿ ಮುಂತಾಗಿ ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದವರು ಈ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು. ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನೇ ಈ ಮಂಡಳಿಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಿಂದಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯಂಕಂಚಿಯ ಬಾಪುರ ಗೌಡ ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಬಿಂದೂರಾವ್ ಕುಲಕರ್ಮೀಯವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಚಿದಂಬರ ಜೊತೆಯವರು ಇಟಾಗರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಕಲಾ ಸಂಘ, ಯಂಕಂಚಿ, ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಾಂಗಲಿ ಮತ್ತು ಜತ್ತ, ಸೋಲಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದುಧನಿ, ಆಂಧ್ರದ ಉಳ್ಳಂ, ಕೋರ್ತಾಲಂ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಂಡಳಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದೆ.

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇನ್ನತರ ವೃತ್ತಿನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಿಂದರೆ: ಗುಡುಸಹೇಬರ ಶ್ರೀ ಗುರುವಿಜಯ ಮಹಾಂತೇಶ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಇಳಕಲ್ಲು; ಶ್ರೀ ಕುಮಾರೇಶ್ವರ ಶಿವಯೋಗೀಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಬೇಲೂರು; ಲಿಂಗರಾಜ ಕಲ್ಲೂರವರ ಅನ್ನದಾನೇಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಗಂಜಿಹಾಳ; ಭಾರತ ಸುರಪುರವರ ಶ್ರೀ ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ವಿಜಾಪುರ; ಎಲ್.ಬಿ. ತೇಶ್ವಾರವರ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಘ, ವಿಜಾಪುರ; ರಾಮರಾವ್ ಒಡೆಯರು ಇವರ ಶ್ರೀ ಗಜಾನನ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಜಮಿಂಡಿ ಮುಂತಾದವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಬಸವರಾಜ ಜಿ. ಹಿರೇಮತ, ಚಿತ್ರರಗಿ; ವೀರಣ್ಣ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಸಂಗನಾಳ, ಜಾಲಿಹಾಳ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಭಾಯಿ ಬಾರಿಗಿಡದ, ಇಳಕಲ್ಲು; ಕೆ.ಎಲ್. ಕೂಡಗಿ, ಗುಳ್ಳೆದಗುಡ್ಡ; ಗುರಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮತ, ಇಳಕಲ್ಲು. ಇವರುಗಳೂ ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿ

ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಆರಂಭವನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಿಂದಲೇ ಕಾಣಬಹುದು. ಸುಮಾರು ಇಂದಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಯಾಗ್ಯಾಗಂದ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿತು. ಕಲಾಳಿವು ಮಾಸ್ತರರು, ಅಣ್ಣಾ ಭಟ್ಟರು ಮತ್ತು ಹಾಂಡ್‌ಪ್ರೆ ರೋಟೀ ಇವರುಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಸ್ವಂತಃ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅಭಿನಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆದರಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಯ ಪ್ರಭಾವವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಎಸ್.ಆರ್. ರೋಹಿಂಡ್‌ಕರ್, ಅನಿಶ್ಚಿಯಂಡಿ ಮಾಸ್ತರರು ಮುಂತಾದವರು ಇದನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿದರು. ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಬಾರಿಗೆ ರೋಹಿಂಡ್‌ಕರರ ಬೇಕಾರಿ ಬಿ.ಎ. ಎಂಬ ನಾಟಕ ಆಡಲಾಯಿತು. ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಮೋಗ್ಗದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಆಶುನಾಟಕ ಸ್ವರ್ಥಗಾಗಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಚೀಟಿ ಎತ್ತಿದಾಗ, ರೋಹಿಂಡ್‌ಕರರವರಿಗೆ 'ಮೊಮ್ಮೆಗ್ಗಳ ಮದುವೆಯ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾಟಕ ಬರೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ವಿಜಾಪುರದ ಯಾಗ್ಯಾಗಂದ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡ, ಇವರ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಜೆ ನಾಟಕವಾಡಿ ದ್ವಿತೀಯ ಒಹುಮಾನ ಗಳಿಸಿ, ಬೇಂದ್ರೆ ಮತ್ತಿತರರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು.

ವಿಜಾಪುರದ ಮರಾಠಿ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಕನ್ನಡದ ಹವ್ಯಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೆಳಸಿದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ. ಹವ್ಯಾಸಿ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಕಲೋತ್ತೇಜಕ ಸಂಗೀತ ಸಮಾಜ ಎಂಬ ಅಮೆಚೊರ್ ಸಂಘವು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಿಂದ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದು, ಹವ್ಯಾಸಾಂಗಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡುವ ಕಾರ್ಯ ಮುಂದುವರೆಸಿತ್ತು. ಈ ಸಂಘವು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತೇಜನಗೊಂಡು, ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ವಾಸುದೇವ ಅಮೆಚೊರ್, ವಿಜಾಪುರದ ಭಾರತ ಸೇವಾ ಸಮಾಜ ಎಂಬ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ವಕೀಲರು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರು ಆದ ಕೆಲವು ಕಲೋಪಾಸಕರು ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮನರಂಜನಗಾಗಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡತ್ತೊಡಗಿದರು. ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ದೀಪ್ರಾ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾ, ಮುಕ್ತಾಲು ಅಥವಾ ಒಂದು ಘಂಟೆಯ ಅಲ್ಪವರ್ಧಿಯ ನಾಟಕಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳಲುತ್ತೊಡಗಿದವು.

ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ನಿಧನರಾದ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ, ಅವರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ವಾಸುದೇವ ಏನೋದಿನಿ ನಾಟಕ ಸಭೆ ಎಂಬ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡವನ್ನು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಟಕಕಾರ ಜಿ.ಬಿ. ಜೋಶಿ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ರಾದವರು. ಕೆರೂರರ ಪತಿ ವರ್ಷೀಕರಣ, ನಳ-ದಮಯಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿದರು. ಭಿಂಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ಬಿಸವರಾಜ ಮನಸೂರ, ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ಮನಸೂರ ಮುಂತಾದವರು ಈ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಸಂಗೀತ ಕೈತ್ತ್ರಕೈತ್ತ್ರ ಇಂದಿದರು. ಕೃಷ್ಣ ವಾಟೀಲರು ಈ ತಂಡವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ನಾಟಕ ಸಂಘ, ಜಮಬಿಂಡಿ ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡತ್ತೊಡಗಿದ ಹೆಸರಾಂತ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡಗಳಲ್ಲಿಂದು, ಸತ್ಯಕಾಮ (ಬಾಬು ಅನಂತ ಕೃಷ್ಣ ಶಾಹಪೂರಾ) ಇವರು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಜಿವನ ನಾಟಕ ವಿಲಾಸಿ ಸಂಘ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಬೇಂದ್ರೆ, ಕುವೆಂಪು, ಎನ್ನೆ, ಇವರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು.

ಜಮಬಿಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ರಾಮಪುರದಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಡ್ರೆ ವಿರಚಿತ ಮೋಳಿಗಿ ಮಾರಯ್ಯ ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡುವ ಮೂಲಕ ನೀಲಕಂಠೇಶ್ವರ ಹವ್ಯಾಸಿ ನಾಟಕ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ರುದ್ರಪ್ಪ ಬರಗಿ, ಮಹದೇವ ವಿಟಾವಕರೆ,

ವಿಶ್ವಲಭಾಸ್ತ್ರ, ಮಹಾಬಳೀಶ್ವರ ಶೈಕ್ಷಿಪ್ರವರ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ವಿಣಾವಕರ, ವಾಸುದೇವ ವಿಣಾವಕರ, ಮಹಾಲಿಂಗ ಬೆಟಗೇರಿ, ಪ್ರಭಾಕರ ಕೋಷಡೆ, ಧರ್ಮಪ್ರ ಬೀರಕಟ್ಟಿ, ಅಲ್ಲಾಪ್ರಗೋಳಭಾವಿ, ಸುಖಿರ್ಪ್ರಹಟ್ಟಿ, ನೀಲಕಂಠ ಮೂಲಿ, ಕಾಡಪ್ಪ ಕೊಷ್ಟ ಮುಂತಾದವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಈ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡ ಆ ನಂತರ ಸಿದ್ಧಪ್ಪ ಮುರಗುಂಡಿ, ಪರಪ್ಪ ಪಾಟೀಲ, ಬುಡ್ಡಾ ಸಾಹೇಬ ಕೊರಬು, ಪರಶುರಾಮ ಕೋಷಡೆ, ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಶೈಕ್ಷಿಪ್ರವರ, ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಸಾಸಲತ್ತಿ, ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಬಾಡಗಂಡಿ, ವೊದಲಾದ ಕಲಾವಿದರ ಸೇವರಡಯಿಂದ ವಿಸ್ತತಗೊಂಡು ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ೧೯೯೨ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದೆ. ಈ ಸಂಘ ಹುಟ್ಟಿದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರಂಗ ಅಮೇಚೂರ್ ನಾಟ್ಕು ಸಂಘ ಮತ್ತು ನಟರಾಜ ಹವ್ಯಾಸಿ ನಾಟ್ಕು ಸಂಘ ಎಂಬ ಎರಡು ಸಂಘಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು.

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಘ, ಸುಮಾರು ೧೯೬೬ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಈವರೆವಿಗೂ ಸಾ.ಮು. ಹಂಡೇಶಾರೇ ಇದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಘ, ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ ಸ್ವಧರ್ಮ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ೧೯೮೫ರ ಇಂದ ನಾಟಕ ತಂಡ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯ ತಂಡಗಳು ಸ್ವಧರ್ಮಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಗೋವಿಂದರಾವ್ ತಾವರಗೇರಿ(೧೯೬೦)ಾವರು 'ನೂತನ ಕಲಾ ಮಂಡಳ' ಕಟ್ಟಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ, ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಡಿಡರು. ಅನಂತರ 'ಕಲಾನಿಕೆಂಟನ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡ' ಕಟ್ಟಿದರು. ಹವ್ಯಾಸಿ ದಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಬೇಕೆಂದು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ರಂಗ ಚೆಳುವಳಿ ಬೇರಾರುವಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಸೋದ್ದಿನ, ಬ್ಲೇರಿಯಾ, ಹಂಗೇರಿ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಾಟಕ ತಂಡಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲವೇ ನಿದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪತ್ತಿ ಸುಧಾ, ಮತ್ತು ಖಾದ ಸಂಧಾರ್, ಶಾಂತಿಕಾಂತ್ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮತ್ತು ಲ್ಲಿರನ್ನೂ ನಾಟಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಾವರಗೇರಿಯವರು ತಮ್ಮ ರಂಗತಂಡಕ್ಕೆ ಶಾಶ್ವತ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಜನೆಯ ಮೂಲಕ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನೂರಿನ್ನೂರು ಸ್ಥಿರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ವರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗ ಅರಿಯದ ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿವು ಮೂಡಿಸಲು ಉಚಿತ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಟ, ನಾಟಕಕಾರ, ನಿದೇಶಕರು ಮತ್ತು ರಂಗಸಂಘಟಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ತಾವರಗೇರಿಯವರಿಗೆ ೧೯೮೮ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಆಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ, ೧೯೯೪ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸಂದಿವೆ.

ಹುನರುಂದದ ಧ್ವರಂಗ ಸಂಸ್ಥೆ ೧೯೬೬ರಲ್ಲಿ ರಂಗ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಸುಮಾರು ೧೦೦ ಅಬ್ಜೆ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಧ್ವರಾಜ ವೆಂಕಟರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡಯವರ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ೪೦ ಜನ ಹವ್ಯಾಸಿಕಲಾವಿದರಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಬಿ. ಕಾರಂತರು ಈ ತಂಡದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಮಸುಂದರ ಬಜಂತಿ, ಮಹಾಂತೇಶ ಆಗಸಿಮುಂದಿನ, ಎಸ್.ಆ.ಕೆ. ಕುಲಕರ್ಮ, ಮಹಾಂತೇಶ ಅವಾರಿ, ಮುಹಮ್ಮದಾರ್ ರುಖುಂಡೇದ, ಹೊಳೆಬಿಸು ಯಾಂಡಿಗೇರಿ, ಸಿ.ಪಿ. ಕುರಿ, ವಿನೋದ ಅಂಬೇಕರ್, ನಾಗನೂರ, ಪ್ರಭಾವತಿ ಕಂದಗಲ್, ಮಹಾಂತೇಶ ಅವಾರಿ, ಒಸಮ್ಮೆ ಹಿರೇಮತ, ಅನಂತ ಬಿಬಿಲೇಶ್ವರ. ಒಸವರಾಜ ಕರಬಸಪ್ಪವರ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರೆಲ್ಲರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಚಿಕ್ಕಮಗಳಾರು, ಹಾಸನ, ವಿಜಾಪುರ, ಕೊಡಗು, ಬೆಳಗಾವಿ ಇತ್ತಾದಿ ರಾಜ್ಯದ ಹಲವಾರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ೧೦ ರಂಗ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು, ನಾಟಕಗಳನ್ನು, ಉಪನಾಸ ಮಾಲಿಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಾಗೂ ಸಂಚರಿಸಿ, ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಸ್ತರಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದೆ. ಧ್ವರಂಗ, ರಂಗ ಚೆಳುವಳಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದ್ದ ಪ್ರತಿವರ್ಷ,

‘ವರ್ಷದ ಹಳೆ’ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಏಳು ನಾಟಕಗಳ ‘ನಾಟಕ ಸಪ್ತಕ’ ಎಂಬ ನಾಟಕೋತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ನಾಯಿಕಾ, ಗುಣಮುಖ, ತಲೆದಂಡ, ತಿರುಗುಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಬಿಭಿನ್ನವಾದ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು, ಗಿಡ್ಡ ಚೇಲರ್ ಚೆಡ್ಡಿ ಸ್ವರ್ವಲಿಸ್ತ್ರ್, ಬೆಕ್ಕಿಗೆ ಗಂಟೆ, ಬೆಪ್ಪುತಕಡಿ, ಹೋಳೇ ಶಂಕರ, ಮೊದಲಾದ ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಪರಿಗೊಸಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹುಗನ್ಯಂದರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ರಂಗಮಂದಿರಪೂಂದು ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳ (ರಂಗ ಉಪರಣಗಳು) ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ.

ಜಿ.ಎನ್. ದೇಶಪಾಂಡ, ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಸುರಪುರ, ಬಿ.ಟಿ. ಸಾಸನೂರ, ಎನ್.ಜಿ. ಕರೂರ, ಎಂ.ಎಲ್. ದಖ್ನಿನಿ, ಶಿವಾನಂದ ಇಂಗಳೇಶ್ವರ, ಕೆ.ಜಿ. ಹಣುಮಸಾಗರ, ಎಂ.ಕೆ. ಕಟ್ಟಿಮನಿ, ಎ.ಕೆ. ಕುಲಕರ್ನ್, ಜಯಂತ ಕೌಜಲಗಿ, ಎಂ.ಪಿ. ತಿಳಗುಳ, ಸಂಗಮೇಶ ಪಾಟೀಲ ಮತ್ತು ಯೋಗೇಂದ್ರ ಸಿಂಗ್ ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ವಿಚಾಪುರದ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಘಟಕ, ನಟ ಮತ್ತು ಹಿನ್ನಲೆಯ ಉತ್ತಮ ರಂಗಕರ್ಮಿಯಾಗಿರುವ ಜಿ.ಎನ್. ದೇಶಪಾಂಡ ನಾಟಕ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು. ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಸ್ನೇಹರಂಗ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎಂ. ಗಜೇಂದ್ರಗಡ, ವಿಶ್ವಲ ಬೆಲ್ಲಾಳ, ಶಿವಪುತ್ರ ಸಮಾಳದ, ಮಹಾದೇವ ಕಂಬಾಗಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪಿ.ಡಗ್ಲಾಂಡ್, ಮುಂತಾದವರು ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹರಂಗ ಆಗಾಗ ಉತ್ತಮ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಆಡುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಶ್ರಾತ ರಂಗ ತಂಡಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಳಕಲ್ಲಿನ ‘ರಂಗಸಂಗಮ’ ಎಂಬ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಬಸವರಾಜ ಗೀವಿಮತ, ಬಿ. ಬಾಬು, ಕೆ.ಎಂ. ಬಡಿಗೇರ, ಜಯಶ್ರೀ ರಂಗರೇಜ, ಮಲ್ಲಿಯ್ ಗಣಾಚಾರಿ, ಪ್ರಶಾಂತ ಕುಮಾರ ಕುಲಕರ್ನ್ ಮತ್ತು ಆರ್.ಆರ್. ಸಂದಿಮನಿ ಇವರುಗಳು ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮಹಾಬೇಗು, ಶೋಕ ಚಕ್ರ, ಉರುಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದರೂಂದಿಗೆ ಸಂಚೇತನಾಟಕ ಸಂಘ, ಹನಿಗವನ ಗೋಟ್ಟಿ, ಸ್ವತ್ಯಾತ್ಮವ ಮುಂತಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

ಎಂ.ಎಸ್. ಬಸವರಾಜ್ ‘ಜಲಜ ಮಿತ್ರ ನಾಟ್ ಸಂಘ್’, ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಿ, ಗಂಡಿನ ಸವಾಲ್, ಪ್ರಕ್ಕ ಬಲಿತರೂ ಹಾರದ ಗಿಳಿ, ಮುಂತಾಗಿ ಕೆಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಕನಾಟಕ ಮತ್ತು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಿದ್ದಾರೆ. ಕನಾಟಕ ಕಲಾ ಸಂಘದ ಮೂಲಕ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಭಿನಾರು ಗ್ರಾಮದವರಾದ ಅಶೋಕ್ ಬಾದರದಿನ್ನು ಹಣ್ಣಾಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಆಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಆಯ್ದುಗೊಂಡ ನಿರ್ದೇಶಕರಲ್ಲಿ ಇವರೊಬ್ಬರು. ಇವರ, ‘ಬಾಗಿಲ ತೀರ್ಪೋಫ್’ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸಾಫ್ಟ್ ನ ದೊರಕಿದೆ. ಇವರು ವಿಚಾಪುರದ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಂಗಳೂರಿನ ‘ಮಲ್ಲಿಕ ತಂಡ’ವನ್ನು ಗೆಳೆಯರಿಂದ ಸೇರಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ಇಂಂರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿದೆ. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಂಗಭಟುವಟಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಹಲವಾರು ಹಣ್ಣಾಸಿ ತಂಡಗಳಿದ್ದು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆಗಾಗ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವರಾಜ ಹೊಸಮನಿಯವರ ನಟೇಶ್ವರ ಕಲಾ ಬಳಗೆ; ಸೋಮನಾಥ ಬಿಳಿಗಿಯವರ, ಸುರಸಿಗಾರ; ಎಸ್.ಜಿ. ಓಂಕಾರರ ರಂಗವೈಭವ; ಶಂಕರಾನಂದ ಉತ್ತಾಪ್ತಿರ, ಗಂಧವಲೋಕ; ಗಣೇಶ ನಾಗರಣರವರ ಕನ್ನಡ ಕಲಾರಸಿಕರ ಸಂಘ್; ಬಾಬುರಾಮಕುಲಕರ್ನ್ ಅವರ, ಕನಾಟಕ ಕಲಾಸಂಘ್; ಜನ್ಮವೀರ ರುಳಿಕಿರವರ ಕ.ರಾ.ರ.ಸಾ. ಸಂಸ್ಥೆ ಕಲಾಬಳಗೆ; ಎನ್.ಎಂ. ಖೇಡಗಿಯವರ

ರಂಗಬೇಳನೆ, ಇವಿಷ್ಟು ವಿಜಾಪುರ ನಗರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ನಾಟಕ ತಂಡಗಳು. ಸಿ.ಜ. ನಾವಿಯವರ ಜಾಗ್ಯತಿ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲಾ ಬಳಗ ಅಲಮೇಲ; ಎಂ.ಕೆ. ಬಡಿಗೇರರ ರಂಗಕಲಾ ತರಂಗ, ಇಳಕಲ್ರೋ; ಶರಣಪ್ಪ. ಲ. ಓಂಕಾರ (ಹಲ್ಮಿ) ಕಲಾ ಚೇತನೆ, ಟಕ್ಕಳಕ್ಕ; ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ಸೊನ್ನದರ ರಂಗಸಂಗಾತಿ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲಾ ತಂಡ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ; ವೆಂಕಟೇಶ ಪರ್ವತಿಕರರ ಕಲಾಸಂಗಮ, ಬಾಗಲಕೋಟಕೆ.ವನ್ನೆ. ಸಾಳುಂಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಘ, ಗುಣಾದಾಳ; ಶೇಷಾಚಲ ಹವ್ಯಾಲ್ವಾರರ ರಾಗ ರಂಜನಿ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲಾತಂಡ, ತಾಳಕೋಟಕೆ; ಎಸ್.ಕೆ. ಕೋಪ್ಪ ಮತ್ತು ಜವಾರ್ ಎಸ್.ಪತಂಗೆ ಇಂಡಿ ಅವರ ಕಲಾರಂಗ ಇಂಡಿ; ಎನ್.ಆರ್. ಕುಲಕ್ಕೆ ಅವರ ಜನಪದ ಕಲಾಸಂಗಮ, ಬಾಗಲಕೋಟಕೆ; ಶಿವಯ್ಯ ಬಸಯ್ಯ ಹಿರೇಮತರ ಜಗಚೋಡಿ ಬಸವೇಶ್ವರ ಕೃಪಾ ಪೋಷಿತ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಇಮೂರಿ; ಎಂ.ಎಸ್. ಗುಡಗುಂಟಿ ಬಾಗಲ ಕೋಟಕೆ ಅವರ, ವಿಶ್ವಚೇತನ ಯುವಕ ಸಂಘ, ಬಾದಾಮಿ ಮೊದಲಾದ ತಂಡಗಳು, ವಿವಿಧ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ರಂಗವಾಣಿ (ಭಾರತಿ ಕಲಾವ್ಯಂದ) ಹಿ.ವಿ. ವಜ್ರಮಟ್ಟಿಯವರ ನೇತ್ಯಕ್ಕೆದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ರಂಗತಂಡ. ಕೆ.ವ. ಬನ್ನಿಟ್ಟಿ, ಎಚ್.ಎಂ. ಕೈಲಾಸಲಿಂಗಂ, ಸಿ.ಎಂ. ಜಮನಾಳ, ವಿಶ್ವವಾಢ ವಂಶಾಕ್ಯತಮತ, ಜಗದೀಶ ಕೊವ್ವರದ, ಎಸ್.ವಿ. ಗೌಂಗಡತ್ಟೆಟಿ, ಬಿ.ಕೆ. ಕೋಟಕೆ, ರಮೇಶ ಚಿತ್ತಗಾರ, ಚಂದ್ರ, ವಂದಕುದುರಿ, ಮಹಾಂತೇಶ ಪಟ್ಟಣತ್ಟೆಟಿ, ಸಿ.ಪಿ. ಸಾಲಿಮತ, ಬಿ.ಆರ್. ಮಲ್ದ, ಬಿ.ಎಸ್. ಕುಂಬಾರ, ಬಿ.ಬಿ.ವಾಲಿ, ಶೇಖರ ಬುಡದಿನ್ನಿ, ರೇವಣೆಶ ಕಂಟ್ಟಿ, ಅಂಬೇಕರ ವಿಶ್ವಲರಾವ್ (ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು) ಮುಂತಾದವರುಗಳು ನಟನೆ, ನಿರ್ದೇಶನ, ನೇಪಧ್ಯದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನೀನಾಸಂನಲ್ಲಿ ರಂಗ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ ವಿಜಾಪುರದ ದೊಂಗಿ, ಕೊಲ್ಲಾರ ನಾಲ್ಕನೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ, ಮಲತಾಯಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೌಶಿಕ ಮುಷಿಯ ಪಾತ್ರ, ವಹಿಸಿ ನಟನೆ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನ ನಟನೆಯಿಂದಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸುತ್ತಾ ವಿಜಾಪುರದ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲಾವ್ಯಂದ, ಗಂಧವಲೋಕ, ಆರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನ ನಟನೆಯಿಂದಾಗಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸುತ್ತಾ ವಿಜಾಪುರದ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲಾವ್ಯಂದ ಪಾತ್ರ, ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದುತ ಶಿಕ್ಷಣ, ಭಕ್ತ ಪ್ರಭುರಾಜ, ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮ ಮುಂತಾದ ಹವ್ಯಾಸಿ ತಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದುತ ಶಿಕ್ಷಣ, ಭಕ್ತ ಪ್ರಭುರಾಜ, ವಿಶ್ವಮನಾಯಕ, ಸಂಗೋಳಿ ರಾಯಣ್ಣ, ಮುಂತಾಗಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ದೊಂಗಿ ಕೊಲ್ಲಾರರು ನೀವರ್ಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗುಮರ, ಜಿ.ವಿ. ದೇಶಪಾಂಡ, ಜಯದೇವ್ ಗಂಜಿಹಾಳ, ಶರಣಪ್ಪ ಗುಡದಿಷ್ಟನವರ, ಖಾಚಾ ಹುಸೇನ್ ಅಳವಂಡಿ, ಪ್ರಸನ್ನ ದೇಶಪಾಂಡ, ಅಮರೇಶ ಕಟ್ಟಿಮನಿ, ಮಂಜುಳಾಚೌಧರಿ, ಶಾಂತಾ ಚೌಧರಿ, ಮಹಾಂತೇಶ ದರಗಾದ, ಅಶವ್ನೋ ಪಾಟೀಲ್, ಶೇಖರ್ ಮುರನಾಳ್, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ದೇಶಪಾಂಡ, ರಾಜು ಹಿರೇಮತ, ಪರಿಮಳಾ ಮೂಡಿಗರೆ, ಸುನಿತಾ ಗಿರೀಶಗುಡ್ಡದ, ಸಂಗಮೇಶ ಪಾಟೀಲ, ಕಾರಣ್ಣ ಬಾದರದಿನ್ನಿ, ಕೃಷ್ಣಾಚಿ ಹಣಮನಾಗರ, ಸುರೇಶ್ ಉಪಾಧ್ಯ, ಕಾಕಾಕಟ್ಟಿಮನಿ, ಶಿವಾನಂದ ಇಂಗಳೆಶ್ವರ, ಶೋಭಾ ಜಹಗೀರದಾರ, ಇವರುಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಧ್ಯವರಂಗ ಹಾಗೂ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಅಭಿನಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಹವ್ಯಾಸಿ ನಟ ನಟಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ರಂಗಮಂದಿರಗಳು

ವಿಜಾಪುರದ ಕಿತ್ತಲ್ಕೂರು ರಾಣಿ ಚನ್ನಮ್ಮೆ ರಂಗ ಮಂದಿರ, ಜಮಬಿಂದಿ ಮತ್ತು ಬಾಗಲಕೋಟಗಳ ಮುಚ್ಚೆಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘಗಳು, ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಬನಶಪಂಕ ನಾಟ್ಯಮಂದಿರ, ಗುಳೀದಗುಡ್ಡದ ಕರ್ನಾಂದಿ ರಂಗಮಂದಿರ, ಇವು ಪ್ರೇಸಿನಿಯಂ ಮಾದರಿಯ ಕಂಪನಿ ನಾಟಕ ರಂಗಮಂದಿರಗಳಾಗಿದ್ದು ದಿನದ ಬಾಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಒಳಸಲ್ಪಡುವಂಧವುಗಳಾಗಿವೆ. ಬಾಗಲಕೋಟಗಿಯ ಸಕ್ರೆ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಹಾಲ್, ಬೀಳಗಿಯ ಪುರಸಬೆ ಸಭಾಂಗಣ, ಬಾದಾಮಿಯ ಎಟಿವಾಂಸಿ ಸಭಾಂಗಣ, ಹನಗುಂದದ ಕಲ್ಲಾಣ ಮಂಟಪಗಳೂ, ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಬಯಲು ರಂಗ ಮಂದಿರ,

ವಿಚಾಪುರದ ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ಮರಾಠಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬಾಗಲುಕೋಟೆಯ ಸರ್ಕಾರಿ ಬಾಲಕಿಯರ ಹೈಸ್ಕೂಲ್, ಚರಂತಿ ಮರಧ ಆವರಣ ವಾಸಿಂಜ್ಞ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ, ಪಾಲಿಕೆಕ್ಕಿ ಕೊ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ, ಮನಗುಂದದ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ, ಇಂಡಿಯ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ, ಬನಹಟ್ಟಿಯ ಬಯಲು ವೇದಿಕೆ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳದ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ ಮುಖೋಳದ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ, ಹೂವಿನ ಹಿಫ್ಬ್ರರಿ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ, ಕೊಡಲ ಸಂಗಮದ ಬಯಲು ರಂಗ ವೇದಿಕೆ, ಕೊಡಲ ಸಂಗಮದ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ವೇದಿಕೆ, ಗುಳೆದಗುಢ್ಣದ ಬನಶಂಕರಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ಕಟ್ಟೆ, ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ ಮತ್ತು ಮನಸಿಪಲ್ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆಗಳು, ವಿಚಾಪುರದ ಪಿ.ಡಿ.ಜಿ. ಜೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜು ವೇದಿಕೆ ಹಾಗೂ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ವೇದಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಬಯಲು ವೇದಿಕೆಗಳು, ವಿಚಾಪುರದ ಸೈನಿಕ ಸ್ಕೂಲ್ ರಂಗಮಂದಿರ ಹಾಗೂ ಗುಳೆದಗುಢ್ಣದ ಕಂದಗಲ್ ಹನುಮಂತರಾವ್ ರಂಗಮಂದಿರ ಇವು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಳಸಲ್ಪಡುವ ರಂಗಸ್ಥಳಗಳಾಗಿವೆ.

ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ

ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ, ಆಟವಾಡುವ ದಾಸರು ಇದ್ದರೆಂದೂ ಈ ಆಟದ ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪುರುಷರು ಸೇರಿದ್ದು, ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತ ದೇವರಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡ ದೇವದಾಸಿಯರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ರೆಂದೂ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮರು ಹೇಳುತ್ತಾ ಶ್ರೀಯರೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹಾಡು, ಹುಣತೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು, ತಾರಾಸಾನಿ ಮೇಳ, ಬಾಳಾಸಾನಿ ಮೇಳ, ಚಂದ್ರಾಸಾನಿಮೇಳ, ರುಹುಮಾಸಾನಿ ಮೇಳ ಮುಂತಾಗಿ ತಂತಮ್ಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೇಳ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ನಾಯಕ, ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಜವಾರಿ ಈ ಮೂವರೇ ಈ ಆಟದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ದಾಸರಾಟದ ಈ ಮೇಳಗಳು ಮುಂದೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ತಮಾಶಾದ ಅನುಕರಣವಾಗಿ ಬೆಳಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಸರಿಗೆ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದ ಬಿಜು ಜನಪದ ಕೆಣಿಂದ ರಾಧಾನ ಆಟವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತೆಂಬ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿವೆ. ರಾಧಾನ ಆಟದಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ಗಲ್ಲೋಽಜಿ, ನಾಯಕ ಚಿಮಣಾ ಮತ್ತು ಜವಾರಿ ಸಖಾರಾಮ ತಾತ್ಯಾ ಆಗಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದರು. ಇವು ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದವು. ಆನಂತರದ ಬಯಲಾಟಗಳು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ, ದೊಡ್ಡಾಟ, ಸಣ್ಣಾಟ ಎಂದು ಮಾರು ವಿಧದ ಆಟಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಣೆಗೊಂಡವು. ಇವಲ್ಲದೆ ಗೊಂಬೆಯಾಟ ಸಹ ಪ್ರಚಲಿತವಿದೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿದೆ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ

ಒಂದು ದಿನ ನಾರದ ಇಂಷಿ ಸುರಲೋಕದಿಂದ ಪಾರಿಜಾತ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೊಂಡನ್ನು ತಂದು ಕೃಷ್ಣನ ಕೈಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ರುಕ್ಷಿಣಿಗೆ ಮುಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಾರದ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿ ಅವಳು ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಮನವೂಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮುರನರಹಾದಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯಂತೆ ಸುರರ ವನದಲ್ಲಿನ ಪಾರಿಜಾತ ವೃಕ್ಷವನ್ನೇ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಮನಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ವೃಕ್ಷ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಆದರ ಹೂಗಳು ಗಾಳಿಗೆ ಹಾರಿ ರುಕ್ಷಿಣಿಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಆ ನಂತರ ಕೃಷ್ಣ ಹೇಳುವ ವಿಳೆಕದ ಮಾತುಗಳು ಸತ್ಯಭಾಮೆಗೆ ನಿಜವೆನಿಸಿ ರುಕ್ಷಿಣಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸೈಹ ಭಾವ ತೋರುತ್ತಾಳೆ. ಇಷ್ಟು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದ ಕಥೆಯ ಸಾರಾಂಶ.

ವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಒಂದು ಕಥಾ ಪ್ರಸಂಗವಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ, ಅಪರಾಳ ತಮ್ಮಣಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವೂ ಶಿರಗುಣಿ ಸದಾಶಿವರಾಯರಿಂದ ಉತ್ತರಾರ್ಥವೂ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿತು. ರಾಯಚೌರು ಸೀಮೆಯ ಅಪರಾಳ

ಗ್ರಾಮದ ತಮ್ಮಣಿನ ಗಳನ್ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಯಲಾಟವಾಗಿ ಯಕ್ಕಿಗಾನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾಗಿಯೂ ಬೆಳಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಲಗೋಡೆ ಗ್ರಾಮದ ತಮ್ಮಣಿನು ಇದನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಆಡಲು ಬರುವಂತೆ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ನಟ ನಟಿಯರನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಂದನೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕೌಜಲಿಗಿ ನಿಂಗಪ್ಪೆ ಕುಲಗೋಡೆ ತಮ್ಮಣಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಶಿಶ್ವ ಎಂದು ಕುಲಗೋಡೆದ ಬಡಿಗೇರ ಕಾಳಷ್ಟ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಾದವಾಡದ ಮಲಕಪ್ಪ ತನ್ನ ಗುರು ಎಂದು ಸ್ವತ್ತಿ ನಿಂಗಪ್ಪನೇ ಹೇಳಿರುವುದಾಗಿ ದಾಖಿಲೆ ಇದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೌಜಲಿಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಈ ನಿಂಗಪ್ಪ ಸುಮಾರು ತನ್ನ ನಡು ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ (ಸು. ೧೯೦೪ ರಲ್ಲಿ) ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪರವನ್ನು ಸೇರಿ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನತೆಗೆ ಪಾರಿಜಾತದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪಾರಿಜಾತ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು. ಶೂಪಾಲಿ ಅಚ್ಚುತಾಭಾರ್, ಬರಗಿ ಅಪ್ಪಾಲಾಲ್, ಲೋಕಾಪುರದ ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ದೇಶಪಾಂಡೆ ಇಂಥವರು ವ್ಯಯಕ್ತಿಕಾವಾಗಿ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಕೌಜಲಿಗಿ ನಿಂಗಪ್ಪನ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಣದಿರಾಮಚಂದ್ರ, (ರಾಮಣ್ಣ), ಬರಗಿ ರಾಚಯ್ಯ, ಇವರುಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಂಗಪ್ಪ ತಾನು ಪಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕಂಪನಿಯ ಒಡತಿಯಾಗಿ ಉರುಂಗಾರು ಅಲೆದು ಉತ್ತರು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕೊಡಿಸಿ, ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದಳು. ಸಿದ್ದರಾಮಪ್ಪ ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಬಡಕುಂದಿ, ಬಸಪ್ಪ, ಗುಂಡಪ್ಪ ಕರಗಾವಿ, ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದಳು. ರಾಮಚಂದ್ರ ನಣದಿ, ಅಪ್ಪಾಲಾಲ ಬರಗಿ, ಬರಗಿ ರಾಚಯಸ್ವಾಮಿ, ರಾಮಣ್ಣ ಭಾಗೇವಾಡಿ, ರಾಜೇಸಾಬ ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪರ, ರಾಮಚಂದ್ರ ನಣದಿ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲ ನಿಂಗಪ್ಪನ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಶಂಕರಯ್ಯ ಸತ್ತಿಗೇರಿ, ಶಂಕರಪ್ಪ ನಾವಲಗಿ ಮುಂತಾದ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲ ನಿಂಗಪ್ಪನ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತುಗೊಂಡವರು.

ಅಲಗೂರ ಕುಂಚನೂರ ಕಂಪನಿಗಳು ಪಾರಿಜಾತ ಆಟದ ಉಬ್ಬಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದವು. ಇಲ್ಲಿ ದುಂಡಪ್ಪ ಕಾರಪ್ಪ ಕತ್ತಿಯ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಂಪನಿಯೋಂದಿತ್ತು. ನಣದಿ ರಾಮಚಂದ್ರ, ಕುಂಚನೂರಿನ ಧರ್ಮಣಾಗಾಡ, ಕಂಬಾರ ನೀಲಪ್ಪ, ಕ್ರಾಂತೀಗೋಳ ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಅಲಗೂರಿನ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ಭೀಮಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರು ಕಟ್ಟಿದ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರ ಶೂಪಾಲಿಯ ಅಚ್ಚುತಾಭಾಯರು ಗುರುವಾಗಿ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿದರು. ಬರಗಿ ಅಪ್ಪಾಲಾಲರು ಕಂಪನಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಆನಂತರ ಅಲಗೂರು ಮತ್ತು ಕುಂಚನೂರಿನ ಕಂಪನಿಗಳ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ಅಲಗೂರು ಮತ್ತು ಕುಂಚನೂರಿನ ಕಂಪನಿಗಳ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಕಲಾವಿದರು ಸೇರಿದರು. ಶೂಪಾಲಿ ಅಚ್ಚುತಾಭಾಯ್ ಮತ್ತು ಬರಗಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದುವು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಕಲಾವಿದರು ಸೇರಿದರು. ಶೂಪಾಲಿ ಅಚ್ಚುತಾಭಾಯ್ ಮತ್ತು ಬರಗಿಯ ಆಪ್ಪಾಲಾಲ್ ಇವರುಗಳು, ಅಲಗೂರ ಕುಂಚನೂರು ಕಂಪನಿಗಳು ಏರುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಉರಿಂದೂರಿಗೆ ತಿರುಗಾಡಿ ಕಲಿಸಿ, ಕನಿಷ್ಠ ಅಂ-೧೦ ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ೧೯೫೬ ರಿಂದಿಚೆಗೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರತಿ ಆಟಪ್ಪ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಜಮವಿಂಡಿ ಅಪ್ಪಾಲಾಲರ ಶ್ರೀ ಕಾಡಿಸ್ದೇಪ್ಪರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಕಂಪನಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಅಪ್ಪಾಲಾಲ್ ನಿರ್ದಾಫರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ಧಾರವಾಡ, ಗುಲಬಗ್ರಾದಂಭ ದೂರದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದೆ. ಅಪ್ಪಾಲಾಲ್ ನಿರ್ದಾಫರಿಗೆ ಗಂಧರ್ವ, ಪಾರಿಜಾತ ಕೋಗಿಲೆ ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಸಂದಿವೆ. ಆಕಾಶವಾಣಿ-ದೂರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿವೆ. ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಲ ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ ಇವರಿಗೆ ೧೯೨೦-೨೧ ರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೂರೆತಿದೆ. ಲೋಕಾಪುರದ ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ದೇಶಪಾಂಡೆ (ಕೃಷ್ಣಾಜಿ ಗೋವಿಂದರಾವ್ ಸಾಲಸ ಪಟ್ಟಿ) ಯವರ ಕಂಪನಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಸ್ವತಃ ಕೃಷ್ಣಾಜಿಯವರೇ

ಭಾಗವತರಾಗಿದ್ದಿದ್ದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಾಟಕ ಕಲಾವಿದರೂ ಅದ ಇವರು ಮೈಸೂರು ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ಇನಾಂದಾರ್ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನ್, ಅಣ್ಣಿ-ತಮ್ಮ, ರಕ್ತರಾತ್ರಿ ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿಗೆ ನಾಟಕ ಕಲ್ಪಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದರು. ಹಲವಾರು ಪಾರಿಜಾತ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಟಕ್ಕಳಿಕಿ ವಿಶ್ವಲರಾವ್ ಐವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಪಾರಿಜಾತದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ಪಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತ ತಮ್ಮುದೇ ಅದ ಕಂಪನಿ ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಲಕರೇ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವುದು ಕಂಪನಿಯ ವೀಳೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಪತ್ತಿ ಇವರನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಕರೆಸಿ ಆಡಿಸಿ ಸನ್ನಾನಿಸಿದೆ. ಕೊಜಲಗಿ ನಿಂಗವ್ವನ ದತ್ತಕ ಮತ್ತು ಖಾದ ಚಂದ್ರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವಪ್ಪ, ನಿಂಗವ್ವನ ಮರಣ ನಂತರವೂ ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪರ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಜಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸವದಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಅನಂತರ ಮಾಡಕೆನೂರ ತೂಕಾರಾಮ ಇವರುಗಳು ತರಬೇತಿ ನೀಡಿದವರು. ಸವದಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯ, ಅಪದಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಹೇಸ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ಯಭಾಮ್ಮಾ ಕೊರವಂಜಿ ಮತ್ತು ದಶಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಅಥವಾಯವರು ಇಂಳಿಂ ರಲ್ಲಿ ಜಮಬಿಂಡಿಗೆ ಬಂದು ಪಾರಿಜಾತ ಪ್ರದರ್ಶನ ಅರಂಭಿಸಿದರು. ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ಕಟ್ಟಿ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪಾರಿಜಾತ ಆಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಕಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಳಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವ ಇವರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಂಳಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಮುರಿಗಪ್ಪ ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಸೋರಗಾಂವಿ ಅವರು ಚಿತ್ರಾಂಗರಾ, ಬಡತನದ ಭೂತ, ಬಿಬ್ರಿವಾಹನ ವೇದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡಿ ನಂತರ ಪಾರಿಜಾತ ಆಡಲು ತೊಡಗಿದವರು. ಸೋರಗಾಂವಿಯವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಕಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಳಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಬರಗಿ ರಾಚಯ್ಯಸ್ವಾಮಿ ಮರಪತಿ ಅವರು, ಅಪ್ಪಾಲಾಲ್ ನದಾಫ್ ಅವರ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಹೇಸರು ಪಡೆದ ಪಾರಿಜಾತ ಕಲಾವಿದ. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಳಿ ನೇ ಸಾಲಿನ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ಇಂಳಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಪಾರಿಜಾತ, ಶಿವ ಪಾರಿಜಾತ ಮುಂತಾದ ಅಟಗಳು ಪ್ರಚಾರ ಪಡೆದು ಕವನಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಪಾರಿಜಾತ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತವೇ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೇ ಈಗಲೂ ಉಳಿದಿದೆ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಕಲಾವಿದರು ಮತ್ತು ತಂಡಗಳು

ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿವಿಧ ಜನಪದ ಕಲಾಮೇಳಗಳು ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರುಗಳು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತದ ಅಟಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾಮುನವ್ವು, ಸತ್ಯಪ್ಪ ಮಾದರ, ಸೂಳೋರಿ, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು ಇವರು ಹೇಸರಾಂತ ಪಾರಿಜಾತ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ, ವಹಿಸಿ ಆ ನಂತರ ಸ್ವಂತ ಮಂಡಳಿ ಕಟ್ಟಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಇತರ ಕೆಲವು ಬಿರುದುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕನಾಟಕ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಸತ್ಯಸ್ವರ ರಾಗರಂಜಿನಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಕಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಳಿ ರಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಕಲಾವಿದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಈಶ್ವರಪ್ಪ ಹುಕ್ಕೆಪ್ಪ ಮಾದರ ಸಾರವಾಡ, ಇವರು ದೇವದಾಸಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಯಾರಿಸಿ ದೇವಣಾಭಾರಿ ಕಾವಿಂಡಕಿಯವರಲ್ಲಿ ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿ ರುಕ್ಷಣೆ, ನಾರದ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಕಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಇಂಳಿ ರ ಜನಪದ ಕಲಾವಿದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣರಾವ ದೇಶಪಾಂಡ, ಲೋಕಾಪ್ರರ; ದುರಗಪ್ಪ ಮಾದರ ಲೋಕಾಪ್ರರ; ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಅಥವಾ, ಜಮಬಿಂಡಿ; ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಚನ್ನಪ್ಪ ಪಟ್ಟಣಾಶೆಟ್ಟಿ, ನಾವಲಗಿ; ಸಂಗಪ್ಪ ಈರಪ್ಪ ಮಾದನಶೆಟ್ಟಿ, ಬಸವನಭಾಗೇವಾಡಿ ; ಹ.ಹ. ಪೂಜಾರಿ,

ಚಿತ್ರಭಾನುಕೋಟೆ; ಸಿಂಗಪುರ ಮಾ.ಹೊಗಾರ, ನಾವಲಗಿ; ಘಾರುತಪ್ಪ ಪೆಟ್ಟಿರ, ನಾವಲಗಿ; ರೇಣುಕಾಬಾಯಿ ಮಾದರ, ಮಲ್ಲುಪುರ; ವಿಶ್ವಲರಾವ್ ಟಕ್ಕಳಕಿ, ಜಮಲಿಂಡಿ; ಮಾರುತಪ್ಪ ಮಾಸ್ತಿರ, ಚೆಮ್ಮೆದ; ಯಳಿಸಂಗಿ ಕಲ್ಲಣ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಹೊಳಬಸಯ್ಯ ಬಸಯ್ಯ ಕಂಬಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಕಂಪನಿ, ಅಗ್ನವಾಡಿ; ಶ್ರೀಕಾಂತಲ. ಹೊಗಾರ, ಸೌನ್ಯ; ಪಂಡಿತ ಬಡಿಗೆರ ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ; ಗೋವಿಂದಪತ್ತಾರ, ಸೌನ್ಯ; ಬಡಿಗೆರ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ ಕಂಪನಿ ಸೌನ್ಯ; ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನಪ್ಪ ದಾದನಟ್ಟಿ, ದಾದನಟ್ಟಿ; ಆರಿಶ್ಕಿ ಆರವಿಂದ ಕೃಪಾಪೋಣಿತ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ತಂಡ ಗುಳೀದಗುಡ್ಡ; ರಾಮಚಂದ್ರ, ಎಸ್. ಸಾಲವಾಡಗಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸಂಗಪ್ಪ ಹೊನ್ನಮೋರೆ, ವಿಜಾಪುರ; ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಮರಪತಿ, ಪೀಡಗಿ; ನೀಲಪ್ಪ ತಿಪ್ಪಣಿ ಮಾದರ, ಕೋಳೂರಗಿ; ಜಗದೇವರಾ.ಮಾಡ್ಯಾಳ ಸಾಲೋಟಗಿ; ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಕಂಪನಿ, ಬ್ಯಾಲ್ಯಾಳ; ಗುಡುಸಾಬ ಮಲಿಕಸಾಬ ನದಾಫ್, ಕಜ್ಜಿದೋಣ ಬಾಗಲಕೋಟೆ; ಎಂ.ಎಸ್.ಪೂಜಾರಿ, ಬಳವಿಹಾಳ; ಯಮನಪ್ಪ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಬಾರಬೇರ, ಸೌನ್ಯ; ಗುಡುಸಾಬ ಪ್ರ.ವಾಲಿಕಾರ, ಮುರನಾಳ; ಮದೇವಿ ಭಿಂಡಪ್ಪ ಹಾದಿಮನಿ, ಉತ್ತೂರು; ಚನ್ನಪ್ಪ ವ್ಯಾಪಾರಿ, ಗುಣಕಿ; ಶಾಂತಾಭಾಯಿ, ಮಲ್ಲೂರು; ಶಕುಂತಲ ದುರ್ಗಪ್ಪ ಕಬಾಡೆ, ವಿಜಾಪುರ; ಕಲ್ಲನಗಾಡರು ಪಾಟೀಲ, ಯಡಿಗೇರಿ ಇವು ಕೃಷ್ಣ ಪಾರಿಜಾತ ಆಟವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಲಾವಿದರ ತಂಡಗಳಾಗಿವೆ.

ಬೈಲಾಟಗಳು

ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ತೇಲಿ, ಹೊಸುರಾ; ಬಾಳಪ್ಪ ಸಿ. ಕೋಣಾಳಿರ, ಶಿರೋಳ; ರುದ್ರಯ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ಕಂಬಿ, ಶಿರೋಳ; ಹೆಂಕಪ್ಪ ಶಂಕರಪ್ಪ ಟೀಲರ, ಮುತ್ತೂರು; ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಆಡಿವೆಪ್ಪ ಅಚಕನಳಿ; ಕನ್ನೂ ಮಾಯಪ್ಪ ಕ.ಯಲ್ಲಪ್ಪ, ಬಂದಿಗೋಳಿ; ಶಿವಪ್ಪ ಹೊಸಮನಿ, ಸಾರವಾಡ; ಅಶೋಕ ಎಸ್. ಗುಣಕಿ ತಾಜಪುರ; ಕಸ್ತೂರಿಬಾಯಿ ಕೆ. ಟಕ್ಕಳಕಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಮಲಕಪ್ಪ, ಗುರಪ್ಪ ಬೇಲೂರು, ಬೀಬಿ ಇಂಗಳಗಿ; ಶಾಂತಪ್ಪ ಪಾರಶ್ಕಿಟ್ಟಿ, ಸಾರವಾಳ; ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಬಸಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಿಡಕಲ್ಲುರೆ, ಮದರಿಂಡಿ; ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಬಸಪ್ಪ ಗಣಿ, ನಾವಲಗಿ; ಸದಾಶಿವ ಗುರುಪಾದಪ್ಪ ತೇಗುಣಕಿ, ನಾವಲಗಿ; ನಿಂಗಪ್ಪ ಕ.ನಿರಾನಿ, ಇನಾಮಹಂಚಿನಾಳ; ಮನೋಹರ ಮಹ್ಯಪ್ಪ ಕಾಳೇ, ನಿಂಬಾಳ; ಸದಪ್ಪ ಗುರಸಿದ್ದಪ್ಪ ಮಾಳೀದ, ಹೆಬ್ಬಾಳಟ್ಟಿ; ಬಸಣ್ಣಿ ಗುರಪ್ಪ ಕೋಟಗಿ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ ತಳೆವಾಡ; ಮಲಕಪ್ಪ ಭೀಮಣ್ಣ ದೊಡ್ಡಿ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಶಿಟ್ಟಪ್ಪ ಮುಬಿಗೆರ, ಕಳಕೋಳಿ; ಬಸಪ್ಪ, ಗೂಳಪ್ಪ ಬಾಗಳಿ, ಸವನಹಳ್ಳಿ; ಬಸಪ್ಪ ಇರಬನಪ್ಪ ಪಟ್ಟಿಂಗಳ್ಟಿ, ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ; ಯಮನೋರೆಶ್ವರ ನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ನಾಗೂರ; ಬಸಪ್ಪ ಮಾಲಗಾಂವಿ, ಕುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ; ಎಂ.ಬಿ. ಮಾಲಗಿತ್ತಿ, ಕಾಶಿಂಡಕಿ; ಧರ್ಮಾಣ್ಣ ಶಿದ್ದಪ್ಪ ನರಗುಂದ, ಕೇರೂರ; ಏರಯ್ಯ ಶಿವಬಿಸಯ್ಯ ಮಳಿಮರೆ, ನಂದವಾಡಗಿ; ಶಂಕರ ರಾಮಚಿಲಮಣಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ; ಸತ್ಯಪ್ಪ ಚನ್ನಪ್ಪ ಹರಿಜನ, ಗುಣಕಿ; ಬಸಪ್ಪ ಗೂಳಪ್ಪ ನೀಲಜಿಗಿ, ಶಿರೋಳ; ಮಾರುತಿ ಬಾಗಾಯಕಾಡ, ಅಸಂಗಿ; ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಅರಳಯ್ಯ ಹಿರೇಮರೆ, ಕೋಳೂರಗಿ, ಶಿವಪ್ಪ ಸಿಂಗಪ್ಪ ಮೇತಿ, ಕನ್ನೂರು; ಕಾಶಿರಾಮ ವಿಶಲಿಂಗ ರಾಕೂರ, ಸಾವಳಸಂಗಿ; ಸಂಗಪ್ಪ ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಕಾಂಬಳೇ ಆಲಬಾಳ ಇವರುಗಳು ಬೈಲಾಟವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುವ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹೆಜ್ಜೆಮೇಳ (ಕರಬಲ್ ಕುಣತ) ಹಾಗೂ ಕೋಲಾಟ

ಸದಾಶಿವ ಬಸಪ್ಪ ಜಮಲಿಂಡಿ, ಕಣಬೂರ; ಮಲಕಪ್ಪ ಶಿ. ದಳವಾಯಿ, ಕಣಮುಕನಾಳ; ಆರ್.ಎಂ.ಬಿರಾದಾರ, ಆಲಮೇಲು; ರಾಜೇಸಾಬ ಅ.ಮುಲ್ಲೂ, ಕಣಬೂರ; ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಗೌಳೇರ ಯುವಕ ಸಂಘ, ಹೊಸಪೇಟೆ ಇಳಕಲ್ಲು; ಕಡೆಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ ಮುತ್ತಲಗೇರಿ, ಚಿಕ್ಕಮುಚ್ಚೆಗುಡ್ಡ; ಶ್ರೀಶೈಲ ಗೋಟಗೇರ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲೆ; ಏರಭದ್ರೇಶ್ವರ ಕೋಲಾಟ ಸಂಘ,

ಮನಗೊಳಿ; ಎಸ್. ಎಸ್. ಸಾಲಕ್ಕೆ, ಅಲಮೇಲ; ದುಂಡಪ್ಪ ಚಂದ್ರಾಮ ಗುಳೀದ, ಸಾಲೋಟಿಗಿ; ಚನ್ನಯ್ಯ ಮ. ತಳಕೀರಿ, ಹಲಸಂಗಿ; ಜಗದೇವ ಕೋಳಿ, ಹಲಸಂಗಿ; ಕೇಸು ಗಂಗಾರಾಮ ಲಮಾಟಿ, ನಾಗರಾಳತಾಂಡ; ಮೊದಿನಾಬ ನದಾಫ, ಹಲಸಂಗಿ; ಬುದ್ದೇನಾಬ ಉಸ್ಕಾನಸಾಬ ಕಾವಿಂಡಕಿ, ದೇಗಿನಾಳಿ; ಮಾಲಿಂಗಯ್ಯ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಗಣಾಚಾರಿ, ಬೆಳಗಲಿ; ಇವರುಗಳು ಹೆಚ್ಚೆ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕೀಲು ಕುದುರೆ ಕುಣಿತ

ಪರಸಪ್ಪ ಮಾದರ, ಸಾರವಾಡ; ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪ ವಾಲಿ, ಸಾರವಾಡ; ಚನ್ನಪ್ಪ ಹಣಮಂತ ಎಂಟೆತ್ತು, ಕುಂಭಾರಕಳ್ಳಿ; ಅಲ್ಲಾವುದ್ದಿನ ನದಾಫ, ಹಲಸಂಗಿ; ಶಿವಪ್ಪ ಧನಶೆಟ್ಟಿ ನಿಡಗುಂದಿ ಇವರುಗಳು ಕೀಲು ಕುದುರೆ ಕುಣಿತದ ಕಲಾಕಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಗಾಸೆ

ಕುಶ್ವರಪ್ಪ ಗುರಪ್ಪ ಅಂಗಡಿ, ಗದ್ದನಕೀರಿ, ಇವರು, ಕುಡಿತದ ಹಾನಿ, ಭಾವೈಕ್ಕತೆ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷರತೆ ಬಗ್ಗೆ ತಾವೇ ರಚಿಸಿದ ಲಾಂಡಿಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗ್ರತ್ತಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪದ ಗೀತಗಳನ್ನು ಖವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪದ ಪೌರಾಣಿಕ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಕನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಐಂಟಿ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ದೊರೆತಿದೆ. ವೀರಗಾಸೆಯ ಇನ್ನಿತರ ಕಲಾವಿದರೆಂದರೆ ಸಂಗಮೇಶ ಸಂಗಪ್ಪ ಗಡೆದಗೊಡರ, ಮುಚಿಂಡಿಹಾಳಿ; ಬಾಗಲಕೋಟಿ ಚಿದಾನಂದ ಬಸವಂತಪ್ಪ ಅಚನೂರ, ಕಮತಗಿ; ಹನುಮಂತಪ್ಪ ನಾಗಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ (ಪುರವಂತರು) ಬಾಗಲಕೋಟಿ; ಬಸಪ್ಪ ವೋನಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ಇಂಟಗೇರಿ; ಕಮಲಾಕರ ವಿರುಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ಪೋದ್ದಾರ, ಇಂಟಗೇರಿ; ರುದ್ರಪ್ಪ ಅಪ್ಪಣಿಪ್ಪ ಬುಕ್ಕಣಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಮಲ್ಲಕಾಜುನ ಮೇತಿ, ಏಳಿಗಿ; ಸಾಯಬಣಿ, ಶಿಬೆನಕನಹಳ್ಳಿ, ಅಂಜುಟಗಿ; ಸಿದ್ರಾಮಯ್ಯ ಚನ್ನಯ್ಯ ಹಿರೇಮರ, ಸವನಳಿ; ಮಡಿವಾಳಪ್ಪ ತೋಟಗೇರ, ಪಟ್ಟಡಕಲ್ಲು; ರಾಮಪ್ಪ ಪಾಂಡಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ಶಿವಣಿಗಿ; ಕಾರಪ್ಪ ರಾಮಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ ಕೋಟ್ಯಾಳಿ; ಶರಣಪ್ಪ ನಿಂಗಪ್ಪ ರಾಮತೀರ್ಥ, ಕೋಟ್ಯಾಳಿ; ರಾಮಪ್ಪ ಕಾಳಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ಕೋಟ್ಯಾಳಿ; ನಾಗಲಿಂಗಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ, ಕೋರವಾರ; ಕರಣ್ಣ ಮಚ್ಚುಪ್ಪ ವಂದಾಲ, ವಿಜಾಪುರ; ಕರಣ್ಣ ಸಂಗಪ್ಪ ಗಡೆದಗೊಡ ಕಮತಗಿ; ಬಸವಂತಪ್ಪ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಬಸರಕೋಡ, ಕಮತಗಿ; ಸೋಮತೇಶಪ್ಪಲ-ಕೋಟಿ, ಕಮತಗಿ; ಅಡಿವೆಪ್ಪ ಗ ಕೋಲಾರ, ಕಮತಗಿ; ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಗ ಭವಾನಿಸಿಂಗ ರಜಪೂತ, ಹೊತ್ತಿ; ಪಣ್ಣಾಶಿಪ್ಪ ಇವಟಿ, ಬಳಗಾನೂರ ಇವರುಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆಯಾಟ

ಗಣಪತಿ ಹಣಮಂತ ಕಟಬರ, ಶಿರಕ್ಕಾಡ ಮತ್ತು ಗಡ್ಡಪ್ಪ ಶೆಟ್ಟವಾಟಿ ಕಟಬರ, ಸಾಲೋಟಿಗಿ ಇವರು ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಜನ ಮೇಳಗಳು

ಭಜನಯೆಂದರೆ ದೇವರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗೀತಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಭಜನ ಮೇಳದವರು ಹಾಮೋನಿಯಂ, ತಬಲಾ, ತಾಳ, ದುಮ್ಮಡಿ, ಏಕತಾರಿ ಮುಂತಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸ್ತುತಿ, ತತ್ತ್ವಗೀತೆ, ವಚನ ಮುಂತಾದುವ್ಯಾಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ಬುಹೀಮ್ ಎನ್ ಸುತಾರ, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ; ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಅಸ್ಟಿ, ದದಾಮಪ್ಪಿ;

ಸುರೇಶ್ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಾದರ, ಕನಕನಾಳ; ಸುಖಿದೇವ ಧರ್ಮಾಣ್ ಹರಿಜನ, ಇಂಚೆಗೇರಿ; ವಿಶಲ ಗಣಪತಿ ಕೂಡಗಿ, ವಿಜಾಪುರ; ರಾವುತಪ್ಪ ಕೂಡಗಿ, ಹಳ್ಳಿರ; ರಾಮಪ್ಪ ಸಕ್ರಿಪ್ತ ಕಡಿಆಲ, ತೆಗ್ಗಿ; ಅಜುನನ ಯಮನಪ್ಪ ಧರೆನವರ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಚಂದ್ರಾಮ ಭೀಮಪ್ಪ ಮಾದರ, ಬಮ್ಮನಜೋಗಿ; ನಾರಾಯಣ ಮಿಟ್ಟು ಲಮಾಣಿ, ಮಕ್ಕಾಪುರ; ಗುರುಲಿಂಗಯ್ಯ ನಿಂ ಅಚನೂರ, ಇಂಗಳೇಶ್ವರ; ಶಂಕರ ಪುನ್ನ ಲಮಾಣಿ, ಕೇಸರಾಳತಾಂಡ; ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮಹಾರಾಜನವರ, ಕಿತ್ತಲಿ; ಮನೋಹರ ಹುಣ್ಣಪ್ಪ ಯಾದವಾಡ ಹನ್ನೂರ; ಮನೋಹರ ಹುಣ್ಣಪ್ಪ ಕಾಳಿ; ನಿಂಬಾಳ ಕೆ.ಡಿ. ಇಂಡಿ; ದತ್ತ ಸೇವಾ ಸಮುತ್ತಿ, ಗಲಗಲಿ; ದುಂಡಪ್ಪ ಮಂಟೂರ, ಚಿಕ್ಕಕೆಲ್ಲಿಕೇರಿ; ದುಕ್ಕಾಬಾಯಿ ಶಿವಪ್ಪ ಚಿಕ್ಕಲಕೆ, ವಿಜಾಪುರ; ಗಂಗಪ್ಪ ಶಾಮರಾಯ್ ಶಿರನಾಳ, ವಿಜಾಪುರ; ರುದ್ರಗೌಡ ಸಿದ್ದನಗೌಡ ಬಿರಾದಾರ, ಸಾರವಾಡ; ಬಸಯ್ಯ ಮತ ಹಲಸಂಗಿ; ಹನುಮಂತಪ್ಪ ಜತ್ತಿ, ಹಿರೇಳೋಣಿ; ಪ್ರಣ್ಣಿತಿ ಶಿ ಹಲಸಂಗಿ; ಅಣ್ಣಾರಾಯ ಮದರಬಂಡಿ ಭತ್ತಗುಣಿಕಿ; ಕೆ.ಎಸ್. ಲೋಣಿಕರ, ಲಭ್ಯಾಳ; ಬಸಪ್ಪ ವಾಘೇಮೋರೆ, ಶಿರಾಡೋಣಿ; ಲಾಲು ಗೋಪ್ತ ಚವ್ವಾಳ, ಹಲಸಂಗಿ; ನೀಲಪ್ಪ ತಿಪ್ಪಣ್ಣಿ ಮಾದರ, ಕೋಳೂರಿಗಿ; ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಹುಲ್ಲಾಳ, ಹುಲ್ಲಾಳ; ದ್ಯಾವಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ತಿತ್ತಬಾನುಕೋಟಿ; ಗಂಗಾರಾಮ ತುಳಜಾರಾಮ ರಾಲೋಡ, ಸಾಲೋಟಗಿ ತಾಂಡ; ಗಂಗಾಬಾಯಿ ಪರಸೇನವರ ಸಾಲೋಟಗಿ; ಸಂಗಪ್ಪ ಗುರಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ, ಕನ್ನೂರ; ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಕಂಬಾರ, ಗೋಳಸಾರ; ಶಿವಪ್ಪ ಅಳೂರಗೋಳಸಾರ; ರಾಮಪ್ಪ ಸಂಕ್ರಿಪ್ತ ಕಡಿಲಾಲ, ತೆಗ್ಗಿ; ಏರಯ್ಯ ಶಿವಸಂಗಯ್ಯ ಮಳಿಮತ, ನಂದವಾಡಗಿ; ಜಿ.ಜಿ. ನಂದಿಕೋಲಮತ, ಮನಗೋಳಿ; ಮುದಕಪ್ಪ ದ್ಯಾವಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ತಿತ್ತಬಾನುಕೋಟಿ; ಚಂದ್ರಾಮ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ನಿವಳಕೋಡ, ಕನ್ನಾಳ; ನೀಲಪ್ಪ ತಿಪ್ಪಣ್ಣಿ ಮಾದರ ಕೋಳೂರಿಗಿ; ಅಪ್ಪಣಿಪ್ಪ ಮಂಟೂರ, ತೋಳಮಟ್ಟಿ; ದುಂಡಪ್ಪ ಮಂಟೂರ, ಕಲ್ಲಿಕೇರಿ; ಶಂಕರಪ್ಪ ಬೀರಪ್ಪ ಕಾತ್ತಾಳ, ಹೊನಗವಾಡ; ಪುಂಡಲೀಕ ಹನುಮಂತ ಬದಲ್ಲಿ, ಹೊನಮಾಡ; ಚನಗೌಡ ಭೀಮನಗೌಡ ಬಿರಾದಾರ, ಕನ್ನಾಳ; ನಾಗಪ್ಪ ಮಾದರ, ತಿಡಗುಂದಿ; ಭೀಮನಗೌಡ ಹಣಮಂತಗೌಡ ಪಾಟೀಲ, ಗುಣಿಕಿ; ನೀಲಪ್ಪ ತಿವಯ್ಯ ಮತ, ಗುಣಿಕಿ; ರಾಮಸಿಂಗ ಚಂದು ರಾಲೋಡ, ಮಿಂಚನಾಳ ತಾಂಡಾ; ಸಾಬಣಿ ಹಡೆಪದ, ಟಕ್ಕಳಕಿ; ಗಣಪತಿ ಗೋರಟಿ ಸೂಳಭಾವಿ; ದುಂಡಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ಸಿದ್ದಾಪುರ; ಎಂ.ಎಂ.ಗಣಕಾಬಾರಿ, ರನ್ನಬೆಳಗಲಿ; ಶಂಕರಪ್ಪ ಬಾಳ ಬಾಳಪ್ಪ ಚೌಗಲಿ, ರನ್ನಬೆಳಗಲಿ; ಶಿವಾನಂದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಪ್ಪ ಗಣಿಕಿ, ಟಕ್ಕಳಕಿ; ಬಸಪ್ಪ ಗುಳಿಪ್ಪ ನೀಲಜಗಿ ಶಿರೋಳ; ತಾಂತಪ್ಪ ಶಂಕರಪ್ಪ ಕಂಬಾರ, ಇಂಡಿ; ಚನ್ನಮಲ್ಲಪ್ಪ ಅಜುನಪ್ಪ ಗಂಡಪ್ಪಗೋಳರ, ದನ್ನಾಳ; ಸಂಗಯ್ಯ ಬಸಯ್ಯ ಮತ, ಧೂಮಕನಾಳ; ಕುಶಾಲಪ್ಪ ತಿಪ್ಪಣ್ಣಿ ಸಣ್ಣಕ್ಕಿ, ಕೇರೂರ; ಗ್ರಾನಪ್ಪ ಯಮನಪ್ಪ ಪಲ್ಲೀದ, ಕೇರೂರ; ಕಲ್ಲಾಪ್ಪ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಾಡಿ, ಅಂಚುಟಗಿ; ರುದ್ರಪ್ಪ ತಮ್ಮಾಣ್ಣಿ ಮಾದರ, ಗಿನ್ನಾನಪುರ; ಶಾಂತಾಬಾಯಿ ಹಲ್ಲೂರ, ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳ; ಪರಪ್ಪ ಸಂಗಪ್ಪ ಗಣಿ, ಕೋಲ್ಲಾರ; ವೇಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಲಮಾಣಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಬಸಪ್ಪ ಚೆಂ.ದಿದ್ದಿಕಲಾಚೇತನ (ರಿ) ಟಕ್ಕಳಕಿ; ಶರಣಪ್ಪ ಹ. ಶರಣಾರ ಕಲಾಚೇತನ (ರಿ) ಟಕ್ಕಳಕಿ; ನಿರಂಬಯ್ಯ ಗುಂಡಗಲ್ಲೂರ, ಬಳಗಾನೂರು; ಅಕ್ಕನಬಿಳಗದ ಭಜನಾ ಮಂಡಳ, ಬಳಗಾನೂರು ಇವು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭಜನಾ ಪೇಳಿಗಳು.

ಕರಡಿ ಮುಜಲು ಮೇಳಗಳು

ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾದ್ಯ ಕರಡಿ ಮುಜಲು. ಇದು ಏರಭದ್ರ ದೇವರ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸುವ ವಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದಿಮ್ಮು, ಜಾಗಡ, ತಾಳ, ಸುತ್ತಿ, ಸನಾದಿ ಮೇಳವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪುರವಂತಿಕೆಯ ವೇಶಕ್ಕಿ ರೋದುತ್ತ ಒದಗಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಲಾತ್ಮಕ ರೂಪ ನೀಡುವ

ಕಲಾವಿದರ ಮೇಳಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕರಡಿ ಮಜಲು ಮೇಳಗಳಿಂದರೆ ಸಂಗಪ್ಪ ಪಕೀರಪ್ಪ ಹೊಗಾರ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಕೇಲೂರು; ಬಸಪ್ಪ ಸಕ್ರೈಪ್ಪ ಪೂಜಾರಿ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ನೀರಬೂದಿಹಾಳ; ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ ವಿ.ಕರಡಿ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ; ಮಹಾಲಿಂಗಾಪುರ ಬಸವಂತಪ್ಪ ಎಸ್ ಕಂಪ್ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ನಾವಲಗಿ; ಗಿರಿಮಲಪ್ಪ ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ ನಾಗರಾಳ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ರಬಕವಿ; ಸುಭಾಸ ಬಸಪ್ಪ ನಾಗರಾಳ, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ; ಕಾಡಪ್ಪ ಗಮಟ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಬನಹಟ್ಟಿ; ದಾಕಪ್ಪ ಧರೇಪ್ಪ ದಾನಗೋಡ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಚಿಕ್ಕಪಡಸಲಗಿ; ಮಹಾದೇವ ಹೂವಣಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಚಿಕ್ಕಪಡಸಲಗಿ; ದುಂಡಪ್ಪ ಚನ್ನಪ್ಪ ಮಂಟಿರ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಚಿಕ್ಕಶೆಲ್ಲಿಕೇರಿ; ಅಣ್ಣಪ್ಪ ಕಟಗೇರಿ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಗೋಡಿಹಾಳ; ಗುರುಪಾದಪ್ಪ ಬಾಸಕೋಡ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು ನಿಡಗುಂದಿ; ಎಸ್.ಬಿ. ಕಚ್ಚು ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಜಗದಾಳ; ರಾಮಚಂದ್ರ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಹೊಗಾರ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ರಬಕವಿ; ಬಿ.ಎಂ.ಬಜಂತಿ, ಸಾನದಿ ಅಪ್ಪಣಿ ಕಲಾಕಾರರ ಸಂಘ, ಬೀಳಗಿ; ಯಮನಪ್ಪ ಧರೇಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಸೊನ್ನಿ; ಬಸವಂತ ಮಾರುತಿ ಬಜಂತಿ, ಬೀಳಗಿ; ಶಂಭುಲಿಂಗ ಮಹಾಲಿಂಗಪ್ಪ ಬಾರಿಗಿಡದ (ಶಿರೋಳ) ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಹೋಸರು; ಕಾಶ್ಮಾರಪ್ಪ ಚನುಬಸಪ್ಪ ಕಂಟುಳಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ರಬಕವಿ; ಭೂತೆಪ್ಪ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಹಾಗೂ ಸಂಗಡಿಗರು, ಅಮರಾವತಿ; ಯಮನಪ್ಪ ವಾರೇಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಅಮರಾವತಿ; ಎಂ.ಜಿ.ಮುಲ್ಲಿ ಪಾಟೀಲ, ಕಿತ್ತಲಿ ; ಚನುಬಸಯ್ಯ ಎಸ್.ಹಳ್ಳಿರು, ಶಿರಗುಟ್ಟಿ; ಮಾಗುಂಡಪ್ಪ ಹಣಮಪ್ಪ ಬಾರೆಕೇರ, ನಂದಿಕೇಶ್ವರ; ಯಮನಪ್ಪ ಕೆಂಚಮಲಪ್ಪ ಘಾರವಾಡ, ನೆಲವಗಿ; ಬಸಪ್ಪ ಸಂಕಪ್ಪ ಹೋಸಪೇಟೆ, ಬಾದಾಮಿ; ಚನ್ನಪ್ಪ ಕುಂದಪ್ಪ ಬಹೋಳಿ, ಕಮತಗಿ; ವಿ.ಎಸ್.ಮಲಿಮರ, ನಂದವಾಡಗಿ; ಅನಂತ ಯಚರಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ನೀಲಗುಂದ; ಎಸ್.ಆರ್.ಗೌಡ, ಹೋಸಪೇಟೆ, ಗುಳೇದಗುಡು; ಗಡೆಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ ಮುತ್ತಲಗೇರಿ, ಚಿಕ್ಕಮುಚ್ಚಲಗುಡು; ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಮಲಕಣ್ಣವರ, ಮುಳಲಿ; ಬಸಯ್ಯ ವೀರಯ್ಯ ಮರಪತಿ, ಗೂಡೊರ; ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಮೋನಪ್ಪ ಬಡಗೇರ, ಮುಳಲಿ; ಚನ್ನಪ್ಪ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಕರಡಿ, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ; ಒಮನಪ್ಪ ಸಂಗಪ್ಪ ರಾಜನಾಳ, ಮಲ್ಲಪ್ಪರ; ಹಣಮಂತ ದುರ್ಗಪ್ಪ ಮಾದರ, ಸುಳ್ಳ; ಸ್ವದಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ದೇವರಹಿಷ್ಪರಗಿ; ಯಮನಪ್ಪ ಹನಮಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಅಮರಾವತಿ ವೆಂದಲಾದವರದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮುತ್ತೂರಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಬಳೋಚಿ ಕರಡಿ ಮಜಲು ಅಭಾಸಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ.

ಸಂಭಾಳ ವಾದನ ಮೇಳಗಳು

ಬನಹಟ್ಟಿಯ ಸದಾಶಿವ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಹೊಗಾರ ಇವರು ಸಂಭಾಳ ವಾದನ ಮೇಳದ ಕಲೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಡಪ್ಪ ಹೊಗಾರ ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ತಾಳ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಮೇರಿಕಾದ ಆಕಾಶವಾಗಿನಿಲಯದಿಂದ (ವಾಯ್ಸ್ ಆಫ್ ಅಮೇರಿಕ) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನ ಬಂದಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಶ್ನಾತ ಸಂಭಾಳವಾದನ ಕಲಾವಿದ ಮಲಕಪ್ಪ ಬಾಳಪ್ಪ ಹೊಗಾರ, ನಾವಲಗಿ; ಸದಾಶಿವ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಹೊಗಾರ, ಬನಹಟ್ಟಿ; ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾಗೇನ್ನವರ ಬನಹಟ್ಟಿ; ವಿಂಳೋಬಾ ರಾಮಚಂದ್ರ, ಹೊಗಾರ, ಸಾವಳಸಂಗ; ಹಣಮಂತಪ್ಪ, ಗೋವಿಂದಪ್ಪ ಹೊಗಾರ, ಹಂಡರಗಲ್; ಭೀಮಪ್ಪ ಹೊಗಾರ, ಹತ್ತರಕಹಾಳ, ಇವರುಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಸಂಭಾಳವಾದನ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಡೊಲ್ನ ಕುಣತ ಮತ್ತು ಡೊಲ್ನ ಪದ

ರಾಮಪ್ಪ ಚಂದ್ರಮ ನಿಡಗುಂದಿ, ಶಿವಣಿ; ಗಡೆಪ್ಪ ಶಿವಯೋಗಿ ಹಾದಿಮನಿ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಬಸಪ್ಪ ಗೂಳಪ್ಪ ಬಗಳಿ, ಸವನಹಳಿ; ದುರಗಪ್ಪ ಯಲ್ಲಪ್ಪ ಕೆಗ್ನಾಡ, ಶಿವನಗಿ; ಚಂದ್ರಮ ಬಿರಿಮಕ್ಕಾ ಪೂಜಾರಿ ಹಾವಿನಾಳ; ಯಂಕಪ್ಪ

ಯಲ್ಲಾಪ್ಪ ಶಾಸಪ್ಪನವರ, ನೀರಬೂದಿಹಾಳ; ಕಲ್ಲಾಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ, ಹಲಸಂಗಿ; ಹದ್ದಪ್ಪ ನಿಂಗಪ್ಪ ಗುಡ್ಲ, ಸಾತೇಪುರ; ಬಂದಗೀಸಾಬಿ ಮೊಲಾಸಾಬಿ ಮಟ್ಟಿ, ದದಾಮಟ್ಟಿ; ಸುರೇಕ ಜೋತಿ, ನಿಡೋಣಿ; ತುಕಾರಾಮ ಯಲ್ಲಾಪ್ಪ ಲಂಗೋಚಿ (ಡೋಳಿನ ಪದ) ಬಿಜ್ಜರಿಗಿ; ಮಲಕಪ್ಪ ಬಸಪ್ಪ ವಂದಾಲ, ಹತ್ತರಕಿಹಾಳ; ಸಾಬಣ್ಣ ದಿಡ್ಲಿಮನಿ, ಕಲಾಚೀತನ, ಟಕ್ಕಳಿಕಿ; ಜಟ್ಟಪ್ಪ ನರಸಪ್ಪ ಬಂಡಂತಿ, ಮನುಕಿ; ಕರೆಪ್ಪ ಶಿವಪ್ಪ ತಳವಾರ, ಧನ್ಯಾಳ; ಸಣ್ಣಪ್ಪ ರೇವಣಪ್ಪ ದಳವಾಯಿ, ತಾಜಪುರ (ಎಚ್) ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ ಹೂಗಾರ, ಒಂಟಿಗೋಡಿ; ಗಿರಮಲ್ಲಪ್ಪಮುತ್ತಪ್ಪ ನಾವಿ,ಶೂಪಾಲಿ; ಧರಿಗೌಡ ಸಿದ್ದನಗೋಡ ಕಟ್ಟಪ್ಪನವರ, ನೀರಲಕೇರಿ; ರಾಮಪ್ಪ ಕರಿಯಪ್ಪ ಹೊಟ್ಟಿ, ಮುತ್ತಲಗೇರಿ; ಭೂತಾಳಿ ಅಂಬಣ್ಣ ಹಿರೇಕುರುಬರ, ವಿಜಾಪುರ; ಬೀರೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಕುಣಿತ ಮೇಳ ಬೀಳಗಿ; ಕಲ್ಲಾಪ್ಪ ರಾ. ಪತ್ತಾರ, ಹಲಸಂಗಿ; ಸಾಯಬಣ್ಣ ಹೂಗಾರ, ಹಲಸಂಗಿ; ನಿಂಗಪ್ಪ ಗದಿಗಪ್ಪ ದಳವಾರ, ಜಾನಮಟ್ಟಿ; ಸುರೇಶ ರಾಮಚಂದ್ರ, ಜೋತಿ, ನಿಡೋಣಿ; ಹೂವಣ್ಣ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಹಿರೇಕುರುಬರ, ಬಬಲೇಶ್ವರ; ಭರಮಪ್ಪ ಗಚಿಚಪ್ಪ ವಗ್ಗನ್ನವರ, ಅಡಗಲ್; ಬಸಪ್ಪ ಶಿವಪ್ಪ, ಕರಕಪ್ಪನವರ, ಅಮರಾವತಿ; ಮಾಳಪ್ಪ ನಿಂಗಪ್ಪ ಹೂಗಾರ ಅಂಜುಟಗಿ; ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಧೂಳಪ್ಪ ಪೂಚಾರಿ, ಬೇವೂರ; ಸಿದ್ದರಾಯ ಶರಣಪ್ಪ ಬರೋಡಗಿ ನಾದ; ಪುಂಡಲಿಕ ಶಿವಪ್ಪ ಪೂಚಾರಿ, ಅಹಿರಸಂಗ, ಯಲ್ಲಾಪ್ಪ ಮಾಳಪ್ಪ ಫಲ್ತೇಪುರ ದದಾಮಟ್ಟಿ; ದ್ಯಾಮಣ್ಣ ಗೂಳಪ್ಪ ಕರಡಿಗುಡ್ಲ, ನೆಲವಗಿ; ಪರಸಪ್ಪದಿಭ್ಯುದಮನಿ ಮುತ್ತಲಗೇರಿ; ಅಡಿವೆಪ್ಪ ಹನಮಪ್ಪ ಮಣ್ಣಾರು, ಕರಗಿಗುಡ್ಲ (ಎಸ್. ಎನ್) ಮುದಿಯಪ್ಪ ಗಡಿಗಪ್ಪ ವಂದಾಲ; ಕುಟಕನಕೇರಿ; ಯಲ್ಲಾಪ್ಪ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಸಾರವಾಡ, ನವರಸಪುರ; ಹನಮಂತಪ್ಪ ಮಾಗುಂಡಪ್ಪ ಮಂದಾಲ, ಕುಟಕನಕೇರಿ; ಕೊಪ್ಪಣ್ಣ ಭೀಮಪ್ಪ ಜೋಲಿ, ಹಿರೇಬೂದಿಹಾಳ; ಯಮನಪ್ಪ ಕೆಷ್ಟಪ್ಪ ಕುರಿ, ಬೂದಿಹಾಳ; ಮಾಳಪ್ಪ ವಾಡೇದ, ಅಡವಿಸಂಗಾಪುರ; ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ, ಸೂಡಿ, ಹನಗುಂದ; ಕರಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಮೇಳ, ಹಡಗಲಿ; ರೇವಣಿಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಯುವಕ ಮೇಳ, ಶಿವಣಿ; ಮುರುಡೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಯುವಕ ಮೇಳ, ಶಿವಣಿ ಹಾಜಪ್ಪ ಶಿದ್ದಿಂಗಪ್ಪ ಹರಿಜನ, ದಾಶಾಳ; ಭೀಮಸ್ಯಾ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಬಿದರಿ, ಕನ್ನಾಳ; ಅವದಪ್ಪ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಒಡೆಯರ, ಮಕ್ಕಾಪುರ; ಭೀಮಣ್ಣ ಹನಮಂತ ಜಂಬಗಿ, ಗುಣಕಿ; ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಾರುತಿ ನಾವಿ, ತಿಡಗುಂದಿ; ಬೀರಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಮೇಳ, ಮದನವಿಂದಿ; ಕಾಡ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಮೇಳ ಬಂಡಗಳಿ; ಕಲ್ಲಾಪ್ಪ ಒಗಪ್ಪ ಕೋಟಿ, ಮಳಲಿ; ಮಲಕಪ್ಪ ಮುತ್ತಪ್ಪ ವಾಲಿಕಾರ, ಧನ್ಯಾಳ; ಗುರಪ್ಪ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಪ್ಪ ಮೇತ್ತಿ, ಕನ್ನಾರ; ಚಂದ್ರಾಮ ಪೂಚಾರಿ, ಹಾವಿನಾಳ; ಜಕ್ಕಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ ಮೀತಿ, ಇಂಗಳೇಶ್ವರ; ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಾರುತಿ ನಾವಿ, ತಿಡಗುಂದಿ; ನರಸಪ್ಪ ಹೊನ್ನಪ್ಪ, ಬೈರಾಡಗಿ ಕೊಲಗಿ; ಭೀರಪ್ಪ ಅಯ್ಯಪ್ಪ ಮುದಿಯನ್ನವರ, ಅನಗನವಾಡಿ; ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಕುರುಬರ ಸೇವಾ ಸಂಖ್ಯ, ಮುರನಾಳ; ಕಟ್ಟಪ್ಪ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಬೈಲಪೋರ, ಹನಗುಂದ; ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಡೋಳಿನ ಮೇಳ, ತಳೇವಾಡ; ಇವರುಗಳು ಡೋಳಿನ ಪದ ಮತ್ತು ಡೋಳಿನ ಕುಣಿತಕ್ಕ ಜನಪ್ರಿಯರಾದ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬೌಡಕಿ ಪದಗಳ ಮೇಳಗಳು

ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಾಯಿ ಆ ಮಾದರ, ಜಮಬಿಂದಿ; ಪುತ್ತಲಪ್ಪ ಯಲ್ಲಾಪ್ಪ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಮನಿ, ಬಬಲೇಶ್ವರ; ಗಂಗಪ್ಪ ಬ್ಯಾಡಗಿ, ತಿಗಳಿ ಬಿದರಿ; ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಶಾಂತಪ್ಪ ಹರಿಜನ, ನಾವಲಗಿ; ಶೇಖರಪ್ಪ ಬಾಳಪ್ಪ ರೋಣದ, ಬಾಡಾಮಿ; ಬಂಗಾರಪ್ಪ ಮೀತಿ, ಜಮಬಿಂದಿ; ಮಲ್ಲಮ್ಮೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಗುಡಿಮನಿ(ಹೊಲೇರಿ) ತೊರಪಿ; ಬಸಪ್ಪ ಹಸನಪ್ಪ ಜೊಡಕೇರಿ, ಹಳ್ಳಾರ; ಮಳಪ್ಪ ದಿವಟಗಿ ಬಿದರಕುಂದಿ; ರತ್ನಪ್ಪ ಮಾದರ, ಸಾರವಾಡ; ರಾಮಣ್ಣ ಶಿ.ಪೂಚಾರಿ, ಗೋತಿ; ಶಿವಣ್ಣ ಮಾದರ, ರುಳಕಿ; ಧರ್ಮಣ್ಣ ಸಮಗಾರ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಬಾಳಪ್ಪರೋಣದ ಬಾಡಾಮಿ; ಸಾಬಪ್ಪ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಗುಡಿಗೋಳಿವರ, ಹೊನವಾಡ;

ಎಲ್ಲಮ್ಮೆದೇವಿ ಸಂಫರ ಚೋಡಕಿ ಮೇಳ, ಮನ್ನೂರ; ಮಲ್ಲಮ್ಮೆ ತಂದಿ ಜಟ್ಟಪ್ಪ ದೊಡ್ಡಮನಿ(ಮಾದರು), ನಂದರಗಿ; ತುಳಸಿಬಾಯಿ ನಾಗಪ್ಪಮಾದರ, ಅಲಬಾಳ; ಸೋನುಬಾಯಿ ಗೋವಿಂದಪ್ಪ ಬೊಜಪ್ಪಗೋಳ, ಮನ್ನೂರ, ಶಂಕ್ರಾಂತಿ ಚಂ ಮಾದರ, ಟಕ್ಕಳಿಕ; ವಿಜಾಪುರದ ಗಾರಮ್ಮ ಮಾದರ, ಇವರುಗಳು ಚೋಡಕಿ ವಾದನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಗೀಗಿ ಪದಮೇಳಗಳು (ಡಟ್ಟಿನ ಹಾಡುಗಳು)

ಸಂಗ್ಯಾ ಬಾಳ್ಯ ಡಟ್ಟಿನ ಆಟಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮಹತ್ವ ಸೀಕ್ಕಿದೆ. ಅಲಬಾಳದ ಸೋಮನಗೌಡ ಶಿವನಗೌಡ ಪಾಟೀಲ; ಬಸಪ್ಪ ಬಾಳಪ್ಪ ಸುತಾರ, ಹಾಗೂ ಈರಸಂಗನ ರಾಮಗೌಡ ಪಾಟೀಲ ಇವರು ಆಡುವ ಸಂಗ್ಯಾ ಬಾಳ್ಯ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ವಿರುಪಾಕ್ಷಯ್ಯ ಬಸಯ್ಯ ಮರಷತಿ, ಸಾಲೋಟಗಿ, ದುರಗಪ್ಪ ತಂದೆ ಯಮನಪ್ಪ ಮಾದರ, ಧನ್ಯಾಳ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಭಾಯಿ ಅಜುರ್ನ ಮಾದರ, ತೊದಲಬಾಗಿ; ಶಂಕರ ವೋನಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ನಾಗರಾಣಿ; ಮುಸೇನಸಾಬ ಧನ್ಯಾಳ; ಉತ್ತರಾಂಶಿಕಾರಿ, ಸಾರವಾಡ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ಪ ಸಂಗಪ್ಪ ಮಾದರ, ದೇವರಗೇಳ್ವಾರ; ಮುತ್ತಲಪ್ಪ ಮಾದರ, ಶಿರಬುರ; ಅನಸರಸಾಬ ವಾಲಿಕಾರ, ಸಾರವಾಡ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ಪ ಸಂಗಪ್ಪ ಮಾದರ, ದೇವರಗೇಳ್ವಾರ; ಮುತ್ತಲಪ್ಪ ಮಾದರ, ಶಿರಬುರ; ಸಿದ್ದಪ್ಪ ವಿಶ್ವಪ್ಪ ಕನಾಳ, ತಾಜಪುರ; ಜಾನೊಚಾ ಕದಮ, ಜಮವಿಂಡಿ, ಗಂಗಪ್ಪತಂದಿಕಾಳಿಂಗಪ್ಪ ಹರಿಜನ, ಭಾಡಿಗಿ; ಬಿ.ವಿ. ನಬಿವಾಲ್, ಶಿರಾರ; ಪೀರಸಾ ಅಲ್ಲಿಸಾ ಮುಲ್ಲಾ, ಬೆಕಿನಾಳ; ಮಲ್ಲಿಕಾಜುರ್ನ ಕಟ್ಟಿಮನಿ, ಹಲಸಂಗಿ; ರೇವಣಿಸಿದ್ದಸ್ಯೇದಪ್ಪ ಕಂಬಾರ, ಸಾಲೋಟಗಿ; ಹನುಮವ್ವ ಶಾಸಪ್ಪ ಹಂಗರಿ ಕಂಬಾಗಿ; ನಬಿಸಾಬ ಹಲ್ಲಿಸಾಬ ಉಕ್ಕಲಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ರಾಮಲಿಂಗ ಕಡಪಟ್ಟಿ, ಹೊನ್ನೂರ; ಗಂಗಪ್ಪ ಪೋಜಾರಿ, ಹುನ್ನೂರ; ಬಾಬಿಸಾಬ ಅಬ್ಬುಲಸಾಬ, ವಿಜಾಪುರ; ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ರಾಮಲಿಂಗ ಕಡಪಟ್ಟಿ, ಹೊನ್ನೂರ; ಗಂಗಪ್ಪ ಹಂಗರಿ ಕಂಬಾಗಿ; ನಬಿವಾಲೆ ಶಿರಾರ; ಬುದ್ದಪ್ಪ ಮಲಕಪ್ಪ ಹರಿಜನ, ಜನವಾಡ; ಗೋವಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಳಿ ಕಾಂಬಳಿ, ಅಲಬಾಳ; ಲಕ್ಷ್ಮೀಭಾಯಿ ಯಮನಪ್ಪ ಕಟ್ಟಿಮನಿ ದೇವರಗೇಳ್ವಾರ; ಪರಸಪ್ಪ ಸಂಗಪ್ಪ ಗಣಿ, ಕೋಲಾರ; ಬಂಗಾರಪ್ಪ ಗಂ. ರಾಮಚಂದ್ರ, ಶಾಹೀರ, ಬಬಲೇಶ್ವರ; ರಾಯಪ್ಪ ನಿಡಗುಂದಿ ಶಿವಣಿ; ಹಾಡಪ್ಪ ನೆಸೂರ, ಹೊಸೂರ, ಇವರುಗಳು ಗೀಗಿ ಪದಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹಲಗಿ ಮೇಳಗಳು (ಸಂಪ್ರದಾನಿ ವಾದನ)

ಕುಲ್ಲಜ್ಞಯ ಹೊನ್ನಪ್ಪಮಾದರ; ಸೋನ್ನದ ಯಂಕಪ್ಪ ಬಜಂತಿ; ಶಂಕರ ಸಂಕಪ್ಪ ಮಾದರ, ಕುಲ್ಲಜ್ಞ; ಹನುಮಂತ ಶಿವಲಿಂಗ ಬಿಡಿಗೇರ, ಸಿದ್ದಪ್ಪರ; ಭೀಮಸೇನ ಹೂಗಾರ, ತಾಂಬೆ; ಹನುಮಂತ ರಾಜಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಮುದ್ದಾಪುರ; ಪ್ರಕಾಶ ತಪಶಟ್ಟಿ, ಭಾಗಲಕೋಟೆ; ಅಶೋಕ ಪತ್ತಾರ, ನಿಡೋಳೆ; ಹಾವಂಡಿ, ಬಬಲೇಶ್ವರ; ನಿಗಪ್ಪ ಲಕ್ಷ್ಮೀಳಿ ಹಾದಿಮನಿ, ಬಸವನ ಭಾಗೇವಾಡಿ; ರಾಡಪ್ಪ ಹಣಮವ್ವ ಬಜಂತಿ, ಬಾದರದಿನಿ; ಶರಣಪ್ಪ ಬಾಳಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಬಹೋಳೆ; ಆನಂದ ಬಸವನ ಭಾಗೇವಾಡಿ; ರಾಡಪ್ಪ ಹಣಮವ್ವ ಬಜಂತಿ, ಹಳ್ಳಾರ; ಶ್ರೀಮಂತ ಭೀಮಶಿ ಮಾದರ, ಕನಕನಾಳ; ಎಲ್ಲಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಹೊನವಾಡ; ಕಾಶಪ್ಪ, ಬಸಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಹಳ್ಳಾರ; ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ಬಜಂತಿ. ಸಾಲೋಟಗಿ; ಸೆದಪ್ಪ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಕುಲ್ಲಜ್ಞ; ಬಸಪ್ಪ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಬಜಂತಿ; ಕೊಸೂರ, ಸುಭೂತಿ ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ ಬಜಂತಿ. ಸಾಲೋಟಗಿ; ಸೆದಪ್ಪ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಹೂಗಾರ, ಸವನ್ನಿ; ನಬಿಸಾಬ ನದಾಫ, ಶಿರುಗಟ್ಟಿ; ಕಡ್ಡಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ, ಮುತ್ತಲಗೇರಿ, ಚಿಕ್ಕ ಮುಚ್ಚೆಳ ಗುಡ್ಡ; ಮಾನಪ್ಪ ಹೂಗಾರ, ಸವನ್ನಿ; ನಬಿಸಾಬ ನದಾಫ, ಶಿರುಗಟ್ಟಿ; ಸಣ್ಣಪ್ಪ ಬಸಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ; ಮುಚ್ಚೆಪ್ಪ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ಪ ಹಲಗಲಿ. ಯುಳಿಗುತ್ತಿ; ಮರಪ್ಪ ಯಮನಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಗುಣಿಕ; ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಕಪ್ಪ ಮಾದರ, ಇಂಚಗೇರಿ; ಗಿರಮಲ್ಲ, ಮಾದರ, ಹಾವಿನಾಳ; ದುಂಡಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ, ಸಿದ್ದಾಪುರ; ಸಣ್ಣಪ್ಪ ಬಸಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ; ಮುಚ್ಚೆಪ್ಪ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ಪ ಹಲಗಲಿ. ಯುಳಿಗುತ್ತಿ; ಮರಪ್ಪ ಯಮನಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಗುಣಿಕ; ಶಿವಪ್ಪ ಮಲಕಪ್ಪ ಮಾದರ, ಇಂಚಗೇರಿ; ಗಿರಮಲ್ಲ, ಮಾದರ, ಹಾವಿನಾಳ; ಹಣಮಂತ ಸಂಗುದಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಮುಗೋಳಿ; ತೋಪು ನರಸಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಸವನಹೆಳಿ; ರಾಮಚಂದ್ರ, ಹಣಮಂತ ಹಣಮಂತ ಸಂಗುದಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಮುಗೋಳಿ; ದುಂಡಪ್ಪ ರಾಮಪ್ಪ ಹೂಗಾರ ಕಟಗೇರಿ; ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಗೋವಿಂದಪ್ಪ ಹೂಗಾರ ಹಂಡರಗೇರಿ; ಬಜಂತಿ, ನಾಗರಾಣಿ; ದುಂಡಪ್ಪ ರಾಮಪ್ಪ ಹೂಗಾರ ಕಟಗೇರಿ; ಹಣಮಂತಪ್ಪ ಗೋವಿಂದಪ್ಪ ಹೂಗಾರ ಹಂಡರಗೇರಿ;

ಯಲ್ಲಿಪ್ಪ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ವಡ್ಡರ ಇಂಗಳೇಶ್ವರ; ಬಸಪ್ಪ ಬಾಲಪ್ಪ ಹೂಗಾರ, ಇಂಗಳೇಶ್ವರ; ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಬೂದಿಹಾಳ, ಖಣವಾದನ ಮೇಳ ಮುಖಿಂಡರು ಕೊಪ್ಪ ಎಸ್. ಕೆ.; ವಿಷ್ಣು ಪರಸಪ್ಪ ಕಂಚಗಾರ, ಖಣವಾದನ ಮೇಳ, ತೇರದಾಳ; ದುರಗಪ್ಪ ಮಾದರ, ಕಣಮುಚನಾಳ; ಕಳಿಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಸಂಪ್ರದಾನಿವಾದನ ಉತ್ತರ್ವು; ಯಂಕಪ್ಪ ಧರಿಯಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಸಂಪ್ರದಾನಿವಾದನ ಸೋನ್ನ; ಹಣಮಪ್ಪ ದುರಗಪ್ಪ ಮಾದರ, ಸುಳ್ಳಿ; ಯಲ್ಲಿಪ್ಪ ಮಾದರ, ಕಿತ್ತಲಿ; ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಹನಮಂತಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಅಗಸನಕೊಪ್ಪ; ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಅಗಸನಕೊಪ್ಪ; ಯಮನಪ್ಪ ಯ. ಮಾದರ, ಕಲಾಚೇತನ (ರಿ) ಟಕ್ಕಳಕಿ, ಯಮನಪ್ಪ ಸಿ. ಮಾರ (ನಡುವಿನ ಮನಿ) ಕಲಾಚೇತನ (ರಿ) ಟಕ್ಕಳಕಿ, ಕರೆಪ್ಪ ರಾ. ಮಾದರ, ಕಲಾಚೇತನ (ರಿ) ಟಕ್ಕಳಕಿ, ಇವರುಗಳು ಸಂಪ್ರದಾನಿ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತಾಶಾ ವಾದನ

ಹನುಮಂತಪ್ಪ ಭೀಮಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಹೊದ್ದಿರ; ಮಾರುತಿ ಹನಮಂತ ಬಜಂತಿ, ನಾವಲಗಿ; ಹೆಬ್ಬಾಳಪ್ಪ ದುರ್ಗಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಲೋಕಾಪುರ; ಹಣಮಂತ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಕೇರೂರ; ಹುಲಗಪ್ಪ ಹನಮಂತಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಇಳಕಲ್; ಭೀಮರಾಯ ತಿಷ್ಪಣ್ಣ ಬಜಂತಿ, ಕೋಲ್ಬ್ಬಾರ; ನಿಂಗಪ್ಪ ಜಟ್ಟಿಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಗೋರೆ; ಯಮನಪ್ಪ ಗುಂಡಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಅಮರಾತೆ; ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಹನುಮಂತ ಬಜಂತಿ, ಶಿರಗುಂಡಿ; ಶಿವಪ್ಪ ಮಾರುತಿ ಬಜಂತಿ, ಬೀಳಗಿ ಇವರುಗಳು ತಾಶಾ : ವಾದನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವರು.

ಗೊಂಥಳಿ ಪದಗಳು

ಬಾಪು ಮಾಣಿಕ ಭಿಸೆ, ಹಲಸಂಗಿ; ಯಲ್ಲಿಪ್ಪ ಯಮನಪ್ಪ ಗುರುಡಕರ, ವಿಜಾಪುರ; ಜಗನ್ನಾಧ ಮಾರುತಿ ಕಾಳಿ, ದಗ್ಗಾ ವಿಜಾಪುರ; ದೇವಜಿ ಶಿವರಾಮ ಭಿಸೆ, ವಿಜಾಪುರ; ಭೀಮಶಿ ರಾಮಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯವಂತಿ, ಬಸವನಭಾಗೇವಾದಿ; ವೆಂಕಪ್ಪ ಅಂಬಾಜಿ ಸುಗಣೇಕರ, ಬಾಗೆಲಕೋಚಿ; ಶಂಕರತುಕಾರಾಮ ಭಿಸೆ, ಇಂಗಳಗಿ, ಇವರುಗಳು ಗೊಂಥಳಿ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಕಾರಿ ಹಾಡುಗಳು

ಹಣಮಂತ ಮಾದರ (ಅಂಥ) ರುಳಕಿ; ಗುರುವಾದಯ್ಯ ತೆಲಗಾಂ, ಚಡಚಣಾ; ಭೀಮರಾಯ ಇಂಗಳಿ (ದೋರ) ಸಾಲೋಟಗಿ; ನಿಂಗನಗೌಡ, ಸುಳ್ಳಿ; ಮಹಾದೇವ ರಾಮಣ್ಣ ಮಾದರ, ತಿಡಗುಂಡಿ; ಯಮನಪ್ಪ ಯಲ್ಲಿಪ್ಪ ಸೋಮನಟ್ಟಿ, ಪಟ್ಟಿದಕಲ್ಲು ; ದುಂಡಪ್ಪ ಬೋರಗಿ ಶಿವಣಿ; ಭೀರಪ್ಪ ಹಂಜಗಿ ಬೂಯಾರ ಇವರುಗಳು ಪಕ್ತಾರಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಆವಣ ಹಾಡು

ಶಿವಮ್ಮೆ ಮರೆಪ್ಪ ಹೊಸಮನಿ, ನಿಂಬಾಳ ಕೆ.ಡಿ; ಭೀರಪ್ಪ ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಹೆಗಡೆ ಸಾತಪುರ; ಸೈಪನಮಾ ನದಾಫ್ಱ, ಹಲಸಂಗಿ; ಶಿವಪ್ಪ ಮರೆಪ್ಪ ಹೊಸಮನಿ (ಮಾದರ), ನಿಂಬಾಳ ಕೆ.ಡಿ. ನಿಂಗಪ್ಪ ಶಿವಪ್ಪ ಸಾಲೋಟಗಿ; ಮಾದಣ್ಣ ಓಲೆಕಾರ, ಹಲಸಂಗಿ; ಪರಸಪ್ಪ ಸಂಗಪ್ಪ ಗಳಿ, ಕೋಲ್ಬ್ಬಾರ ಇವರು ಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಲಂಬಾಣಿ ಶ್ವರ್ಯಗಳು

ಹೇಮಲಾಭಾಯಿ ಹೇಮಲು ಲಮಾಣಿ (ಚವ್ವಣಿ), ಸಾಲೋಟಗಿ; ಗುರುಭಾಯಿ ರಾರೋಡ, ಶಿರಗೂರ; ದುಕ್ಕಣಿಭಾಯಿ ಉಮೇಶ ನಾಯಕ, ಅಲ್ಲಾಪುರ ತಾಂಡ ವಿಜಾಪುರ; ಬಂಜಾರಾ ಸೇವಾ ಸಂಘ, ವಿಜಾಪುರ; ದೊಂಗರು

ತುಮಾರಮ ಪವಾರ, ಹಡಗಲಿ ತಾಂಡೆ; ಗೋಮಲಾಭಾಯಿ ಹಿರೂ ಲಮಾನೆ, ಅರಕೇರಿ ತಾ; ಸೀತಾಭಾಯಿ ರಾಮಚಿಲಮಾನೆ, ವಿಜಾಪುರ, ಇವರು ಲಂಭಾನೆ ನೈತ್ಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವವರು

ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಶಿಶ್ವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಡವಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿ ಮದುವೆ, ಮುಂಜಿ ಸೀಗೆ ಹುಣ್ಣಿ ಮೆ, ನಾಗರ ಪಂಚಮಿ, ಹಬ್ಬಿ ಹಸೆಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಳು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳಿಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಭಾಷೆ, ಭಂದಸ್ಸು, ಲಯ, ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಣೀಯವೆನಿಸುವ ಈ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯರ ಸಂಭ್ರೇಷ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳಿಗೆ ಹಸರಾದ ಎಲ್ಲ ಹಾಡುಗಳರೂ ಶ್ರೀಯರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಂದರೆ, ಶಿವಮ್ಮೆಹಡಗಾನೂರ (ಮಾದರ) ಸಾಲೊಟಿಗಿ, ಇಂಡಿ ತಾಲೂಕು; ಪಡವ್ಯ ಸಾಬ ಮಮದಾಪುರ, ಸವನಹಳ್ಳಿ; ಗುರುಭಾಯಿ ವಿಶಲ ಕೆಳಡಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಚಿಕ್ಕವ್ಯ ಕ ಬಾಮಣಿ, ಹಲಸಂಗಿ, ತಾ. ಇಂಡಿ; ಮುತ್ತುವ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿಂದ್ರವ್ಯ ಉಕ್ಕಲಿ, ವಿಜಾಪುರ; ಗಂಥಾರವ್ಯ ಗೋಪಾಲ, ರಂಗಪ್ಪಗೋಳ, ಹೋನವಾಡಿ ತಾ. ವಿಜಾಪುರ; ಸೋನಾಭಾಯಿ, ಗೋಪಾಲ, ರಂಗಪ್ಪಗೋಳ, ಹೋನವಾಡ, ವಿಜಾಪುರ; ಬಂಗಾರವ್ಯ ಸಿದ್ರಾಮ ಸಾವಳಿಗಿ, ಹೋನವಾಡ ತಾ. ವಿಜಾಪುರ; ದುರ್ಗವ್ಯ ತಿಮ್ಮಿವ್ಯ ಗದಿಗೆಪ್ಪೆಗೋಳಿ; ಮನ್ಮಾರ ತಾ. ವಿಜಾಪುರ ಮುಂತಾದವರು.

ಸಂಘ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳು

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುವಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಸಂಘ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ವೃತ್ತಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳು, ಜನಪದ ಮೇಳಗಳು ಮತ್ತು ನಾಟಕ ತಂಡಗಳಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳು ಹಲವಾರು ಇವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಜಾಗೃತಿಗಾಗಿ ರಬಕವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಲಸಂಗಿ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು ನಾಟಕ ಸಫೀಗಳ ಮೂಲಕ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ನಾಡಹಬ್ಬಿ ಗಣೇಶೋತ್ಸವ ಶಾರೀರಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ, ವಿವಿಧ ವಿನೋದಾವಳಿಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಇಂಡಿ ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕನಾಟಕ ಸಂಘ ಹಾಗೂ ಇಂಡಿ ರಿಂದಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಸಿಂದಗಿಯ ಕನ್ನಡ ಬಳಗೆ, ಇವುಗಳು ಖಾತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಉಪನ್ಯಾಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಸಂಗೀತಗಾರರ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಾಟಕ ಮತ್ತಿತರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿವೆ.

ಮುಧೋಳದ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೇದಿಕೆ ಇಂಡಿ ರಲ್ಲಿ ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿಲ ಕನಾಟಕ ಪ್ರಗತಿ ಪಂಥದ ಮೂರನೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಿತ್ತು. ಇಂಡಿ ರಲ್ಲಿ ಎಂ. ಎಸ್. ಅಚ್ಚಿಗಾಂವ ಮತ್ತು ಎಸ್. ಜಿ. ಜಂಗಮಶೆಟ್ಟಿಯವರ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಚಡಕೆಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಪಿತಗೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಕಲಾಮೇಳ, ಕಾವ್ಯ ಚಿಂತನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಉಪನ್ಯಾಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಹಲವು ದೊಡ್ಡ ಟಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಇಂಡಿ ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು.

ಬಿ.ಆರ್.ಪ್ರಾಲೀಸ್ ಪಾಟಿಲರು ಇಂಡಿ ರಿಂದ ಬನಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ ವಾಸ್ತವ್ಯ ವಿಜಾರ ವೇದಿಕೆ ಪ್ರತಿ ತಂಗೆಂಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ನಾಟಕ ಮಂಥನ ಕವಿಗೋಣೆಗಳಲ್ಲದೆ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ರಂಗ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ದೆ.

ರಂಜಳಿ ಅಮೇನಗಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿರುವ ಕನ್ನಡ ವೇದಿಕೆಯಿಂದ ಕವಿಗೋಣ್ಣಿ ಸಭೆ ವಿಚಾರಗೋಣ್ಣಿಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ 'ಕನ್ನಡ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪರಿಪತ್ತಿ' (ಸು. ರಂಜಳಿಂದ), ಪ್ರಸ್ತುತ ಚರ್ಚೆ, ಅವಲೋಕನ, ಕವಿಗೋಣ್ಣಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಬಿಡುಗಡೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ಇಂಂ ಓದುಗ-ಲೇವಿಕ ಸದಸ್ಯರನ್ನೂ, ತಾಲೂಕಿಗೊಬ್ಬ ಸಂಚಾಲಕರನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಆನಂದ ಭಂಜರವಾಡ, ಶ್ರೀರಾಮ ಇಟ್ಟಣಿ ಪರ, ಚನ್ನಪ್ಪಕಟ್ಟಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಬನ್ನಿ, ಅರ್ಜುನ ಕೋರಟಕರ, ಬಾಳಾ ಸಾಹೇಬ ಲೋಕಾಪುರ, ಎಸ್. ಕೌನಸಾಗರ, ದೊಡ್ಡಣಿ ಗದ್ದನಕೇರಿ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಪರಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತಿತ್ವರಂಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಂಜಳಿ ಒಟ್ಟು ೧೫,೦೦೦ ದೂಪಾಯಿ ಮುಖಿಬೆಲೆಯ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳನ್ನೂ ರಂಜಳಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಮುಖಿಬೆಲೆಯ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳನ್ನೂ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಹಂಚಿದೆ. ಅಲ್ಲದ ಸತ್ಯಕಾಮರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ರಂಜಳಿ ಮೊದಲನೇ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ನಡೆಸಿ, ತನ್ನ ಏ ಸದಸ್ಯ - ಲೇವಿಕರ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳ ಅವಲೋಕನ, ಸಂವಾದ ಮತ್ತು ಕವಿಗೋಣ್ಣಿ ನಡೆಸಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸಂಕಲಿಸಿ 'ಓದುತ್ತು ಓದುತ್ತು...' ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ರಂಜಳಿ, ಧುನಿಂ ಬೆಳಗಲಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಸಿದೆ. ಚಡಚಣಾದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಸಿಂಬಿ ಲಿಂಗಣಿ ಸ್ಥಾರಕ ಜನಪದ ಅಧ್ಯಯದ ಕೇಂದ್ರ, ಜಮಿಂದಿಯ ಬಾಬು ರೆಡ್ಡಿ ತುಂಗಳ, ಸಿದ್ದನಾಯಿಗೊಡರ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ, ಬೀಳಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಕರ ಸ್ವರಾಂಶ ಕಟ್ಟಿದ ಸನಾದಿ ಅಪ್ರಾಣ ಸಂಘ, ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವಿದ್ಯಾವರ್ದಕ ಸಂಘ, ದೊಡ್ಡಣಿ ಗದ್ದನಕೇರಿಯವರ ಯುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾ ವೇದಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಕಿ, ಹೈಸ್ಕೂಲಿನ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ, ವಿ.ಆರ್. ಕುಲಕರ್ಮಣ್ಯವರ ಗೆಳಿಯರ ಬಳಗ, ಹಣಮಂತ ತಾಸಗಾಂವಕರ, ಪಿ.ಪ್ರೆ.ಗಿರಿ ಸಾಗರ, ಅಂಬಾದಾಸವಡೆ, ಜಯಾನೆಲ್ಲಗಿ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೇದಿಕೆ ಬಸವರಾಜ ಪುರಾಣಕ ಮತ್ತು ಆಸ್ಥಾಲೆಯವರ ನೇತ್ಯತ್ವದ ಸ್ವಜನ ವೇದಿಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ರಂಜಳಿ ಆರಂಭಕೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚೆಂತನ ವೇದಿಕೆ ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯ ಭಾನುವಾರದ ದಿನ ಚರ್ಚೆ, ಉಪನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಕವಿಗೋಣ್ಣಿಯಿಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದಲ್ಲದೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟಗಳೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಈಚಿನ ಕನ್ನಡ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಂದರೆ ಕರವೀರಪ್ರಭು ಕ್ಷಾಲಕೊಂಡರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲಾಕುಂಜ ಸಮನ್ವಯ ವಿಚಾರ ವೇದಿಕೆ (ರಂಜಳಿ) ವಿಶ್ವ ಚೆಂತನ ಯುವಕ ಸಂಘ, ಚೌಕಡಿ ಗಾಯಕರ ದೊಡ್ಡಣಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಕಲಾವಿದರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿಯ ಬರಹಗಾರರಾದ ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಬನ್ನಿ, ಕುರಾನಾ, ಮಹಾದೇವ ಕೊವಿ, ಸಮಗಂಡಿ, ಮೊದಲಾದವರು ಒಟ್ಟಿಗೂಡಿ ಕಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಡ ಲೇವಿಕರ ಒಕ್ಕೂಟ ಬೇರೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಲೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಹುನಗುಂದದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಿಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಶಿಯಾ ಸಮಿತಿ. ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಹಿರೇಮಂತರ ಈ ಸಮಿತಿ ಹೆಗ್ಲೋಡಿನ ನೀನಾಸಂ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಕಂಡೆ, ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ನಾಟಕಗಳ ಕಮ್ಮಿಟಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನಗೊಂಡಿರುವ ಬನಹಟ್ಟಿಯ ಮುತ್ತಾ ದಿ. ಮುತ್ತುಂಜಯ ಸಾರಂಗಮುತ್ತ ಸ್ಥಾರಕ ಸಮಿತಿ, ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಪ್ರಕಟವಾದ ಕನ್ನಡದ ಒಂದು ಗದ್ದ ಮತ್ತು ಒಂದು ಪದ್ದ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಸಾವಿರ ರೂ.ಗಳ ಪುರಸ್ಕಾರ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತರಿಗಿ ಮರದ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದ ಜಾತ್ರೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಂಭು ಬಳಿಗಾರರ ಜನಪದ ಕಲಾ ವೇದಿಕೆ, ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಯುವ ಜನಾಧ್ಯಯನ ವೇದಿಕೆ ವಿಚಾಪುರದ ಕಲಾ

ಮಾಡ್ಯಾಮ, ಸುವಿಚಾರ ಪ್ರಕಾಶನ, ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಘ ಇವುಗಳು ನಾಟಕ, ವಿಕಾಂಕ, ಸಮೂಹ ನೈತ್ಯ ಮತ್ತಿತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಮಹಿಳೆಯರೇ ನಡೆಸುವ ವಿಚಾಪುರದ ಸುವಿಚಾರ ಪ್ರಕಾಶನ ಮತ್ತು ಸಿಂದಗಿಯ ನೆಲೆ ಪ್ರಕಾಶನಗಳು ಪ್ರಸ್ತರ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಮತ್ತು ಈ ಸಂಬಂಧದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮಹಾಲಿಂಗಪುರದ ಇಬ್ಬಾಹಿಂ ಸುತಾರರು ಭಾವೇಕ್ಕ ಎಂಬ ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಮೇಳ ಕಟ್ಟಿದ್ದು, ಇದು ನಾಡಿನಾಡ್ಯಂತ ನೂರಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯಭಿಷ್ಪದಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇವೆ. ಸಿ.ಸು. ಸಂಗಮೇಶರವರು ಗಣರಾಜ್ಯ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. (ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೋಡಿ) ಶಂ.ಗು. ಬಿರಾದಾರ, ಸಿಸು ಸಂಗಮೇಶ, ಈಶ್ವರ ಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮನೀ, ಕಂಬ್ಯಾಣಿ ತರಣಪ್ಪ, ಹ.ಮ.ಪೂಜಾರ, ವ.ಗು. ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಜಂಬುನಾಥರಂಜ್ಯೋ ಮತ್ತು ಜಂದ್ರಗೌಡ ಕುಲಕರ್ಮಣ ಇವರುಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಮವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು, ಗೋಳಸಂಗಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, ಜನಪದ ಸಾಹಿತಿ ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗನ್ನಾನವರು ಗಣರಾಜ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿನ್ನುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟಿದ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸ್ತರಗಳ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಸಾಹಿತ್ಯೋತ್ಸವ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಮ್ಮುಟಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಮಹ್ಕಳ ಗುರುತಿಸುವಿಕೆ, ಮಹ್ಕಳಲ್ಲಿ ಓದುವ ಹವಾಸ ಬೆಳೆಸುವಿಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಉದ್ದೇಶಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿದೆ. ಇವತ್ತು ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಧನ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರು. ನಾಡಗೌಡ, ಮ.ನಿ. ತೋಳನೂರ, ಜಯವಂತ ಕಾಡೇವರ, ಪರಶುರಾಮ ಚಿತ್ರಗಾರ, ಅನ್ನದಾನಿ ಹೀರೇಪುಲ್, ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಗಣಾಚಾರಿ, ಕಾ.ಹು. ವಿಚಾಪುರ, ರುಕ್ಷಿಣಿ ಬಿಂಜಲಬಾವಿ ಇವರುಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಈವರಗೆ ಗಣ ಮಹ್ಕಳ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸಂಗಮದ ಮೂಲಕ ಆರು ಭಾರಿ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಗಣರಾಜ್ಯ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಂ.ಗು.ಬಿರಾದಾರ ಇವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಗಣರಾಜ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಒಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಮುಳ್ಳವಾಡದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಚಂದ್ರ ಚಿಂತಾಮನೀಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಗಣರಾಜ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಬಿಂಜಲಬಾವಿ ಪರಶುರಾಮ ಚಿತ್ರಗಾರ ಇವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಗಣರಾಜ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಬ್ಯಾಣಿ ತರಣಪ್ಪನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಈ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಮದ ವರ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಮಹ್ಕಳಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯೋತ್ಸವಗಳು ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕವಿಗೋಣಿ, ಮಹ್ಕಳ ಕಥಾ ರಚನೆ ಕಮ್ಮುಟಿ, ಮಹ್ಕಳ ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ ಮತ್ತು ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಹ್ಕಳ ಮೇಳವನ್ನು ಈ ಸಂಗಮ ನಡೆಸಿದೆ.

ಒನಹಟ್ಟಿಯ ಮಹ್ಕಳ ಸಂಗಮ, ಸಿಂದಗಿಯ ಮಹ್ಕಳ ಬಳಗ್, ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟಿದ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಾಗಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸದಾ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಲೋಕಾಪುರದ ನಟರಾಜ ಹವಾಸಿ ಕಲಾ ತಂಡ ಮಹ್ಕಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಗಣರಾಜ್ಯ ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಇಲಾಖೆಯ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ರಚನೆ ಆವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ತಂಡ ಮಹ್ಕಳಾಗಿ ಅಂ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಮಹ್ಕಳ ರಂಗ ತರಬೇತಿ ಶಿರಿ ನಡೆಸಿ, ನೀನಾಸಂ ತರಬೇತುದಾರರಿಂದ ಮತ್ತು ಖ್ಯಾತ ನಾಟಕಕಾರರಿಂದ ಮಹ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಪ್ರಸಾಧನ ಇದ್ದಾದಿ ರಂಗ ಸಂಬಂಧಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡಿಸಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನಗಳು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪೆರಿಷತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕು ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನಗಳು ಈವರೆಗೆ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಕನ್ನಡವೇ ಇಲ್ಲದ ಮರಾಠಿ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಕೇಂದ್ರ, ಸ್ಥಳವಾದ ಜಮಾಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಎರಡು ಬಾರಿ ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಮೈಳನಗಳು ಮತ್ತು ಒಂದು ಬಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವು ರಘುನಾಥ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಏಳೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನೀಯ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ೧೯೭೫ ರ ಮೇ ೧೫ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಾಂತಿ ಶಿವಶಂಕರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೇ ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನ ವಿಚಾಪುರದಲ್ಲಿಯೂ, ೧೯೭೬ ರಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಾವೆ ವೆಂಕಟ ನಾರಾಯಣಪ್ಪನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ, ೨೦೭೫ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನ ಜಮಾಂಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ೧೯೭೭ ರಲ್ಲಿ ಡಿಸೆಂಬರ್ ನಲ್ಲಿ ಎಸ್.ಎಸ್. ಬಸವನಾಳರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ, ೨೦೭೬ ಸಮೈಳನ ರಬಕವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ೧೯೭೮ ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗಾಡರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ, ೨೦೭೮ ಸಮೈಳನ ಮುಖೋಳಿದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ೧೯೮೮ ಸಾಲಿನವರೆಗೆ ಏಳು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಚಾಪುರದಲ್ಲಿ, ೧೯೮೨ರಲ್ಲಿ ಸ.ಸ. ಮಾಳವಾದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ, ಮೊದಲ ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮೈಳನ ನಡೆದಿದೆ. ಅನಂತರ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೯೮೦, ೮೨, ೮೩, ೮೫ ಹಾಗೂ ೧೯೮೮ ಸಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಮಾಂಡಿ, ಸಿಂದಿಗಿ, ಚಡಕಣ, ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳ, ಇಂಡಿ ಮತ್ತು ಸಮೀರಪಾಡಿ(ಒನಹಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ) ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮೈಳನಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಿಂಪಿಲಿಂಗಣ್ಣ, ಬಿ.ಬಿ. ಹೆಂಡಿ, ಶ್ರೀರಂಗ, ಶಂ.ಗು. ಬಿರಾದಾರ, ಗುರುಲಿಂಗ ಕಾವಸೆ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರ ಚಂದ್ರ, ಚಿಂತಾಮನಿ ಇವರುಗಳು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಚಿತ್ರಕಲೆ

ವಿಚಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರ್ಥಿಕೀಯ ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿದು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದಿ ಮಾನವನ ನೇತೆ ಇದ್ದ ಬಾದಾಮಿ ಹಾಗೂ ಜಮಾಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರ್ಥಿಕೀಯ ಶಿತ್ರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಚಿತ್ರ, ಕನಾಟಕದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯ ಪಕ್ಷೀಕ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಿಗಳ ರಚನೆ ಅಧಿಕವಾಯಿತಾದರೂ ಅಂದಿನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವೃಳವಾದ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ, ವಿಚಾಪುರದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿದ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳು ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿದೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾರ್ಥಿಕೀಯ ನೀಡಿ ದಖ್ವಿಣ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣಾದರು. ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾದ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರ, ಪರಂಪರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಕಾನೀಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಗುಳೀದಗುಡ್ಡ ಇತ್ತೂದಿ ಕಡೆಗಳ ವಾಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ರಚನೆಯಾಗುವಂತಾಯಿತು. ಇಂದು ವಿಚಾಪುರ ಹಾಗೂ ಬಾಗಲಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ನಾತಕೋತ್ಸವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವಂತಹ ಕಲಾಶಾಲೆಗಳು ಹಲವಾರು ಇವೆಯಲ್ಲದೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಕಲಾವಿದರು ಶ್ರಯಾಶೀಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರ್ಥಿಕೀಯ ಚಿತ್ರಗಳು

ಬಾದಾಮಿ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆದಿಮ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿ.ಎಸ್. ವಾಕಣಕರ್, ಟಿ.ಎನ್. ಪದ್ಮನಾಭನ್ ಹಿಂದೆಯೇ ಪತ್ರೆ ಹಣ್ಣಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಕ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ,

ವಿವರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಆ. ಸುಂದರ ಅವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಒಂದನೇ ಪ್ರಲಕೋಶಿಯ ಕೋಟಿ, ಕೆಳಗಣ, ಮೇಲಣ ಮಾಲಿಗಿತ್ತಿ ಶಿವಾಲಯಗಳಿರುವ ಉತ್ತರ ಗುಡ್ಡದಾಚೆ, ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗಿರುವ ಚೆಟ್ಟುದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ಸಿದೆಲಫ್ಫಡಿ ಬಳಿ ಸೀತಿದೋಣಿಯ ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಲುಸರೆಯಲ್ಲಿ, ತಟಕೋಟಿ ಬಳಿಯ ಗುಡ್ಡದಂಚಿನ ಕಲ್ಲುಸರೆಯಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಗುಡ್ಡದ ಹೊಸ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯ ಕಲ್ಲುಸರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಬಾದಾಮಿಯಿಂದ ಹೊಸ ಮಹಾಕಾಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ರುವ ಮಹಿಷಮಧಿನಿ ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಬದಿಯ ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಎಡ್ಡಿನ್‌ನ್ಯಾಮೆಯರ್‌ ಅವರೂ ಈ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಸಬೆಳಕು ಬೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಜಮವಿಂಡಿಯ ಆಸಂಗಿ, ಕುಲಪತ್ರಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಆಸಂಗಿಯಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮೈಲು ಸುತ್ತಳತೆಯ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಗೊಂಬಿಗುಡ್ಡ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಕೊರೆದು ತೆಗೆದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಎತ್ತರವಾದ ದುಭುದ, ಚೊಪಾದ ಕೊಂಬುಗಳುಳ್ಳ, ವೃಷಭಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಒಂಟೆ ಸವಾರರು, ಆನೆ, ಜಿಂಕೆ, ಚಿಗರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲದೆ ಪಲ್ಲುಕ್ಕೆ ಹೊರುತ್ತಿರುವವರ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಜ್ಜಾರಿ ಬಳಿಯ ಕುಷ್ಣಗಳಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಜಮವಿಂಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ಯಲಹಟ್ಟಿ ಬಳಿಯ ಒಂಡಗಿನಿಯಲ್ಲಿ ರುವ ಗುಡ್ಡವೊಂದರ ಶಿಲಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನೀಳಕಾಯದ ಹಲವಾರು ವೃಕ್ಷಗಳು ದೇವಾಲಯ ಆಥವ ರಥವೊಂದರ ಮುಂದೆ ನಿಂತಂತೆ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದೆಯೆಂದೂ ಇಡೀ ದೃಶ್ಯ ಯಾವುದೂ ಒಂದು ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಂತಿದ್ದು, ಈ ಶಿಲಾಶ್ರಯವನ್ನು 'ನೂರಲ್ಲಾ ಪಡಿ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದು, ಇದಕ್ಕೂ ತಮಿಳು ಪೌರಾಣಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ನೂರವರ್ಣ ಕಣ್ಣರ್ಣ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿರುವ ಸಾತಕರ್ಣಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರಬಹುದೆಂದು ಆರ್.ಎಸ್. ಪಂಚಮುವಿ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಗವಿವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಾದಾಮಿ-ಕುಟಕನಕೇರಿ ಹತ್ತಿರದ ಅರೆಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಹಿರೇಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಗುಡ್ಡದ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಚೆಟ್ಟುದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ರುವ ಗವಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಇವುಗಳು ಕಾಲಮಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಹಳೆಯದನ್ನು ಬಹುದೆಂದೂ ಹಾಗೂ ಕ್ಯೆಲಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಿತವಸ್ತುವಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವವಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ಆ. ಸುಂದರ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಹಿರೇಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ಅರೆಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲವೂ ಕೆಮ್ಮೆಣ್ಣನ ರಂಗಿನವು. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲುಸರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಹಳೆಯು. ಅತಿರೇಕವಾಗಿ ಉದ್ದುದ್ದವಾದ ಮುಂಡ, ಕಡ್ಡಿಯಂತಹ ಅಥವಾ ಉರುಟಾದ ಕ್ಯಾಲುಗಳು, ಮುಖಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖಿವಾದ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದೇ ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಮೈ ಮೇಲೆ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಬಹುಶಃ ಅವರ ಸಮಾಜದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ವೃಕ್ಷಗಳದ್ದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬೇಟೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಪ್ಪಣಿಗಳ ತರಹದ್ದೇ ಮುಖಿವಾದ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮವಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಿವಾದ, ಮೈಬಾಗು ಮತ್ತು ಮುಂಡದ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳು ತಕ್ಕುಮಟ್ಟಿಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲದೆ ಮೈ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿಗಳುಳ್ಳ ಹಾಗೂ ಬಾಲ ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ಕಾಡಬೆಕ್ಕು ಅಥವಾ ಹುಲಿಯ ಚಿತ್ರ, ಮೀನಿನ ಬಲಯಂತ ಹಣಿದ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಶಿದ್ಮಿಫ್ಫಡಿ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕರ್ಮಾನಾಗಿದ್ದು (ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಆರ್ಟ್) ಇದರದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೊ ಬದಿಗೆ ಹಾವು, ಗುಬ್ಬಜ್ಜಿ, ಆನೆ, ಕೋಣ, ಮನುಷ್ಯರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. ಕೋಣನ ಆಕಾರಕ್ಕಿಂತ

ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೆಯನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಆನೆ ಬಹು ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ ಎಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದು ಇಂದಿನ ದೃಗ್ಂಥನ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂಬಂತಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಏದನೇ ಶತಮಾನದ್ವಿಂದ ಹೇಳಬಹುದಾದ ತಂಖಲಿಸಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಬರಹವಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಸೀತಿದೋಣಿ ಹತ್ತಿರ ಬ್ಯಾಕ್‌ದಾಕಾರದ ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಶಾಲವಾದ ಹರಹಿನಲ್ಲಿ ಬಲೆಯಂತಹ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಬಲಿಪ್ಪವಾದ ಕೋಣ ಮತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ತಮಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಱಯಲೆಂಬ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಉದ್ದೇಶ ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಡಾ. ಸುಂದರ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಬಾದಾಮಿ ಬಹೋಳೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೇ ಪ್ರಲಕ್ಷಿತಿಯ ಕೋಟಿಯ ಶಿವಾಲಯದ ಉತ್ತರದ ಒಂದು ಕಲ್ಲಾಸರೆಯ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾದ ಬಿಳಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ದುವಾಗಿ, ಎಲ್ಲ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವಂತೆ ಗೊಣ್ಣವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೇಖಿಯೋಳಿಗಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೃಮಾಟ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬಳು ಗೊಣ್ಣವ್ಯಕ್ತಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ ಅವಕ ಬಲಬದಿಗೆ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಎಡಬದಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಗೊಣ್ಣವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮೂರವು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕಮಲ ಪ್ರಷ್ಪವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಏತಿಹಾಸಿಕ ಆಭರಣ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಆಕೃತಿಗಳ ಮೃಮಾಟ ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ದತೆ, ಸರಳ ಅಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಷ್ಣವ ಗುಹೆಯೋಳಿಗಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಡಾ. ಸುಂದರ ಅವರು ಇವು ನುರಿತ ಕಲಾಕಾರನೊಬ್ಬನಿಂದ ರಚಿತವಾಯಿತೆಂದೂ, ನಿಸ್ಪಂತಯಾಗಿ ಇವು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದ್ವಂದೂ ತೀವ್ರಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಾದಾಮಿಯ ಶೀಲಾಕಾಂತ ಪತ್ರಾರ್ಥ ಅವರು ತೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲ

ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇಡೀ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಏಕೈಕವೆನಿಸುವಂತೆ ಶಿಷ್ಯಪದ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳು ಬಾದಾಮಿಯ ಮೂರನೆಯ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇವು ಇರುವ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಪರವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ವೈಷ್ಣವ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದೂ ಹಾಗೂ ಈ ಬಗೆಯು ವೈಷ್ಣವ ಪರ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಗುಹಾಲಯ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗಳಿಗೆ ರಲ್ಲಿಯೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುನ್ಮೋ ಗುರುತಿಸಿದ ನಂತರ ಡಾ. ಬರ್ಡ್ ಎಂಬುವರು ತಮ್ಮ ‘ಹಿಸ್ಟರಿಕಲ್ ರಿಸಚ್ರೋ’ ಇನ್ನೊ ದ ಬುದ್ಧಿ ಎಂದೂ ‘ಜ್ಯೇನ ರಿಲಿಜನ್ಸ್’ ನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಎಲ್ಲೋರದ ಕೃತಿಗಳಿಂದಿಗೆ ಹೋಲುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಾನ್ ಏಲ್ಪನ್ಸ್ ಅವರು ಗಳಿಗೆ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ‘ಇನ್ಫೋರ್ಮೇಷನ್ ಆಫ್ ವೆಸ್ಟರ್ನ್ ಇಂಡಿಯಾ’ದಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಆಜಿತಾ ಎಲ್ಲೋರಗಳಿಂತ ಹಚ್ಚಿ ನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿವೆಯಿಂದೂ ಹಾಗೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ (ಬ್ರಹ್ಮಣೀಕಲ್) ಪರಂಪರೆಯ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಂದೆ ಜೀಮ್ಸ್ ಬರ್ಗಸ್ ವಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಳಿಂಳರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ವರದಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಇಲ್ಲಿಯ (ಬಾದಾಮಿಯ)ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು

ಇನ್ನೂ ಅವರು ಕುರುಹನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದೂ ಆದರೆ ಭಾಯಾ ಚಿತ್ರಗ್ರಹಕನೊಬ್ಬು ಅವರು ಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ ಹೊಡೆದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದುನೆಂದೂ (ರಳಿತರಲ್ಲಿ) ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗುಹಾಲಯದ ಬಳಿಯ ಜ್ಯೇನ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮೈವಣೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಇಬ್ಬರು ಗಂಥರ ಚಿತ್ರವಿರುವದಾಗಿ ಬಗ್ಗೆನ್ನು ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ಯಾಂಪಾರ್ಕೆಲ್ ಅವರು ನಿರ್ಬಳಿರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಹೊರ ತಂದ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮೆಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರಳಿತರಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮೆಟಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ವೈದಿಕ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣ) ಸಂಪ್ರದಾಯದ್ವಾರಾ ಚಿತ್ರಗಳು ಶೈವ ಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದೂ ಶಿವಾರ್ಥತಿಯರ ವಿವಾಹ ಮಹೋತ್ಸವ ಚಿತ್ರಣ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಜಂತ ಹಾಗೂ ಬಾಗ್ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಶಿಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯ, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸೂಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಸಿ. ಶಿವರಾಮಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಚಿತ್ರಿತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಯ ವಿಶಾಲ ಹರಹಿನ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಸಭೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡೆತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಬಂಧದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಇಂದ್ರ ಕುಳಿತು ನರಸನಪ್ರೋಂದನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವಾರು ಜನರು ಗುಂಪಾಗಿ ಮೇಲು ಮಾಳಿಗಾಯಿಂದ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದ್ರನ ಮುಖಿ ಭಾವ ಇಂದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿ ಹೋದರೂ ತೆಳುವಾದ ಹಸಿರು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಶರೀರ, ಸಣ್ಣ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿರಿಸಿ ಕುಳಿತಿರುವ ರೀತಿ ದ್ವಿಭಾಹುಗಳ ಸುಂದರ ಶರೀರ ಭಾಗ, ಅಲಂಕಾರಯುತ ಕೀರಿಟಿ, ಪದಕದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹಾರ, ಮುತ್ತಗಳು ಪ್ರೋಣಿಸಿದ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಆತನ ಪದ ತಲೆಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವಾದ್ಯಗಾರರು ವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿನ್ನಲೇಗೆ ಭಾಮರಧಾರಿಣಿಯರಿದ್ದಾರೆ. ಇಬ್ಬರು ಸ್ವತ್ಸುಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ತ್ರೀ ಇನ್ನೊಂದು ಪುರುಷ, ಸ್ವತ್ಸುಗಾರನು ಚತುರ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ವಡಗೈ ದಂಡ ಹಿಡಿದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದೆ. ಸ್ವತ್ಸುಗಾರ್ತಿ ಪ್ರಷ್ಟ ಸ್ವಸ್ತಿಕ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಬಲಗೈ ದಂಡಧಾರಿಯಂತಿದೆ. ಆಗೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶರೋಭಂಜಾವಿದೆ. ವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲಿ ಕೊಳಳು ಹಾಗೂ ಮೃದಂಗವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಡೀ ದೃಶ್ಯ ಹಲವಾರು ಕಂಬಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಮನೆಯ ಬಣಂಗಣ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವಂತಿದೆ.

ಮುಂದಿನ ಚಿತ್ರ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬು ಮಹಾರಾಜ ಲೀಲಾ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಮವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಪದತಲೆಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಿರಿಟಧಾರಿ ರಾಜರುಗಳು ಆಸೀನರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹೊರ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮೂಹವಿದೆ. ಪ್ರತಿಹಾರಿಯರು, ಭಾಮರಧಾರಿಣಿಯರ ಮಧ್ಯ ರಾಣಿ ಆಸೀನಣಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಣಿ ಗೌರ ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಶರೋಭಂಜಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಒಟ್ಟು ಚಿತ್ರಬಂಧ ಭಾಣಕ್ಕೆ ಅರಸು ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನದಾಗಿರ ಬೇಕಂದೂ ಆತ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ನನಪಿಗಾಗಿ ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಸಿ. ಶಿವರಾಮ ಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡೆತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗುಹಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮಂಗಳೀಶನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಹೋದರನಾದ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದು

ಅಪಾರ ಗೌರವಾದರಗಳಿಂದಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಣ್ಣನ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಂದ್ರನೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಬರೆಯಿಸಿ, ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಕೀರ್ತಿಶೇಷನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದುನೇ ಎಂದು ಉಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಈಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಗಂಧರ್ವರು, ವೀಣಾಧರ ಗಂಧರ್ವರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸಹ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಂಧರ್ವರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಡಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಯಾಂಕನ ಮಾಡಿ ತ್ರಿಪರಿಮಾಣಾಳಂತೆ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಮಹಾ ವಿಷ್ಣುಗೃಹದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿವರಿಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆ.ಸುಂದರ ಅವರು ಶಿವರಾಮಮೂರ್ತಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರ, ರಚನೆ, ಭಿತ್ತಿಯ ತಯಾರಿಕೆ, ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಬಳಸಿರುವ ಬಣ್ಣಗಳು, ಶೈಲಿ, ತಂತ್ರ ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಜೂತಿಯ ಅತಿ ಸಣ್ಣ ಮರಳು, ಸಸ್ಯಕಾಂಡದ ನಾರು, ಭಕ್ತಿದ ಹೊಟ್ಟು ಸುಣ್ಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮುಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಸಮ ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಸವರಿ, ಆದು ಒಣಿಗಿದ ನಂತರ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೀಸದ ಕೋಮೆಟ್, ಖಿನಿಜಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣ, ಕಾಡಿಗೆಯಿಂದ ಆದ್ದರಿಂದ ಬಣ್ಣಗಳು ಇರಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸುಂದರ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರ ಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ಯಾಗಾರರ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ಪರದೆಗಳಿಗೆ ಇಂದಿನ ಕ್ಷೀಪ್ರಾಗಳನ್ನು ಹೋಲುವಂತೆ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರಲ್ಲದೆ ಮೂರನೆಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ಮೈಕಟ್ಟಿನ ಸುಂದರ ದೃಢಕಾಯ ಪ್ರರುಪನೊಬ್ಬಿ ಗದೆ ಹೊತ್ತುನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವತ್ಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ಯಾಗಾತಿಯ ಹಿಂಭಾಗ ಹಾಗೂ ಮುಂಭಾಗದ ಸ್ವತ್ಯ ಬಂಧಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅನುಕ್ರಮ ರೂಪಣ ತಂತ್ರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಸುಂದರ ಅವರು ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಿಕ್ರಿಯ ಮನರಂಜನ, ಅದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲಿನತೆ, ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಭಾವವ್ಯಾಂದಾದರೆ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಘಾನತೆಯ ಭಾವವಿದೆ, ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ಪಾಣಿಯಾದ ರಾಜ ಪ್ರರುಪನೆ ಏರೆ ರಸಭಾವಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ರಸಭಾವಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ತುಂಬ ಸುಲಲಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿವರಕ್ಕೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದುಟ್ಟ ಮನೋದಾರುಣ' ಎಂದು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದು ಇದು ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕಲಾವಿದನ ಹೆಸರಿರಬೇಕು ಎಂದು ಆರ್.ಎಸ್.ಪಂಚಮುಖಿ ಅವರು ಉಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಾವಿದರಾದ ಅಹಿವಾಸಿ ಹಾಗೂ ಎಂ.ವಿ.ಮಿಣಾಜಗಿ ಅವರುಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಕಲು ಮಾಡಿದ್ದ ನೋಡ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡೂ ನಕಲುಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರ ಸಂಯೋಜನೆ, ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಹಾಗೂ ವೀಣಾಪಾಣ ವಿದ್ಯಾಧರ ದಂಪತ್ತಿಗಳ ಚಿತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಕಾರಂತರು ಈ ದಂಪತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರನ್ನು ಪಾಟೀಲ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ಅವರ ಮಡದಿಯರ ಮೈಯನ್ನು ಹಸಿರು ನೀಲ ವರ್ಣದಿಂದಲೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕ ದೇಹಗಳ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರದೆ, ವರ್ಣಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಮುಂದಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಹೊಯ್ಯಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳಿದ ಯಾದವರು, ಕಾಕತೀಯರು ಸೇರಿದಂತೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ

ರಚಿಸಿರಬಹುದಾದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ, ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಕುರುಹು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹದಿಮೂರನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ವಿದೇಶಿಯರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿ ಸುಲ್ತಾನರು ಮುಂತಾದವರು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರಾದರೂ ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮುಂದಿರಗಳಾಗಲೀ ಆ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಾಗಲೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಬೀದರ್‌ನಿಂದ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಬಹಂಪನ್ ಶಾಹಿಗಳು ಗಳಿಂತ ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಏದಾಗಿ ಒಡೆದಾಗ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಯೂಸುಫ್ ಆದಿಲ್ ನಿಂದ (೧೭೮೦-೧೮೧೦) ಹಿಡಿದು ಸಿಕಂದರ್ ಆದಿಲ್ (೧೭೮೭-೮೯) ಪರೆಗೆ ಹಲವಾರು ರಾಜರುಗಳು ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ಆಳಿದ್ದು, ಕೆಲವರು ಸಂಗೀತ, ವಾಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದರು. ಮೊದಲ ಆರಸರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರಾದರೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಫರಿಸ್ತಾನು ಇಸ್ಲಾಮೀಯಲ್ಲಾ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಯ (೧೮೧೦-೧೮೩೪) ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಆತ ತುಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಪರ್ವಿಯಾಗಳಂತೆ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಂದ ಎಂದೂ ಇಸ್ಲಾಮೀಯಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದು ದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರದ ಒಂದನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂ (೧೮೩೫-೪೫) ದೇಶಿಯ ಜನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದು. ಇವನ ಮಗ ನನೇ ಆಲಿಯ (೧೮೫೫-೬೫) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಯಾಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಸ್ವತಃ ಕಲಾವಿದನೂ ಆಗಿದ್ದ ಈತನ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರ, ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದವಲ್ಲದೆ, ಚಿತ್ರಕಾರರೂ ಇದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳಲ್ಲಿ 'ನುಜುಮ್ ಆಲ್ ಉಲುಮ್' ಎಂಬ ನಕ್ಷತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಸ್ತುತಿಕ್ವಾ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ೧೯೨೦ ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಇದರಲ್ಲಿ ೪೨೯ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು ಅವು ನಕ್ಷತ್ರ, ಮಂತ್ರ, ಅಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಬರಯುತ್ತಾ ಮೋತಿಚಂದ್ರ ಅವರು ಪ್ರಾಯಿತಃ ದವ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರತ ಗ್ರಂಥ ಇದಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕ್ಷರ್ ಕಾಲದ ಮೊಫ್ಲಿಲ್ ಚಿತ್ರಗಳ ಪರಿಣಾಮವಿಲ್ಲದೆ ದಖ್ವಿನಿಯದೇ ಆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶೈಲಿಯೊಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಆದಕ್ಕೆ ಪ್ರಖಿರವಾದ ಹಾಗೂ ಆಳವಾದ, ಕಮುಪಾದ ಬಣ್ಣಗಳು, ಹೆಚ್ಚಿದ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ಬಳಕೆಗಳು ಕಾರಣವೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಮೊಫ್ಲಿಲ್ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯದೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ದೇವತೆಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವಸ್ತುಭರಣಗಳು, ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕಲಾಕಾರಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ (ಧರ್ಮದ) ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದಿನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವಿಜಾಪುರದ ಕಲಾವಿದರಿಗೂ ಪರ್ವಿಯನ್ ಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಇರಲಾರದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ, ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಚೇನೀ ಪ್ರಭಾವಿತ ಮೋಡಗಳು, ಲಾಲಿತ್ ಪ್ರಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಬಗಿ ಬಳಕೆಪ ತರುಲತೆಗಳು, ಕೆಂಗಿಂದುವಣಿದ ಪ್ರಭಾವಲಯಗಳು, ರಕ್ಷಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕಿನ್ನರರು ಹಾಗೂ ವಸ್ತುಭರಣಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರ್ವಿಯನ್ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಭಾವಗಳು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ 'ನುಜುಂ ಆಲ್ ಉಲುಮ್' ನ ಚಿತ್ರಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಒಂದನೇ ಅಲಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೧೯೨೦ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥ 'ಜವಾಹರ್ ಆಲ್ ಮುಸ್ತಾತ್' ಇ ಮುಹಮ್ಮದಿ ಎಂಬುದು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಲಂಡನ್‌ನ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಲೈಬ್ರರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಲ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದು ವಿಜಾಪುರದ ಸರಸ್ವತಿಯ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಗವನ್ನು ವಿವಿಧ ದೃಕ್ಕೆಗಳಿಂದ,

ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದನೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಡದಿ ಬಾಂದಬೀಬಿ ಸಹ ಕಲಾವಿದಯಾಗಿದ್ದ ಳಂದೂ ಹೂ ಬಳ್ಳಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಳಂದೂ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿವೆ.

ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ತನ್ನ ಉತ್ಪಾದಕ ಮುಟ್ಟಿವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಎರಡನೇ ಇಬ್ಬಾಹಿಂ ಆದಿಲ್ ಶಹಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೫೮೦-೧೬೨೨). ಸ್ವತಃ ಕಲಾವಿದ ಕಲಾವಿಮಶ್ ಕನಾಗಿದ್ದ ಈತ ಉಳಿದ ಕಲೆಗಳಿಂತ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೌಢತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರುಚಿತ್ತಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚನೆಯಾದುವಲ್ಲದೆ ಸಾವಿರಾರುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಖ್ಯಾತಗ್ರಂಥವೆಂದರೆ ‘ಕಿತಾಬ್-ಎ-ನಾರಸ್’ ಅಥವಾ ‘ನಾರಸ್ ನಾಮ’ ಈ ವೇಳೆಗೆ ವಿಜಾಪುರ ಹಾಗೂ ಆಗ್ರಹ ಸುಲ್ತಾನರಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ವರ್ವಣೆಯಿಂದ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊಫ್ಲಾಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕಾಣುವಂತಾಯಿತು. ಇಬ್ಬಾಹಿಂನ ಆಸ್ಥಾನ ಕೆವಿಯೋಬ್ಬ ಬರದಿರುವ ‘ಸೆಹನಸ್’ ದಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಿಯಾದಿಂದ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಕಲಾವಿದರು ಬಂದುದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಸಂಗೀತಗಾರ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದನಾಗಿದ್ದ ಬಿತಾವರ್ ಖಾನ್ ಜಹಾಂಗಿರನ ಬಂಧುವೂ ಆಗಿದ್ದ ಇಬ್ಬಾಹಿಂನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಕಾಲದ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಮೊಫ್ಲಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

೧೬೦೦-೧೬೨೨ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜರ, ರಾಜ ಪರಿವಾರದವರ ಅನೇಕಭಾವಚಿತ್ರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ರಾಜರುಗಳು ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ವೀರ್ಜಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ, ರಾಜೀವಾಸದವರೊಂದಿಗೆ ಇರುವಂತೆ, ವ್ಯಾಹಾರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ, ರಾಜಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಭಾಸದಸ್ಯರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿತ್ರಣಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮಾರ್ಕೆ ಜಿಬ್ಲೋವೆಸ್ಸಿ ಅವರು ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ ಬೇಟೆ, ಯುದ್ಧ ಅಥವಾ ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಅಪರೂಪವೆಂದೂ ಉದ್ದಾನವನೆದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ, ಅರಾಮವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ, ಇಲ್ಲವೇ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಈ ಲೋಕದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಒಲವು ತೋರುತ್ತಾ, ಪರಲೋಕದ ಬಗ್ಗೆ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಾ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜಡವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವನೆಂದೂ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ದಖ್ವಿನಿನ, ಎಲ್ಲ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನಸಿನಂತಹ ವರ್ಣಾವಯ ನಿಗೂಢತೆಯ ಗುಣ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮರೂಪವ ಮಾರ್ಕೆ ಜಿಬ್ಲೋವೆಸ್ಸಿ ಅವರು ಇಂಡಿಯ್‌ರಲ್ಲಿಯೇ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಾನಲ್ಲಿ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದರೂ ಅವನ್ನು ಪರ್ಣಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಮೊಗ್ಲಾಚಿತ್ರಗಳಿಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತೇಂದೂ ಇಂಡಿಯ್ ರ ವೇಳೆಗೆ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ (ವಿಜಾಪುರದೊಂದಿಗೆ ಗೋಲ್ಕೂಡ, ಅಹಮದಾನಗರ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೇರಿಸಿ) ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಶಾಲೆ (School) ಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಒಟ್ಟು ೨೦೦ ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಎಪ್ಪತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ೨೦ದಿಗೂ ವಿಜಾಪುರದ ಸರ್ಕಾರಿ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಸಾಲರ್ ಜಂಗ್‌ಅಂಗ್ಲುಸಿಯಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ (ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಜಾಪುರಿ ಶೈಲಿಯ) ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮುದ್ರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರದರ್ಶನಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಜನಪದಗಳ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅರಸರು, ಪರಿವಾರದವರು ಇತ್ಯಾದಿ ಪರ್ಣಿಯಾ ಪ್ರಭಾವಿತ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಕೆಲವು ರಾಗಮಾಲ ಹಾಗೂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದ ಚಿತ್ರಗಳು

ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ರಸಪ್ರದೀಪ ಟೀಕೆ, ನುಜುಮ್ ಆಲ್ ಉಲುಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಮೂಲತಃ ಇಂಥಂ ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಗ ದೋರೆಯುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ನಂತರದ ಕಾಲದ್ವಾಗಿದ್ದ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಮೂಲದ ನಕಲಾಗಿದ್ದ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚುಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲದ ಗ್ರಾಹಕನಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಕಡಿಮೆ ದಜೆಯ ಶೈಲಿಗಳು ಎಂದು ಹೋತಿ ಬಂದು ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜಾಪುರದ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳೂ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರದ ನಿರ್ಕಾರಾಯಕ ಯುದ್ಧವು ರಕ್ತಸತಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಧ-ಉಜ ರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದು ಈ ಯುದ್ಧದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅಹಮುದ್ ನಗರದ ಮಹಮುದ್ ಶಿಹಾನ ಅಸ್ಥಾನ ಕವಿ ಹುಸೇನ್ ನಿಜಾಮ್ ಶಿಹಾ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ತಾರಿಫ್-ಹುಸೇನ್ ಶಿಹಾ ಬಾದ್ ಶಿಹಾ-ದಖ್ವಿನಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪುನರ್ಯಾಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಆದರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ವರ್ಣಣ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳ ತಡ್ಡತ್ವ ನಕಲುಗಳು ವಿಜಾಪುರದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಅಂಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿಶೇಷವಾದ ಈ ಬಗೆಯ ಮೂಲದ ನಕಲುಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಅನೇಕ ಸಲ ಮೂಲವನ್ನೂ ಹೋಲುವಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಂಥಂ ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಇನೇ ಅಲೀಯ ಮೂಲ ಚಿತ್ರ ವಿಜಾಪುರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಗೋಲ್ಡೂಂಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ರಚಿಸಿದೆ. ಜ್ಯೇಷ್ಠರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾರಂಗದೇವನ ಸಂಗಿತ ರತ್ನಾಕರದ ರಸಪ್ರದೀಪ ಟೀಕುವಿನಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಇಂಥಂ ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಇಂಥ ರಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇಂಗಿಂ ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ದರವೇಶಿಯ ಚಿತ್ರ, ಇನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಕಲು ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಎರಡನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ಆಪ್ತ ಕಲಾವಿದ ಮುಲ್ಲಾ ಘರೂಕ್ ಹುಸೇನ್ ಶಿರಾಜಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಚಿತ್ರಗಳು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಘರೂಕ್ ಹುಸೇನ್ ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಶ್ನಾತ್ಮಕ ಕಲಾವಿದನಾಗಿದ್ದು ಆತ ಹೊರ ರೇಖೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವರು ಬಣ್ಣ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಬಿಜಾಪುರಿ ಶೈಲಿಯ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಈತನ ಪ್ರಭಾವ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದೆಯೆಂದೂ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ಅಸ್ಥಾನ ಕವಿ ರಚಿಸಿದ ‘ಸೆಹನಸ್’ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಕಾರಣ ಘರೂಕ್ ಹುಸೇನ್ನಾನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದೋರೆಯುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಆತನದಾಗಿರದೆ ಮೂಲದ ನಕಲಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಉಳಿದ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ ಮಹಮುದ್ ಶಿಂಬಾನ್, ಮಹಮುದ್ ಆದಿಲ್ ಶಿಹಾನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಂಗಿಂ ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಅಥ ಹೊನ್ನು ನೀಡುವಂತೆ ಚಿತ್ರದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಲಿಖಿತವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜಾನ್ ಕುಲಿ, ಸುಬಿಂದ್ ಅಲಿ ಮುಸಾಫಿರ್, ಅಲಿ ಜಫರ್, ಹೈದರ್ ಅಲಿ, ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಶಿಂಬಾನ್, ಅಬ್ದುಲ್ ಶಿಂಬಾನ್ ಮತ್ತು ಕದಾಲ್ ಮಹಮುದ್, ಚಾಂದ್ ಮಹಮುದ್, ಮುತ್ತಾಜ್ ಶಿಂಬಾನ್ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ದೋರೆಯುತ್ತವೆ.

ಮಾರ್ತಾ ಜಿಬ್ರೆಲ್ ವೆಸ್ಸಿಯ ‘ದಖ್ವಿನಿ ಪ್ರೇಂಟಿಗ್’ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯ ಇಂ ವಿಜಾಪುರ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯೇ. ರಾಯಕರ್ ಅವರು ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಪಟ್ಟಿಯೋಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ವಿಜಾಪುರ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುಮಾರು ಇಂ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ರಾಗರಾಗಿಣಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ರಾಜಪ್ರಿಯಾರದವರು, ರಂಭಾ (ಎಂದು ಹೇಳಲಾದ) ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿವಪಾರ್ವತಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ

ಉಂಟ್ರು ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಹ್ಯಾದರಾಬಾದ್‌ನ ಸಾಲ್ ಜಂಗ್ ಮುಖ್ಯಾಸಿಯಂಸಿಂದ ತರಿಸಿದ ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿ ರಾಜರ ಚಿತ್ರಗಳ ಭಾಯಾ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಇನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ದೇಹಲಿ ಸುಲಾನ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದಿನ್‌ ಖಿಲ್ಲಿಯ ಅಸ್ಥಾನ ಕೆವಿ ಅಮೀರ್ ಕುಸೂರ್ ಇಂದರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಕವನ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಪಾರಸೀ ಶೈಲಿಯ ನಾಲ್ಕಾರು ಚಿತ್ರಗಳಿಷ್ಟು, ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಅರಸರು ತಮಗಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಇದರಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ದಖ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಾಪುರ ವಾಸಿಗಳೆ ಆಗಿದ್ದ ದಿನಾರಾಯಣಾವ್ ಕುಲಕರ್ಣೀ ಎಂಬುವವರಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಅಪ್ರಾವಧಾದ ಚಿತ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯ ಅರಸ ಅಲ್ಲಿ ಅದಿಲ್ ಶಾಹಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬನ್‌ ಈ ಇಸ್ತ್ರೀ, ಅಲ್ಲಿ ನಾಮ ಹಾಗೂ ಮಧು ಮಾಲತಿಗಳು ಉಪಾಳಿಬ್ಬ ಏದ್ದು ಆಪ್ರಾಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು ನಾರಾಯಣಾವ್ ಕುಲಕರ್ಣೀ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕಂಡುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಹನವಾದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೋಡಗಿರುವ ರಾಜಕುಮಾರ, ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು, ಸಶಿಯರ ಸಹಿತವಾಗಿ ರಾಜಕುಮಾರ ಇನಿಯೆಯೊಂದಿಗಿರುವುದು, ಸಶಿ ಆಗೂ ಸೇವಕಿಯರೊಂದಿಗೆ ಕೊಳಳದ ಬಳಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿನ್‌ ವಾದ್ಯ ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತು ವಿನನೊೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರುವ ತರುಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಉದ್ದಾನವನವೈಂದರಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಗಿಡ ಮರಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಬಿಡಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ತನ್ನ ವಧುವಿನೊಂದಿಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರನ್ನು ಕಾಣ ಬಂದ ಮಗ, ಪರ್ವಿಕನೊಳ್ಳುವಿಗೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದಾರಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಾಧು, ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಚಾಂದೋಬೀಬಿ, ಕಿರಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯ ಮಹಮದ್ ಅದಿಲ್ ಶಹಾಗಳು, ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೃತಿಗಳು ಅಲ್ಲದೆ ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಳಿಗಳ ಮರ್ದನ, ರಾಧಾ ಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರಣಾಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಚಿತ್ರ ಇದ್ದು ಇವು ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಥ್ವ ಕವಚಗಳ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳೂ ಕುಲಕರ್ಣೀ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶೈಲಿ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದಂತಿದ್ದರೆ ಉಳಿದವು ಶಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ವಿಜಾಪುರದ ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಷ್ಟು ಅಪ್ರಾಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಂದನೇ ಅಲ್ಲಿ ಅದಿಲ್ ಶಹಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕಾಮಿಯ ಮಹಿಳೆಗೆ ಇಂಜಿನೆಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಉನ್ನತವಾಗಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಕಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಮಹಿಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ ಹೊರ ಗೌಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸುಖಕು ಹೊಳೆಹುಗಳನ್ನು (ಡಿಸ್ನೇ) ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೂ ಬಳಿಗಳನ್ನು ಗಾರೆಯಿಂದ ಅಲಂಕಾರಯುತವಾದ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ವಿಜಾಪುರ ಉಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಸರ್‌ ಮಹಲ್‌ ಹಾಗೂ ವಿಜಾಪುರದ ಬಳಿ ಇರುವ ಕಮತಗಿಯ ಕಲ್ಯಾಣಿಯ ದಂಡಯ ಮೇಲಿರುವ ಕೊಲಡಿಯಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಷ್ಟು ಇವು ಸಮಕಾಲೀನ ಶೈಲಿಯ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾರಣ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಬ್ರಿಟೀಷ್‌ ಕಲಾವಿದರು ರಚಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ಯಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಸರ್‌ ಮಹಲ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಬರೆಯಿಸಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತವಿದೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಜಾನ್ ನ್ಯೂಬೆರಿಯ ನೇತ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಪರ್ಸಿಕರು ಮುಂತಾದವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್‌ಸ್ಟ್ರೋನ್‌ ಎಂಬ ಕಲಾವಿದನೂ ಬಂದಿದ್ದು. ಈ ತಂಡದವರು ಗೋವಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋಚೆನ್‌ಗೀಸರ ಕೈಗೆ ಸರೆಸಿಕ್ಕು ನಂತರ

ಜಾಮೀನು ಪಡೆದು ಕೆಲವರು ಬೆಳಗಾವಿ ಮೂಲಕ ವಿಚಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅದರೆ ಜೇಮ್ಸ್ ಸ್ಕ್ರೋರಿ ವಿಚಾಪುರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ರಚನೆ ಮಾಡಿದನೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹೇ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಪರೀಕ್ಯಾದ ಷಕ್ತಿ ಅಭ್ಯರ್ಥಿ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಹೊಂದುಕೊಂಡ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಡ್‌ನೀಯನ್ ಹೆಡ್ ಎಂಬ ಹಾಲ್‌ಯಂ ಶೈಲಿಯ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪಂಥದ (ಮ್ಯಾನರಿಸಂ) ಕಲಾವಿದನೂ ಇದ್ದ . ಇವರು ಇದ್ದ ಹಡಗು ಬಿರುಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹೆಡ್ ಹೆಗೋ ಬಂದು ಗೋವಾ ತಲುಪಿ ಬಂಧನದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಚಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅಲ್ಲಿ ವೆನಸ್‌, ಬಾಕ್ಸ್‌, ಕ್ಯಾಟ್‌ರ್, ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ (ಎರಡನೇ) ಇಬ್ಬಾಹಿನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ. ಇಬ್ಬಾಹಿನಿ ಎರಡು ಗಂಟೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ತನ್ನಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿವರವಾಗಿ ಆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದನಲ್ಲದೆ ಹೆಡಾನನ್ನು ತನ್ನ ಆಸ್ಥಾನ ಕಲಾವಿದನಾಗಿ, ಸಲಹಕಾರನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ಜಿಬ್ಲೋವೆಸ್‌ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರೆ ಹೆಡ್ ಬಂದಾಗೂ ಅಸರ್ ಮಹಲ್‌ನ ರಚನೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಇಂಳಿ ರಲ್‌ ಮಹಮದ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೯೨೨-೩೩). ಆ ಕಾರಣ ಇವರಂತೆಯೇ ಪರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ಕಲಾವಿದರು ಯಾರಾದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ (ಅಸರ್ ಮಹಲ್ ಹಾಗೂ ಕಮತ್‌ಗಿಯ) ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರಬಹುದು.

ವಿಚಾಪುರ-ಗುಲಬಗಾರ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾಪುರದಿಂದ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಕೆ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ರುವ ಕಮತ್‌ಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೊಳ್ಳವೋಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಅದರ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಂತಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ಹಜಾರವಿದೆ. ಬಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಹಜಾರದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ರುಬಹುದು. ಇಂದು ಅಪ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಅಂಶ ನಾಶವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೈರುತ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರುವ ಕಮಾನನ ಮೇಲೆ ಮುಂಡನ ಮಾಡಿದ ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳ ಸನ್ಯಾಸಿಯಂತಹ ಒಬ್ಬತೆ, ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರೊಂದಿಗೆ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಪ್ಪಾಯದ ಒಬ್ಬಕೆ ಕಣ ಹಾಗೂ ಕಂಠಗಳಿಗೆ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರೆ ಹಿರಿಯಾಕೆ ಯಾವ ಆಭರಣವನ್ನೂ ಧರಿಸಿಲ್ಲ. ಕಿರಿಯಾಕೆ ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಹಿರಿಯಾಕೆ ಸೇವಕೆ ಇರಬಹುದೆಂದು ಆರ್.ಸಿ. ಅಗವಾರ್‌ ಅವರು ಉಂಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಧ್ಯಭಾಗದ ಮೇಲ್ಗೆ ಚಿತ್ರನಲ್ಲಿ ರುವ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜನೆಬ್ಬ ಸಭಾಸ್ಥಾನದವರೋಂದಿಗೆ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಕರು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಹೂ ತುಂಬಿದ, ನವಿಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಕ್ತ ಹಾಗೂ ಎದುರಿನ ಕಮಾನಿನಲ್ಲಿ ಯಿಕ್ಕಿಯೆಬ್ಬಳ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತನೆಬ್ಬ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಆನೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ (ಹೌದಾದಲ್ಲಿ) ಕುಳಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬೇಟಿಗೆ ಹೊರಟಂತಿದೆ. ಚಿತ್ರದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನರ್ತಕಿಯರು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಹಾಗೂ ಕುದುರೆ ಸವಾರರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಡ್‌ಗಾರ ತಂತಿವಾಡ್‌ವನನ್ನು (ಗಿಡಾರ್) ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಆಕೆಯ ಸೇವಕಿ ತನ್ನ ಯಾರಾಗಿ ಕೆಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಸವಾರರು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ದಂಡದಂತಹ ಸಾಧನದಿಂದ ಚಂಡೊಂದನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದು ಇದು ಇಂದಿನ ಪ್ರೋಲೋ ಆಟವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಲುತ್ತದೆ. ಆಟಗಾರರ ನಿಲಾವು, ಚೆಲನೆ, ಮುಖಭಾವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಆಟದ ಕ್ರಿಯೆ ಉತ್ಸಾಹದಾಯಕವೆಂಬಂತಿದೆ. ಕಲಾವಿದನ ಜಾಣ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಸರ್ ಮಹಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಹಡಿಯ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಹಜಾರ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ವರಾಂಡ ಹಾಗೂ ಏರಡು ಕೊತಡಿಗಳು ಇವೆ. ಹೊರ ವರಾಂಡದಲ್ಲಿಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟಕಿಗಳ ವಿನಾ ಉಳಿದ ಗೋಡೆಯ ಭಾಗವೆಲ್ಲಾ ಹೂ ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಕ್ಕದ ಕೊತಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬದಿಯ ಗೋಡೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು

ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವಿವಿಧ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಚಿತ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಕುಳಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ತಿಸಿದ್ದು ಹಲವಾರು ಮುದಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಸ್ತು ಹಾಗೂ ಅಭರಣದಿಂದ ದೇಹ ಭಾಗ ಮುಣ್ಣಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಲೆ ಬಳ್ಳಿಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲೋಹದ ಒಡ್ಡಾಣ (ಸೋಂಟಕೈ ಧರಿಸುವ ಅಭರಣ)ವನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಲದ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೋಂದು ಕುಳಿತಂತಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ತ ಬಂಧದಿಂದ ಬಲಶಿದಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಾಲು ಮಣಿಯ ಮೇಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೋಂದು ಮಗುವಿನ ಜೋತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದೆ. ಮಗುವಿನ ಸೋಂಟದ ಅಭರಣ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಮುಂದಿನ ಚಿತ್ತಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪವರು ಮಹಿಳೆಯರು ಒಂದು ಮಗುವಿನ ಆರ್ಥಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಒಬ್ಬುಕೆ ತೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗುವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು ಇನ್ನೊಬ್ಬುಕೆ ಬಟ್ಟೆಯೋಂದನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಗೆ. ಉಳಿದವರು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಾ ಮಹಿಳೆಯರು ಪರಕಾರ ಹಾಗೂ ಚೋಲಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀಳಕೆಳವ್ಯಳ್ಳ ಅವರು ಅಭರಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಬವರು ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಒಬ್ಬ ಪ್ರರೂಪ ಹಾಗೂ ಈರು ಅಭರಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಕಣದಲ್ಲಿ ಬವರು ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಒಬ್ಬ ಪ್ರರೂಪ ಹಾಗೂ ಈರು ವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗಿಯ ಚಿತ್ತಿಸಿದ್ದು, ನಿಂತಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಷ್ಟ ಮಾಲೆಯಿದೆ. ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೇವಕಿಯರಂತಿದ್ದಾರೆ. ಚಿಕ್ಕ ಕಾಲುಮಣಿಯ ಮೇಲೆ ಹೈನ್ ತಟ್ಟೆಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ತಪೋಂದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬತ ಉದ್ದನೆಯ ಕೊಳಲಿನಂತಹ ವಾಯವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ದೃಶ್ಯಗಳು ಯಾವ ವಿಷಯಕೈ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನ ಕಂಡೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖಿಭಾಗವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಸಿ ಹಾಕಿರುವದರಿಂದ ಅವರ ಭಾವನೆಗಳು ತೀಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಮತಗಿ ಹಾಗೂ ಅಸರ್ ಮಹಲ್ಲನ ಚಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದು ಚಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಹ ಶೈಲಿ, ಅಕ್ಕಿಗಳ ನಿಲುವು, ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಪಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಾರದರ್ಶಕತೆ, ಅಭರಣಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ತೋರುವಂತಹ ನೆರಳು ಬೆಳಕು, ದೇಹ ಭಾಗದ ದುಂಡುತನ ತೋರುವಂತೆ ಭಾಯಾಂಕನ ಮಾಡಿರುವಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದ ವಿಕ್ರ್ಯಾರಿಯನ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹರಚನಾ ಶಾಸ್ತ್ರ (ಅನಾಟಮಿ) ವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಚಿತ್ತಗಳು ಕನಾಟಕದ ವೈಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂಬಂತೆ ಪರಿಗೆಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಪಟನಾ ನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಲಾವಿದರು ವಿಜಯನಗರದ ಮುಸ್ಸಿಂ ಅರಸರ ಆಶ್ರಯಕೈ ಹೋದರೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಚಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದೊಂದಿಗೆ ಪರೀಕ್ಯಾಯನ್ ಹಾಗೂ ಟರ್ಕಿಷ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿದ್ದು, ಚಿತ್ತಕಲೆಗೂ ದೇಶೀಯ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಈ ಕಲಾವಿದರು ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದೂ ನಚೀರ್ ಅಹಮದ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಕೋಣದಂತೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕಲಾವಿದರೂ ಈ ಮಹಮದೀಯ ಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿದ್ದು ಹಂಪೆಯ ಕಮಲಮಹಲ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದೆಂದೂ ಎಂ.ಎಸ್. ಮೇಳಿಯವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ವಿಜಯನಗರದ (ಹಂಪೆಯ) ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಚಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಸಿಂ ಶೈಲಿಯ ಉಡುಗೆಗಳನ್ನು ಸೈನಿಕರು ಧರಿಸಿರುವುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸುಳಿಹು ಹೊಳಹುಗಳು (ಡಿಸ್ನೋ) ಮುಸ್ಸಿಂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವುದು, ಬಂದೂಕುಗಳ ಚಿತ್ತ, ಈ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಮಹಮ್ಮೆದೀಯ ಪ್ರೇರಿತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಕಲೆ ಸುರಪುರದಲ್ಲಿಯೂ, ಮರಾಠರ ಮೂಲಕ ತಂಜಾವೂರು ಮೈಸೂರು ಗಳಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಲು. ಚಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಾಂಗಣದ ರಚನೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಒಂದು ಪರ್ಕ್‌ಕೈ ತಿರುಗಿರುವಂತಿರುವುದು. ಕುಳಿತ ನಿಂತ ಭಂಗಿಗಳು, ಉಡುಪು ಅಭರಣಗಳು ಚಾಮರ ಧಾರಿಣಿಯರು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮುಂದುವರಿದ ರೂಪವನ್ನು

ಮೈಸೂರು ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಜಾಪುರದ ಪತನಾನಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರಾಠ ಶೈಲಿಯ ಬಿಡಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವೇಡೆ ಆದೆ ಶೈಲಿಯ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳೂ ರಚನೆಯಾದುವು.

ಗುಳೀದಗುಡ್ಡದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರ

ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿ ಆಡಳಿತ ಕ್ಷೇಣಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮರಾಠರ ಶಿವಾಜಿ ಹಾಗೂ ಹೇಶೈಗಳ ಭಾವ ಚಿತ್ರಗಳು ದಖ್ವಿನಿ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹೇ ಗುಳೀದಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಶೈವಿರಪ್ಪ ಶಂಕರಪ್ಪ ಹೊಸಮನಿಗಾಡು, ವಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ್ದು ಅವು ನೇರವಾಗಿ ಮರಾಠ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವಂತಿವೆ. ಸುಮಾರು ನೂರ್ವೆಪತ್ತು ಇನ್ನಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಟ್ಟಿದ ವಾಡೆ ಅದಾಗಿದ್ದು, ಕಟ್ಟಿಸಿದಾಗಲೇ ಚಿತ್ರರಚಿಸಿರಬಹುದು. ಮೂಲ ವಂಶಶ್ರೇಣಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಲಾವಿದ ಮಹಡೆವ ಜಗತಾಪ ಅವರು ವಿರವಾಗಿ ಅಡ್ಡಯನ ಮಾಡಿರುವರಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನಕಲು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಡೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಚಾರದ ನಾಲ್ಕು ಬದಿಗೂ ಮೋದಲಿಗೆ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ್ದು ಇಂದು ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸರಸ್ವತಿ, ಅಂಜನೇಯ, ದುರ್ಗಾ, ರಾಕ್ಷಸನ್ನು ಸಂಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಹನುಮಂತ, ಸಶಿಯರೂಂದಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಶೇಷಾಯಿಯಾದ ವಿಷ್ಣು, ವಾದದ ಬಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಭಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಬುಹ್ಕು, ನಾಗರ್ಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವ ಗರುಡ, ರತ್ನ, ಮನ್ಮಥ, ಗಣಪತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿತ್ರಗಳು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ನಂದಿಗಳಲ್ಲದೆ ವಿಚಿತ್ರ ವೃಣಿಯ ಮೇಲೆ ಸಮಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸವಾರರುಗಳನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಅಂಕಣವನ್ನೂ ಬೇರೆದಿಸುವಂತೆ ಅಗಲವಾದ ಹೊರ ರೇಖೆಗಳನ್ನು (ಬಾರ್ದರ್ ರ್ಹ) ಹಾಕಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೇಡೆ ಖಾಲಿ ಇರುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ಹೂ ದಾನಿ, ಹೊಗಿಡಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗಾರೆ ಹಚ್ಚಿ ಸಪಟಾಗಿಸಿದ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ, ಹಳದಿ, ಹಸಿರು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರವಿರವಣಾಗಳಿಂದ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಬಳಿಯ ಗೋಡೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಅಭರಣಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದೆ. ಗಣಪತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವಸ್ತುಗಳ ರಚನೆ ಮರಾಠ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಕೇಶಾಲಂಕಾರ, ಶಿರೋಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತರಲಾಗಿದೆ. ಅಂಜನೇಯ ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬನೂಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವೊಂದು ತುಂಬಾ ಕುತೊಹಲಕಾರಿ ಯಾಗಿದ್ದ ಅಪರೂಪದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಹನುಮಂತನ ಮಹಿಹೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತಿರುವ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಚ್ಚಕನ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತು ಏನೋ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಕು ಮಗನೂಂದಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದಾಗೆ, ವಿಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಗೂಡಲುಗಳು, ಕಪ್ಪು ಮೈಬಣ್ಣಪುಷ್ಟಿ, ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ ತನ್ನ ವಿಕೃತ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು, ಕಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊರ ತೆಗೆದು, ಖಿಡ್ಕ ಧಾಲುಧಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿಡ್ಡಿದ್ದಾನೆ. ರಾಕ್ಷಸನ ಹನುಮಂತ ವಥೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಚಿತ್ರ ನೋಡುಗರಿಗೆ ಏನೋ ಕಥೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಚಿತ್ರದ ಮುಧ್ಯ ತೆಂಗು ಇತ್ಯಾದಿ ಮರಗಿಡಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಚಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮಹಡೆವ ಜಗತಾಪ ಅವರು ವಿರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಳೀದಗುಡ್ಡ ಉರಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಗರಡ ಮನಸೆಗಳಿಂದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ ವರಸೆ, ಗದಾಯುದ್ಧ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗಣ್ಣರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಕಡೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ೩೦-೪೦ ಗಾಜಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆಲವು ಗೃಹಸ್ಥರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶೈಲವಣಿದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಈ ಶತಮಾನದ ಅರಂಭದಲ್ಲಿ, ಮುಂಬಯಿಯ ಜೆ.ಜೆ. ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪದ್ಧತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚು ಪ್ರಾರ್ಥನ್ಯ ದೂರೆತಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಕಲಾವಿದರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಕಲೆಯನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಿಂದಲೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಂತರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಯ ಎ.ಎ. ಆಲಮೇಲಕರ್ ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸಿಂದರಿಯ ಆಲಮೇಲರವರು. ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಲಮೇಲಕರ್ ಅವರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಲಾವಿದರೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಡಿ.ಎ. ಹಾಲಭಾವಿ ಅವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೋಚರ ಗ್ರಾಮದವರಾಗಿದ್ದು, ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬಣ್ಣಗಾರರೂ, ಕಲಾವಿದರೂ, ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿದ್ದು ಬಾದಾಮಿಯ ಕಲ್ಲನೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಜಾಪುರ, ಕಮತಗಿ, ನಿವ್ಯಾಸ್, ಗೊಂಬಿಗುಡ್ಲೆ, ತಿಕೋಟಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದಾಗಿ ಎಸ್. ಕೆ. ಹೂಗಾರ ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದಿನ ಹೀಳಿಗೆಯ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಚಿತ್ರಕಲಾಭ್ಯಾಸದ ನಂತರ ಬೇರೆದೆ ನೆಲೆಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂ.ಎ. ಮಿಣಾಜಗಿ, ನಾರಾಯಣ ಕುಲಕರ್ನೀ, ವಿ.ಸಿ. ಮಾಲಗತ್ತಿ, ಆರ್. ಎಂ. ಹಡಪದ್ರೋ, ಏ.ಟಿ. ಕಾಳಿ, ಎಂ.ಬಿ. ಪಾಟೀಲ್, ಎ.ಎಂ. ಶೋಲಾಪುರ್ಕರ್, ಕಾಳಿದಾಸ ಪತ್ತಾರ್, ಶಂಕರಪಾಟೀಲ, ವಿ.ಎ. ದೇಶಪಾಂಡೆ, ಕೆ.ಕೆ. ಮುಕಾಳಿ, ಎ.ಡಿ. ಪತ್ತಾರ್, ಜಿ.ಎಂ. ಸೋಗೂರ್, ಅರವಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕರನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮಿಣಾಜಗಿಯವರು ಆ ಭಾಗದಿಂದ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಬಂದವರು. ನಾರಾಯಣ ಕುಲಕರ್ನೀ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಾವಧಿಯ ಹಚ್ಚು ಭಾಗ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದವರು. ಬಾದಾಮಿಯವರಾದ ಆರ್. ಎಂ. ಹಡಪದ್ರೋ ಕನಾಟಕದ ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಯ ಪಿತಾಮಹರನೆಸಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾ ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆರೆದು ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆಯ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ರೂಪೂಗೊಳಿಸಿದವರು.

ಬಾದಾಮಿಯ ಪುರಾತನ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು, ಮುಂಬಯಿಯ ಜೆ.ಜೆ. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಸಿದ ಹಡಪದ್ರೋಗಿ ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. 'ನಾವು ನಾಲ್ಪುರು' ಕಲಾ ತಂಡದ ಸಂಘಟಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದ ಹಡಪದ್ರೋ ಅವರು ಲಲಿತಕಲಾ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಜೆ.ಜೆ. ಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ತಿಕೋಟಿದ ಎಂ.ಬಿ. ಪಾಟೀಲ್ ಭಾವಚಿತ್ರ, ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜನಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವ ಪಾಟೀಲರು ಲಲಿತಕಲಾ ಆಕಾಡೆಮಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಲ್ಯ ಕಾಲವನ್ನು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಶಂಕರಪಾಟೀಲರು ಹಲವಾರು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವದಲ್ಲದೆ, ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವು ಪ್ರಸ್ತುತಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕೊತ್ತಿ ಕೊಲ್ಲಾನ್ನರದವರಾದ ಕೆ. ಮುಕಾಳಿ ಅವರು ಹಂಪೆಯ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ದೃಕ್ಕೆಕಲೆಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಪ್ರಸ್ತುತಗಳ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಂತಿಕ ರಚನೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಇಳಕಲ್ಲಿನ ವಿ.ಸಿ. ಮಾಲಗತ್ತಿ ಅವರು ಕಲಾಶೇವಿನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರಲ್ಲದೆ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಘಟನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮನಗುಂದದ ವಿ.ಟಿ. ಕಾಳೆಯವರು ಭಾವ ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜನಾ ಚಿತ್ರ, ಕಲಾವಿದರಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಳೆಯವರು ಕೆಲವು ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಕಾಡೆಮಿಗಾಗಿ ನಕಲು ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲದೆ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಆಗಿದ್ದರು. ನಟ, ಗಾಯಕರಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಾಳೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶ್ವನಾಥ ಮೋಹನ್‌ರಾವ್ ಶೋಲಾಪುರಕರ್ ಅವರು ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳ್ ನವರಾಗಿದ್ದು ಮುಂಬಿಯಿ ಜಿ.ಜಿ. ಶಾಲೆಯಿಂದ ಪದವಿ ಪಡೆದು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಕುಶಲ ಕಲೆ, ಬುದಕಟ್ಟು ಜನರ ಕಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದ ರಲ್ಲದೆ. ಹಲವಾರು ಕಲಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲೇಖನ ರಚನೆ, ಸಂಪಾದನಾ ಶಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಅನುಭವವು ಇರುವ ಶ್ರೀಯುತರು ಮೈಸೂರಿನ 'ಕಾವ' ಕಲಾಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದವರು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿರುವ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಸೋಮಶೇವರ ಸಾಲಿ, ವಿಜಯ ಸಂಧಾರ, ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮರ, ಬುರಾಣಪುರ್, ಕಡೆಮನಿ, ವಿದ್ಯಾಧರ ಸಾಲಿ, ಮಹದೇವ ಕವಿತ್ವ, ಬಸವರಾಜ ಗವಿಮರ, ಮಹಾದೇವ ಜಗತ್ತಾಪ, ವಿ.ವಿ. ಹಿರೇಮರ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕರನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಬಾಗಲಕೋಚೆ ಬಳಿಯ ಚಿಕ್ಕಲಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಾ ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಸೋಮಶೇವರ ಸಾಲಿಯವರು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದ ಚನ್ನಬಸವಯ್ಯಾರಿಂದ ಚಿತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಿಕ ಪಡೆದು, ಶಾಲೆಯಿಂದ ತರಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾ ಪಡೆದು ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಂತರ ಮುಂಬಿಯಿ ನೂತನ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಜಿ.ಜಿ. ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕೆಲಕಾಲ ಹುಬ್ಬಳಿಯ ಮಿಳಾಜಗಿಯವರ ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಬೋಧಕರಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಬಾಗಲಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಅರಳೆ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಮರಳಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರಾಂತೆ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಜಲ, ತ್ಯಾಲ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣದ ಹುಡಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು, ಅನೇಕವು ಕಲಾಸ್ಕ್ರೋಪ ಪಾಲಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಕಲಾರಾಧನೆ, ಚರಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಯೋಜನಾ ಚಿತ್ರಗಳು, ಭಾವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಹೊಯ್ಯಳ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಮುಂತಾದವಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಷಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಯೋಜನೆ, ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಪ್ರಕೃತಿದ್ವಿತ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೈನ್ಲಾನಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀ, ಪ್ರಯುಷ ರೂಪದರ್ಶಿಗಳ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳು ಅವರ ಬಳಿಯಿದೆ. ಸಾಲಿಯವರು ಗಣಾ-ಅಂತರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದು ಅವರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಕಾಡೆಮಿಗೆ ಸಂಚಾರಿ ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನ ವಾಹನವೊಂದು ದೊರೆಯಿತಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ 'ಸಾರ್ಜು' ಸಮ್ಮೇಳನ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ; ವಿಶ್ವಕನ್ಧದ ಸಮ್ಮೇಳನ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದು ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿನಾಡ್ಯಂತ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ್ಯಂತ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಕಲಾ ಶಿಬಿರವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಂಘಟಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಸನ್ಯಾಸಗಳು ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಸಂದಿವೆ.

ಬನಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಾಂರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಜಮಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ವಿಜಯ ಸಿಂಧಾರರು ಜಿ.ಜಿ. ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಗಣಾಂರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪದವಿ ಪಡೆದವರು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುಂಬಿಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ

ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಭಾವಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜನಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಆದ ಆಕರ್ಷಣಕ್ಕೆ ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಶ್ವಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಕೆಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಅಳತೆಯ ಕ್ಷಾನೋವಾಸ್ ಘಲಕದಲ್ಲಿ ಬಂದರದೇ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿ ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಇವರ ಶೈಲಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಒಂದು ವಿಷಯ ಕುರಿತೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃತ್ತಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಬುಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ತೈಲಚಿತ್ರ ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿಟ್ಟೆಗಳು, ಭೂದೃಶ್ಯ, ಸ್ವಾನ ನಿರತೆಯರು, ವೀರಭದ್ರ ಕುಣಿತ, ಸಂಗೀತಗಾರರು ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಕೇಂದ್ರ, ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತರಾದ ಇವರ ಕೃತಿಗಳು ದೇಶ ಹೊರ ದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿವೆ. ಸಿಂಧೂರಾಯ ಹಲವಾರು ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಸಂಘ -ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ವನಾಥ ಶಂಕರ ಬುರಾಣಪುರ್ (೧೯೬೮) ಅವರು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಗದಗಿನ ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಕಲಾ ವಾಸಂಗ ಮಾಡಿದ್ದು ಬುಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೇ ಆದ ರೀತಿಯೊಂದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುದ್ರಣ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಂತೆ ಮೂರು ಮೂಲವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಿಂದುಗಳನ್ನು ಇರಿಸುತ್ತಾ ಬಣ್ಣದ ಸಾಂದ್ರತೆಯನ್ನು ತೆಲುವಾಗಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಗಾಢವಾಗಿಸುವ ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪಾಯಿಂಟಲಿಸಿದ್ದು ಎಂದು ಕಲಾಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದ್ದ ಶ್ರೀಯುತರು ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಾದ ಪರಿಣಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಿನಿಮಾ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ರಾಜಕಾರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಕ್ಷಾಲಂಡರ್ಗಾಗಿ ಇವರ ಕೃತಿಗಳು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ವತಃ ಅಂಗವಿಕಲರಾದ ಶ್ರೀಯುತರು ಅಂಗವಿಕಲರಿಗಾಗಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕಲಾಶಾಲೆಯನ್ನು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ತರೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ೧೯೬೭ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ಬಸವೇಶ್ವರ ಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಬಿ.ಕೆ. ಹೀರೇಮರಿ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರೂ ಆಗಿದ್ದು ಹಲವಾರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಧಿಕ ಪ್ರಬಂಧವಾದ 'ಹಸ್ತ ಪ್ರತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ' ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವೊಂದನ್ನು ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಒಂದು ಅವಧಿಗೆ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಅಕಾಡೆಮಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ತುತಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಶ್ರೀಯುತರು ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಸನ್ಮಾನಿತರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಲಾಶಾಲೆಯ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಕ ಪಿ.ಎಸ್. ಹೀರೇಮರಿ ಜೆ.ಜೆ. ಶಾಲೆಯಿಂದ ಪಡೆವೇಧರರು.

ಹೊಸ ಹೀಳಿಗೆಯ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನಪ್ಪ ಎಸ್. ಕಡೆಮನಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಾಪುರದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪನಾಯಕರಾಗಿರುವ ಇವರು ಜಲ ಹಾಗೂ ತೈಲವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿತ ಹಾಗೂ ಭಾವ ಚಿತ್ರರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರಿದ್ದಾರೆ. ಈವರಿಗೆ ಆರು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಮೂವತ್ತುಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ, ಇವ್ಯತ್ತು ಕಲಾಶಿಕಿರಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು ರಾಜ್ಯ ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸಂಗ್ರಹಗೊಂಡಿವೆ. ಮೈಸೂರು ದಸರಾ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮಾನ ಗಳಿಸಿರುವ ಕಡೆಮನಿಯವರು ಚಿತ್ರರಚನೆಗಳ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕಲಾಶಾಲೆಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಬಿ.ವಿ. ಹೀರೇಮರಿ ಅವರು ಜಲವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಭೂದೃಶ್ಯ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಚೀನ ಸ್ಕಾರಕಗಳ ಚಿತ್ರರಚನೆಯ್ದು ಅನೇಕ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹತ್ತಾರು ಕಲಾಶಿಕಿರಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥರ ಸಾಲಿ ಅವರು ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಗುಂಪು ಪ್ರದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಕಲಾಶಿಕಿರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ

ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳಿಗೆ ಮುಖಿಪುಟ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪದವಿ ಪೂರ್ವ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಸಿರುವ ಸಾಲಿ ಅವರು ವಿಜಾಪರದ ಯುವ ಚಿತ್ರಕಲಾಪಿದರ ವೇದಿಕೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನಾಟಕ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ರಬಕವಿಯ ಜ್ಞಾನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿರುವ ಮಹಡೇವ ಕವಿಶೈಟೀಯವರು ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರುವರಲ್ಲದೆ ಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಹದಿನ್ಯೇದು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ಶೀಲಾಕಾಂತ ಪತ್ತುರು ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ತುಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಬಾದಾಮಿ ಬಹೋಳಗಳಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತಕಲಾ ಆಕಾದಮಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಬಾದಾಮಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ನಾಡೋಜ ಪದವಿ (ಡಾಕ್ಟರೇಟ್) ದೊರೆತಿದೆ. ಇಳಕಲ್ರಾನ ಒಸವರಾಜು ಗವಿಮರ ಅವರು ಚಿತ್ರ, ಹಾಗೂ ಭಾಯ್ಯಾ ಚಿತ್ರ, ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಕಲಾತ್ಮಕ ಭಾಯ್ಯಾಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಗಿದ್ದರು. ಕವಿ, ನಾಟಕಕಾರರೂ ಆದ ಗವಿಮರ ಅವರು ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಆಕಾದಮಿಯ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಯ್ಯಾಚಿತ್ರ, ಕಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಬಹುಮಾನಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಾತ್ಮಕಣ ಪಡೆದು ಬಾಗಲಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ಮಹಡೇವ ಜಗತಾಪ ಅವರು ನಾಲ್ಕು ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಸಾಂಥಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಜಗತಾಪ ಅವರು ಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಹತ್ತಾರು ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸನ್ಮಾನಗಳು ಸಂದಿವೆ. ಗುಳೆದಗುಡ್ಡದ ಹೊಸಮನಿ ಗೌಡ ವಾಡೆಯ ಅಳಿದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ನಕಲು ಮಾಡಿದ್ದು, ಮೂಲ ಕೃತಿಯನ್ನು ಆಭ್ಯಾಸಿಸಲು ಏಕೈಕ ಆಕರ್ಷಣಿಸಿದೆ. ಸಿಂದಗಿಯ ಜಿ.ಆರ್. ಈರಣ್ಣ ಅವರು ಗುಲ್ಬಾಗ್ರ ಹಾಗೂ ದಹಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಭರವಸೆಯ ಕಲಾಪಿದರಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಸಿಂದಗಿಯ ಈರಣ್ಣ ಬಡಿಗೇರ್, ಬಾದಾಮಿಯ ಎಂ.ಆರ್. ಸೌದಾಗರ, ಮಿನಿಯೇಚರ್ ಕಲಾಪಿದ ಗುಂಡಗಿಯ ಶೀತ್ಯಲ ವಾಟೀಲ, ಕಲಾದಗಿಯ ಸುರೇಶ ಬಾಬು, ಅಮೀನಗಡದ ಸಣ್ಣ ಬಸಪ್ಪ ಗರಡಿ, ಹಲಕುಕ್ಕಾಯ ನಿಂಗಪ್ಪ ರಾಮಪ್ಪ ನಾಯ್ಯರ್, ಒನಹಟ್ಟಿಯ ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ತುಕ್ಕನ್ನವರ, ಬಾಗಲಕೋಟಿಯ ಕೇಶವ ಸ್ವಾಮಿ ರಘುವೀರ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲಾಶಾಲೆಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಎಚ್.ಎಂ. ಸತೀಶ್, ಬಾದಾಮಿಯ ಏರಣ್ಣ. ಬ. ಕರಡಿ, ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ಎಚ್.ಎಚ್. ಚೌಧರಿ, ಇಳಕಲ್ರಾನ ಕೃಷ್ಣರ ಜೋಷಿ, ಭಾನರ್ ಹಾಗೂ ಪರದೆಗಳ ಕಲಾಪಿದ ಪ್ರಾಂಟರ್ ಕೆಂಬಾವಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಮಾಳಿ, ದೇವರ ಹಿಷ್ಟರಿಯ ಗುರಷ್ಟ ಮನ್ಮೂರ್, ಆರ್.ಸಿ. ಅಂಗಡಿ ಇತ್ತಾದಿ ಅನೇಕ ಕಲಾಪಿದರನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ

ಮುಧೋಳಿದ ಜಯವಿಜಯ ಮಹಿಳಾ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮಹಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಹೇಶ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವು ಕಲಾಪಿದ ಎಸ್.ಬಿ. ಹಿರೇಮತರ ನೇತ್ಯಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇಟಾಲಿಯರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದು ಸುಸಜ್ಜಿತ ಕಟ್ಟಿಡ ಹಾಗೂ ಉಪಕರಣ, ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಜಮಖಂಡಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಡಿಯ ರಾರಲ್ ಡೆವಲಪ್ಮೆಂಟ್ ಎಜುಕೇಶನ್ ಎಸೋಸಿಯೇಶನ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಇಟಾಲಿಯರಲ್ಲಿ ಆದರ್ಶ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಎ.ಸಿ. ಪ್ರಾಜಾರ್ ಅವರು ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದು

೧೯೭೦ ರಲ್ಲಿ ಡಿ.ಎಂ.ಸಿ. (ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ) ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೇಲಿನ ಏರಡು ಶಾಲೆಗಳು ಸುಸಚ್ಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಕಲಾ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ, ಶಿಬಿರ, ಹೋರಣಿನ ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಉಪನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಗಳಾಳರಲ್ಲಿ ಹೂವಿನ ಹಿಷ್ಪರಗಿಯಲ್ಲಿ ರೇವಣಿದ್ದೇಶ್ವರ ವಿ.ವಿ. ಸಂಘದವರಿಂದ ಒಂದು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಾಲೆಯೂ, ೧೯೭೦ರಲ್ಲಿ ಅಮೀನಗಡದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವು, ೧೯೭೧ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಾಲೆಯೂ ಆರಂಭವಾದ್ದು. ರಾಜ್ಯ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಆಕಾಡೆಮಿಯ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪಟ್ಟಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಶಾಲೆಗಳಿವೆ. ಅವೆಂದರೆ ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕಿನ ನಿಡಗುಂದಿಯ ಅಮರಶಿಲ್ಪಿ ಜಕ್ಕಾಚಾರಿ ಕಲಾಶಾಲೆ, ವಿಜಾಪುರದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕಲಾಶಾಲೆ, ಇಳಕಲ್ಳಾನ ವಿದ್ಯಾಕಲಾ ಶಾಲೆ, ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿಯ ರವಿವರ್ಮ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜಿ, ಜಮಂಬಿಂದಿಯ ಮಹೇಶ ಕಲಾಶಾಲೆ, ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ಮಹಾಂತೇಶ ಸಿ.ಕೆ.ಎಂ.ವಿ. ಕಲಾಶಾಲೆ ಇಂದಿಯ ಆದರ್ಶ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಂದಿರ, ಬಾದಾಮಿಯ ಬಾಳುಕ್ಕೆ ಚಿತ್ರಕಲಾಮಂದಿರ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ದುಲಿಂಗ ಕಲಾ ಸಂಘ ವೈನಾ ಆರ್. ಇನ್ನಿಟ್ಯೂಟ್, ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಂದಿರ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವನಾತನ ಕಲಾಶಾಲೆ, ಯಂಗೇರಿಯ ದೇಶಭಕ್ತ ಪದ್ದತಿ ಶ್ರೀ ದಾ. ರತ್ನಪಣಿ ಕುಂಬಾರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಲಾಶಾಲೆ, ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳದ ಗುರುಪಾದಪ್ರ ಕಲಾಮಂದಿರ, ಮಹಾಲಿಂಗಪುರದ ಕಲ್ಪತರು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಘ ಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ಅಮೃನಗಡದ ಪ್ರಭುರಾಚೇಂದ್ರ ಕಲಾಮಂದಿರ, ಸಿಂದಗಿಯ ಶ್ರೀ ಶಾಂತೇಶ್ವರ ಲಲಿತಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಸಚ್ಚಿತ ಹಾಗೂ ಹಳೆಯ ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದರೆ ಬಿಲ್ಲೊಡಿಂ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕಲಾಮಂದಿರ. ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜಿ.ಎನ್. ಪಾಟೀಲರು ಬೋಧಕರಾಗಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಂತರ ಗಳಾಳರಿಂದ ಡಿಎಂಸಿ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಿ.ಬಿ. ಕಾಚಾಪುರ ಅವರು ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಹಾಗೂ ವೌನ್ವಪ್ಪ ಕಡೇಮನಿ ಮತ್ತು ವಿ.ವಿ. ಹಿರೇಮತ ಅವರುಗಳು ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಾಶಾಲೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನಿವೇಶನವಿದ್ದು, ವಿಶಾಲವಾದ ಕೆಡ್ಡಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ ತರಗತಿಯ ಹೊರಡಿಗಳಲ್ಲದೆ ಪ್ರದರ್ಶನಾಂಗಣ, ರಂಗಮಂದಿರ, ಗ್ರಂಥಾಲಯ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಮರ್ಪಿಯಾಗಿ ಈಸಲ್, ಡಾಂಕ, ಡೆಸ್ಕ್‌ಗಳು ಸೂಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ೧೯೭೯-೮೦ರ ಆವಧಿಯಲ್ಲಿ ಡಿ.ಟಿ.ಸಿ. ಪದವಿ ಇದ್ವಾಗ (೧೯೭೯-೮೦) ರಲ್ಲಿ ಉಲ ಹಾಗೂ ಉಲ-ಅರಲ್ಲಿ ಉಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೊರ ಒಂದರು. ಗಳಾಳರಿಂದ ಡಿ.ಎಂ.ಸಿ. ಪದವಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು ಈವರೆಗೆ (೧೯೭೯-೮೦) ಇಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಗಳಾಳರಿಂದ ಈವರೆಗೆ (೧೯೮೦) ಆರ್ಥ ಮಾಸ್ಕ್ರಾ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಇಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರವಾಡದ ಕನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮಾನ್ಯತೆಯೊಂದಿಗೆ ಗಳಾಳ-೨ರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರ್ಫರ್ಮ ಕಲಾ ಸ್ವಾತಕ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು (ಬಿ.ಎಫ್.ಎ)ನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೊದಲ ಪರ್ಫರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಂ ಹಾಗೂ ಏರಡನೇ ಪರ್ಫರ್ಮದಲ್ಲಿ ಇಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಎಸ್.ಎಸ್. ಹೊಗಾರ್, ಬಿ.ಎಂ. ಧುಮನಾಳ ಹಾಗೂ ಆರ್.ಎಸ್. ಬಿರಾದಾರ ಅವರುಗಳು ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವಾರ್ಷಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಶಿಬಿರ, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆ, ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಸ್ವಧ್ರ್ಮ, ಬಹುಮಾನ ವಿಶರಣೆ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ, ಅತಿಥಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಕಳೆದ ಹತ್ತು ಪರ್ಫರ್ಮಗಳಿಂದ ಪರ್ಫರ್ಮಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ದಾದರೂ ಈ ಬಗೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು, ರಾಜ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಹಾಗೂ ಕೇಂದ್ರದ

ನಾಗಪುರ, ಮದ್ರಾಸ್‌ಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳ ನರವಿನೊಂದಿಗೆ ವರ್ಷದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವ ಹಾಗೂ ಕಲಾ ಮೂಲಿಯಂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಹಲವಾರು ಮುಂದಿನ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಂಸ್ಥಿತಿಗೆ. ಈರಣ್ಣ ರುಹುಂಪುರ್, ಎನ್. ಶಿವನಾಂದ, ಬಿ.ವಿ. ಬಜಂತಿ, ಕೆ.ಕೆ. ಮುಕಾಳೆ, ಎಸ್.ಎಸ್. ಹೂಗಾರ್, ಸತೀಶ್ ಹಿರೇಮತ, ಶ್ರೀಧರ ಚವಾಣ್, ಜೆ.ಸಿ. ಕಪ್ಪನಿಂಬರಗಿ, ಎಸ್.ಆರ್. ಲಾಲನ್‌ಪರ್, ಸುನೀಲ್ ಮಾದಾಪುರ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಕಲಾಪಿದರು ಈ ಕಲಾಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೋರಬಂದಿದ್ದು ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇ, ಗೌರವಗಳ್ಳು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಇಳಕಲ್‌ನ ವಿಜಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ ಗ್ರಾಂ-೨ ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಮತ್ತು ಆರ್ಪ್ ಮಾಸ್‌ಪ್ರೋ ಪದವಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾದ ಕಲಾವಿದ ಬಸವರಾಜ ಗವಿಮಂತರಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ಕಲಾಪಿದರು ಬೋಧಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಸೇರಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಗಳಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲಾ ಶಿಬಿರ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಲಾಪರವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಶಾಲೆಯಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಒಬ್ಬ ವರ್ಷ ತುಂಬಿದಾಗ 'ಸಾಕ್ಷಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಂದನ್ನು ಹೋರತರಲಾಯಿತು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಲಲಿತಕಲಾ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಗ್ರಾಂರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಒಬ್ಬ ವರ್ಷಗಳ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸ್ಕೂಲ್‌ಟೆಕ್(ಬಿಎಫ್‌ಎ) ಪದವಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವ ಈ ಶಾಲೆ ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ರೂಪೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಕಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು

ವಿಚಾಪುರ ಸಿದ್ದುಲಿಂಗ ಘೇನ್‌ ಆರ್ಪ್ ಸೋಸೈಟಿ ಗ್ರಾಂರಲ್ಲಿ ಡಿ.ವಿ. ಹಾಲಭಾವಿ ಅವರಿಂದ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೊಂದಿದ್ದು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಬಿರ, ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನ, ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ, ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಸನ್ಮಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಕಲಾಪರವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಿ.ಸಿ. ಜವಳಿಗೆ ಅವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಿ.ಬಿ. ಕಾಚಾಪುರ ಅವರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಗ್ರಾಂ-೬೦ ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಚಾಪುರದಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯದ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸಮೇಳನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು ಕಲಾ ಶಿಬಿರ, ಪ್ರದರ್ಶನ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿರುತ್ತದೆ. ಪಿ.ಎಸ್. ಹಿರೇಮರ್ ಅವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಿ.ಬಿ. ಕಾಚಾಪುರ ಅವರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವರು. ವಿಚಾಪುರದಲ್ಲಿ ಯುವ ಚಿತ್ರ ಕಲಾಪಿದರ ವೇದಿಕೆಯೊಂದಿದ್ದು, ಗ್ರಾಂರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ ಏರ್ಪಡಿಸಿತ್ತು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥರ ಸಾಲಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಮಂಜುನಾಥ ಮಲನೆಯವರು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಪದಾರ್ಥಕಾರಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪರಿಷತ್ ಕೆಲ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣ, ಮೇಲ್ಮೊಂದೆ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುವ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಿಯೋಜಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ನವನಗರದಲ್ಲಿ ಬಯಲು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಸಂಕೀರ್ಣ, ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಶಾಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಯಲು ರಂಗಭೂಮಿ, ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಲೋಕಪೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವ

ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ತಾದಿ ವಿತ್ತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶೇಷಗಳ ಭಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಲಾವಿದ ಸೋಮಶೇಖರ ಸಾಲಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದು ಸುಮಾರು ೨೦ ಮಂದಿ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವರಾಜ ಗವಿಮರ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಅನುಧಾನ ರಹಿತ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸಂಘಾರ್ವೋಂದಿದ್ದು ಕಲಾಶಾಲೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಂದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಗುಳೀದೆಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವೇದಿಕೆಯೋಂದಿದ್ದು, ವಾಷಿಂಧುವಾಗಿ ಚಿತ್ರಪ್ರದರ್ಶನ ಇತ್ತಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಲಾವಿದ ಮಹಡೇವ ಜಗತಾಪ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನೇರವೇರಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಉದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದು ಅದರಿಂದಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ವದವೀಧರರ ಸಂಘಾರ್ವೋಂದು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಜಿಲ್ಲೆ ಫೂಟಿಕ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿದೆ. ಕಲಾಶಿಕ್ಷೆ ಕರ ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಕಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ.

ಸಂಗೀತ

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಸಂಗೀತ ಸ್ವರ್ಗಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರೌಢಾಹ ದೊರಕಿರುವುದನ್ನು ಕಣಬಹುದು. ಅಂತಹೇ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆದಳತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಳುಕ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟಾದಿ ಮೊದಲಿನ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ಸ್ವರ್ಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಉಲ್ಲೇಖವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲೂ ಸಂಗೀತ ಸ್ವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಕಣಬಹುದು. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳಳು, ಕೊಂಬು, ಕಹಳಿ, ವ್ಯುದಂಗ ಇತ್ತಾದಿ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿರುವವರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜ ಯಕ್ಷರೂಪಳು ತಾಳ, ಕೊಂಬು, ಕಹಳಿ, ವ್ಯುದಂಗ ಇತ್ತಾದಿ ಹಲವಾರು ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಮಹಮದಿಯ ಅರಸರು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಏಕೇಷ ಪ್ರೌಢಾಹ ನೀಡಿದರು. ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಪಕನಾದ ಯೂಸೂಫ್ ಆದಿಲ್ ಖಾನ್ (೧೪೮೨-೧೫೧೦) ಸ್ವತಃ ಸಂಗೀತಗಾರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಕವಿಯಾಗಿದ್ದ ಈತ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪರ್ಶಿಯಾದಿಂದ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಫರಿಸ್ತು ಯೂಸೂಫ್ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯ ಈತನ ಅಭಿರುಚಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾತಗಳು ಸಮಕಾಲಿನ ಸಂಗೀತಗಾರರಿಗಿಂತ ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿದ್ದವು. ಸ್ವತಃ ಈತ ಎರಡು ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರ್ಮಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಇತಿಹಾಸಕಾರ ಬಶೀರುದ್ದೀನ್ ಅಹ್ಮದ್ ಈತ ತಂಬಾರಿ ಮತ್ತು ಉಧ ಎಂಬ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾತನಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯೂಸೂಫ್ ನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಉಸ್ತೂನ ಗಿಲಾನಿ ಹಾಗೂ ಮುಸೆನ ಕಾಜಿವಿನಿ ಎಂಬ ಖ್ಯಾತ ಗಾಯಕರು ಅರಸನೋಂದಿಗೆ ಇದ್ದು ಗಜಲ್ ಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅರಸ ಅರು ಸಾವಿರ ಹೊನ್ನು ನೀಡಿದನೆಂದೂ, ಕಾಜಿವಿನಿಯು 'ಕಾನುನ್' ಎಂಬ ವಾದ್ಯ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿವೆ. ಯೂಸೂಫ್ ನ ಮಗ ಇಸ್ಲಾಮಿಲ್ (೧೫೧೦-೧೫೪) ಸಂಗೀತಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಈತ ಸಿತಾರ್ ನುಡಿಸುತ್ತೆ ಕುಳಿತಿರುವ ದವ್ವಿನಿ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಈತನಿಗೆ ತುಕ್ಕಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಒಹಳ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದಿತು. ಒಂದನೆ ಅಲಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೫೫೨-೧೫೭೦) 'ಜವಾಹರ್ ಆಲ್ ಮುಸ್ತಾ ಇ ಮಹಮ್ಮದ್' ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಾಗವನ್ನು ವಿವಿಧ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆದಿಲ್ ಶಾಹನ ಮಡದಿ ಬಾಂದಬೀಬಿ (೧೫೫೮-೧೫೭೦) ಸಹ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರೆಯಲ್ಲಿ ಕವಯಿತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಳು.

ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ (೧೫೮೦-೧೬೨೨) ಚಿತ್ರಕಲೆಯಂತೆ ಸಂಗೀತಪೂರ್ವ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಸಂಗೀತ ಗ್ರಂಥ 'ಕಿತಾಬ್-ಎ-ನೌರಸ್' ಈ ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೇ ಮೇರು ಕೃತಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನೌರಸ್, ಕಿತಾಬ್ ನೌರಸ್, ನೌರಸ್‌ನಾಮ ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಕರೆದಿರುವ ಈ ಸಂಗೀತ ಗೀತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹದ ರಚನೆಕಾರ ಸ್ವಯಂ ಇಮ್ಮುಡಿ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಆದಿಲ್ ಶಾಹಿನ ಆಧಿಕ್ಷಾನೆ. ಇಬ್ರಾಹಿಂನನಿಗೆ ನೌರಸ್ (ನವರಸ) ಎಂಬ ಪದ ತ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಕವಿತಾ ಗುಢ್ಯಪೂರ್ವ ನವರಸ ಭರಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ಈ ರೀತಿ ಹೇಸರಿಸಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಆಗಾಗ್ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ೧೫೯೬ರಲ್ಲಿ ಪಶ್ಚಿಮಾದಿಂದ ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸ ಜುಹೂರಿ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಂಕಲನಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿರಬಹುದು. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಜುಹೂರಿಯೇ ಮುನ್ನುಡಿ ರೂಪದ 'ಖ್ಯಾನೆ ಖಲೀಲ್' ಎಂಬ ಹೇಸರಿನಲ್ಲಿ ಲೇಖನವೋಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದು ಅದು ಗಜಾರ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಜುಹೂರಿಯ ಮಾವ ಮಲಿಕ್ ಎಂಬಾತ ಸಹ 'ಗುಲ್ಬಾರ್ ಇಬ್ರಾಹಿಂ' ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಕಿತಾಬ್-ಎ-ನೌರಸ್ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರೆದಿದ್ದು. ಸಹನಸ್ ಎಂದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮೂರು ಗಡ್ಡ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು 'ಕಿತಾಬ್ ನೌರಸ್' ಗಾಗಿ ಬರೆದ ಏರಿತೆಗಳಿಂದು ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪ್ರತಿತಾದಿಸುತ್ತಾರೆಂದೂ ಆದರಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೇ ಬರಹಗಳು ಮಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಜುಹೂರಿಯರ ಬರಹಗಳಿಂದು ಈಚೆಗೆ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವ ಅಬ್ಬುಲ್ ಮಜೀದ್ ಖಾನ್‌ರವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಅಕ್ಷರ್ ಬಾದಶಾಹನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಅಸದಬೇಗನ 'ಬಿವಕಾಯೆ ಅಸದಬೇಗ' ಹಾಗೂ ಹಲವಾರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಫಕೀರಮಹಮದ್ ರುಬ್ಬೇರಿ ರಚಿಸಿದ 'ಬಸಾತಿನೆ ಸಲಾತಿನ' ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪರಿಚಯವಿದ್ದು ಆತ ಸಂಗೀತ, ಸ್ವತ್ಯ ಕಲೆಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರೇತಾಹದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳವೇ. ಆದರಂತೆ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಈದ-ಎ-ನೌರಸ್ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರಲ್ಲಿ ಹಾಡುವವರು, ವಾಡುಗಾರರು, ಸ್ವತ್ಯಗಾರರು ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊರಗಿನಿಂದಲೂ ಕಲಾವಿದರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಂಬಿತ್ತಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿಮುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ವಿಜಾಪುರದ ಸಂಗೀತಗಾರರು ಅತ್ಯಾನ್ತ ಶೈಲೀಯವರು (ಅತಾಯಿ), ಸಾಧಾರಣ ಸಂಗೀತಗಾರರು(ಡಧಿ) ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಶೈಲೀಯವರು (ಗುಣಿಜನ) ಎಂದು ವರ್ಗೀಕೃತರಾಗಿದ್ದರು. ನಂತರ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ತನ್ನದೇ ಬೆಲೆಯದಾದ ವರ್ಗವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಸುಲ್ತಾನಾನ ಬಳಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದು ವಿದ್ವತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಹುಜೂರಿಗಳಿಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರು ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರಚಿಸಿದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸ್ವತ್ಯ ಅರಸನಿಂದಲೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕೇಳಿ, ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿ ತಮಗಿಂತ ನಂತರದ ದರ್ಜೆಯವರಿಗೆ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದವರು ದಬಾರಿಗಳು ಇವರು ದಬಾರು ನಡೆಯುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿರುವುದು ತಾವು ಹುಜೂರಿಗಳಿಂದ ಕಲಿತ್ತಿದ್ದನ್ನು ದಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ನಂತರದ ವರ್ಗದವರಾದ ಶಹರಿಗಳಿಗೆ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನರಿಗೂ ಸುಲ್ತಾನಿನಿಂದ ಜೀವನಾಂಶ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾಸಿಕ ಭಕ್ತೆಯೂ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೆಲವು ಗಣರಿಗೆ ಕಂಡಾಯ ಇಲ್ಲದೆ ಜಹಗೀರಿಯಿಂದಲೂ ವರಮಾನ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂನ ಆಡಳಿತದ ಮೊದಲ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ೧೦೦ ಜನ ಗಾಯಕರಿದ್ದಂತಹ ನಂತರ ವೇಳೆಗೆ ಎರಡು ಸಾಮಿರವಾಗಿದ್ದು, ಮುಂದಿನ

ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ೪,೦೦೦ ಪರಿಣತ ಗುರು ಹಾಗೂ ಶಿಶ್ಯರು ಗೀಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದಿಗಳು ಅಬ್ಜುಲ್ ಮಜೀದ್ ಖಾನ್ ಅವರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವೆನಿಸಿದ ರಾಗಮಾಲ ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಗಳು ಮೊಫ್ಫಾಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಜನಪ್ರಯವಾಯಿತು. ಅದರೆ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ಉಗಮ ವಿಜಾಪುರದ ಅದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರಾಗಮಾಲ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿಯ ರಾಗಗಳಿಗೆ ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯಗಳು, ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಬಣ್ಣ ಭಾವಗಳು ಇತ್ತೂದಿಗಳ ವರ್ಣನೆಯೂ ಇದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂತಹೀ ವಿವಿಧ ಗೀತೆಗಳ ಹಾಡುವಿಕೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ರಾಗಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವರದೂ ಅಂತಗಳನ್ನು ಅದಿಲ್‌ಶಾಹಿಗಳ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರ ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ತನ್ನ ಕಿರಾಚೆ ನೋರಸ್‌ದಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ರಾಗ ಮತ್ತು ರಾಗಿನಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಾತ್ಮಕ ಅಂತರ್ ಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿರುವ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಥಮ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿ ಅದಿಲನೇ ಅಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರತಾಳಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಭಾವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇಚ್ಛೆ. ಅವನು ರಾಗಮಾಲ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳ ಸರಣಿಯೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂಬುದಾಗಿ ನಜೀರ್ ಅಹ್ಮದ್ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನುತ್ತಾರೆ.

ಮೂಲತಃ ದಖ್ವನಿ ಭಾವೆಯಲ್ಲಿದ್ದ (ಉದ್ದು) ಕಿರಾಚ್-ಎ-ನೋರಸ್ ಪರ್ಶಿಯನ್ ಸೇರಿದಂತೆ, ಸಮಕಾಲೀನ ವಾಗಿಯೇ ಹಲವು ಪ್ರತಿಗಳು ರಚನೆ (ನಕಲು) ಗೊಂಡಿದ್ದು ಅದರ ವಿಶೇಷ. ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿದುರಿ ಹೋಗಿರುವ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ನಜೀರ್ ಅಹ್ಮದ್ ಅವರು ಇಂಡಿಯಾ ಸಮಗ್ರಿ ಗೀತೆಗಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೇಹಲಿಯಿಂದ ಹೊರತಂದರು. ನಂತರ ಅದರ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವನ್ನು ಇಂಡಿಯಾ ಕ್ರಿಷ್ಟಿಯನ್ ಹೊಲಿಕಣ್ ಅವರೂ, ಇಂಡಿಯಾ ಅಬ್ಜುಲ್ ಮಜೀದ್ ಖಾನ್ ಅವರೂ ರಚಿಸಿದರು. ಇಬ್ಬಾಹಿಂಂ ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಗೀತೆಗಳೂ ಸೇರ್ವಡಿಗೊಂಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಈಚೆಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಲೇಖಕರು ಇಮ್ಮುದಿ ಇಬ್ಬಾಹಿಂ ರಚಿಸಿದ ಒಟ್ಟು ಇಂದಿಯಾ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ದೋಹ್ರಾಗಳನ್ನು (ದ್ವಿಪದಿ) ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಇಬ್ಬಾಹಿಂನು ರಚಿಸಿದ್ದಿರೆಬೇಕೆಂದೂ ಅದರ ಅವು ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ ಲುಪ್ತವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈಗ ದೋರೆತಿರುವ ಗೀತೆಗಳಿಗೆ ಹಾನಡ, ಭೈರವ, ತೋಡಿ ಇತ್ತೂದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಗ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಇಂದಿಗೆ ಒಳಕೊಳ್ಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ರಾಗ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇಬ್ಬಾಹಿಂನೇ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ದುಪ್ರದೇಶ (ನೋರಸ್) ಜೈನ (ಅಂತರ್) ಹಾಗೂ ಅಭೋಗ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವತಃ ಇಬ್ಬಾಹಿಂಗೆ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದ ತನ್ನ ಅನೇಕ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ದೇವ ದೇವತೆಯರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆರಂಭಿಕ ಗೀತೆಯೇ ಸರಸ್ವತಿ ಮತ್ತು ಗಣಪತಿಯರ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪೂರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಗೀತೆ ಹಾಗೂ ದ್ವಿಪದಿಗಳನ್ನು ಬದು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದೆ. ೧. ಹಿಂದು ದೇವ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತುತಿ, ೨. ಗುಲಬಗಾಂದ ಸಂತ ಬಂದೇ ನವಾಜರ ಸ್ತುತಿ, ೩. ತಾನು, ತನ್ನ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯ ಮೋತಿಶಾನ, ಆನೆ ಅತಿಶಾಖಾನ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಮದದಿ ಚಾಂದ್ ಸುಲ್ತಾನಳ ಕುರತು ಗೀತೆಗಳು, ೪. ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಶೃಂಗಾರ ಹಾಗೂ ವಿರಹ ಗೀತೆಗಳು, ಹಾಗೂ ೫. ರಾಗಮಾಲಿಕೆಗಳು. ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳು ನೀಡಿದ ಮತ ಸಹಿತ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ದೇಶಿಯ ಧರ್ಮ, ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆದವು. ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿತ್ತು.

ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಪಡೆದಿತ್ತು. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಅನೇಕ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಡೇ ಮೂಲ ನೆಲೆಯಿಂದು ಹರಿದಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಹಾಡುಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತನ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹೇ ಇಂನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಕೀರ್ತನಾರಾಗಿದ್ದ ಮಹಿಳತಿದಾಸರು ಮುಂತಾದವರ ರಚನೆಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ರಾಗತಾಳಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಬಹುದು. ದಾಸಕೂಟ, ವ್ಯಾಸಕೂಟಗಳು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದು ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಇವು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದು.

ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದಾಗಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಶೈಲಿಯ ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆ ಅವರ ರಾಜ್ಯ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವರೆಗೆ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದ ಅದು ಅಳಿದ ನಂತರ ರಾಜ್ಯ ಮರಾಠರ ವಶವಾಗಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಕಲಾವಿದರೂ ಮರಾಠರ ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಚದುರಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದ ಜಮಾಂಡಿ, ಮುಧೋಳ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದರು ಮುಂದುವರೆದರು.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಾಲ

ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಗೀತದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಡಿ.ಆರ್. ಪರ್ವತೀಕರ ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಇಂಡಿರಲ್ಲಿ ಹೃದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರಾದರೂ ತಂಡೆಯವರಾದ ಸಿತಾರವಾದಕ ರಾಮರಾವ ಪರ್ವತೀಕರ ಅವರು ಗುಳೆದುಗೂಡು ದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲಕಾಲ ಇವರು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತದ ನೆಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಪದವೀಧರರು(ಬಿವಾಸಿ) ಆಗಿದ್ದ ಡಿ.ಆರ್. ಪರ್ವತೀಕರಸ್ವಾಮಿ ಅವರು ರುದ್ರಮೀಳೆ, ಕ್ಷಾರಿಯೋನೆಚ್ಚೋ ಹಾಗೂ ಸಿತಾರ್ ವಾದಕರಾಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಗಾಯನದಲ್ಲಿ, ಪರಿಶ್ರಮವಿತ್ತು. ಪರ್ವತೀಕರ ಅವರೇ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಏಣಿಯೋಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದು ಅದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಹದಿನೇಳನೇ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಕಚೇರಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು ಭಾರತಾದ್ಯಂತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಧಿರಾಂದ ಆಕಾಶವಾಣಿ ನಿಲಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ದೂರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಇವರ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದಿದೆ. ಮೂಲಾಧಾರ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ, ನಾದಸುಧಾ, ರಾಗಸುಧಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ಸಂಗೀತ ಕುರಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರ್ವತೀಕರ ಅವರು ವ್ಯಾಧಾವ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಅವರ ನಿಧನಾನಂತರ ಅವರ ಸ್ವರಣಾರ್ಥ ಸಂಗೀತ ಕಚೇರಿಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ.

ಕುಮಳಾಬಾಯಿ ತಾಳಕೋಟಿ ಅವರು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಹಿರಿಯ ಸಂಗೀತಗಾತ್ರ ಮೊದಲಿಗೆ ರಂಗಭೂಮಿ ಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ವಚೆ ಇವರ ಗುರುಗಳು. ಸೂಲ್ಯಾಪುರದ ದಿನಕರಾವ್ ಪಾಠಕ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಕಲಿತಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಲಿಯರ್ ಫೂರಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮವಿರುವ ಇವರ ಪುಸ್ತಕ, ಮುಂಬಯಿ, ಜಿರಂಗಾಬಾದ್ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಮಧುರ ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂದಿದೆ. ಶಿವ್ಯ ವರ್ಗದವರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕೆಟ್‌ವರ್ಗ, ಲತಾ ಜಾಗಿರಾರ್ ಅವರುಗಳು ಕಚೇರಿ ಸಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯರಿದ್ದಾರೆ.

ಶಾಂತಾ ಚಲ್ಲಿ ಅವರು ಇನ್ನೊಳ್ಳಿ ವಯೋವ್ಯಾದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾತ್ರ, ಭಜನಾ ಮಂಡಿಯೋಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಡಕಲಾವಿದರ ಏಳಿಗೆಜಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿ ಬಾಪು.ಮು. ಘೋರಾತ್ ಹಲವಾರು ಅಸಕ್ತರಿಗೆ ಸಂಗೀತಾಭಾಸ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಭೋಜರಾಜ ಬೀಳಿಗಿ ಅವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ 'ಸುರಸಿಂಹಾರ' ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸಂಗೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಖ್ಯಾತ ಹಿನ್ನಲೆನಾಯಿಕ ಮತ್ತು ನಟಿ ಅಮೀರೋಜಾನ್ ಕನಾಟಕಿ ಅವರ ಮೊಮ್ಮೆಗಳಾದ ಮಾಲಾಬಾಯಿ ಬೀಳಿಗಿ(ರಾಜೀವ) ಅವರು ಶ್ರೀ ರಂಗಾಭಾಯ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಚಾಯ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲೆತಿದ್ದು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಹಾಗೂ ದೂರದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಗೌರವಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಎಸ್.ಡಿ. ನಿಡಗುಂದಿ ಅವರ ಕೆಲವು ಭಾವ ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಮುಂಬಯಿಯಲು ಎಚ್.ಎಂ.ವಿ. ಅವರು ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಣಮಾಡಿ ರೆಕಾರ್ಡ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದಿದ್ದು, ಅವು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು. ನಿಡಗುಂದಿಯವರು ಇಂದೂ ಅಸಕ್ತರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭೀಮರಾವ್ ಬಿಬಾ ನಿಡಗುಂದಿ ಅವರು ಗರುಡ ಸದಾಶಿವರಾಯರ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಿಂಗರಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ವರ್ಷ ಸಂಗೀತಾಭಾಸ ಮಾಡಿ ತಾವು ಕಲೆತಿದ್ದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿದವರು. ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕಲಾವಿದರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಎಸ್.ಡಿ. ಅಂಕಲಿಕರ್ ಅವರೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಬ್ಜುಲ್ ರಚಾಕ್ ಮೊಲಾ ಸಾಹೇಬ್ ಅವರು (ರಾಜೀವ) ತೆಬಲಾ ವಾದಕರಿದ್ದು ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಿಗೆ ಪಕ್ಷವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ದರಾಮ ಕೊರವಾರ ಅವರು ಗದಗಿನ ಪುಟ್ಟರಾಜಗವಾಯಿ ಅವರ ಬಳಿ ಕಲಿತು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ನೋಕರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಭೂಪಾಲ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಧ್ಯ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಗುರು ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಪ್ರಚಿಲತವಾದ ಹಲವಾರು ರಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಲಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರಲ್ಲದ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಜೀಜುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಿವಲ್‌ಡಿಂ ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿರುವ ಒಸವರಾಜ ಹಿರೇಮರತ ಅವರು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕಲಾವಿದರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಭೀಮೇಶಪ್ಪ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಬ್ಯಾಲಾಳ(ರಾಜೀವ) ಅವರು ನಿಡಗುಂದಿ ಬಿಬಾ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಚನ್ನಪ್ಪ ಆರ್. ಬನ್ನೀರ್ ಅವರು ಪುಟ್ಟರಾಜ ಗವಾಯಿ ಅವರ ಬಳಿ ಕಲಿತು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಗುರು ಪಂಬಾಕ್ಷರ ಸಂಗೀತ ಪಾಠಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಜರುಗಿವೆ.

ಅಮೀರಜಾನ್ ಕನಾಟಕಿ(ರಾಜೀವ-ಎ) ಅವರು ಅಪರೂಪದ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಕಲಾವಿದೆ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಮುಂಬಯಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಎಚ್.ಎಂ.ವಿ. ಅವರಿಂದ ಇವರ ಸಂಗೀತಗಳ ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಣ ರೆಕಾರ್ಡ್ ಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಹಿಂದಿ ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಜ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರದು. ಇವರು ನಾಟಕ ಸಿನಿಮಾಗಳ ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯರೆನಿಸಿದ್ದರು. ತಿಕೋಣದ ವಿಷ್ಣುಪಂತ ಭತ್ತೆ ಅವರು ಸಂಗೀತಾಭಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಾಲಿಯರಾಗೆ ಹೋಗಿದ್ದು ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಫರಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವೆನಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಗಳು

ಗುಳ್ಳೆದಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಭೀಮರಾಯ ಪತ್ತಾರ ಅವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಬ್ಬ, ಗಾನಯೋಗಿ ಪಂಬಾಕ್ಷರಿ ಸಂಗೀತ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಂಗೀತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿರುವ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಅವರು ಗದಗದ ಖ್ಯಾತ ಪುಟ್ಟರಾಜ ಗವಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಾಭಾಸ ಮಾಡಿದವರು. ಆಗ ಇವರೊಂದಿಗೆ ವಿಜಾಪುರದರೇ ಆದ ಪ್ರಭುದೇವ ಸಾಲಿಮರ ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಭೀಮರಾಯ ಪತ್ತಾರ, ಚಂದ್ರಹಾಸ ಪತ್ತಾರ ಮುಂತಾದವರು

ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಾನಯೋಗಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಸಂಗೀತ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವು ಮುಂಬಿಯ ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಗಂಧರ್ವ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಗೀತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಆವಕಾಶವಿದೆ.

ಈ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಶ್ರೀಯಾಶೀಲರಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಣಿ ದಾಂಕೋ ಶಿರೂರ ಸುಮಂಗಲ ಗುಂಜಾರ್, ಸಂಗೀತ ಕಟ್ಟಿ, ಸುಮಿತ್ರಾ ಪತ್ನಾರ, ಶ್ರೀದೇವಿ ದುತ್ತರಿ, ವಿನಿಯಾ ಕುಬಸದ, ಶ್ರೀದೇವಿ ಹರಿದಾಸ, ಪ್ರಭಾವತಿ ಜಮುವಿಂಡಿ, ರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮರ, ಹಾಮೋನಿಯಂ ವಾದನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಗಣೇಶಪ್ರಭ ಹಳ್ಳಿ, ಸಂಗಪ್ಪ ಹಳಮನಿ, ತೆಬಲಾ ವಾದನದಲ್ಲಿ ಸಣಬಸಪ್ಪ ದಿಂಡಿ, ಯಮನಾರಪ್ಪ ಹೂಗಾರ, ಕ್ಷಾರಿನೆಟಿ, ವಾದನದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತಪ್ಪ ಬಜಂತಿ, ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ ಅವರ ಪ್ರತ್ಯ ಅಖಂಡೇಶ್ವರ ಪತ್ನಾರ ಅವರು ಗಾಯಕರಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪರಿ-ಫೆಬ್ರೂರಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನಯೋಗಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಗವಾಯಿಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತಾರಣೆಯು ಎರಡು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಪುಟ್ಟಿರಾಜ ಗವಾಯಿಗಳ ಆಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಂಗೀತ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಸ್ನಾಲ್ ಮಟ್ಟಿನ ನೆರವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ನಟರಾಜ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಲಯವು ಆರ್.ಎಚ್. ಮೋರೆ(ರಾಜ್) ಅವರಿಂದ ಗೈಡಲರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮೋರೆಯವರ ತಂಡೆ ಹುಳ್ಳಪ್ಪ ಮೋರೆ ಅವರು ಹಾಮೋನಿಯಂ ವಾದನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿದ್ದು, ತೋಟಪ್ಪ ಮಾಸ್ತರ ಎಂಬುವರಿಂದ ಕಲಿತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂಸ್ವಾನಿ ಸಂಗೀತಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಹಂಸನೂರ ನರಸಿಂಹ ಭಟ್ಕೋ ಅವರ ಶಿವ್ಯ ರಂಗಾಚಾರ ಜೋತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಆರ್.ಎಚ್. ಮೋರೆಯವರು ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರು. ಮೋರೆಯವರು ಖ್ಯಾತ ಮುದಂಗವಾದಕರಾದ ಹಡಪದ ಹಾಗೂ ಮುರನಾಳ ಸ್ವಾಮಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಒಡಗೊಡಿ ಗೈಡಂರಿಂದಲೇ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತೆಬಲ ಹಾಗೂ ಹಾಮೋನಿಯಂ ಕಲಿಸಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೋರೆಯವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ವೀಕ್ಷಣೆ ಗಾಯಕ ಡಿ.ಆರ್. ಪರ್ವತೀಕರ್, ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗುರು ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಸಾಧಿಯಾಗಿ ವಾದ್ಯ ನುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಅಲಹಾಬಾದ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, ಮುಂಬಿಯಿಂದ್ದಾಗಿ ಹಲವಾರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂ ಜನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ವೈಧಿಕ ಹಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕೇಶವ ಜೋತಿ ಮುದಂಗ ವಾದನದಲ್ಲಿ ಈಗಳೇ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದು, ಹಲವಾರು ಏಕವ್ಯಾಸಿ(ಸೋಲೋ) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಈರಪ್ಪ ವಿನ್ಯಾಸ್, ಸುಜಾತ ಕುಲಕರ್, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇಶಪಾಂಡ, ವೀಕ್ಷಣಾ ಮರ, ಭಾವನಾ ಪರ್ವತೀಕರ, ದೀಪ ಕಾಳಬದ, ಮನೋಜ ದೇಶಪಾಂಡ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಕೆ ದೇಶಪಾಂಡ, ಸುಜಾತ ದೇಸಾಯಿ, ಸುಮಂಗಲ ಹದಿ, ಮಾಮತೀಶ ಪತ್ನಾರ, ರವಿಮರ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯಾದ ದೀಪಾ ಕಾಳಬದ ಹತ್ತಾರು ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹಂತಿಕ ಹಂತಿ ಭರತನಾಟ್ ಪ್ರವೀಣೆಯೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಜನಪರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಂಜಲಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿದ್ದು ಹೆಸರಾತೆ ಕಲಾವಿದರು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೀಳಿಗಳ ತಾಲೂಕಿನ ಹರೇಕಲ್ಲಾನಲ್ಲಿ ಬಸಪ್ಪ ಮಾನಪ್ಪ ಹರೇಕಲ್ಲಾ(ರಾಜ್) ಅವರು ಗೈಡಲರಲ್ಲಿ ಕಾಳಿಕಾ ಸಂಗೀತ ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ತಂಡೆ ಮಾನಪ್ಪ ಅವರು ಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರಲ್ಲದೆ ಕಕ್ಷ ಚಂದ್ರ ದಾಸಪ್ಪ ಅವರು ಶ್ರೀಷ್ಟಿ ಹಾಮೋನಿಯಂ ವಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾ ಜನಾಂಗದವರಾದ ಬಸಪ್ಪನವರೂ ಚಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪಾರಿಜಾತದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಮುಗುಳೋಜ್ಞ ನಾಗಪ್ಪ

ಅವರಿಂದ ಹಾಮೋನಿಯಂ, ರಾವ್ ಸಾಹೇಬ್ ಗೊಡರಿಂದ ತಬಲಾವಾದನ ಹಾಗೂ ಸೀತಿಮನಿ ಬಾಬು ಸಾಹೇಬ್ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಚೇತ ಬಾಡಶಹಾ ಸಾಹೇಬ್ ಸರ್ವರಲಿ ಖಾನ್ ಅವರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿತರು. ಕೆಲಕಾಲ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿದ್ದು, ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ವಿಜಾಪುರದ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಮುಧೋಳಕರ, ಬುದ್ದ ಅವರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರು. ಬಸಪ್ಪ ಅವರು ಕೆಲಕಾಲ ಏ.ಎಿ. ದರಿಂಬಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಶಿಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತಾನ್ತಿ ನಂತರವೂ ತಮ್ಮದೇ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸಂಗೀತ ಚೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರಾದ ಭೀಮಸೇನ ಜೋಡಿ, ಪಟವರ್ಧನ ಬುವ, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರಿಗೆ ತಬಲ ಸಾಧಿ ನುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಗಾಧರಸ್ವಾಮಿ ಮಹಾಪುರವೇ ಮುರುನಾಳ ಮರ ಅವರ ಸಿತಾರ ವಾದನಕ್ಕೆ ಇಂಥಾನು ತಬಲ ಸಾಧಿ ನುಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯದ ಇತರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯುತರ ಸಂಗೀತ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾನ್, ಗಾನ ಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ ಕಲಾನಿಧಿ, ನಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲದೆ ವಿಜಾಪುರದ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಅವರಿಂದ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮಾಜದ ವರ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಸನ್ನಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಮರ ಮಾನ್ಯಗಳ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಗೌರವಿಸಿ ಸನ್ನಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸಪ್ಪ ಹಿರೇಕಲ್ ಅವರು ಈವರೆಗೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಿರಾದವರೆಂದರೆ, ಲತಾ ಜಹಗೀರ್ ದಾರ್, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸರಳಾಯ, ಶಾಂತಾಚಾಯಿ ಕಾತರಾಳ, ರಾಜಶ್ರೀ ಕುಲಕರ್ಮಣ, ತೆಗಮ್ಮೆ ಜಿಗಿಣಿ, ಭಾರತಿ ಕುಂದಣಾರ, ಸುರೇಶಾ ಪಂಡಿತ, ಸುವರ್ಣ ಹೆಚ್‌ಬುರ್, ಮೀರಾ ಕುಲಕರ್ಮಣ, ರಜನಿ ಪುರೋಹಿತ, ಪ್ರೇಮ ಕುಲಕರ್ಮಣ, ಅಂಜನಾ ದೇಶಪಾಂಡ, ಶ್ರೀದೇವಿ ಹರಿದಾಳ್, ರಾಜಶ್ರೀ ಪಂಕಸಾಲಿ, ವಿದ್ಯಾಜ್ಯೋತಿ, ಪರಿಮಳಾ ಕುಲಕರ್ಮಣ, ಉಮಾ ಮಲ್ಲಿ ಕಾಜರ್ನನ ಮರ, ಸುನಂದಾ ಮುಳಗುಂದ, ಜಗನಾಧ ಕಾಳೆ, ಶ್ರೀರಂಗ ಜೋತಿ ಅವರುಗಳು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿಯೂ, ತಬಲವಾದನದಲ್ಲಿ ಅಬ್ಜುಲ ಶ್ಯಾರಪ್ಪಾಜೆ, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಹರೇಕಲ್, ಸತೀತ ರುಬಿನ್, ಅರುಣ ಸೋಲಾಪುರಕರ್, ಶ್ರೀಪತಿ ಕಾಬಿಂಡಿಕಿ, ಮಹೇಶ ಸರಳಾಯ, ವೆಸಂತ ಗೋವಿಲೆ, ಸಿದ್ದು, ಪ್ರಭುಮಲ್ಲಿ ಕಾಜರ್ನನ ಮರ, ಶ್ರೀಧರ ಹರಿದಾಸ, ಇರಸಂಗಪ್ಪ, ಕುಂದಣಾರ, ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಹತ್ತೆರಿಕಾಳೆ, ಸುರೇಶಾ ಕುಂದಣಾರ, ಗಿರೀಶಾ ಹಿಫ್ಫಾರಿ, ಚಿದಾನಂದ ಬಡಿಗೇರ, ಪ್ರಶಾಂತ ಪಂಕಸಾಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಆಕಾಶವಾಣಿ ನಿಲಯ ಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಹೇಸರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಸಪ್ಪನವರ ಹಿರಿಯರನೇಕರು ಕರಕುಶಲ ಕಲೆಯಲ್ಲದೆ ನೈತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂಡೆ ಮಾನವುನವರು ತಬಲ ಪಟುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಸಹೋದರ ಚಂದ್ರಕಾಂತರವರು ಹಾಮೋನಿಯಂ ನುಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಬಸಪ್ಪನವರ ಮಗ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ತಬಲ ಪ್ರವೀಣನಾದರೆ ಅಳಿಯ ಮಾನವ್ಯ ಪತ್ತಾರ ಸಾ ಅವರು ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ಜಲತರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುಶಲಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕಿನ ನಂದಿಕೆಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಕೇಶವರಾವ್ ಧಿಟೆ(ಗೋಡ) ಅವರು ಚಿಕ್ಕ ವರ್ಯಸ್ವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ಹದಿನಾರನೇ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಕಂದಗಲ್ಲ ಹನುಮಂತರಾಯರು ಏಣಿ ಬಾಳಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾವಿದರ ನಾಟಕಮಂಡಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಹಾಮೋನಿಯಂ, ತಬಲ, ಹಾಗೂ ಕೊಳಲು ವಾದನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಶೆ, ಮ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಹುನಗುಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಗುಡೂರಿನಲ್ಲಿ, ನಂತರ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಪಾರಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಱಾಬ್ಜಾರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಗುರು ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ ಎರಡೂ ಕೈತ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರಯಶೀಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳಲು, ಸಿತಾರ, ತಬಲ, ತಂಬೂರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರೆ ವಾದ್ಯಗಳಾದ ಬೆಂಜೋ, ಹಿಟೇಲು, ಮೋಚಿಂಗಾ, ಜಲತರಂಗ, ಶಹನಾಯಿ,

ಹ್ಯಾರೋನೇಟ್‌ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಕೇಶವರಾವ್ ಧಿಟೆ ಅವರು ಪ್ರಶ್ನಾತ ಕಲಾವಿದರಾದ ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಹಾನಗಲ್, ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ್ ಮನಸೂರ್ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ಹೊರ ರಾಜ್ಯದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ, ಕೌಶಲ್ಯ ಹಾಗೂ ತಪಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯುತರು ರಾಜ್ಯದ ಹಲವಾರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿದೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಆಕಾಶವಾರೀಯಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಲವಾರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಜಾಪುರದ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯೂ ಧಿಟೆ ಅವರಿಗೆ ಸನ್ನಾನ ಮಾಡಿದೆ. ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಬಂಧುವರ್ಗದವರೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪರಿಷೇತರಿದ್ದು ಧಿಟೆ ಸಹೋದರರು ಎಂದೇ ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಹಾಡಿದ ರಾಘವೇಂದ್ರ ವೈಭವ ಧ್ವನಿ ಸುರುಳಿಯಾಗಿ ಹೊರಬಂದಿದೆ.

ಇಳಕಲ್ಲಿನ ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ಬಜಂತಿ ಅವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧವ್ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಲಯ ರಂಗಿನರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಗೀತ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅಶೀಲ ಭಾರತ ಗಂಧವ್ ಮಹಾಮಂಡಳಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಮೂರು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶೋತ್ರ ಸದಸ್ಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ಕಿರಿಯ ಸಂಗೀತ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಸತ್ಯರಿಸಿ, ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಜೇಷ್ಠ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಿವಾಚಾರ್ಯರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಪಂಚಾಕ್ಷರ ಗವಾಯಿಗಳ ಪೂಣಿ ಸ್ವರಣೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಹಾನಗಲ್, ಉಸ್ತಾದ್ ಬಾಲೇಶಾನ್ ಮುಂತಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಖ್ಯಾತಿಯ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರು ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಸೇವೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಚಾಲಕರಾದ ನಾರಾಯಣ ಆರ್. ವನಕಿ ಅವರು ವೈಶ್ರಿಯಿಂದ ವೈದ್ಯರಿಧ್ಯರೂ ಸಂಗೀತದ ಹಲವಾರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಿಸಿದ್ದು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಾಶವಾರೀಯ ಕಲಾವಿದರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪ

ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರೆತಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ನಿತ್ಯಾಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ಸುದಾವೆ ಮಣಿನ ಗೊಂಬೆಗಳೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಕೃಷ್ಣನ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಹಾರೋಗೇರಿ(ಅಥವ್ ತಾಲ್ವಾಕು) ಹಾಗೂ ಡೋಣಿ ನದಿ ದಂಡೆಯ ಮೇಲಿನ ಭೋರಿಗಿಯಲ್ಲಿ (ಇಂಡಿ ತಾಲ್ವಾಕು) ಇಂತಹ ಗೊಂಬೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಹಿರೇಕಲ್ಲಾನಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಹಚ್ಚಿದ ಮುಡಕ ತೊರುಗಳು, ಚಿಪ್ಪಿನ ಆಭರಣಗಳು, ಸುದಾವೆ ಮಣಿನ ಗೊಂಬೆಗಳು ಕಬ್ಬಿಣಾದ ಆಯುಧಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಬಿಳಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚಿಪ್ಪಿನ ಆಭರಣ, ಬಣ್ಣದ ಮುಡಕೆಗಳು ಸಿಕ್ಕಿವೆ. ನಂತರ ಕಾಲದ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದ ಭಾಯಾ ಸ್ಥಾಂಭ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನರೆಯ ಗುಲಬಗಾಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಂತೆ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಐಹೋಳೆಯ ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯದ ಅಡಿಪಾಯಗಳು ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವುದನ್ನು ವಿದ್ಯಾಂಶರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಂತರ ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಂತರ್ಗೊಂಡು, ಹಲವಾರು

ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮುಂದಿನ ಯಾವತ್ತೊಮ್ಮೆ ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಆದರ್ಶ ಮಾದರಿಯಾಗಿರುವುದು ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಹಾಕಾಟ, ಬಾದಾಮಿ, ಪಹೋಳೆ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲು, ಸಿದ್ದನೆಕೋಳ್ಳೆ, ಜಾಲಿಹಾಳೆ, ನಾಗನಾಥ ಕೋಳ್ಳೆ, ಸೂರ್ಯಭಾವಿ, ಮನಗುಂದ, ಬನಶಂಕರಿ, ಕೇಲೂರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಅಜಂತ, ಎಲ್ಮೈರೆ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಡರೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ರಚಿಸಿದೆ. ಬಾದಾಮಿ, ಪಹೋಳೆಯ ಜಿನಾಲಯ ಹಾಗೂ ರಾವಳ ಪಹಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಹಾ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ನಂತರ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ರಚಿಸಿದ ಬಿಡಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಬಾದಾಮಿ, ಪಹೋಳೆ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಾಂಧಾರ ಮಾದರಿಯ ಮೇಗುತ್ತಿ ಹುಟ್ಟುಮಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದುಗ್ಗಾ ಇತ್ತಾದಿ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರಂಧಾರ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಪ್ರಯ್ಯ, ಕೊಂತಿ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ಇತ್ತಾದಿ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ದುಗ್ಗಾ, ಸೂರ್ಯ, ತಾರಪ್ಪ, ಚಕ್ರಗುಡಿ, ಇತ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ರೇಖಾನಾಗರ ಶಿಖಿರಗಳನ್ನೂ ದುಗ್ಗಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಜಪ್ಪುಹ್ವಾಕಾರದ ಹಿಂಬದಿಯನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಲಾಡಖಾನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಸಭಾ ಮಂಡಪವಿದೆ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತರೆದ ಮುಖ ಮಂಟಪಲ್ಲದೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥ, ಮೇಲುಪ್ವರಿಗಳು ಕಾಣಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ದೇವಾಲಯಗಳೂ ಭೂಮಟ್ಟಿದಿಂದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಪ್ಪಾನದ ಮಟ್ಟೆಕ್ಕೆ ತಂದು ರಚಿಸಿದ್ದ ಕೆಲವು ಮಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಯೇ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವಂತಿದೆ. ಒಂದು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ಪಹೋಳೆಯ ಹಲವಾದು ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದ ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಗೆ ಇವು ಮಾದರಿ ಎನಿಸಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಭಾರತೀಯ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯ ತೊಟ್ಟೆಲು ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ರೇಖಾನಾಗರ, ಕದಂಬನಾಗರ ಶಿಖಿರಗಳು ಇರುವಂತೆ ದ್ವಾರಿತ ಶೈಲಿಯ ಗೋಪುರಗಳೂ ಇವೆ. ಚೌಕಾಕಾರದ ತಳವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಗಭ್ರಗುಡಿಯ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲ್ಬ್ಳಾಗೆದಲ್ಲಿ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಏರುತ್ತಾ ಹಲವಾರು ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಪದರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿರಿ, ಚೌಕ ಇಲ್ಲವೆ ಅಷ್ಟ ಕೋನಾಕಾರದ ಸ್ತಂಭಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದ್ವಾರಿತ ಶೈಲಿಯ ರಚನೆಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾಟದ ಬಾಣಾತಿ ಗುಡಿ, ಪಹೋಳೆಯ ರಾವಳಪಹಾಡಿ ಗುಡಿಯ ಬಳಿಯ ಚಿಕ್ಕ ದೇವಾಲಯ ಇತ್ತಾದಿಗಳು ಪ್ರಥಮ ರಚನೆಗಳು. ನಂತರ ಬಾದಾಮಿಯ ಮೇಗಣ ಹಾಗೂ ಕೆಳಗಣ ಶಿವಾಲಯ ಪಹೋಳೆಯ ಮೇಗುಡಿ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ, ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದವು ದ್ವಾರಿತ ಶೈಲಿಯ ಶಿಖಿರಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

ಬಿಡಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯ ಮೂರು ಬಾಗಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಸಮತಲದಿಂದ ಸ್ಪೃಹ ಉಬ್ಬಿದ, ಹೆಚ್ಚು ಉಬ್ಬಿದ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಬದಿಗಳಿಂದಲೂ ನೋಡಬಹುದಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗಭ್ರಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಶವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಜ್ಯೇಂ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು, ಬನಶಂಕರಿ, ದುಗ್ಗಾ ಇತ್ತಾದಿ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಅನಂತಶಯನನಂತಹ ವಿಷ್ಟು ರೂಪಗಳನ್ನು ಇನ್ನಿತರ ಹಲವಾರು ಬಿಡಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವು ಎಲ್ಲ ಬದಿಯಿಂದಲೂ ನೋಡುವಂತೆ ಕಡೆದಿರುವಂತಹವು.

ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಬ್ಬಿತ್ತಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಭಿತ್ತಿಯ ದೇವಕೋಷ್ಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಂತರ ದೇವಯದ ನಟರಾಜ, ಪರಮಾಸುದೇವ, ನರಸಿಂಹ, ವಿಷ್ಟು, ಜನ ಬಿಂಬಗಳು, ಪಹೋಳೆಯ ಜ್ಯೇಂ ಮುಂದಿರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ರಾವಳ ಪಹಾಡಿಯ ನಟರಾಜ ಇತ್ತಾದಿಗಳು ಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ವೇಚ್ಚಾ

ಆಕಾರವನ್ನು ಮೀರಿದ ರಚನೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳ ನಿಲುವು, ಸಂಯೋಜನೆ, ಮುಖ ಹಾಗೂ ಅಂಗಭಂಗಿಗಳ ಭಾವಗಳು ಹಿಡಿಮೆತ ವಸ್ತುಭರಣ, ನೀಳ ಸಪುರವಾದ ದೇಹ, ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮುನ್ನೆಲ್ಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಪೂ ಅವುಗಳದೇ ಆದ ಸರಳ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ದೇವಕೋಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ದುರ್ಗ, ಮಹಾಕೂಟ, ಕೇಲಾರು, ಪಾವನಾಥ, ವಿರೋಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರ ಭಿತ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಕರ್ಷಕವಾದ, ಹಲವು, ಶಾಲಾ, ತರಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಾಗಿಲುವಾಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಗಿಲ ಪಕ್ಷದ ಕಂಬಗಳಂತಹ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ದೇವ ದೇವಿಯರು ಇದ್ದು ಮೇಲೆರುತ್ತಾ ಹಲವಾರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಕ್ಷೆಗಳು ಸುಳಿಹು ಹೊಳಹುಗಳು (ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್) ಕಿರು ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ರುವ ವಾದ್ಯಗಾರರು ಹಾಗೂ ನರ್ತನಕಾರರುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಬಾಗಿಲುವಾಡದ ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಗರುಡನ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಿರುವುದುಂಬಿ. ಕಡಿಮೆ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಳ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಗೂ ಒಳ ಭಾವಣೆಯ ಮೇಲ್ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆಗಳ ಕಥಾನಕಗಳೇ ಆಧಿಕ. ನರ್ತನಕಾರರು ಹಾಗೂ ಕುಬ್ಜ ಯಕ್ಷರ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೋಡಿಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಾದಾಮಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ದೊರೆಯುವ ಲಜ್ಜಾಗಾರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚತವಾಗಿವೆ. ವಿವಸ್ತವಾಗಿ ಕಾಲು ಮಡಿಸಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಮಲವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೇಡು ಅಳತೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಹಾಕೂಟ, ಬಾದಾಮಿಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ(ಮೂಲತ ಇದು ನಾಗನಾಥಕೋಳದ್ದು)ಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜಾಲಿಹಾಳ, ಬೀಳಗಳಲ್ಲಾ, ಹುಟ್ಟು ಬಂಡಯ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪ ಸಿದ್ಧನಕೋಳದಲ್ಲಾ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವು ರಹಸ್ಯಮಾತಾಚರಣೆಯ ಪ್ರತೀಕದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ವಿಧಿಯ ಸಂಕೇತವಿರಬಹುದಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೇ ರೀತಿ ಉದ್ದಿಕ್ತನಾದ ನಗ್ನ ಶಿವನ ಉದ್ದ್ರೂಪ ರೇತೆತ್ತರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಹಾಕೂಟ ಕೇಲಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮಹಿಳೆರರನ್ನು ಒಂದೇ ಎಡ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ಬಾಗಿಗಂಬಂತ ತರಲಾಯಿತು. ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ.ಶ್ರೀ. ಐರಲ್ಲಿ ವಿಜಯಾದಿತ್ಯನ ತಾಯಿ ಶ್ರೀಕಂಟ ದೇವಾಲಯಪೂರಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಈ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯದ ಒಳ ಭಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಮುಯವಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಾನ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಕುಳಿತ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಂಯೋಜನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ರಚನೆಗಳು. ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ಈ ಬಗೆಯ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಗಳ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಉಳಿದಂತೆ ಕುಂದಗಿಯ ದೇವಾಲಯ, ಸೆಟ್ಟಿವ್ಯಾದೇವಾಲಯ, ಪಟ್ಟಿದಕಲ್ಲಿನ ಜ್ಯೇಂದ್ರನಾರಾಯಣ, ಹಳ್ಳೂರಿನ ಜ್ಯೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಪಾಹಳಾಯ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜೊಕಾಕಾರವಾದ, ಎತ್ತರದ, ದಪ್ಪನಾದ ಕಂಬಗಳು, ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಗೂ ಮೂರೆ ಹಾಕಿದಂತಹ ರಚನೆಗಳು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯ ಕಿರು ಆಕಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಂಬಗಳು ಮೇಲು ಭಾವಣೆಗೆ ಸೇರುವಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಗೆಯ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳಿಗೂ ಭಾವಣೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತಹ ಕುಬ್ಜಯಕ್ಷರು ಒಳ ಅಭಿವಾಹಾರ ಕಷ್ಠಸನದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಗಿಲುವಾಡದ ಇಕ್ಕೆಲದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪುಂಭಗಳು ಇವೇ ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಳುಕ್ಯರ ನಂತರದ ಕಾಲದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉತ್ತರದ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗವು ತದ್ವಾಡಿನಾಡು ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರದೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಲಚೋರ್ಯರು ಹಾಗೂ ಯಾದವರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ

ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಂ-ಗಂನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಬಾಳುಕ್ಕರ ಉ, ಕಲಚೋರ್ಯರ ಉ, ಯಾದವರ ಉ, ಹಾಗೂ ಇತರ ಮನತನಗಳ ಇಂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ವಾಡಿ ನಾಡಿನ ಬಗ್ಗೆ ತಲಸ್ಪರ್ರೀ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎಸ್.ಎ. ಕೊಪ್ಪ ಅವರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಸುಮಾರು ಇಂ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇಂದು ಉಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶ ಹೊಂದಿದರೆ ಉಳಿದವು ಭಗ್ಗಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅನೇಕವು ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಕಡ್ಡೆವಾಡದ ಸೋಮನಾಥ, ಚಟ್ಟರೆಕಯ(ಇಂದಿನ) ದತ್ತತ್ವತ್ರಯ, ಸಂಗಮದ ಬಳಿಯ ಹಾಗೂ ಇಂಗಳೆಶ್ವರದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಉಳಿದುಬಂದಿವೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಸರಳ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಹಚ್ಚು ಅಲಂಕಾರಗಳತ್ತ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೊರ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕೋಷ್ಟಕದಂತಹ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಅವ್ಯಾಳ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕರಣಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ ಮಂಟಪ, ನವರಂಗ, ಶುಕನಾಸಿ, ಗಭ್ರಗುಡಿಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಅಂಕಣಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಳಗಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲವೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಗಣಪತಿ, ಸವತ್ವಮಾತ್ರಿಕೆ, ಸೂರ್ಯ, ದುರ್ಗ, ಮೋದಲಾದ ಬಿಡಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇರುವುದುಂಟು. ಕಲ್ಯಾಣ ಬಾಳುಕ್ಕರ ಕಾಲದ ಶಿವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿಗೆ ಹಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬಂದಿದ್ದು ಗಭ್ರಗುಡಿಯ ಎದುರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುಸುವಂತಾಯಿತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎದುರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದುಂಟು. ದೃವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ಕದಂಬನಾಗರ ಗೋಪುರಗಳೇ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಗೋಪುರದ ಮುಂದೆ ಶುಕನಾಸ ಅಲಂಕಾರಯುತವಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಭಾರತಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಹಮದಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆಯಾದವು. ಬಹಮನ್ ಶಾಹಿಗಳ ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡುವ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ತಳೀಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಹಲವಾರು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರು. ಇಂದು ಕರಿಮುದ್ದೀನ್ ಮಸೀದಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಏರಡು ಅಂತಹ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಕಂಬಗಳು ಹಿಂದು ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಹೊಲುತ್ತವೆ. ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಲ್ಲವೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರೋಜ, ಗೋಲಗುಂಬಜ್, ಜಾಮಿಯ ಮಸೀದಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಉಲಿನ ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಟೆಯ ಭಾಗ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಬುಜುಗಳು ಹಾಗೂ ಆದರಲ್ಲಿಯ ಫರಂಗಿಗಳು ಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾದದ್ದು. ಉದ್ದ ಆಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬಧ್ಯವಾದ, ಹೊಬಳ್ಳಿ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಯುತ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ (ಕ್ಯಾಲಿಗ್ರಫಿ) ರಚಿಸಿರುವ ಆದರದೇ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಗುಮ್ಮಟ ಹೊಂದಿರುವ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರೋಜ ಕಟ್ಟಡವು ಏರಡನೇ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಸಮಾಧಿ ಮಂದಿರವಾಗಿದ್ದು ಆಗ್ರಹ ತಾಜಮಹಲ್‌ಗಿಂತ ಮುನ್ನಿನ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಡೀ ಕಟ್ಟಡ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲೇ ಆತ್ಮಂತ ಹಿರಿದಾದ ಗೋಮ್ಮಟ ಹೊಂದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುವಂತೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಸ್ತೃಯತೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿರುವ ಗೋಲಗುಮ್ಮಟದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಜಾಮಿಯ ಮಸೀದಿ ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ರಚನೆಯಿಂದಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಾತವಾಗಿದೆ. ಕುಮತಗಿಯ ಆಜುಕೊಳ, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕಾರಂಜಿ, ವಣಾಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶ್ವಾಂತಿ ಕೋಣಗಳೂ, ನವರಸಪುರದ ಕರ್ಮಾನು ಬಾಗಿಲುಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಇಡೀ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯ ನೂರಾರು

ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಗಳ ಪತನವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶ ಹೆಶ್ಟೀಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮರ ಹಾಗೂ ಗಾರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಡೆಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು ರಚಿತವಾದವು. ಬಿಟ್ಟಷ್ಟೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನೇ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದೆಂದು ಮೇಡೋಸ್ ಟೇಲರ್‌ನ ಸೂಚನೆಯಿಂತೆ ಕಲಾದಿಗಿಯಿಂದ ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಚೇರಿಯ ಸೇರಿದಂತೆ ಬಹುತೇಕ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳು ಈ ಬಗೆಯ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿದ ಹಳೆಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಜಮುಖಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮೂರು ಉಪ್ಪರಿಗಳು, ಪವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೋಣಗಳ ಅರಮನೆ ಅಥವಿಕ ವಾಸ್ತುವಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಬಹುದು. ಅರೆಶಿಲ್ಲೂ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಚೆಚ್ಚೆ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಒಣಂಗಣವನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪಿಗಳು

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆರು, ಎಳ್ಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾತೀಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಶಾಸನಗಳ ಪ್ರಕಾರ ತುಂಬಗಿಯ ಗಂಂಜರ ಸಿಂಗೋಜನ ಮಗ ಗಣಪೇಜ, ಕಲಕೇರಿಯ ಗಾಳಿಗಳ ಕಲ್ಲಾಣದ ರಾಯ ರೂಪಾರಿ ಬಲ್ಕೂಜ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚಿತವಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದರೆ ಪಟ್ಟಡಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಪಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಅನಿವಾರಿತಾಜಾರಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರ್ಯರು. ಶ್ರೀ ಗುಂಡ ಅನಿವಾರಿತಾಜ್ಯನು ಲೋಕೇಶ್ವರ (ಇಂದಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ) ದೇವಾಲಯ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಕ್ಷತಿಗಳಿಗೆ 'ಪೆಚೆರುಪು' ಎಂಬ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ತ್ರಿಭುವನಾಭಾರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿದರು. ಇದೇ ದೇವಾಲಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸರ್ವಸಿದ್ಧಿ ಆಚಾರಿ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು ಈತನಿಗೆ ಮೂರು ಬಾರಿ 'ಪೆಚೆರುಪು' ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಯಿತು. ಈತ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ ಪಿತಾಮಹನೆಂದೂ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭಾಷಿ ಎಂದೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈತನನ್ನು ಮೌರ್ಯಮಹಾರಾಜಾಮಣಿ ಎಂದೂ ತೆಂಕಣಿಸಿಯ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಎಂದೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ತೆಂಕಣ ದಿಸೆಯ ಎಂದರೆ ಆ ದೇವಾಲಯದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಸೂತ್ರಧಾರಿ ಈತ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬಹುಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದೇ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತರಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದ ಪುತ್ರನ್, ದಾಮೋದರ, ಬಲದೇವ ಹಾಗೂ 'ಈತನ ಮಗ' ತೆಗನ ಪರಿಸಾಗರ, ಬಹುಳೆಯ ಮತ್ತುಪ್ರಯು ಗುಡಿಯ ಉನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ನರಸೋಬ್ಬ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿದ್ದು ಈತ 'ಬೀಜ್ಞಾಡಿವಿದದ್ವ್ಯಾ' ರ ಶಿಷ್ಯನೆಂದೂ ಈತನಿಗೆ ದೇವಾಲಯದ ವಿಮಾನ ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದು, ಮೂರ್ತಿ (ರೂಪ) ಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪರಿಸೀತನಿದ್ದನೆಂದೂ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕಂಬಪ್ರಾಂದರ ಸ್ಥಾಲ ರೇಖೆ ಹಾಕಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಈತ ಗುಹಾಲಯಪ್ರೋಧನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬಯಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಗನಸೋಬ್ಬ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ನೀಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಕ್ರ.ಶ. ೧೦೯೦ರ ತಮದ್ದುಯ ಬಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಡಗಿಗಳಿಗೆ(ಹಸರು ಇಲ್ಲ). ಸಿಂದಗಿಯ ಕಡ್ಡವಾಡದ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಗಂಬಾರಲ್ಲಿ ಚೀಕೋರ್ಡಾರ ಮಾಡಿದ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಸೀತರಾದ ರಾಮೋಜಿ ಹಾಗೂ ಸಿಂಗೋಜರಿಗೆ, ವಿಜಾಪುರದ ಲೋಕರಾಶಿ

ದೇವರಿಂದ ಗಾಂಜಿರಲ್ಲಿ ರಾಮೋಜನಿಗೆ ದೇವಾಲಯವೊಂದರ ಜೀಕೋಡ್ದಾರ ಮಾಡಿದ್ದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಗೋಜನಿಗೆ ತೊದಲಬಗಿಯ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ, ಗಾಂಟಾರಲ್ಲಿ ಶಿಶಿರವಿಡಿಸಿ ಸುಣ್ಣ ಬಳಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ, ಈ ಮುಂತಾದವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ವಿಜಾಪುರದ ಕ್ರಿ.ಶ. ಗಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನವೊಂದು ಇಂದಿನ ಕರಿಮುದ್ದಿನ್ನು ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಆದರಲ್ಲಿ ಮಲಿಕ್-ಕ್ರಿ.ಮಿದೀನ ಮಹಿದೆ ನಿಮಾರ್ಕಾವನ್ನು ಶಾಲಾಪಾಠ್ಯಿಗರು(ಸಾಲೋಟಗಿರು) ರೇವಯ್ಯ ಎಂಬಾತ ಮಾಡಿದಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪರಂಪರೆ ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಈ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬಾದಾಮಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಬೀಳಿಗಳ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಉಳಿದು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ವಾಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರದ ಕಂಬಗಳು ಕಿಟಕಿ, ಬಾಗಿಲು, ತೊಲೆಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಡಗಿಗಳ ಕಾಶಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಿರಬಹುದು.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಇದೆ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬಂದ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಗುಂಡಪ್ಪ ಮಾಯಾಚಾರ್ ಅವರು ನಾಡಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತರುವ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬೀಳಿಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೆರಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಗಾಂಟಾರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮಾಯಾಚಾರ್ ಅವರು ಕೆಲವರ್ಷ ಬೇರೆ ವ್ಯತ್ಸ್ಥಿ ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಸರಸ್ವತಿ, ನಟರಾಜ, ಕೃಷ್ಣ, ಕಾಲಿಕಾ ಮಾತೆ ಮುಂತಾದ ದೇವಾನು ದೇವತೆಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲದೆ ಬಸವೆಶ್ವರ, ಅಕ್ಷಮುಹಾದೇವಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶರಣರ, ಗುರುಬಸವನ್ನಾಗಿ, ಇಂಜಲಸವಾಮಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಧು ಸಂತರ, ಗಾಂಥಿಯಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು, ಧರೀಣರು, ಜನಸೇವಾ ಕರ್ತರು ಮುಂತಾದವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲು ಅವರ ಆಳ್ಳತ್ತರದ ಇಲ್ಲವೆ ಎದೆ ಮಟ್ಟಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಉರಿ ಪ್ರಮುಖ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲು ಗ್ರಾಮ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಯೇಂದ್ರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದುಂಟು. ಶ್ರೀಯುತರು ಗಾಂಟಾರಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಾಚೀನ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುನ್ನೂರ ಮುವ್ವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮಾಯಾಚಾರ್ ಅವರು ಚಾಕುಕ್ಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ಮೂಲದಿಂದ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸತನ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಿಲ್ವ ಚೆಲನಶೀಲವಾಗಿದ್ದು ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಟಾರಲ್ಲಿ ಭೂವನ ಕಲಾಕಾರೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆಸಕ್ತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಇಂದು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ವಿಗ್ರಹ ರೂಪಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹಲವಾರು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲಾ ಕಂಬಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು 'ಲೇತ್ತಾ'ನಂತಹ ಉಪಕರಣವಿದೆ. ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಕುಲುಮೆ (ಕ್ರಿನ್) ಇತ್ಯಾದಿಗಳವೆ. ಇಡೀ ಕಾರ್ಯಗಾರ ವಿಶಾಲವಾದ ಅವರಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಲಾ ಹಾಗೂ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗೆ ಬೇಕಿರುವಂತಹ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

ಮಾಯಾಚಾರ್ ಅವರಿಗೆ ಗಾಂಟಾರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ತಲರಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ. ಕಾರಣ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನವೋದಯ ಸಂಘದಿಂದ ಇಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಶ್ರಿಭೂವನಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನುರಿತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿರುವಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ

ನೀಡುವ ಗಣಕರ ಜಕ್ಕಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಸಂದಿದೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಿತಿಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಗಣಪತರಲ್ಲಿ ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಅರ್ವಿಸಲಾಯಿತು. ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸನ್ಮಾನಗಳಾಗಿದ್ದು ತಿಲ್ಪ ಶೀರೋಮಣಿ, ಹಾಂಡಿತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದ, ಅಭಿನವ ಜಕ್ಕಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಇವರ ಒಂನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಶಸ್ತಾನವೊಂದನ್ನು ಸಾಫಿಸಿ ವರ್ಷಾಂಪ್ರತಿ ಅವರ ಸಮಾಜದವರಿಗೆ ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಚಾರ್ಯರ ಮಕ್ಕಳೂ ತಿಲ್ಪ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಿದ್ದು ಮಗ ಏರೇಶ ಆಧುನಿಕ ತಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಪು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯೇಜ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ, ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಏರೇಶ ಅವರು ಕೆಲವು ಪಾರಿಶೋಷಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿಯೆಂದರೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಮಾಯಾಚಾರ್ಯ. ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗೇಶ್ವರ ತಿಲ್ಪಕಲಾ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಗಣಪತರಲ್ಲಿ ಅರಂಭಿಸಿದ್ದು ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲದೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನಾಯಕರ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರ, ಗುರು ಮಹಾತ್ಮರುಗಳ ತಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಷ್ಟ ತಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಿಯವ ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು ರಥದ ತಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಗಣಪತರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ವಾಣಿಜ್ಯ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ತಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪತ್ರ, ಹಾಗೂ ಗಣಕರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪತ್ರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ತಿಲ್ಪ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಲೇತಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಆಧುನಿಕ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ್ದು ತಿಲ್ಪ ಕಲೆಯ ರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ದೇವಿಪ್ರಸಾದ ಹಾಗೂ ಏರೇಶ ಅವರುಗಳೂ ತಿಲ್ಪ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬೀಳಿಗಳ ತಾಲೂಕಿನ ಲೋಕಾಪುರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿಂಗಪ್ಪ ಹೊಳೆ ಬಸಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಲೋಕೇಶ್ವರ ತಿಲ್ಪಕಲಾನಿಲಯ ಸಾಫಿಸಿ ದೇವಾನು ದೇವತೆಗಳ ತಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೇ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ, ಗಂಟೆ ಹಾಗೂ ಸರಪಳಿಗಳನ್ನೂ, ಗಾಜಿನ ಬಾಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮಂಟಪವನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿರುವುದು ಇವರ ಕರಕುಶಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಲೋಕಾಪುರದ ಭೀಮರಾಯಪ್ಪ ಶಂಕರಪ್ಪ ಮಾಯಾಚಾರ್ಯ ಅವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಿಲ್ಪಗಳಾಗಿದ್ದು ಇಪ್ಪತ್ತೆಡಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮರದ ತೆರುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ತಿಲ್ಪಕಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಫಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಲಾ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಮಗ ಮನೋಹರ ಮಾಯಾಚಾರ್ಯ ಸಹ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದು ಕಾಷ್ಟ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರುಗಳಲ್ಲದೆ ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ನಾಗರಿಕ ಅವರು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕರಕುಶಲ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಿದ್ದು ಬ್ಯಾಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲಕಿ, ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿ ಆಭರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಹೊಳೆ ಬಳಿಯ ತಾಳಿಕೆರಿಯ ದೇವೇದಿಪ್ಪ ನಿಂಗಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರ ಅವರು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ತಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹುನಗುಂದದ ಕರಡಿ ಗ್ರಾಮದ ಎ.ಪಿ. ಅಂಗಡಿ ಅವರು ಸಾಬುನು ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ತಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ತಿಲ್ಪಕಲಾ ಕಲಾವಿದರು

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾದ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಮಾಯಾಚಾರಿ: ರಮಾನಂದ ನಿವಾಸ ಮಣ್ಣಾರ ಕಾಲನಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ರೋಡ್, ವಿಜಾಪುರ. ಹಣ್ಣುಬಿ ದೇವೇಂದ್ರಪ್ಪ ಪತ್ತಾರ್: ಸಾರವಾಡ.

ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಮಳಯಪ್ಪ ಬಡಿಗೇರಿ: ಸುಳ್ಳು, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು. ರಾಮದಾಸ್ ಮಾರುತಿ ಧೋರಾತೆ: ಇಂಚೆಗೇರಿ ಮದ, ಇಂಡಿ. ಎಂ.ಬಿ. ಮಾಯಾಚಾರಿ: ಹೊನೆಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಕೇಂದ್ರ, ಲೋಕಾಪುರ. ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಮಹಾರುದ್ರಪ್ಪ ಪತ್ತಾರಿ: ಕಮತಗಿ, ಹುನಗುಂದ ತಾಲೂಕು. ಮಹಾದೇವಪ್ಪ, ಶಿಲ್ಪಿಗಳು: ಕಲಾದಿಗಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ತಾಲೂಕು. ನಿರಪಾದಿ ಬಡಿಗೇರಿ: ಬಾಗಲಕೋಟೆ. ಸುಖ್ಯಾಣಿ ಶ್ರೀಶೈಲ ಬಡಿಗೇರಿ: ಮದರಖಿಂಡಿ, ಜಮ್ಮಂಡಿ ತಾಲೂಕು. ನಾಗರಾಜ ರಾಮಚೆಂದ್ರ, ಯರಕದ: ಮುಖ್ಯಾ ರಸ್ತೆ ಗೂಡುರ, ಹುನಗುಂದ ತಾಲೂಕು. ಚನ್ನಗಾಡ ಹನುಮಂತರಾಯ ಪಾಟೀಲ: ಗುಣಕಿ, ವಿಚಾಪುರ ಕಾಳಿಪ್ಪ ಉಕ್ಕುಣಿ ಬಡಿಗೇರಿ: ವಂದಾಲ, ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕು. ಬಸವರಾಜ ಅವಿಂಡಪ್ಪ ಮಾಯಾಚಾರಿ ಯಾಂಕೆಪ್ಪ ಅವಿಂಡಪ್ಪ ಮಾಯಾಚಾರಿ: ವಡವಡಿ, ಬಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ ತಾಲೂಕು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ

ಒಳಂರಲ್ಲಿ ವಿಚಾಪುರಕ್ಕೆ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅನೇಕ ಬಿಡಿ ಶಿಲ್ಪ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಇರಿಸಲು ಜೀಮ್ಪ್ ಬರ್ಗೆಸ್, ಹನ್ನಿ ಕೆಸಿನ್ ಅವರುಗಳು ಗ್ರಾಫರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಈಗಿರುವ ಗೋಲ್‌ಗುಂಬಜ ಬಳಿಯ ನಬ್ಬಿರ್ ಖಾಸೆಗೆ ಬದಲಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆರನೇ ಶತಮಾನದ ಮಂಗಳೇಶನ ಬೃಹತ್ ಕಂಬಶಾಸನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಆಳಿದ ರಾಜರ ಕಾಲದ ಅನೇಕ ಶಿಲ್ಪ, ಶಾಸನ, ಏರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲದೆ ನಾಣ್ಯಗಳು, ರತ್ನಗಂಬಳಗಳು, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆಗಳು, ಆಭರಣ, ಆಯುಧಗಳು, ರಾಜರ, ರಾಜವಂಶದವರ, ಸೂಭಿ ಹಾಗೂ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು, ವರ್ಣಮಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಹಳೆಯ ವಿಚಾಪುರ ಶಹರದ ನಕ್ಷೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿದೆ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಥಿರಂಗಿಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಎರಡು ಅಂತಸ್ತುಗಳಿಳ್ಳ ಕಟ್ಟಿದಕ್ಕೆ ನೆಲಮಾಳಿಗೆ ಸಹ ಇದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಕಟ್ಟಿದೆ ಹೊರಬದಿಯಲ್ಲಿ ಏಳನೇ ಶತಮಾನದ್ದೆಂದು ಉಂಟಿಸಲಾದ ಚೌಕಾಕಾರದ, ಭಗ್ನಿ ಕಂಬವೊಂದನ್ನು ಇರಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅದು ಆರೆ ಕಿಳ್ಳು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪತ್ತಿಕೋಡ್ಯಮು

ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪತ್ತಿಕೋಡ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ದಾವಿಲೆ, ವಿವರಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಕಲಾದಗಿಯಿಂದ ಗ್ರಾಫರಲ್ಲಿಯೇ 'ಹತೆಚ್ಚು' ಎಂಬ ಮರಾತಿ ಪತ್ತಿಕೆ ಹೊರಬರುತ್ತಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ವೆದಲಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕನ್ನಡ ಪತ್ತಿಕೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶತಮಾನ ಕಂಡ ಪತ್ತಿಕೆಗಳು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಇದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಕನಾಟಕ ವ್ಯಭವ' ವಿಚಾಪುರದ್ವಾಗಿದ್ದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ ತರುವಂತಹದ್ವಾಗಿದೆ. ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ೧೯೧೯.೧೯೨೦ ಇರಾಫರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪತ್ತಿಕೆ ಹೆಲವಾರು ಸಂಪಾದಕರಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಶತಮಾನ ಕಾಣುವ ಒಂದರಿಂದ ವರ್ಷಗಳ ಮುನ್ನ ಸ್ಥಗಿತಗೊಂಡಿತು. ಏಡ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮಾಧ್ಯಮವಲ್ಲದೆ ಸರ್ಕಾರದ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಎಲ್ಲ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳು ಮರಾತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಅವಜ್ಞೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಸರ್ಕಾರ ಅರ್ಜಿ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು ಅಂದಿನ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೆಲಕ್ಕೂರ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಕೆಲವು ಮೇಲಿನ ದಜ್ಞಯ ಗುಮಾಸ್ತರು ಕೂಡಿ 'ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯ' ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಂತೆಯೇ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರ ಕೇಸರಿ ಪತ್ತಿಕೆಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಅರಿವಿಗಾಗಿ 'ಕನಾಟಕ ವ್ಯಭವ' ಪತ್ತಿಕೆಯನ್ನು ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಜನ ಕೊಡಿಕೊಂಡು ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಹಾಗೂ ಪತ್ತಿಕೆಗಳನ್ನು

ಆರಂಭಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರೆಂದು ಅಣ್ಣಾಜಿ ಗೋಪಾಳ ಜೋರಾಪುರಕರ ಹಾಗೂ ಗುಂಡೇರಾವ್ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಮಣಿಂದರೆ ಅವರ ಹೆಸರು ದೂರೆಯತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ೧೯೦೯ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಜನ ಹಂಡಿದಾರರು (ಶೇರ್ ಹೋಲ್ಡ್ರ್‌ನ್) ಇದ್ದಂತೆಯೂ ಹಾಯಿದೆ ಶೀರ್ (ಕಂಪನಿ ಆಕ್ರ್) ಮೂಲಕ ನಿಯಮಿತ(ಲಿಮಿಟೆಡ್) ಅಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ಗುಂಡೇರಾವ್ ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣಾಜಿ ಅವರು ಚಾಲಕ ಮತ್ತು ಮಾಲಿಕರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುದ್ರಣಾಲಯದೊಂದಿಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತೇ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜನ ಸಂಪಾದಕರಾದರು. ೧೯೦೯ರಲ್ಲಿ ಜಯರಾವ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ೧೯೧೨ರಲ್ಲಿ ರಂಗರಾವ ತಿಳಿಗೋಳ್, ಕೆಲದಿನಗಳ ನಂತರ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು, ಅವರು ಜ್ಯೇಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ (ಎಂದರೆ ೧೯೨೪ರಲ್ಲಿ) ಹಣಮಂತರಾವ್ ಕೌಜಲಗಿ ಅವರುಗಳು ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ನಂತರ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಹಾಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಂಡ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು ೧೯೨೫ರವರೆಗೆ ಎಂದರೆ ಅವರು ಸಂಯುಕ್ತ ಕನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರಿಗೆ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಮುಂದೆ ಏ.ಬಿ. ನಾಯಕ್, ಟಿ.ಕೆ. ನಾಯಕ್ ಅವರುಗಳೂ ನಂತರ ಮೊಹರೆ ಅವರ ಮತ್ತು ಖಾದ ಎಸ್.ಎಚ್. ನಾಯಕ್ ಹಾಗೂ ಎಸ್.ಎಚ್. ನಾಯಕರು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ೧೯೨೫ರಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾದ ಎಸ್.ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರಿಗೆ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ಹಾಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಕ್ರೊನ್ ಆರ್ಥ ಆಕಾರದ ನಾಲ್ಕು ಪುಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಪ್ರತಿ ಶನಿವಾರ ಸಂಚೇ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಒಂದು ಆಜ್ ಬೆಲೆ ಇತ್ತು.

೧೦ದು ಪತ್ರಿಕೆ ಸ್ಥಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಮುದ್ರಣಾಲಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಎಸ್.ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರು ಸುಮಾರು ನೂರು ವರ್ಷದ ಅನೇಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ರಚ್ಯಿಸಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಾ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಆಗುಹೋಗುಗಳು, ವ್ಯಾಧೀನ ಭಾವಯ ಬಳಕೆ, ಲೇಖಕರ ಬಳಗ್, ಇಂದಿನ ವಿಶಾಲ ಕನಾಟಕದಾಧ್ಯಂತ ಇದ್ದ ಚಂದಾದಾರರ ವಿವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಮಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೊದಲ ಬವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೋಲನದ ಕಾಲವಾಗಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರುಗಳು ಉಗ್ರ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಥಮ ವರದಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ವಿಶಾಲ ಕನಾಟಕದ ಕನಸು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಕನಾಟಕ ಜನತೆ ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ೧೯೧೧ರಲ್ಲಿ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಗೋವಿಂದ ಪ್ರೇಗಳು ಪ್ರಾಸ ತ್ಯಜಿಸಿ ಕವಿತೆ ಬರದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ ಬೆಕೋ ಬೇಡಪೋ ಎಂದು ವರ್ಷಗಳ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಚೆ ನಡೆದಿದ್ದು, ಗೋವಿಂದ ಪ್ರೇಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಂದಿನ ಶ್ವಾತನಾಮ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಚಚೆ ನಡೆಸಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಹಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದರೆ ಆರಂಭ ಕಾಲದಿಂದಲೂ (೧೯೨೫ರಿಂದ) ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರತಂದಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಶ್ವಾತನಾದ ಕೇರಳ ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರ 'ಇಂದಿರೆ' ದೈನಿಕವಾಗಿ ಮೊದಲು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು ೧೯೨೫ರಲ್ಲಿ, ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರೇ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದರು. ಬಂಕಿಂಬಂದ್ರ ಚಚೆ ಅವರ ಮೃತ್ಯಾಲಿನಿಯ ಅನುವಾದವಲ್ಲಿ ದೇ ರಾಜ ತೊಡರಮಲ್ಲ, ವ್ಯಕ್ತಧಾರಿಣೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋಂದು ಮದ ಇಳಿಂದ ವರ್ಷಾಚರಣೆ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ೧೯೨೫ರಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಗ 'ಕನಾಟಕ ವ್ಯಾಪವ' ಕುರಿತು ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಲಾರ ಕುಲಕೋಂದ ಅವರು ಬಿಕ್ಕೆ ಪುಸ್ತಕೋಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು ಎಸ್.ಎಸ್. ಪಾಟೀಲರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಹರಿಹರ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕಾ ವ್ಯವಸಾಯ ಅರಂಭಿಸಿದ್ದೇ 'ಕನಾಟಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಪದ' ಉಪಸಂಪಾದಕರಾಗಿ. ದೇವರ ಹಿಷ್ಪರಿಗಿಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರು (೧೯೨೨-೧೯೨೩) ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಉಪಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಹರಿತವಾದ ಲೇಖನಗಳಿಂದಾಗಿ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಸರ್ಕಾರದ ಅವಕ್ಷಪೆಗೆ ತಾವೂ ಪತ್ರರಾಗಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮುಧ್ಯಭಾಷಾಲಯಗಳೂ ಒಳಗೊಗುವಂತಾಯಿತು. ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲಕ್ಕರ್ನಾನ ವಿರುದ್ಧ ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲೇಖನಪೋಂಡಕ್ಕೆ ಎರಡು ವರ್ಷ ಶಿಕ್ಷೆ ಹಾಗೂ ಸಾಮಿರ ರೂ. ದಂಡ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷೆಯ ನಂತರ ಕನಾಟಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಪದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಾಣ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರಲ್ಲದೆ ಕನಾಟಕ ಪತ್ರಕರ್ತರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಫಿಸಿ ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಬಾಗಲಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಾಗಳ ಪರಿಪತ್ತನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಮೊಹರೆಯವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಕ್ರೋಹಾವಾದ ಪತ್ರಗಳಿಂದ ವೆಂದು ಅವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ಸರೇಮನೆ ಶಿಕ್ಷೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಜೈಲಿನಿಂದ ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಯುಕ್ತ ಕನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಹೋಗುವಂತಾಯಿತು. ನಂತರ ಸಂಯುಕ್ತ ಕನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆ ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ ಹುಬ್ಬಳಿಗೆ ಹೋದದ್ದು. ಕರ್ಮವೀರ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರಬರುವಂತಾದುದು, ಈ ಎಲ್ಲದರ ಹಿಂದೆ ಮೂಲತಃ ವಿಜಾಪುರದವರಾದ ಮೊಹರೆ ಹಣಮಂತರಾಯರ ಶ್ರಮ, ದೂರದೃಷ್ಟಿ, ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಜಾಪುರದ ನಂತರ ಕನಾಟಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಪದ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದ್ದ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಬೇರೆಯದೇ ಇದ್ದಂತೆ 'ಕನಾಟಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಪ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದ್ದ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಬೇರೆಯದೇ ಇದ್ದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸಾಗೃತಿಸಿದ್ದು ಲ್ಲದೆ, ಕೆಲವು ಬೇರೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಪಾದಕರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮರು ಮುದ್ರಿಸಿ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗೊಗುವಂತಾಯಿತು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂದೋಲನ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡದ ಏಳಿಗಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ದುಡಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮುಶ್ಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿಯೆಂದರೆ ಮಂಗಳವೇಡ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್ ಅವರು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದವರಾಗಿದ್ದ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಕಾರಣಾತಕರದಿಂದ ಬಾಗಲಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ನಲೆಸಿದ ಮಂಗಳವೇಡೆಯವರು ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಡ ನವಚೀವನ' ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮುದ್ರಾ ಮಂದಿರವನ್ನು ಅರಂಭಿಸಿದರು. ಗಾಂಧಿಜಿಯವರ ನವಚೀವನ ಹಾಗೂ ಯಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾಗಳಲ್ಲಿಯ ಬರಹಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಂಧಿಜಿ ಅವರ ಬಂಧನವಾಗಿ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ನಿಂತಾಗ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಸ್ವಿಗಿತಗೊಂಡಿತು. ಮುಂದೆ ಕನಾಟಕತ್ವದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಗೊಂಡು ೧೯೨೨ರಲ್ಲಿ 'ಕನ್ನಡಿಗೆ' ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಬಾಗಲಕೋಟಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. 'ಎದ್ದರೆ ಕನ್ನಡ ಕುಳಿತರೆ ಕನ್ನಡ ನುಡಿದರೆ ಕನ್ನಡವು' ಎಂದು ಅರಂಭವಾಗುವ ಸರ್ಗರವಿಯ ಪದ್ದವನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಶಿರೋಲೇಖಿವಾಗಿ ಬಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಹಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಪಾದಕರು ಜನಜನಿತರಾದರು. ಕನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕರು ಇದಕ್ಕೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಕನ್ನಡಿಗೆ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಸಹ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ತಾವು ಸ್ವಾತಿತ್ವಗೊಂಡು ಚೆಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತರೆ 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ಸ್ವಾತಿತ್ವಗಳಲ್ಲಿ' ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಚೆ ಗಾಂಧಿರಲ್ಲಿ ಇದು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ತಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ತರಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವೇಡೆಯವರು ಚೆಳವಳಿಯ ಸಂಬಂಧ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಿದ್ದು ಭಾಗವಹಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತರೆ 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ ಸ್ವಾತಿತ್ವಗಳಲ್ಲಿ' ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾಚೆ ಗಾಂಧಿರಲ್ಲಿ ಇದು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ತಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ತರಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವೇಡೆಯವರು ಚೆಳವಳಿಯ ಸಂಬಂಧ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಿದ್ದು ಮಜುಂದಾರ್ ಬಳವಂತರಾವ್ ಅವರು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದರು. ಪ.ವಿ. ಕುಲಕರ್ನ್ ಕೇರಳ ಅವರು

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರದ ಅಜ್ಞೆಯಂತೆ ಜುಲೈ ೧೯೬೦ರಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ (೧೯೬೦) ವಿಜಾಪುರದಿಂದ ಸ.ಒ. ಮಿಚೆ ಅವರು 'ಉದಯ' ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತಂದರು. (ಕೆಲಕಾಲ ಅದು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು) ನಂತರ ಇದು ೧೯೬೫ರಲ್ಲಿ ಗುಲಬಗಾಗೆ ವರ್ಗಾವಣಗೊಂಡಿತು. ಅಂತಹೀ ಯಲಗುರ್ವರಾವ್ ಧಾರವಡಕರ್ ಅವರು 'ನವಭಾರತ' ಎಂಬ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕವನ್ನು ಬಾಗೆಲಕೋಚೆಯಿಂದ ತಂದು ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತಾದ್ಯಂತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಚೆಳುವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಗ್ರಹಿತಿಗಳಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಸತ್ಯಗ್ರಹಿಗಳು ಇವ್ಯಾಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರೇವಣ ಪಡೆಯುವಂತಾಯಿತು.

ಒನ್ವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಆಲಮಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮಪೋಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಹಡೆಕರ್ ಮಂಜಪ್ರ(ಗಳಳಿ-ಗಳು) ಅವರೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತಿಲಕರ ಕೇಸರಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ಸಾರುವಂತೆ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ 'ಧನುಧರ್ಮ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೆಲಕಾಲ ಡಾವಣಗರೆಯಿಂದ ಹೊರತಂದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೭೨ರಲ್ಲಿ ಆಲಮಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಆಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯಪೋಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ೧೯೭೨ರಲ್ಲಿ 'ಶಾದಿ ವಿಜಯ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ರಂಗರಾವ್ ದಿವಾಕರರೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದು ಖಾದಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವದೇಶಿ ಪಸ್ತ್ರುಗಳ ಮಹತ್ವ ತೀಳಿಸುವ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ನಂತರ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಯೋಗ' ಎಂಬ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದರು. ಆಂದಿಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆ ಇದಾಗಿತ್ತಂದೂ ಆದರೆ ಚಂದಾದಾರರ ಕೊರತೆಯಿಂದಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ ಮಂಜಷ್ಟಿನವರೇ ಒಂದೆಡೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಉದ್ಯೋಗ' ಪತ್ರಿಕೆಯು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾವಲಂಬನಯ ಬಗ್ಗೆ ರಚನಾತ್ಮಕ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗ, ಕರಕುಲಕಲೆಗಳು ಹೇಗೆ ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿದ್ದವು ಮತ್ತು ೩೦ಗ್ರಾಷರ ಆಗಮನದ ನಂತರ ಅವು ಹೇಗೆ ದುರ್ದಾಶಿಸಿ ಈಡಾದವು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ದೇಶಿಯ ಒಕ್ಕಲಕನ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಮನಗಾಣಿಸುವಂತಹ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮದ್ದೆ ಜುಲೈ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳವೇದೇಯವರ 'ಕನ್ನಡಿಗೆ' ನಿಭಾಂಧಿಸಿದಾಗ ಹಡೆಕರ್ ಅವರು 'ಬಹಿಷ್ಕಾರ' ಎಂಬ ಗುಪ್ತ ಕನ್ನಡ ಬುಲೆಟಿನ್ ಆರಂಭಿಸಿ ಸುಗುಣೇಂದ್ರ, ಕೆರೂರಿಗೆ ನಡೆಸಲು ಕೊಟ್ಟಿರು. ನಂತರ ಹಡೆಕರ್ ಅವರು ೧೯೬೯ರ ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಶರಣ ಸಂದೇಶ' ಎಂಬ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಏರಿಶ್ವನ್ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜಾಗ್ರತ್ತಿ ಉಂಟುಮಾಡಲು ಹಾಗೂ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಸರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ ಪತ್ರಿಕೆ ಇದಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸುಧಿಫ್ರಾಷ್ವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದಿನ ಉಳಿದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ವಿವರಗಳೇ ಅಧಿಕವಿರತಿದ್ದು, ಸಮಾಜದ ಅನಿಪ್ತಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಮೇಲು, ಕೀಳು ಭಾವನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಳಜಿ ಇಲ್ಲವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕಾರಣ ಬಸವ, ಬುದ್ಧ, ಗಾಂಧಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾಪುರುಷರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಳಿಸಿ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಜಾಗ್ರತ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದೇ ಶರಣಸಂದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅದರೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಿಜಿ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ಆಂದೋಳನ ಕುರಿತು ಲೇಖನಗಳಿದ್ದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗಾಂಧಿಯವರ ನಿಲುವನ್ನು ಟೀಕಿಸಿರುವುದುಂಟು. ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಹಡೆಕರ್ ಅವರು ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುವರೆಗೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಹೊರಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಬಿಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ (೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ) ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ಅಂತ ಇದ್ದ ಮುಂಬಯಿ

ಕನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕ ಪ್ರಸಾರವುಳ್ಳ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಏರ್ಶೈವ್ ಮತ್ತೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸ್ತುತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಒಹು ವಿವರವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸುವಂತಾಗಿದ್ದು ಶರಣರ ಸಮಾಜೋದ್ಧಾರ ಹಾಗೂ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸರಿಸುವಂತಾಯಿತು.

ಇದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ(ಗಳಳಿಂ-ಗಳಳಿ) ಅವರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಅನೇಕ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಅವರ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದು ವಚನ ಹಿತಾಮಹರೆಂದೇ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು ಇಂಡಿಯಾ ಹಿತಚಿಂತಕೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು ತೆರೆದು ಇಂಡಿಯ ಘೆಬುವರಿಯಿಂದ 'ಶಿವಾನುಭವ' ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕೆಲಕಾಲ ನಂತರ ಇದು ದ್ವೈಮಾಸಿಕವಾಗಿ ನಂತರ ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಶಿವಾನುಭವ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಚನ, ಹಾಡು ಮತ್ತು ಶಿವಶರಣರ ಕುರಿತಾದ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಪಾದಕೀಯವಲ್ಲದೆ, ಗ್ರಂಥ ವಿಮರ್ಶಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಲೇಖನಗಳು ಸಮಾಜ, ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇನ್ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಚನಕಾರರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿದರು. ಘೆಬುವರಿ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆದು ವರ್ಷಗಳು ತುಂಬಿದಾಗ ಬೆಳ್ಳಿಹಬ್ಬಿದ ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಹೊರತಂದರು. 'ಶಿವಾನುಭವ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಉಳಿಯಬಹುದೆಂದು 'ಶಿವಾನುಭವ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ' ಆರಂಭಿಸಿ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಆ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ವಚನಗಳ ಕರಿಣ ಶಭ್ದಗಳ ಅಥವ ವಿವರಗಳಾಗಿ ಶಿವಾನುಭವ ಶಬ್ದಕೋಣ ಎಂಬ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ನಿಘಂಟನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಒಳೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಇತ್ತಾದರೂ ಚಂದಾದಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಂಂತ್ರಿತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಪತ್ರಿಕೆ ಇಂಡಿಯರವರಿಗೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿತ್ತಿತ್ತು.

ಅಂದಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಜ್ಯಾಲಂತ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ವಿಶಾಲ ಕನಾಟಕದ ಅವಶ್ಯಕತೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸ್ವಮನ್ ಕರ್ಮಿವನ್ನಾಗೆ ಕನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಿದ್ದು ಆ ಕುರಿತು ಜನಸಾಗ್ರಹಿ ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಶರ್ಮಿಸಿದವು. ಹೊಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅಂತರೆ ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು ಸಹ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರೇಂದೇ 'ನವ ಕನಾಟಕ' ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅಕ್ಷರ್ವೀಬರ್ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆರಂಭದ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ದೇಯೋದೇಶಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಇದರಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಂಚ್ಚಿಳವು ಬಹು ವಿಶದವಾಗಿ ವಾಚಕರ ಮುಂದೆ ಇಡಲ್ಪಡುವುದು. ಸರ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕವು ಮುಂದುವರಿದು ನವಕನಾಟಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದೇ ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುಖ್ಯ ಧೈಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಜೀಡ್ಯೋಗಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನಾಟಕ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆಗಳೂ ಇವೆ. ಪತ್ರಿಕೆ ಇಂಡಿಯರವರಿಗೂ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದು ಬಲದೇವ ವರ್ಮ ಅವರು ನಂತರದ ಸಂಪಾದಕರಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹೊರಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ವಿವಿಧ ಮೂಲಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂತುದೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ತರುಣ ಸಂಘದವರು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಚೋದ' ಎಂಬ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಸಚಿತ್ರ ಭಾರತ' ಹಾಗೂ ಇಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಶುಭೋದಯ'

ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಬಿಟ್ಟರ ವಿರುದ್ಧ ಹರಿತವಾದ ಟೀಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರ ಸಂಜೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಗ್ಗಳಿದ್ದು ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರು ಪ್ರಾಗ್ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಸಾರ ೧೧೦೦ ಇತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತಿ ಸತ್ಯಕಾಮರು ೧೯೪೪ರಲ್ಲಿ ಕೇಶವಶರ್ಮ ಅವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡದಿಂದ 'ಶ್ರೀ' ಎಂಬ ಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಬಸವರಲ್ಲಾಣ, ಗದಗ್ಗಳಿಂದ 'ಕಲ್ಬಿ' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದಲ್ಲಿದೆ ಕೆಲಕಾಲ ಸಂಯುಕ್ತ ಕನಾಟಕದ ಉಪಸಂಪಾದಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಏ.ಬಿ. ನಾಯಕರು ೧೯೪೪ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದಿಂದ 'ಸಂದರ್ಭನ್' ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಅರಂಭಿಸಿದ್ದು ೧೯೪೪ರಲ್ಲಿ ಅದು ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಗುರುವಾರ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಅರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಇ ಪ್ರಸ್ತು ಹಾಗೂ ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದ ಏಳು ರೂಪಾಯಿಗಳಿದ್ದವು. ಬಿ.ಕೆ. ನಾಗರ ಅವರು, ಅನ್ನಾಯ, ಅನೀತಿಗಳನ್ನು ಖಂಡಸಲೆಂದೇ ೧೯೪೪ರಲ್ಲಿ 'ನಿಭಾಯ' ಎಂಬ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅರಂಭಿಸಿದ್ದು ಅದು ಇಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿ ವರ್ಷಗಳು ನಡೆಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಳಿದ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಇಂದಿನ ವಿಶಾಲ ಕನಾಟಕವಾಗುವವರೆಗೆ ಬಂದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ನೀಡಿದೆ. ಬಂಧನಾಳದ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ 'ಅನುಭವ ಮಂಬಿಪ', ಮಾತೆಮಹಾದೇವಿಯವರ 'ಕಲ್ಲಾಣ ಕಿರಣ', ಸಂಗಮೇಶರ 'ಬಾಲಭಾರತಿ', ಜಯತಿಥಾರಾಚಾರ್ಯ ಮಳಗಿಯವರ 'ಶ್ರೀ ಸುಧಾ' (ಸಂಸ್ಕೃತ) ಪತ್ರಿಕೆಗಳೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾಗಿವೆ.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಹೊರಬಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಉರು	ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹಸರು	ಅವಧಿ	ಅರಂಭವಾದ ವರ್ಷ	ಸಂಪಾದಕರು
೧	೨	೩	೪	೫
ವಿಜಾಪುರ	ಕನಾಟಕ ಭಾವಾ ಸೇವಕ	ಮೂ/ಮಾ	೧೯೪೪	ಶೇಷಗಿರಿ ಕೋನ್ನಿರ ಎಚ್. ಸಾಗರ
ಬಾಗಲಕೋಟಿ	ಚಂದ್ರಿಕಾ	ಮೂ	೧೯೪೬	ಕರುಂ ರಾಘವಭಟ್
ಒಸವನ ಬಾಗೇವಾಡಿ	ನೀಲಕಂಠ ವಿಜಯ	ಮೂ	೧೯೮೦	ವೀರಪ್ಪ ಶಾಸ್ತಿ ದುಂಡಪ್ಪ
ಜುಮನಾಳ	ಬೃಹತ್ ಜ್ಯೋತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವರ್ತ್ಯವ	ಮೂ ಮೂ	೧೯೮೦ ೧೯೮೧	ಸಿ. ನಾಗಾಶಾಸ್ತಿ ಸಿ. ನಾಗಾಶಾಸ್ತಿ
ಬಾಗಲಕೋಟಿ	ಕನ್ನಡ ನಿಬಂಧಮಾಲೆ	ಮಾ/ಮಾ	೧೯೮೯	--
ವಿಜಾಪುರ	ನೀನೆನ್ ಭಾರತ	ಪಾ	೧೯೭೭	ರಾ.ಯ. ಧಾರವಾಡಕರ
ಬಾಗಲಕೋಟಿ, ಹುಬ್ಬಳಿ	ದ್ವೀಪದಂದುಬಿ	ಮೂ	೧೯೭೯	ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಕಟೀಗೆರಿ
ಬಬಲೆಶ್ವರ	ಪ್ರಜಾಮಿತ್ರ	ದಿ	೧೯೭೬	ಚಿ.ಸಿ. ಪುರಾಣಕೆ, ಎಸ್.ಎ. ಗುಡಕಟ್ಟಿ
ವಿಜಾಪುರ	ಮುಂದಾಳು	ಪಾ	೧೯೭೬-೭೭	ವಿ.ಎಸ್. ಗುಡಕಂಟಿ
ಒನತಂಕರಿ	ಒನತಂಕರಿ	ಮೂ	೧೯೭೨	--
ಬಬಲೆಶ್ವರ	ನವಚೀವನ	ಮೂ	೧೯೭೪	ಚಿ.ಸಿ. ಪುರಾಣಕೆ

ಂ	ಉ	ಇ	ಇ	ಇ
ವಿಚಾಪುರ	ಕನಾಟಕ ನವಚೀವನ	ಮಾ	೧೯೭೮	ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟು, ಬಿ.ಸಿ. ವೃತ್ತಾಂತಕೆ
ಇಳಕಲ್‌ (ಧಾರವಾಡ)	ಚೈಕನ್ಸ್	ಮಾ	೧೯೭೯	ಶಿವಶಂಕರ ರಾವ್
ಬಾಗಲಕೋಟೆ	ವೀರಪ್ರಭ	ವಾ	೧೯೭೪	ಮಲ್ಲಿ ಕಾಜುನ ಹಾದಲಗಿ
ವಿಚಾಪುರ	ನಿಶಿಲ ಕನಾಟಕ ಅಯುವ್ಯೇದ	ತ್ರೈಮಾ	೧೯೭೮	ಎ. ಅನಂತಾಚಾರ್ಯ
ರಬಕವಿ	ಪ್ರಗತಿ	ವಾ/ಪ	೧೯೭೫	ಜ.ವಿ. ದಖ್ವಾಪುರ, ವಿ.ಕೆ. ಕುಲಕರ್ನ
ಜಮವಿಂಡಿ	ಹರುಕ್ಕೆತ್ತು	ವಾ	೧೯೭೨- ೭೩	ಬಾಬುರೆಡ್ಡಿ ವಿ. ತಂಗಳ್, ಮ.ಕೊ ಕಟ್ಟನೂರ್
ವಿಚಾಪುರ, ಬಂಗಳೂರು	ಮುಕ್ಕಣ್ಣ	ಮಾ	೧೯೭೨	ಆರ್. ಕುಲಕರ್ನ
ಬಾದಾಮಿ	ಸುಕುಮಾರ	ಮಾ	೧೯೭೦	ಜ.ವಿ. ಉಮಾಪತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿ
ವಿಚಾಪುರ, ಗಡಗ	ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ	ಮಾ	೧೯೭೧	ಟಿ.ಕೆ. ನಾಯಕ್
ಬಾಗಲಕೋಟೆ, ಹೊಸಪೇಟೆ	ನಾಗರೀಕ	ದ್ವಯಮಾ	೧೯೭೫	ಬಿ.ಎಚ್. ಹೊಂಬಾಳಿ
ಹುನಗುಂದ	ಬಾಲ ಸಾಹಿತ್ಯ	ಮಾ	೧೯೭೬	--
ವಿಚಾಪುರ	ಶರಣ ಮಾರ್ಗ	ತ್ರೈಮಾ	೧೯೭೬	ಎಸ್.ಎಲ್. ಬರಗೂರು

ದಿ=ದಿನ, ವಾ= ವಾರ, ಪಾ= ಪಾಶ್ಚಿಮ, ಮಾ= ಮಾಸ, ದ್ವ್ಯಾಮಾ= ದ್ವ್ಯಾಮಾಸ, ತ್ರೈಮಾ= ತ್ರೈಮಾಸ ಪತ್ರಿ.

ಮೇಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಾರುಗಳು ಇರುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಒಂದಡೆ ಆರಂಭವಾಗಿ ನಂತರ ಸ್ಥಳ ಬದಲಾವಣೆಯಾದುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟುಯವರು ೧೯೭೧ರಲ್ಲಿ ‘ನವ ಕನಾಟಕ’ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಒಂದಾರಲ್ಲಿ ‘ಕನಾಟಕ ನವಚೀವನ’ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳೇ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಎಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹೀ ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ‘ನಿಶಿಲ ಕನಾಟಕ ಅಯುವ್ಯೇದ’ ಹಾಗೂ ‘ಧನ್ಯಾಂತರಿ’ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆದ್ಯ (ಎ) ಅನಂತಾಚಾರ್ಯರು ಆರಂಭಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಪಾದಕರು, ವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಪತ್ರಿಕೆಯ ವಿಷಯ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೂ ಅಥವಾ ಒಂದೆಯೋ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದ್ದು.

ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತಾಲುಕು ಮಟ್ಟದ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುನಗುಂದದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಮಾವೇಶವೊಂದನ್ನು ಹೊಂಡಿತ್ತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ೧೦೦ ಹೆಚ್ಚು ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪತ್ರಿಕಾ ಲೇಖಕರ ಬಗ್ಗೆ ಕೈಪಡಿಯೋಂದನ್ನು ಹೊರತಂದಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೈಡಿದೆ. ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ೨೨ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಮಾಹಿತಿ ಅಪ್ಪಾಣಿವೆಂಬ ಸೂಚನೆಯೂ ಇದೆ. ಅದರಂತೆ:

೧. ಒಸವನೆ-ಭಾಗೇವಾಡಿ: ಬಸವನಾಡು, ಕ್ರಾಂತಿದರ್ಶಿ, ಬಸವಪ್ಪಾದಿ.
೨. ಭಾದಾಮಿ: ಗುಳೀದಗುಡ್ಡದ ಗುಡುಗು, ಬಡಿದ ಸಿಡಿಲು, ವೀರಪುಲಕೇಶಿ ವಾಣಿ, ಸತತ ಸಂಶೋಧನೆ, ವನವಾಲಿನಿ.
೩. ಭಾಗಲಕೋಟೆ: ನಾಡನುಡಿ, ಶ್ರವಣ, ನಾಗರಿಕ, ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ, ವಿದ್ಯಮಾನ, ಸಮಾಜವೀರ, ಭವ್ಯಭಾರತ, ಪಬ್ಲಿಕ್ ಫೇಲ್, ಸಚೀವ ಕನಾಟಕ, ನಾಡಿನ ಗಿರಿ, ಪ್ರಗತಿರಂಗ, ದೊರ್ಣಾಪುರ ವಾರ್ತೆ, ಧನಾಧನ್ಯ, ದೇಸಾಯಿ ವಾರ್ತೆ, ಮುತ್ತಾದ್ವಿ, ಹೊಸ ಹುರುಪು, ಭಾಗಲಕೋಟೆ ನಗರ ಸಂಚಾರ, ಕನಾಟಕ ಜಾಗೃತಿ, ಸಂಖ್ಯಾತಕ, ಅಮರ ಭಾರತಿ, ಸುವಾರ್ತಾ, ಭಾಗಲಕೋಟೆ ವಾರ್ತೆ, ಚುಕ್ಕಿಚಂದ್ರಾಮ, ಭಾನುಮತಿ, ಶ್ರೀರಾಮ, DISTRICT TIMES.
೪. ಬೀಳಗಿ:
೫. ಹುನಗುಂದ:
೬. ಇಂಡಿ:
೭. ಜಮಬಂಡಿ:
೮. ಮುಧೋಳೆ:
೯. ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ:
೧೦. ಸಿಂದಗಿ:
೧೧. ವಿಜಾಪುರ:
- ಹುಣ್ಣಿ, ತರುಣ ಜಗತ್ತು
- ಬೆಳವಲ ಸುದ್ದಿ, ಬರಗಾಲ, ಕ್ರಾಂತಿವಾಣಿ
- ಅಗ್ನಿ ಅಂಶುತ್
- ಕುರುಕ್ಕೇತ್ರ, ಸಾಧಕ, ಕೃಷ್ಣಾತೀರ, ಶ್ರೀದಳ, ತಾಯಿ ಜೀವ, ಧಡಲ್ ಬಾಜಿ, ವಿಕ್ರಾಂತ ಭಾರತ, ಜನಮತರಂಗ, ಜುಗುನು, ಪ್ರಜಾಭಿಮಾನಿ, ದಲಿತ ಸೈನಿಕ.
- ಕಣ್ಣಾರಿನ ಶೋಧನೆ, ದ್ರಾವಿಡ ಭಾರತ
- ದಳಪತಿ, ಮುದ್ದೇಬಿಹಾಳ ಟ್ಯೂಮ್ಸ್, ವೀರೇಶವಾಣಿ
- ಓ ಶಿವಾ, ಸಿಂದಗಿ ವಾಣಿ, ಸೂರ್ಯಕ್ರಾಂತಿ, ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಸಂಖಾರ.
- ಸಮೀಪದರ್ಶಿ, ವೀರವಾಣಿ, ರಾಜಮಾರ್ಗ, ಸತ್ಯಕಾಮ, ವಿಮೋಳನಾ ವಾಮಿ, ರವಿವಾಣಿ, ಸಂದರ್ಭನ, ಜೀವಂತಗೋರಿ, ಕನ್ನಡ ಕೋಗಿಲೆ, ಧರ್ಮತಾತ್ರಾ, ಭೀಕರ, ಉದಯ, ಅಗ್ನಿ ತುಷಾರ, ತೆಂಕನಗಾಳಿ, ರಣರಂಗ, ಕನಾಟಕ ವೈಭವ.

ಜಿಲ್ಲಾ ವಾತಾ ಇಲಾಖೆ ನೀಡಿದ ಗ್ರಾಮರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ವಿವರಗಳೊಂದಿಗೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ನೀಡಿದೆ.

ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಹೆಸರು	ಸಂಪಾದಕರು	ಸ್ಥಳ
೧	೨	೩
ಉದಯ	ಜೆ. ಎಸ್. ಮಿಚೆ	ವಿಜಾಪುರ
ರಾಜಮಾರ್ಗ	ಪ. ವ್ಯಾ. ಮಮದಾಪುರ	ವಿಜಾಪುರ
ವಿಜಾಪುರ ವಾತಾ	ಎಸ್. ಎಸ್. ಬಿದರಿ	ವಿಜಾಪುರ
ವೀರವಾಣಿ	ಗಣೇಶ ನಾಗರಾಣ	ವಿಜಾಪುರ
ಕನ್ನಡ ಕೋಗಿಲೆ	ಬಿ.ಸಿ. ಕುಲಕರ್ನಿ	ವಿಜಾಪುರ

೧	೨	೩
ಥಮಾತ್ತು	ಆರ್.ಎಸ್. ಗಡಂಚಿ	ವಿಜಾಪುರ
ರಣರಂಗ	ಎಂ.ಜಿ. ಸಾರವಾಡ	ವಿಜಾಪುರ
ತೆಂಕಣಾಳಿ	ಎ.ಜಿ. ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ ಮಠ	ವಿಜಾಪುರ
ಶಾಂತಿಮಾರ್ಗ	ಸಿದ್ದಾಂತ ಮಸಳಿ	ವಿಜಾಪುರ
ಸಂದರ್ಭನ	ಗೋಪಾಲ ನಾಯಕ	ವಿಜಾಪುರ
ಕನಾಟಕ ಹೆರಾಲ್	ಶಿವಾನಂದ ಸಿ.ಬಳ್ಳಾಲ	ವಿಜಾಪುರ
ಸ್ವಂಗ್ ಇಂಡಿಯಾ	ಕೆ.ಜಿ. ರಾಠೋಡ	ವಿಜಾಪುರ
ಸತ್ಯಕಾಮ	ಪಿ.ಎಂ. ಮಣಾರ	ವಿಜಾಪುರ
ಕನ್ನಡ ದೀಪ	ಕೆ.ಕೆ. ಕುಲಕರ್ನಿ	ವಿಜಾಪುರ
ನಿಂಗೇಶ ಪತ್ರಿಕೆ	ನಿಂಗೇಶ ಕೊಂಡಗೋಳಿ	ವಿಜಾಪುರ
ಭೀಕರ	ಯಲ್ಲಾಷ್ಟ ನಾಗರಾಣ	ವಿಜಾಪುರ
ಯುಗದೀಪ	ಶಹೀದ ಧಾರವಾಡಕರ	ವಿಜಾಪುರ
ಕ್ರಾಂತಿಧ್ವನಿ	ಡಿ.ಡಿ. ಸೂರೀಗೋಂಡ	ವಿಜಾಪುರ
ನಾಗರಿಕ	ಶೈಕುಮಾರ ಶರೂರ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ನಾಡನುಡಿ	ರಾಮ ಮನಗೋಳಿ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ಸಮಾಜ ವೀರ	ಎನ್.ಎಚ್. ಶಾಲಗಾರ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ಸತ್ಯಶ್ರಯ	ಪ್ರಕಾಶ ಚ. ಜಿಗಿಂಸ್	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ವಿದ್ಯಮಾನ	ಕೆ.ಎಂ. ಕಳ್ಳಗುಡ್	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ಶ್ರವಣ	ಸಿ.ಎನ್. ಜಿಗಿಂಸ್	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ಅಮರಭಾರತಿ	ಪ್ರಕಾಶ ಡಿ. ಬಾಳಕ್ಷನಪರ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ
ಹುಣ್ಣಿ	ಶಂಕರ ಹು. ಚಲವಾದಿ	ಬೀಳಗಿ
ಜಗನ್ನ	ಹೃದರ ಅಲಿ ನದಾಫಾ	ಜಮ್ಮಿಂದಿ

ಸರ್ಕಾರ್ ಮತ್ತು ಸಿನಿಮಾ

ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲದನ್ನಿಂಬಹುದಾದ ಸರ್ಕಾರ್ ಕಂಪನಿಯೋಂದು ಆರಂಭವಾದುದು ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ. ಮೂಲತಃ ಕೊಂಕಣಿ ತೀರ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಸಾಂಗ್ಲಿಯ ಪಟವರ್ಧನರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಜಮಾವಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ವೋರೋಹಂತ ನರಸಿಂಹ ಭತ್ತೆ ಅವರಿಗೆ ಅಶ್ವವಿದ್ಯೆ ಕರಗತವಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ವಿಷ್ಣುವಂತ ಭತ್ತೆ ಅವರು ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸುವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಲಿಯರೋನಿಂದ ಕಲಿತು ಬಂದಿದ್ದರು. ವಿದೇಶೀಯನೊಬ್ಬನಿಂದ ಪಂಥಾಹ್ಯಾನವನ್ನು ಸ್ಪೀಕರಿಸಿ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪಳಗಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ಸರ್ಕಾರ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಟಪಾಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರೇಗೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಂದು ವ್ಯಾಪ್ಸಿತ ರೂಪ ನೀಡಿ ಗಿಡಗಳಾರಲ್ಲಿ 'ನ್ಯೂ ಇಂಡಿಯನ್ ಸರ್ಕಾರ್' ಎಂಬ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದರು. ಇವರ ಸಹೋದರ ಕಾಶೀನಾಥರು ತಿಕೋಟಿದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಹಾಸ್ರ ಮೋ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ವಿಷ್ಣುವಂತರು ತಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರ್ ಕಂಪನಿಯೋಂದಿಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಿಯನ್ನು ತೊರದರು. ಕಾಶೀನಾಥರು ಆ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದ ಸರ್ಕಾರ್ ಕಂಪನಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಬಂದು ಅಂದಾಜಿನಂತೆ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೆಡು ವಿದೇಶೀ ಕಲಾವಿದರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ೫೦೦ ಕಲಾವಿದರಿದ್ದರು. ಕುದುರೆ ಹುಲಿ, ಸಿಂಹಗಳ ಆಟಗಳೊಂದಿಗೆ ಜೋಕಾಲಿ, ಅಂಗ ಸಾಧನೆ, ಭಾರ ಹೊರುವ ಸಾಹಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಸೇರಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು. ಲೋಕಮಾನ್ಯ ತಿಲಕರು ಕಾಶೀನಾಥರ ನಿಕಟ ಏತ್ತರಾಗಿದ್ದು, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾಂದೋಳನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಗತ ದೇಶಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ್ ಕಂಪನಿ ಸುರಕ್ಷಿತ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾಪಿಸುವು ಆಗಿತ್ತು. ಕಾಶೀನಾಥರು ಕಂಪನಿಯೋಂದಿಗೆ ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ ದೇಶ ವಿದೇಶ ಸಂಚಾರ ಕೈಗೊಂಡರು. ಸಿಂಹಗಳ, ಬರ್ಮಾ, ಚೀನ, ಹಾಂಕಾಂಗಾಗಳಲ್ಲಿದೆ ಅಮೆರಿಕೀಯಲ್ಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದರು. ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ ಕಾಶೀನಾಥರ ನಿಧನ ನಂತರ ಕಂಪನಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ನಡೆಯಿದೇ ಹೋದರೂ ಆ ವೇಗಿಗೆ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಕಾಶೀನಾಥರ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ದತ್ತೋಷಂತರು ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಕೆಲಕಾಲ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರು.

ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ಕಾರ್ ಸ್ಥಗಿತವಾದ ನಂತರ ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ 'ನರಸಿಂಹ ಧಿಯೇಟರ್' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಯೋಂದನ್ನು ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದರು. ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣ, ಸುಭೂತ್ಯನಾಯ್ಯ, ನಾಗೀಂದ್ರಾವ್, ಬಾಲಗಂಥವ್ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಗಣರೂ ಅಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ನಂತರ ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ ರಂಗ ಮಂದಿರವನ್ನು ಸಿನಿಮಾ (ಮೂಕಿ) ಧಿಯೇಟರ್ ಆಗಿಯೂ ಮರುವರುಷ (ಗಳಣಂ) ವಾಕಿ ಧಿಯೇಟರ್ ಆಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಇಂದಿನ 'ಶ್ರೀಪುರ ಸುಂದರೀ' ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರ. ವಿಜಾಪುರ ಶಹರದ ಇನ್ನಿತರ ಹಳೆಯ ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಗಳಿಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ದೇವಾಲಯದ ಎದುರಿಗೆ ಇದ್ದ 'ಲಕ್ಷ್ಮಿ' ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರ ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ 'ಜಯತ್ರೀ' ಗಳಣಂ ರಲ್ಲಿ 'ಡ್ರೀಂ ಲ್ಯಾಂಡ್' ಗಳಲ್ಲಿದೆ ಅಮೀರ್ ಅಲಂಕಾರಾಗಳು ಹಳೆಯ ಮಂದಿರಗಳು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುಸಿದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣಗಳು ಹಳೆಯ ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಗಳು. ಜಮಾವಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಸುವರ್ಣ' ಚಿತ್ರಮಂದಿರ ಮೊದಲು ನಾಟಕ ಮಂದಿರವಾಗಿದ್ದು ನಂತರ ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರವಾಯಿತು. (ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದೆ.)

ಚಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಕಲಾವಿದರು ಚಲನ ಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲಾವಿದ ಅಮೀರ ಜಾನ್ ಕನಾರ್ಚಿಕ ಅವರು ಹಲವಾರು ಚಲನ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಗಾಯನ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಡಿಯ ವಣಕುದುರಿಯವರಾದ ಬಿ. ಶಾಂತಾರಾಮ್ ಅವರು ಮುಂಬಯಿಯ ಹಿಂದಿ ಚಲನ ಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಂತ

ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಷ್ಟ ನಟರಾಗಿದ್ದ ಹಂಡಿಗನೂರು ಸಿದ್ಧಾಮಪ್ಪ ಅವರು 'ಚಂದ್ರಹಾಸ' ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಪಿಭಿರ್ವಿಯ ಪಾತ್ರ, ಹಹಿಸಿದ್ದ ಚಿತ್ರ, ಬಿಡುಗಡೆಯ ಮುನ್ನವೇ ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಕಲಾವಿದ ಎಸ್.ಡಿ. ಅಂಕಲಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಭುವನೇಶ್ವರಿ ಆರ್ಮ್' ನಿಂದ 'ಸೂನೆ ತಂದ ಸೌಭಾಗ್ಯ', 'ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಸವಾಲ್' ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರ ತಂದರು. ಜಿ.ಎಸ್. ಹನ್ನೆರಡು ಮತ್ತ ಅವರು 'ಮಹಾತಪ್ಪಿಗೆ' ಸಂಭಾಷಣೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲಾ ತಂಡಗಳ ಖ್ಯಾತ ನಾಮರಾಗಿರುವ ಅಶೋಕ ಬಾದರದಿನ್ನಿಂದ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ತಾವರಗೇರಿ ಅವರುಗಳೂ ಸಿನಿಮಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲದೆ ಧ್ಯಾವರಾಜ ದೇಶಪಾಂಡ ಅವರು ದೂರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ನಟನೆ, ನಿರ್ದೇಶನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಇಂಡಿಯ ಹಾಳಗುರುಕಿಯವರಾದ ಸುನಿಲ್ ಕುಮಾರ್ ದೇಸಾಯಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಚಲನಚಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಪಮವಾದ ಕಾಣಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಮೊದಲ ಚಿತ್ರ, 'ತರ್ಕ'ದ ನಂತರ 'ಉತ್ಕೃಷ್ಟ', 'ನಿಷ್ಕಾರ್ಷ', 'ಸಂಘಾರ್ಷ', 'ನಮ್ಮೂರಿ ಮಂದಾರ ಹೂವೆ', 'ಪ್ರೇಮರಾಗ ಹಾಡು ಗೆಳತಿ', 'ಪ್ರತ್ಯುಥ್ರ'ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಂದು 'ಬೆಳದಿಂಗಳ ಬಾಲೆ' ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. 'ಸ್ವರ್ಣ' ತಯಾರಿಕೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂಡಿತರಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯವರೇ ಆದ ಸಂಜೀವ ಕುಲಕರ್ಮಣ ಅವರು ನಟ, ನಿರ್ದೇಶಕ, ಕಥೆಗಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಗ.ಗಳ.ಗಣಾ ರಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಖಾಯಂ, ಅರೆಮಾಯಂ ಹಾಗೂ ಸಂಚಾರಿ ಚಿತ್ರ, ಮಂದಿರಗಳಿಂದ ವೆ.

ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು	ಸ್ಥಳ	ಚಿತ್ರಮಂದಿರಗಳು	ಸ್ಥಳ
೦	೨	೦	೨
ಸಂಗಮೇಶ್ವರ	ಅಮೃನಗದ	ಅಲಂಕಾರ್	ಒಸವನಬಾಗೇವಾಡಿ
ಲಕ್ಷ್ಮೀ	ಅಮೃನಗದ	ವಿನಾಯಕ	ಬೀಳಿಗಿ
ರಾಜ್ಯಕುಮಾರ್	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	ಶ್ರೀನಿವಾಸ್	ಬೀಳಿಗಿ
ಲಕ್ಷ್ಮೀ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	ಕುಮಾರೇಶ್ವರ್	ಬಾದಾಮಿ
ವಾಸವಿ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	ಜಯಶ್ರೀ	ವಿಜಾಪುರ
ತರ್ಕ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	ಅಮೀರ್	ವಿಜಾಪುರ
ಕೃಷ್ಣ	ಬಾಗಲಕೋಟೆ	ಡ್ರೆಮ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್	ವಿಜಾಪುರ
ಗುರುರಾಘವೇಂದ್ರ	ಬೇಲಾರು	ಶ್ರೀಪುರ ಸುಂದರಿ	ವಿಜಾಪುರ
ಶ್ರಂಗಾರ	ಬನಹಟ್ಟಿ	ಲಕ್ಷ್ಮೀ	ವಿಜಾಪುರ
ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ	ಬನಹಟ್ಟಿ	ಅಲಂಕಾರ್	ವಿಜಾಪುರ
ಆರುಣ	ಬನಹಟ್ಟಿ	ಸಂಗಮೇಶ್ವರ	ಚಡಕಣ
ವೃಭವಾ	ಬನಹಟ್ಟಿ	ಬನಕರೆ	ದೇವರಹಿಪ್ಪರಿ
ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ	ಒಸವನಬಾಗೇವಾಡಿ	ಅಂಕತ	ಗುಳೀದಗುಡ್ಡ

ಒ	೨	೩	೪
ಸ್ವರ್ನಿಕಾ	ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ	ಶ್ರೀನಿವಾಸ	ಲೋಕಾಪುರ
ಶ್ರೇತ್ರಿ	ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ	ಭುವನೇಶ್ವರಿ	ಮೊರಟಗಿ
ಗುಲಾಬ್	ಗುಳೇದಗುಡ್ಡ	ಶಿವಕಲ್ಯಾಣ	ಮುಧೋಳ
ಮಹಾತ್ಮೆ	ಗುಡೂರು	ಗೋಕುಲ	ಮುಧೋಳ
ಹುಲ್ಲೆಶ್ವರ್	ಗುಡೂರು	ರಾಘ್ವವೇಂದ್ರ	ಮುಧೋಳ
ಶಕ್ತಿ	ಗಲಗಲಿ	ಗಿರಿಜಾ ಶಂಕರ್	ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳ
ಮಾರುತಿ	ಹೂವಿನಕಿಷ್ಟಪುರಿ	ಲಕ್ಷ್ಮಿ	ಮುದ್ದೆಬಿಹಾಳ
ಮೆಹಬೂಬ್	ಹುನಗುಂದ	ವೀರೇಶ್	ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ
ವಂಕಟೇಶ್ವರ	ಹುನಗುಂದ	ಅಸ್ತ್ರಿ	ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ
ನಾರಾಯಣ	ಇಳಕಲ್ರೂ	ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ	ಮಹಾಲಿಂಗಪುರ
ಮಹಾಂತೇಶ	ಇಳಕಲ್ರೂ	ರಘುವೀರ್	ನಾಲತವಾಡ
ಶ್ರೀನಿವಾಸ	ಇಳಕಲ್ರೂ	ಶ್ರೀನಿವಾಸ	ರಬಕವಿ
ಓಂಕಾರ್	ಇಳಕಲ್ರೂ	ಗಜಾನನ	ಸಾವಳಗಿ
ಶ್ರೀನಿವಾಸ	ಇಂಡಿ	ಆನಂದ್	ಸಾವಳಗಿ
ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ	ಇಂಡಿ	ನಟರಾಚ್	ಸಾವಳಗಿ
ಮಹಾವೀರ	ಇಂಡಿ	ವಿಜಯ	ತೆರದಾಳ
ಶ್ರೀನಿವಾಸ	ಜಮಲಿಂಡಿ	ಭೂಮಾತೆ	ತೆರದಾಳ
ಸುವರ್ಣಾ	ಜಮಲಿಂಡಿ	ಮಹಾವೀರ	ತಾಳಿಕೋಟಿ
ಪೂರ್ವತಿ	ಕರೂರು	ಜಯಶ್ರೀ	ತಾಂಬ
ರಾಘ್ವವೇಂದ್ರ	ಕಲಕೇರಿ	ಯಾಲಗೋರೆಶ್ವರ	ನಿಡಗುಂದಿ
ಸಂತೋಷ್	ಕಲಾದಗಿ	ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ	ಅಲಮೇಲ
ಉದಯ	ಕೊಲ್ಲೂರು	ಆನಂದ	ಸಿಂದಗಿ
ಶಿವಶಕ್ತಿ	ಕಮತಗಿ	ನಟರಾಜ	ಸಿಂದಗಿ